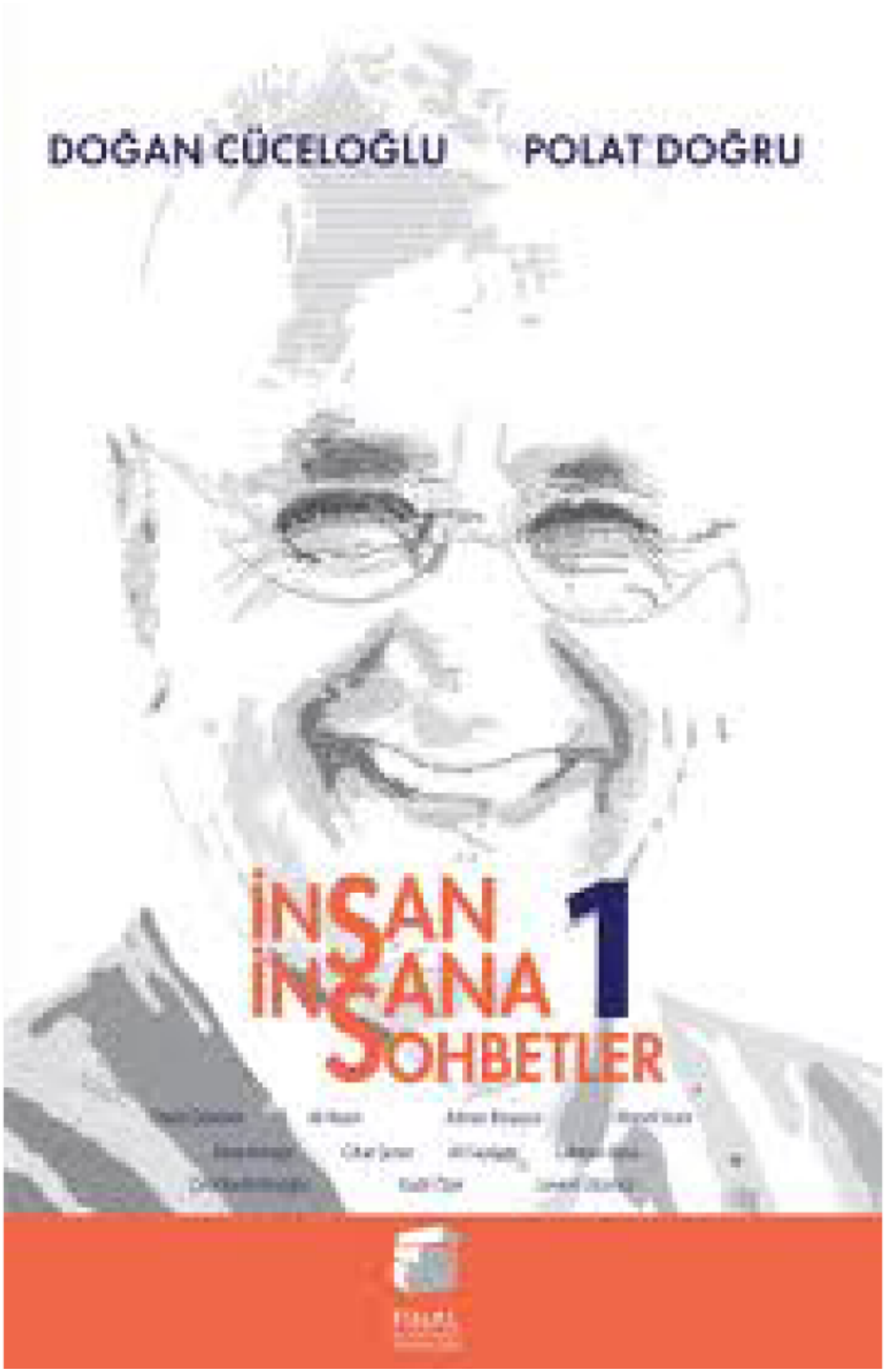

Telegram: @cinciva

İnsan İnsana Sohbetler I
Doğan Cüceloğlu - Polat Doğru

Türkçe Yayın Hakları
© Final Yayıncılık Reklamcılık Sanayi Ticaret Ltd. Şti, 2011

Sertifika No: 10876 ISBN: 978-605-374-197-8

Tüm hakları mahfuzdur.
Bu kitap, yayıncıdan önceden alınmış olan izin olmadan
esasen yayınlandığı kapak ve cilt formatından farklı bir
formatta alınıp satılamaz, ödünç verilemez,
kiralanamaz veya başka herhangi bir yolla el değiştiremez.

Baskı ve Cilt: Milsan Basım San. A.Ş. Tel: 0212 697 10 00

Genel Dağıtım:

Final Pazarlama Tel: 0212 604 10 00

Bu kitabın basımı 5000 adet olarak yapılmıştır.

Final Kültür Sanat Yayınları

Büyükdere Cad. Cem İş Merkezi No: 23 Kat: 6 Şişli / İstanbul
Tel: 0212 343 76 00
e-posta: info@finalkultursanat.com
http://www.finalkultursanat.com

Telegram: @cinciva

İNSAN İNSANA
SOHBETLER I

Doğan Cüceloğlu Polat Doğru

Telegram: @cinciva

Doğan Cüceloğlu

Doğan Cüceloğlu, 1938 yılında Silifke'de doğmuştur. Silifke, Ankara ve Kırklareli'nde geçen öğrenim hayatı sonrasında öğretmeni Cahit Okurer'in yönlendirmesi ile bir bilim adamı olmaya karar vermiş, psikoloji alanını seçmiştir. İstanbul Üniversitesi'nde Mümtaz Turhan'ın öğrencilerinden biri olmuş ve daha sonra ABD'de Illinois Üniversitesi'nde Bilişsel Psikoloji (algılama, düşünme, iletişim) alanında doktorasını yapmıştır. Sonrasında Türkiye'de İstan- bul Üniversitesi, Hacettepe Üniversitesi ve Boğaziçi Üniversitesi'nde görev yapmış; Fulbright bursuyla bir yıl süreyle ABD Berkeley'deki Kaliforniya Üniversitesi'nde ziyaretçi öğretim üyesi olarak çalışmalarda bulunmuş- tur.

1980 - 1996 yılları arasında Kaliforniya Eyalet Üniversitesi, Fullerton'da görev yapan Cüceloğlu'nun 40'ı aşkın Türkçe ve İngilizce bilimsel makalesi yayınlanmıştır. Doğan Cüceloğlu, 1996 yılında Türkiye'ye dönerek seminer, TV programı ve kitap çalışmalarına ağırlık vermiştir.

İnsan ve Davranışı (1991), İnsan İnsana (1992), İçimizdeki Çocuk (1993), İyi Düşün Doğru Karar Ver (1994), Yetişkin Çocuklar (1995), İçimizdeki Biz (1996), Savaşçı (1999), İletişim Donanımları (2002), Mış Gibi Yaşamlar (2005), Başarıya Götüren Aile (2006), Bir Kadın Bir Ses (2006), Korku Kültürü (2008), Onlar Benim Kahramanım (2009) adlı yayınlanmış 13 kitabı bulunmaktadır. Cüceloğlu, evli ve dört çocuk babasıdır.

Polat Doğru

Polat Doğru, 1974 yılında Hatay'da doğmuştur. Manisa, Adana ve İzmir'de tamamladığı ilk, orta ve lise öğretimi sonrasında İstanbul Teknik Üniversitesi'nden mezun olmuştur. Öğrencilik yıllarında ilgi duyduğu psikoloji ve tiyatro; onu önce eğitim danışmanı, arkasından da TRT'de program danışmanı ve metin yazarı yapmıştır.

Doğru, Doğan Cüceloğlu ile tanıştığı 2000'li yılların başından itibaren Cüceloğlu'nun "Ailem ve Yaşam" programının yayında bulunduğu sürece editörlüğünü yapmıştır. "Doğan Cüceloğlu ile İnsan İnsana" programının halen yapımcılığını sürdürmekte ve belli aralıklarla Doğan Cüceloğlu ile ekranı paylaşmaktadır.

Aynı dönemde çeşitli Avrupa Birliği ve Dünya Bankası projelerinde de görev yapan Polat Doğru'nun danışman ve metin yazarı olarak görev aldığı çeşitli özel sektör ve sivil toplum kuruluşu projelerinde; İlk Yardım 112 (2005), Çevremize Neler Oluyor? (2005), Deprem Dede ve Engelliler (2003), Binaların Sırrı (2003) adlı hikâye kitapları basılmış ve dağıtılmıştır.

Telegram: @cinciva

Halen TRT OKUL'da "Kendimi Tanıyorum" adlı gençlere yönelik kişisel gelişim programının iki sunucusundan biri olarak görev yapan Doğru, evli ve bir çocuk babasıdır.

Telegram: @cinciva

Sunuş

İnsan İnsana adlı televizyon programını hazırlayıp sunan Doğan Cüceloğlu ve yapımcısı Polat Doğru olarak, program öncesinde birlikte oluşturduğumuz altyapı ve içerik üzerinde şekillenen sohbetleri bir kitapta bir araya getirmeye karar verdik. Davet ettiğimiz konuklarla önemli şeyler konuştuk, bu sohbetlerde dile getirilenlerin bir kitap içinde daha kalıcı olacağını düşündük.

Elinizdeki kitapta, programa katılan on bir konuğumuzla yaptığımız sohbetleri bulacaksınız. Doğan Cüceloğlu ve Polat Doğru; sohbetlerin seçiminde, yazı diline dönüştürülmesinde, konuşmacıların özgeçmişlerinin oluşturulmasında, bölümler arasında geçişlerin ve kitabın bütünlüğünün kurgulanmasında iş bölümü yaparak çalıştılar.

Her ne kadar bir anda geniş kitlelere ulaşabiliyor olsalar da, televizyon programlarının zamana karşı dayanıklılıkları yok. Kitap ise bir televizyon programı kadar hızlı ve yaygın bir biçimde kitlelere ulaşmamakla birlikte; zamana dayanan, kalıcı bir yöne sahip. Bu nedenle, diğer konuklarımızla yaptığımız sohbetleri de ileride sizlere kitap olarak sunmak istiyoruz.

Sohbet dilinin duygusal zenginliğini, yazı dilinin açık seçikliğine tercih ettiğimizden, program metinlerini yazı diline aktarırken sohbet havasını bozmamaya özen gösterdik. Ayrıca, farklı zaman dilimlerinde, farklı konularda ilerleyen bu on bir sohbeti bir araya getirirken konuşmaların bir bütünlük içinde, belli bir akışı taşıyacak şekilde sıralanmasına özen gösterdik. Bu açıdan, sohbet konuklarımızın isimlerinin alfabetik sıralamasının ötesinde olan bu sıralamada gözettiğimiz yegâne kaygının, te-matik ortaklıklar ile okuma lezzetini bir araya getirebilmek olduğunu da burada not düşmüş olalım.

Sohbet ettiğimiz her konuk, kendine özgü bir farkındalık dünyasının kapısını açarak aklımızı ve gönlümüzü zenginleştirdi. Bu zenginliği, kitap yoluyla sizlerle paylaş-maktan ötürü büyük mutluluk duyuyoruz.

Telegram: @cinciva

Bu kitabın oluşmasında emeği geçen çok insan var:

Sema Lahçalar, ses kayıtlarını deşifre ederek metinselleştirdi.

Final Kültür Sanat Yayınları'ndan İhsan Özen, Zeynep Özen, Onur Öztürk, Tahsin Kaya, Gizem Darendelioğlu, Aynur Yıldırım ve Tülay Öncü bu kitabın okurlarıyla buluşabilmesini mümkün kıldılar.

Son olarak; bu kitabı yaşamımızda sohbetlerinden çok zevk aldığımız Yıldız ve Aslı'ya ithaf ediyoruz.

Doğan Cüceloğlu Polat Doğru

Telegram: @cinciva

Üstün Dökmen

Üstün Dökmen, 1954 yılında İstanbul'da dünyaya geldi. Erzurum ve Ankara'da tamamladığı ilk, orta ve lise eğitiminin ardından Hacettepe Üniversitesi Psikoloji Bölümü'nden mezun oldu ve aynı bölümde yüksek lisansını tamamladı. Dökmen, profesörlük unvanı-1995 yılında Ankara Üniversitesi'nde aldı. Psikoloji alanında ülkemizdeki en önemli isimlerinden biri olarak çeşitli bilimsel kitap ve makalelere imza atan Üstün Dökmen, aynı zamanda roman, şiir ve tiyatro gibi sanat dallarında verdiği eserlerle çok yönlülüğünü ortaya koydu.

TRT'de sekiz yıl boyunca Küçük Şeyler adıyla yaptığı televizyon programı, geniş izleyici kitlelerine kavuştu. Türkiye'de, Avrupa'da ve Avustralya'da çok sayıda seminer veren Üstün Dökmen, insanımızın yaşamına önemli katkılarda bulunmuştur.

Küçük Şeyler 1-2-3-4, Deriden Kültüre, Miyase'nin Kuzuları, Ladesçi, İletişim Çatışmaları ve Empati, Komşu Köyün Delisi, Otoyolda Piknik, Selam, Yağmurda Yangın, eserlerinden bazılarıdır.

Bir Selam da Kendine Ver

Doğan Cüceloğlu: Üstün Dökmen meslektaşım. Kendisi bir yazar ve hayli bilinen, tutulan Küçük Şeyler isimli televizyon programının da yapımcısı ve sunucusu. Üstün Dökmen, aynı zamanda tiyatro yazarı, senarist, roman yazarı ve şair. Ama esas itibariyle Türkiye'de kişisel gelişim alanında en önemli isimlerden bir tanesi.

Üstüncüğüm, kişisel gelişim deyince ne anlıyorsun? Senin düşüncen ne?

Telegram: @cinciva

Üstün Dökmen: Şimdi Doğan Ağabeyciğim, kişisel gelişim özellikle son yirmi, otuz yıldır çok moda oldu, hızla dünyada yaygınlaştı ve Türkiye'ye de geldi.

Olaylara farklı bakış tarzlarıyla bakmakta yarar var. Birinci bakış tarzı şu: "Kişisel gelişim çok gereklidir, iyidir, yararlıdır, insan evinde mutlu olur, iş yerinde verim artar." Güzel. Kişinin kendini geliştirme çabası zaten hep vardı, bin yıllardır var. Kişisel gelişim ise bundan öte bir şey, başlı başına bir alan.

İkinci bakış tarzı olarak biraz farklı bir açıdan bakmaya çalışalım. Kişisel gelişim eğer samimiyetle bireyin ve toplumların mutluluğunu hedef alıyorsa iyi bir şeydir. Ama sadece işverenin kârını artıracak bir şeyse şu globalleşen dünyada, çalışanları zapturapt altına almaya çalışan bir yöntemse eğer o kadar da iyi bir şey değil. "Fazla yatırım yapmayalım. Şunlara maaş da vermeyelim. Şöyle bir iki kişisel gelişim semineri verelim. Gelsin uzman, az masraflı bir eğitimle bunlar bir rahatlasınlar, fazla hareketlenmesinler," deniyorsa ve amaçlanan bu ise o zaman kişisel gelişim iyi bir şey değil. Arkadaki niyet de önemli.

Benim çocukluğumda "yem borusu çalmak" diye bir tabir vardı, şimdilerde unutuldu. Rivayete göre Kırım'dan İstanbul'a bir gemi geliyor. Gemide katanalar var, büyük atlar; yem bittiğinden bunlar tepiniyor. Atlar tepindiler mi gemiyi batırırlar; çünkü çok güçlüler. Kaptan, bir yem borusu çaldırıyor, atlar sakinleşiyor.

Biraz ilerliyorlar, atlar yine acıkmışlar, yani yine bir hareket var. Yine bir yem borusu… Böyle böyle kıyıya kadar gitmişler.

Yani kişisel gelişim de eğer bir yem borusu niteliğinde olacaksa hayırlı bir şey değil. Gerçekten insanları hedef almalı. Bir benzetmem var kişisel gelişimle ilgili, bilmem hoşuna gider mi, ayıp olmasın ama şimdi.

DC: Olmaz, sen söyle.

ÜD: İki tür tavuk vardır normalde; biri köy tavuğu, diğeri makine tavuğu. Köy tavuğu olmak keyiflidir. Bir annen olur,

Telegram: @cinciva

peşinden gidersin. Biraz risk vardır; aç kalabilirsin, kamyon çarpabilir ama keyiflidir, kardeşlerin filan olur.

Bir de makine tavuğu vardır. Makineden çıktın, bir defa peşinden gittiğin bir annen yok. Kardeşler? Onlar da yok. Patron senden kişisel olarak gelişmeni istiyor. Mümkün olan en hızlı biçimde kişisel olarak gelişmeni ve belli bir sayıda haftayı doldurduğun zaman yarara dönüşmeni bekliyor, seni bunun için iyi besliyor. Risk yok, kamyon çarpma yok, aşı bile yapıyorlar. Ama "Öteki uçtaki piliçler nasıl, gideyim bakayım," desen gidemiyor-sun. Yanımdakilerle konuşayım diyorsun, konuşamıyorsun. Onlar da kişisel gelişmeye çalışıyor. Sürekli yiyorlar ve su içiyorlar. Şimdi kişisel gelişim bu nitelikte bir şeyse, çağın gerektirdiği otomasyon ile istediği insanı üretecekse; bireyselleşme olmadan, şöyle sakinleştirilmiş insanı üretecekse iyi bir şey değil.

Ben köy tavuğu muyum, yoksa makine tavuğu mu? İkisi de olmak zorunda değiliz. Üçüncüsü olabilir. Sen üçüncüsüsün bence. Ben de üçüncüsüyüm.

DC: Nedir o üçüncü bakış?

ÜD: Yani ne makine tavuğu, ne köy tavuğu. Üçüncü kompozisyonu biz oluşturabiliriz. Tavuğun böyle bir seçme özgürlüğü yok. "Sıkıldım ben, bırakın köye gideceğim. Oof! Bu makine beni baydı," deme şansı yok. O neyse öyle kalacak.

DC: Yani insanı başka bir amaca araç kılmak, insanı insanlığından uzaklaştırıyor.

Seninle bir şey paylaşmak istiyorum. Türk anne babaları çocuklarını seviyorlar, gerçekten çok seviyorlar. Gelişmelerini, kendi ayakları üstünde durmalarını istiyorlar. Onun için takip ediyorlar. Hatalarını gördükleri zaman da diyorlar ki "Evladım niye böyle yapıyorsun?"

Şimdi ben yurt dışında yirmi beş yıl bulundum. Benim insanımın kapasitesini görüyorum, seviyorum onları. Hatalarını gördüğüm zaman, "Niye böyle yapıyorsunuz?" diyorum ve sonradan yavaş yavaş farkına vardım ki ben insanlarımla

Telegram: @cinciva

konuşurken anne babaların çocuklarıyla konuştuğu gibi konuşuyorum. Hep böyle hatalarını söylüyorum.

ÜD: Normal bir Türk gibi davranıyorsunuz. (Gülüyor)

DC: Normal bir Türk gibi! (Gülüyor) Fakat sen bana örnek oldun. Sen bizim insanımızın hatasından söz ediyorsun; ama iyi taraflarını da ortaya koyarak göz önüne getiriyorsun, bundan çok etkilendim ben. Ve hakikaten bu bana çok daha sağlıklı geldi. Şimdiden sonra bu tavır içerisinde olmalıyım. Çünkü benim insanımın hakikaten çok sevilecek, yüreğimi ısıtan yönleri var ve bunları sen güzel ifade ediyorsun.

ÜD: Sayın Ağabeyim, şunu diyorum: artılarımız da var, eksilerimiz de. Batı'nın da müthiş artıları var, eksileri de olabilir. Bizim de eksimiz var, hepsini bütün olarak söylemeye çalışıyoruz.

Sevdiğim üç tane örnek geldi aklıma. Bir tanesi şu; kırklı yıllarda traktör Türk köyüne girince köylüde bir tepkiye yol açtı: Bu bize olmaz, geleneklerimize aykırı. Baksana, küçük büyüğün önünde gidiyor, bizde öyle şey olmaz. Şimdi ön teker küçük, arka teker büyük. O zaman traktöre bir reaksiyon başladı ama sonra benimsendi; şimdi düğüne de, kasabaya da, eğlenceye de traktörle, römorkla gidiliyor. Yani köylünün yaşamının bir parçası oldu. Önce karşı çıkıyor, komik duruma düşüyor ama ardından benimsiyor. Bu hem artı, hem eksi.

Türk kültürü İpek Yolu kültürü; farklı farklı kültürlerden bir şeyler almış. Önce bir frene basıyor, sonra kucaklıyor. Bu iyi bir şey, gelişimin böyle olması gerekiyor.

Ve ikinci örnek. Senin bir örneğin vardı, ben onu zaman içinde geliştirdim. Sen demiştin ki bankamatikler var ya hani para çekilir. Amerika'da biri para çekerken uzakta durulur, Avrupa'da da öyledir. Ama Türk insanı gelir, bakar. Ben ondan yola çıktım. Şimdi Türkiye'de ben para çekerken dikkat ediyorum: Arkamda sıra bekleyen iki kişi var diyelim. Ben işlem yaparken iki kafa beliriyor sağımda ve solumda. Şimdi birden üç kişi olduk ama kimsede kötü niyet yok. Hırsız falan değiller, merak ediyorlar; nereye basıyor, ne kadar parası var, ne yapıyor? Şimdi birinci bakış tarzı, bu insanlar görgüsüz der;

Telegram: @cinciva

kibar değil, nazik değil, kafasının orada ne işi var, görgüsüz, diye bakar.

Bir de ikinci bakış tarzı var diyorum. Samimiyetle şuna eminim ki ben orada düşüp bayılacak olsam, cankurtaran gelmese bunlar beni sırtlarına atar, hastaneye götürürler. O adamlar benim sigortam. Ben bunun evine gitsem, bu köylüyse üç gün sorgusuz sualsiz yedirir, içirir, yatırır. Bir de "Ver beyim, çorabını yıkayacağım," der. Gerçi kendi yıkamaz, yengeme yıkatır ama olsun yine de alır. Bu adam çorabını yıkar, üç gün yatırır, eminim, yani olmuştur da geçmişte. Şimdi bu adama hâlâ görgüsüz diyebiliriz miyiz? Değil. Ying ve yang iç içe.

Peki, Batı'da yere düşsen götürürler mi? Bir defa orada cankurtaran gelir. Bizde de geliyor, yani çoğunlukla geliyor. Fakat tut ki gelmedi orada; herhâlde sırtlayıp götürmek akıllarına gelmez. Sırtlama kültürü yok orada, çoğu da adamı sırtlamaz. Bizde ise karga tulumba eder götürürler. Taşıması yanlış olabilir ama sonuçta götürürler.

Üçüncüsü de yine artı ve eksilerle ilgili. Hep birlikte üniversite sınavına giriyor insanlar. Sınava girmeden önce çoğunlukla anneanneler, babaanneler şöyle bir sırtını sıvazlarlar çocuğun. Şimdi bu iyi mi, kötü mü? Çok iyi bir şey bence, çok güzel bir şey sırt sıvazlamak.

Ben bunu bir programda anlatmıştım. Bir tanıdığım aradı, dedi ki kemoterapi olan bir beyefendi yediklerini çıkarıyormuş sürekli. Eşinin aklına gelmiş, Üstün Bey sırt sıvazlıyor, bir deneyeyim demiş ve kanser hastası beyefendi yemek yerken sırtını sıvazlamış. "O zaman çıkarmadı, kusmadı," diyor. Eşi yanına oturuyor, o yemek yerken karısı yavaş yavaş sırtını sıvazlıyor. "İyi geldi," diyor. Ben bunu düşünmeden demiştim, iyi gelmiş, işe yaramış.

Şimdi sınava bakalım tekrar. Öğrencinin sırtı sıvazlanıyor, bu iyi bir şey, grubun desteğini hissediyor. Sınav öncesi bizim çocuğu kapıda beş kişi bekler; annesi, babası, babaannesi, halası, teyzesi… Batılı genç on sekiz yaşında dünya seyahatine çıkar, bizimki bir sınava girer, beş kişi bekler. Beş el birden

Telegram: @cinciva

sırtına yapıştı mı yüzükoyun yere götürür. Bir el iyi ama beş el, “Aman oğlum bak bu sınavı kazandın kazandın, yoksa biz ailece mahvolduk. Babanın şekeri çıkar, annenin tansiyonu, dedenin hepsi birden,” anlamına geliyor. Ya bu aile baskısı ve bu -teşbih ama- sıvazlama ittirmeye dönüşürse? Kıvamında bırakmalı. Hani Türk insanı misafirperverdir, iyi ama zorla yedirmeye kalktık mı tadı kaçıyor. Yani dozunda bırakmak gerek.

Artılarımız, eksilerimiz var. Batı’nın da artıları eksileri var. Onların da her şeyi artı değil. Hayat böyle.

DC: Gerçekten ikisinin de farkında olmak gerekir. Artıların da farkında olduğumuzu bilerek konuşmak çok önemli.

Şöyle bir anım var; bir keresinde bir konuşmaya çıkacağım. Artık ismimi söylüyor sunucu, birazdan öğretmenlere konuşacağım. Bazı öğrenciler de gelmiş, çocuklarını getirenler olmuş, ana babalar, öğretmenler karışık. Ve o sıralar “Yaptığım televizyon programının bir faydası oluyor mu?” diye kafamdan geçiriyordum. “Kitap yazmaktan geri kalıyorum. Hayatım palavra oluyor,” gibi bir sıkıntım vardı. Tam sahneye çıkacağım, bir kız çocuğu geldi. “Ben size bir mektup yazdım, verebilir miyim?” dedi ve verdi. “Öpebilir miyim?” dedi. E çıkacağım artık, gerginim. Aldım, verdiği mektuba şöyle bir baktım, dört satırlık, el yazısı da güzel. Okudum; adım şu, on bir yaşındayım, teşekkür etmek için bu mektubu yazdım diyor. Sizin televizyon programınızı babam seyretmiş, artık köfte yemem için bana ısrar etmiyor diyor. Oh be hayat varmış, diyorum. Ve onun için size teşekkür ediyorum, diyor. Şimdi coştum. Altına imzasını atmış kargacık burgacık. Bir de not eklemiş: “Yaşım gerçek yaşımdır.” Kız çocuğu ya, yaşı çok önemli.

Şimdi düşündüm; yani bir baba, anneler olsa yine tamam da, bir baba televizyona bakmış düşünmüş, kızıyla ilişkisine bir yön vermiş. O kadar hoşuma gitti ki yaptığım iş ayrı bir cevvaliyet, ayrı bir anlam kazanmaya başladı. Ve hakikaten benim insanımın bu artı yönlerinin farkında olarak konuşmak bilincine sahipsin sen. Onun için herkesin huzurunda sana teşekkür etmek istiyorum. Bunun altını çiziyorsun,

Telegram: @cinciva

vurguluyorsun ve çok da iyi ediyorsun; çünkü hakikaten buna layığız.

Peki, o hâlde şu konuya gelelim; Üstün Dökmen psikoloji alanını nasıl seçti? Kaderim, kısmetim mi diyorsun, yoksa bir seçim mi var orada?

ÜD: Yok değil. Lisedeydim, puanım her yere tutuyordu. O zaman bir puan alırdık; benimkisi de tıp, mimarlık, hepsine tutuyordu. Ben sosyal bilimler istiyordum. Mesela arkeoloji olabilir, tarih olabilir, edebiyat, siyasal, tiyatro yazarlığı, onları düşünüyordum. Ama çevre dedi ki "Bu iyi bir puan, ziyan olmasın. Onun için iyi, doğru bir bölüme git." Ben de puan ziyan olmasın diye Hacettepe Fizik Yüksek Mühendisliği'ne gittim. Pardon fizik dört sene, beş sene okursan fizik yüksek mühendisliği. Bir parantez, eskiden adı fizikmiş, kimse gitmiyormuş, yüksek mühendis eklenince millet akın etmiş.

Ben de o bölüme gittim. Üçüncü sınıfa gelince anladım ki puan ziyan olmadı, iyi yere girdim ama hayat boyu fizikte olursam ziyan olacaktım. Üçüncü sınıfta, hatta ikide de ikilem içindeydim. Psikolojiye geçme isteğim vardı, çok derinden. Tam kara sevda. Yani ben şimdi eşime aşığım ama gençken kimseye kara sevdalı olmadım. Birileri olur hani hayatta, işte benim kara sevdam da psikoloji oldu. Eşime yönelik duyduğum, normal bir aşk, normal bir sevgi. Psikolojiyse çok derinden bir istek benim için. Işık Savaşır* Hoca'ya gittim, şimdi aramızda değil, seni de çok severdi, "Aa çok iyi insandır," demişti ona senden söz ettiğim zaman. Işık Hoca'nın yanına epey gittim, bir seneye yakın. Benim için çok önemliydi, fiziği bırakıp geçecektim. Konuştuk, ettik, baktık; sonra geçtim. Çok derinden bir istekti. Ne için bu istek? Bunu daha yeni, birkaç yıl önce fark ettim. O zaman tam bilemedim, tam bulamadım. Şimdi fark ettim; çok derin, ileride belki daha uzun anlatırım. Fakat sanırım bu güçlü olma isteğimle ilgili, yani annemle ilgili bir boyutu var. Annem masada otururdu, çalışırdı. Hem öğretmen, hem de avukattı, masası vardı. Masada oturan psikolog motifi iyi geldi bana. Çok özetle geçiyorum; küçükken zayıftım, dört yaşında on bir kiloydum. Derinlerde bir yerde, "Psikolog olursam güçlü olacağım," gibi

Telegram: @cinciva

geldi bana, çok temelde, kişisel bir şey. Öyle bir istekti psikoloji ve geçtim. Ailem de üzüldü, ama bir şey demediler. Üç sene ziyan olmuş gibi gözüktü; ama aslında hiç ziyan olmadı.

DC: Evet. Puan ziyan olmasın kavramı var. Ayrıca zaman geçmiş, üç sene ziyan olmasın anlayışı var. Ve çok şükür bugün Türkiye bir Üstün Dökmen'e sahip. İyi ki onlar ziyan oldu, iyi ki sen ziyan olmadın. Bu çok önemli.

* Prof. Dr. Işık Ataman Savaşır (1940 - 2000), klinik psikoloji dalındaki doktora derecesini 1969 yılında ABD'de, Southern Illinois Üniversitesi'nde tamamladı. Türkiye'ye döndükten sonra Hacettepe Üniversitesi Psikiyatri Bölümü'nde çalışan Savaşır, Türkiye'de klinik psikolojinin gelişimine önemli katkılarda bulundu.

Şimdi seninle anılarımız var. Bu anılarımdan bir tanesi, senin bana şiir verişin. Merak ediyorum, o şiir nasıl oluştu, nasıl çıktı, kâğıda döküldü? Merak ettiğim ikinci bir şey de, neden ben? Neden benimle paylaşmak istedin?

ÜD: Ağabey, hatırladığım kadarıyla o zaman fizikten psikolojiye geçmiştim, 1975 yılının sonbaharıydı galiba. O dönemde çok boykot olurdu. Mesela şunu yazarlardı: "Devrime kadar kapalıyız." Hani kimi zaman Ramazan nedeniyle kapalı olur ya kebapçı, üniversitede de "Devrime kadar kapalıyız," diyorlardı. Üniversite kapatılmış, kimse de açmıyor, açılmıyor. Hatırlıyorum, bir sömestirde sadece üç hafta eğitim yapılmıştı. Üç hafta gittik, o üç haftadan sınav oldu, sonra hep evdeydik. Bir gece annem babam herhâlde 11'de filan yatmışlardı. Ben çalışıyordum, bir şeyler okuyordum. Konu da yok, okul da yok, öylesine okuyordum. Arada şiir yazıyordum. Her genç şiir yazar, ben de gençlikten beri yazıyordum. Ve şiir yazışım da daha sistematik, annem edebiyatçı, daha bir ilgim var şiire. İlk çıkışların, şiirlerin böyle bir temel cümlesi olur genelde. O gece, "Çıkarıp cebinden aynanı bir selam da kendine ver," diye bir şey geldi. "Çıkarıp cebinden aynanı bir selam da kendine ver," ama bunun önü ve arkası gerekiyor, önünü ve arkasını da ekledim. Bir gece şöyle bir 15-20 dakika içerisinde o şiir çıktı ortaya. Çıkarıp bir selam ver ama bunun arkasında

Telegram: @cinciva

ne var tam bilemeyebiliriz. Ama belki de kendimi daha yeni fark etmeye başlamam.

Gençken çok terbiyeli bir çocuktum. Tam bir öğretmen çocuğuymuşum; arkadaşlarımla ceketim ilikli dolaşırmışım, hep çantalı. Çok resmî çok, öğretmenler bayılırdı "ideal çocuk" diye. Ama o zaman da arkadaştan uzak kalıyorsun. Yani grubun bir üyesi olmuyorsun. Pırıl pırıl bir pırlanta. Onu bırak, diyelim üniversitede filan, kızlı oğlanlı kalabalık bir grupla diskoya veya bir yere gidilecek. Eğer bir arkadaşın annesi göndermiyor, "olmaz" diyorsa, ikna olmak için sorar, "Üstün de var mı grupta?" diye. Üstün de varsa o zaman kızına "Tamam gidebilirsin," derdi. Şimdi bu gönül okşayıcı ama çok kötü, çok tatsız bir şey. Yani harem ağası gibi bir şey oluyorsun. O hoş bir durum değil. Sen varsan, her şey garanti altında! Çok düzgündüm yani o zamanlar. Kendine selam vermiyorsun büyükleri memnun etmek için; otoriteyi, standart görüşü memnun etmek için terbiyelisin. Hani vardır ya fotoğraflarda, böyle nefesini tutarsın da öyle çekilir. İşte böyle bir yaşantı geçiyor. Belki yeni yeni, biraz da kendime bakmak istemişimdir. Bu geçiş döneminde muhtemelen geldi aklıma, ondan sonra dengeledim.

DC: Evet çok güzel oldu bu, çerçeveyi güzel çizdin. Senden bir ricam var; senin sesinden bu şiiri duymak mümkün mü?

ÜD: Estağfurullah, elbette. Ağabey, yalnız izninle kalkayım.

DC: Tamam.

ÜD: Sanki şiir ayakta daha iyi okunur gibi geliyor bana. O da çocukluktan geliyor. Anneler der ya hadi kalk amcalara bir şiir oku diye… Çocuk kalkar, böyle şiiri okur okur, ondan sonra şöyle bir selam verir. Sanki oturarak olmaz gibi, öyle bir duygu, ayakta okumak gerekiyor.

DC: (Gülüyor) Tamam, oldu.

ÜD: Şiirin adı Selam. Selam

Yola çıkınca her sabah

Bulutlara selam ver.

Telegram: @cinciva

Taşlara, kuşlara, atlara, otlara

İnsanlara selam ver

Ne görürsen selam ver

Sonra çıkarıp cebinden aynanı

Bir selam da kendine ver

Hatırın kalmasın el gün yanında

Bu dünyada sen de varsın.

Üleştir dostluğunu varlığa

Bir kısmı seni de sarsın. Ağabey, niçin sen dedim, bir tek sana verdim? Şimdi benim kızların bir abla hayranlıkları vardır. Beş yaşında, dokuz yaşındayken bir ablaya hayran olurlar. Sonra on yaşına, on üç yaşına geldiklerinde birer abla oldular. Benim de bu türden bazı arayışlarım var. Küçükken dedemin köyünde bir Selahattin Ağabey vardı, ona arkadaş derdim. Bir sene önce gördüm, 70 yaşında, sarıldık. O benim idolümdü. Okulda da mesela Sezai Hoca vardı, tarih öğretmeni, genç, şöyle yirmi beş yaşlarında bir öğretmen. Bir iki genç erkek öğretmen vardı ve onlar bana çok sempatik gelirdi; iyi huylu, kibar, zarif… Üniversitede de idolüm sendin. Başka hocalar da vardı şüphesiz ama kişiliğin daha bir farklıydı, böyle daha bir sıcaktın ve herkes severdi seni. Onun için bu şiiri sana vermek istedim. Şimdiki gençliğin deyimiyle, bir sıcaklık almışım.

DC: Ve biliyorsun, ben de o sırada İnsan İnsana kitabını yazma sürecindeydim. O şiiri alınca “Hah!” dedim, “Kitaba bununla başlayacağım.” Ve senden izin istedim o şiiri kullanmak için. Gü-lümsemiştin, çok hoşuna gittiğini hatırlıyorum.

ÜD: Aldın, üste onu koymuştun. Yedi, sekiz şiir daha vardı. Okudun, “Çok güzel, tam yazdığım kitabın konusuna denk geliyor. Bunu başına koyabilir miyim?” dedin. O zaman bilmediğin bir şeyi sana söyleyeyim: Onu aldın, tamam, ama içimde hemen bir şey başlamıştı, “Ya koymaktan vazgeçerse?”

Telegram: @cinciva

diye. Obsesif kuşkulanma. Şimdi azaldı ama tam sıfırlanmadı, gençken daha çoktu; obsesif taraflarım vardır.

DC: Ciddi misin?

ÜD: Evet. Birkaç gün geçti, “Ya adımı yazmayı unutursa? Ya hiç koymazsa?” Şimdi tabii ki yazar. Ama obsesif kuşku… Hani çantanızı hazırlarsınız, gidersiniz; ödevi koydum mu? Bir daha bakayım. Anahtarı aldım mı? Geri dönüp, gidip bakılır. Fişi çektin mi? Obsesif kuşkulanma, öyle bu da geçmişti, ilk kez söylüyorum.

DC: Bunu bilmiyordum gerçekten. Peki, insan niye şiir yazar?

ÜD: Bir süredir, kaç yıl bilmiyorum, belki yirmi yıldır varoluşçu felsefeyi daha iyi öğrendik. Öğrenciyken biraz biliyorduk. Oradan öğrendiğim bir şey var, bana da uygun geliyor. Varoluşçu filozof, su içti diyelim. Biri soruyor, “Niçin içtin?” Cevap, “Çünkü içtim.” “Niçin içtin?” “İçtim.” Şimdi açıklama yapmaya başladı ğımızda hesap verme süreci doğuyor. İşte susamıştım, o yüzden içtim, bardak güzel gözüküyordu, vallahi bilmem ki ekiptekiler buraya koymuş, ayıp olmasın diye içtim. Bunlar açıklama, hep bir hesap verme. “Niçin bunu giydin?” İnsanlar çok soruyor, “Niçin bu pantolonu giydin?” diyor. “Çünkü giydim.” “Niye saçını böyle kestin, niye kısa kestin?”

Benim hoşuma giden eskilerden bir örnek var. Küçük Şeylerde de galiba söyleyeceğim ileride. Hollandalı bir hanımefendi, bir Türk ile evli, Ankara’da oturuyor. Çankaya’nın Gaziosmanpaşa semtinde oturuyorlar ve bir gün Kızılay’a iniyor bir nedenle. Orada, komşusu Türk bir hanımefendiyi görüyor. Türk hanım, “Nereye gidiyorsun?” diye soruyor. Hollandalı hanımefendi çok şaşırıyor, cevap veremiyor. Kendini hakarete uğramış, sınırları aşılmış hissediyor. “Bu yaşa kadar kimse bana Hollanda’da nereye gidiyorsun demedi,” diye anlatıyor evine dönünce. Böyle bir soruyla ilk kez karşılaşıyor. Ben dedim ki “Üzülmesin, o tarafa gitme bu tarafa git,” de diyebilirlerdi.

Telegram: @cinciva

Bakın şimdi, mesela bir arkadaşımızı Taksim'de, Beyoğlu'nda veya Kadıköy'de bir yerde gördük. "Nereye gidiyorsun?" der miyiz, demez miyiz? Demezsek ayıp olur, yani bunu demek gerekir. Nereye gidiyorsun ağabey? Sen de bana dersin. Bu bizim için son derece doğal, alışmışız. O da şuraya ya da buraya gidiyorum der. Biz de "Niye gidiyorsun oraya? O tarafa değil, bu tarafa git; bak orası kalabalıktır başına bir şey gelir, istersen böyle yap," diyebiliriz. Böylece karşımızdakini hesap vermek zorunda bırakıyoruz.

İnsanımız varoluşçu felsefeyi bilmiyordu ama Türk insanının zekâsını gösteren bir şey var. Varoluşçuluğun özü ve nüvesi sayılabilecek bir şey: Birisi gereksiz soru sorunca, "Sen sorasın diye!" deriz. Yani, "Saçını niye böyle yaptın?" "Sen sorasın diye!" O fuzuli bir soru işte, sordun bitti, hadi bana müsaade anlamında. Bunu varoluşçular yeni keşfetmiş. Bizim dedelerse çok eskiden keşfetmişler. İnsan bir şeyi açıklamaya başlayınca mutlaka saçmalamaya da başlar. Anneciğim derdi ki "Çok mal haramsız, çok laf yalansız olmaz." Çok açıklama, bir kısmını da uydurma hâline getirir.

DC: Değerli izleyenler, Üstün Dökmen ve ben bir amaca hizmet ediyoruz. Bu amaç, bu vizyon nedir acaba? Üstüncüğüm ben şöyle ifade etmek istiyorum; biz bir bilinçlenme sürecine hizmet etmeye çalışıyoruz.

Farkına varsınlar. Bu farkına varışta öyle bir seçime doğru gitsinler ki insanlar; ailede, karı koca ilişkisinde, anne-baba-çocuk ilişkisinde, öğretmen-öğrenci ilişkisinde, şirkette, çalışırken, iş hayatında, toplumda seçimlerini yaparken daha bilinçli olarak yapsınlar. Ve böylelikle daha kendilerine ait, içinde kendilerini daha fazla hissettikleri bir yaşam, ortam oluştursunlar. Sorumluluk bilinci içerisinde doya doya yaşamak. Bu ifadem sana iyi geliyor mu?

ÜD: Aynen. Yüzde yüz bunu istiyoruz, dilerim yapabiliriz.

DC: Evet, evet. Ve bu yolculuğa devam ediyoruz. Tabii, zor günler geliyor. Özellikle şu günlerde hem dünyada, hem Türkiye'de çok çeşitli kaynaklardan gelen sıkıntılar oluyor. Bu

Telegram: @cinciva

sıkıntılar içerisinde insanlarımızı nasıl bir tavır içerisinde görmek istersin?

ÜD: Evet, dünyada her zaman sıkıntılar olur: Savaş olur, ekonomik kriz olur. Tarihin başından beri savaşsız tek bir yıl geçmedi. Şu anda, "İki ay sonra nasıl olurum?" diye herkesin kafasında soru işareti var. Bunun için bir şeye, temelde bir şeye ihtiyacımız var birey olarak: "yılmazlık" dediğimiz kavram. Sağlamlık ya da yılmazlık diyoruz; pes etmemek, vazgeçmemek. Batılılar, filmlerinde bunu çok güzel işliyor. Hani Rambo esir oluyor, yerin yedi kat dibindeki kuyulara atıyorlar. Çıkamaz, bu bitti diyorsun, mümkün değil. Ama çıkıyor! Saatini kırar, akrebini oraya cızz kısa devre yapar, kayışın kenarını kilide sokar, tık orayı açar; bir de bakarsın ki çıkmış. Çamurlarda sürünür, yarlardan oraya buraya uçar, sonunda kurtulur. Yani en olumsuz koşullar altında bile pes etme diyor sana.

Victor Frankl*, insanın Anlam Arayışı kitabında der ki "Nazi kampında sıfır anlama ulaşan hiç adam kalmadı." Kahvaltı için lazımlığını uzatırmış, "Pis," "Olsun koy fark etmez," diyor. "Eyvah bu gidici," derdik diyor. Bir hafta içinde kalpten gidiyor. Sıfır anlam, sıfır anlam gitti… Yaşama havlu atıyor. Atıp atmamak bizim elimizde. İnsanımızın bir kısmında yılgınlık var. Mesela çok sevilen bir şarkıda geçer: "Yıllardır soruyorum bu soruyu kendime, bilmem ki bu dünyaya ben niye geldim?" Ve şu sözler: "Allah kahretsin", "Ah biz öldük, aman bittik." Bir de böyle bir türkü var: "Bu yara iyileşmedi, öldürür bu yara beni." Her yara öldürüyor bunu, bunu diyenler bir grup.

Bir ikinci grup daha var. Bunların sayısı az değil. Son saniye gol atabilenler; bizim son saniye gol atabilen milli takım gibi… Bilmem katılır mısın ağabey ama bana öyle geliyor ki bir maçta bir hakemin düdüğü var, bir de futbolcunun kendi içindeki düdük. O düdük sekseninci dakikada çaldı mı son on dakikada hayır gelmez takımdan. Hırvatistan maçı 1-1 bitti. Penaltı atılacak, iki takımın da şansı ne burada, elliye elli değil mi? Ama Hırvatların düdüğü çaldı. Çok iyi takım Hırvatistan ama dört penaltının üçü kaçar mı? Niye kaçtı? Düdük çaldı,

Telegram: @cinciva

“Eyvah biz bunu yapamayacağız,” dediler. Birinci yarı 1-1 bitseydi o zaman düdük çalmayacak, yüzde elli şansımız var diyecek, dört penaltının dördünü de gole çevireceklerdi.

* Viyanalı nörolog ve psikiyatr Viktor Emil Frankl, Nazi soykırımından sağ kurtulanlar arasındaydı. Toplama kamplarındaki deneyiminden yola çıkarak geliştirdiği psikoterapik yöntemler ile Varoluşçu Psikoterapi ekolüne önemli katkılarda bulundu.

Dünyada da düdük çalmaz. Yani Birinci Dünya Savaşı’nda da düdük çaldı, bitti zannedildi. Bir milyon dedemiz ölmüştü orada. Ama Kurtuluş Savaşı’nda tekrar kalktık ayağa. Yani dokuz, on diye sayar ya hakem boksta, kimisi de dokuz buçukta kalkıyor ayağa. O, işte yılmazlığı olan, gücü olan, pes etmeyen, kuyunun dibinden çıkabilen. “Bu sivilceyi ben geçiririm, bu kanseri ben yenerim,” diyebilen.

Hasta doktora soruyor, “Yüzde kaç ihtimal?” “Yüzde yetmiş ihtimalle iyi olursun,” diyor doktor. Karamsar, “Ben yüzde otuza girerim,” diyor. İyimserse, “Yetmişe gireriz, bir deneyelim bakalım,” diyor. Vazgeçmemek, pes etmemek bu işte.

DC: Evet.

ÜD: Kaldırım taşları arasında bir ot olur, o bana çok saygı-değer geliyor. Çok severim ben o örneği, her şeye rağmen varım ve yaşıyorum diyor. Bakın o ot arsızdır ağabey. Bahçedeki çimi üç gün sulama, sararır o nazlı, o apartman çimi. Şimdi bir de kaldırım taşı arasındaki ot var: Bir ay kimse sulamaz onu, bir de üstüne basarlar ama ona rağmen ayakta kalır.

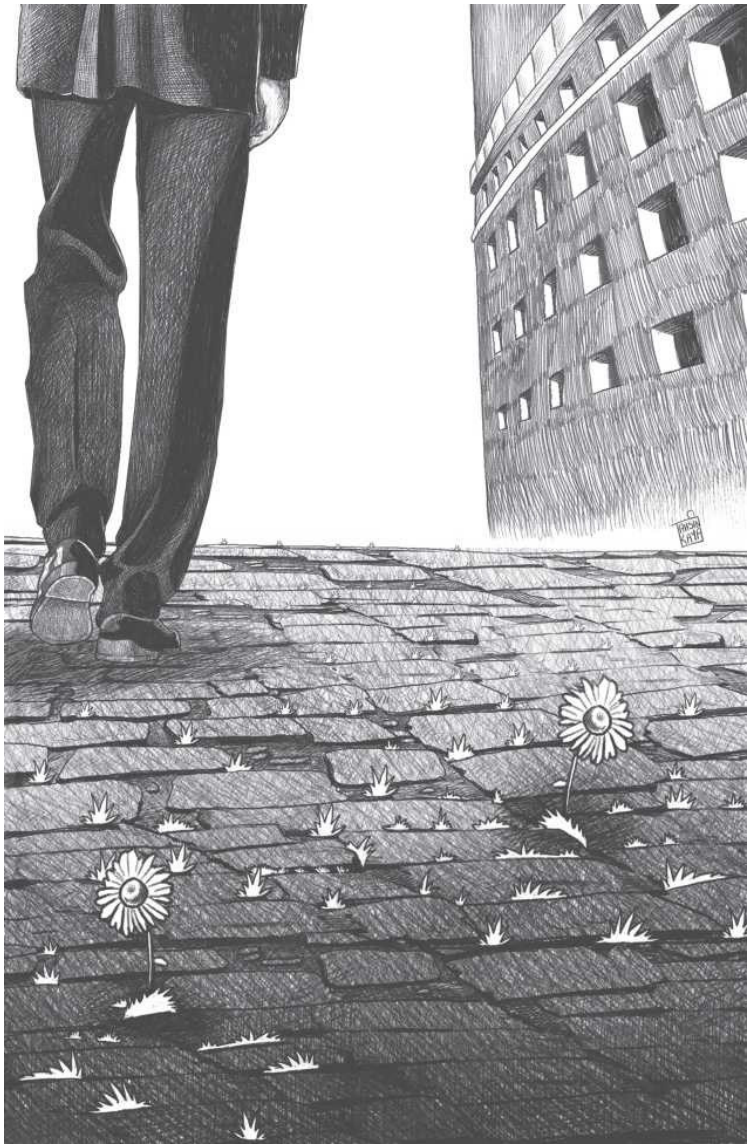
DC: Kaldırım taşı arasındaki ot, yılmaz ot, savaşçı ruhuna sahip bir ottur.

ÜD: Bir ot gibi ayakta kalmayı öğrenmek… Kriz olur, o olur, bu olur hepsi gelir geçer. Ama önemli olan kişilik, kendi gücün. Bilmem katılıyor musun ağabey?

DC: Üstüncüğüm kesinlikle katılıyorum. Değerli izleyenler, bizler ayakta kalmasını bilen insanların çocuklarıyız ve biz

Telegram: @cinciva

bunu tarihimizde tekrar tekrar tüm dünyaya kanıtlamış bir toplumuz. Buradan çok güzel mesajlar vererek bu programı bitiriyoruz.

KONUŞMA SONRASI

Şimdi bu kitabı elinize aldınız, okuyorsunuz; farz edin ki bu kitabı okuyan tüm insanları ben hayalimde bir salonda topluyorum ve onlara iki soru soruyorum: Önce, Türk üniversitelerinden bir fizik profesörünün ismini bilen el kaldırsın, diyorum. Zihnimde canlandırdığım hayali salonda tek tük eller görüyorum havada. Sonra, Üstün Dökmen adını bilenler elini kaldırsın, diye soruyorum; salonda bütün eller havada.

Telegram: @cinciva

Üstün Dökmen fizik alanında eğitimine devam etseydi, sevmeye sevmeye fiziğe çalışırdı. Benim bildiğim Üstün Dökmen yine başarılı olurdu, isterse fizik alanında da profesör olurdu ama coşkusuz bir profesör olurdu.

Ne demek üniversite giriş puanının ziyan olmaması? Kimin beklentisine göre ziyan olurdu? İşte en önemli soru bu: Kimin beklentisine göre? "Çevre dedi ki 'Bu iyi bir puan, ziyan olmasın. Onun için iyi, doğru bir bölüme git.'" Çevre kim? İçinde doğduğumuz beklentiler ortamının ta kendisi bu çevre. Ve çok güçlü bu beklentiler. Çoğu insan, içine doğduğu ortamın omzuna yüklediği beklentilerin özünden geldiğini, kendi beklentileri olduğunu sanıyor ve yaşamını bunlara göre düzenleyip o doğrultuda yaşıyor ve sonunda ölüyor. Evet, çoğu insan böyle yaşıyor ve ölüyor. Bence çok acı, bundan daha acı bir şey düşünemiyorum. Üç yıl fizik bölümünde öğrencilik yaptıktan sonra Üstün Dökmen'in cebinden bir ayna çıkarıp bir selam da kendine vermesinden ötürü çok mutluyum. Böylece dostluğunu hepimizle paylaştı ve tabii bir kısmı onu da sardı.

Telegram: @cinciva

Ali Nesin

Ali Nesin, 1956 yılında İstanbul'da doğdu. Saint Jo-seph Lisesi'nde tamamladığı ortaokul eğitiminden sonra lise eğitimi için İsviçre'nin Lozan kentine gitti. Üniversiteyi Paris'te okuyan Ali Nesin, doktorasını matematiksel mantık ve cebir konularında ABD'de, Yale Üniversitesi'nde tamamladı. Önce bir süre Kaliforniya Üniversitesi Berkeley'de öğretim üyeliği yapan Nesin; daha sonra Notre Dame Üniversitesi'nde yardımcı doçent, ardından Kaliforniya Üniversitesi Irvine Kampüsü'nde doçent ve daha sonra da profesör unvanlarıyla görev yaptı. 1995 senesinde babası Aziz Nesin'in ölümüyle birlikte söz verdiği üzere Nesin Vakfı'nın yöneticiliği üstlenmek üzere yurda kesin dönüş yaptı.

Dönüşü sonrasında Bilgi Üniversitesi Matematik Bölümü'nün kuruculuğunu ve başkanlığını üstlendi. Nesin Yayınevi ve Matematik Dünyası Dergisi yayın yönetmenliği görevlerini de halen yürütmekte olan Ali Nesin, Türkiye'de matematisyenler için en özgün çalışma ortamlarından biri olan Nesin Matematik Köyü'nün de kurucusu ve yöneticisidir. Matematiğin yanı sıra resme de ilgi duyan Ali Nesin, açtığı çeşitli sergilerle ressam yönünü sergilemektedir.

Matematik ve Gerçek, Matematik ve Korku, Matematik ve Doğa, Matematik ve Sonsuz, Develerle Eşekler, Önermeler Mantığı, kitaplarından bazılarıdır. Ali Nesin, evli ve dört çocuk babasıdır.

Yalan Söyleyen İnsan Yaratıcı Olamaz

Doğan Cüceloğlu: Bugün konuğum Ali Nesin. Konumuz insan, yaşam ve matematik. Eminim Ali Nesin ismini duymuşunuzdur. Ve şimdi de "Aa, Doğan Cüceloğlu'nun

Telegram: @cinciva

programında Ali Nesin'in ne işi var?" diye düşünüyorsunuzdur. Ben kendisini kitaplarından takip eden birisiyim. Hele bu programa davet ettikten sonra kitaplarının içine iyice girdim ve müşterek yönlerimizin farkına vardım.

Ben, Savaşçı kitabımda "savaşçının alçakgönüllülüğü" diye bir kavram tanımlıyorum; Ali Nesin'de de onu görüyorum. Evrenin gizini keşfetme yolcusu, bunu matematik ile yapıyor. Ben de kendimi insanı anlama yolunda bir yolcu olarak görüyorum ve ikimizi aynı yolun yolcusu, aynı ekibin birer üyesi olarak görüyorum. Ayrıca kendisi bir yazar. Bayılıyorum yazış tarzına; açık, net ve hiçbir gizli ajandası yok, ne okuyorsan orada. Ama orada okudukların hakikaten yaşamın içinden. Matematik kısmına geldiğim zaman yavaş yavaş tökezlemeye, kafamı kaşımaya başlıyorum ve sonra da başka bir yazıya geçiyorum. Ama içimde bir özlem var: Matematiğin, düşünüşü açıklığa, berraklığa kavuşturan bir yönü var; onu hissediyorum içimde ve zaman bulup matematiğe devam etmek istiyorum. Ali Bey, ben bir şeyler söylüyorum ama siz ne diyorsunuz, matematik böyle işlere yarar mı?

Ali Nesin: Matematik ne işe yarar, değil mi? Şimdi şöyle diyelim: Birçok insan Picasso'yu biliyor, öyle değil mi? Peki ne işe yarar Picasso'yu bilmek? Picasso'yu bildim diye insanın boyu uzamıyor, daha sağlıklı olmuyor ama Picasso'yu bilenle bilmeyen hemen ayırt edilebiliyor. Bazı şeyler doğrudan bir işe yaramazlar. Matematik doğrudan bir işe yaramaz, felsefe doğrudan bir işe yaramaz, sanat doğrudan bir işe yaramaz. Doğrudan bir işe yaramadıkları için de her şeye yararlar.

Örneğin marangozluğu ele alalım; ne işe yaradığı belli. Masa yaparsın, iskemle yaparsın ve bunun dışına da fazla çıkamazsın. Yani çıkarsın belki ama kısıtlıdır. Bir iş, ne kadar çok sayıda işe yarıyorsa o kadar az işe yarar; ne kadar az sayıda işe yarıyorsa o kadar çok işe yarar; çünkü kısıtlanmamıştır. İşte bu doğrudan bir işe yaramayan şeyler, insanın düşünce sistemini, davranış biçimini, dünyaya bakışını değiştirir; evliliğinden kişisel yaşantısına veya topluma bakışına kadar, her şeyi ama her şeyi değiştirir. Matematik,

Telegram: @cinciva

felsefe ve sanat… Bu üçlüdür insanoğlunu insan yapan bence. Ve lise eğitiminde de matematik, sanat ve felsefenin üzerinde mutlaka ama mutlaka çok durulması gerekir. Hem uygulama olarak, hem de teori olarak.

DC: Matematik Köyü'nü kuruşunuz da tahmin ediyorum ki böyle bir ortama fırsat vermek içindi…

AN: Matematik Köyü bir ihtiyaçtan çıktı. 1995'te babamın ölümünden sonra Türkiye'ye döndüm. Üniversitemde matematik bölümünü kurdum. Aklımda şöyle bir amaç vardı: Olağanüstü, dünya çapında bir matematik bölümü inşa etmek ve mezun olan gençlerin de araştırmacı olmaları; en iyi okullara, en iyi üniversitelere gitmeleri. Ben de oldukça iyi okullarda okudum ya da eğitim verdim, dolayısıyla biliyorum iyi bir eğitimin nasıl olması gerektiğini. Şöyle düşündüm: Her yıl otuz-kırk öğrenci gelir bölüme ve bunların yirmisi mezun olur, 10'u da olağanüstü matematikçi olur. O zamanlar kırk yaşındaydım. Yetmiş yaşıma kadar, otuz yıl boyunca üç yüz matematikçi eder! Tabii onlar da öğrenci yetiştirecekler. Türkiye'nin bilimsel çehresi değişir, önünde muhteşem bir ufuk açılır. Düşünsenize her yıl on olağanüstü matematikçi mezun etmek ne demektir? Ama öyle olmadı, öyle olamadı. Gelen öğrenciler hazır değildi, soyut düşünceye yatkın değillerdi, çalışma istekleri vardı ama yapamıyorlardı, çalışamıyorlardı.

Baktım böyle olacak gibi değil. Öyle kolay kolay da pes etmem ben. Öğrencileri her yaz, bir buçuk ay boyunca bir yerde ağırladım, yaz okulu yaptık. Önce Antalya'da yaptık, sonra Bodrum'da Gümüşlük'te, Şirince'de, Gökçeada'da, Amasra'da… On yıl boyunca her yaz bir buçuk ay boyunca kampa girdik. Kendi yemeğimizi kendimiz yaptık, çadırlarda kaldık, otellerde kaldık, okul ayarladık ders vermek için. Her şey çok güzeldi de bazı şeyler çok rahatsız ediyordu: Bayağılık, insanların bakışı, istediğin zaman istediğin yerde ders çalışamaman, sürekli insanların bizi eğlendirmeye çalışması. DC: Çevredekiler mi?

AN: Sen ders yapıyorsun, o sırada orada insanlar düğün yapıyorlar, göbek atıyorlar. Göbekle kahkaha atma üzerine

Telegram: @cinciva

kurulu bir eğlence dünyası kurmuşlar kendilerine. Oysa biz öyle eğlenmiyoruz. Masa başında küfrede ede bir problemi çözmeye çalışırken asık suratlı olunuyor.

Mesela bir poker oyuncusu, poker oynarken asık suratlıdır ama eğleniyordur. Bir maraton koşucusu acı çekiyordur, bırakın eğlenmeyi işkence çekiyordur ama bitirdiği zaman maratonu, nasıl bir mutluluk çöker üstüne. Biz de böyle değişik bir eğlence peşindeyiz.

Insanlar da sürekli bizi müzikle, göbek atmayla, çekirdek çıtlatmayla, sakız çiğnemeyle filan eğlendirmek istiyorlar. Bu bayağılığa dayanamadım, "Bizim de bir köyümüz olsun," dedim. Bir de çok para veriyoruz; adam başı günde on beş, yirmi lira, hatta daha fazla. Turizm patladığı zamanlar fiyatlar daha da yükseliyordu. Fiyatlar arttıkça biz de yıldan yıla güneyden kuzeye, batıdan doğuya doğru sürülüyorduk. "Bir köyümüz olsa, bizim olsa, orada herkes matematik yapsa genç yaşlı demeden, yediden yetmişe herkes düşünse taşınsa, hiç bayağılık olmasa, yere sigara izmariti atılmasa, kendimize özgü bir yerimiz olsa, doğayla iç içe, doğayla barışık," derken… Gün geldi yaptık ve nasıl yaptık ben de bilmiyorum.

DC: Anladığım kadarıyla Matematik Köyü'nde farklı farklı programlar var.

AN: Elbette. Biraz daha büyütsek aynı anda daha çok program olabilir. Şu anda yüz kişilik yatak kapasitesi var. Çadır kuranlar da var, ben de kurdum, son derece de eğlenceli oluyor. Çadırda kalanlarla birlikte yüz elli öğrenciye kadar çıkabiliriz. Birkaç program aynı anda olabilir, araştırma grupları gelebilir, öğretmenler gelebilir, öğrenciler gelebilir, çocuklar gelebilir.

DC: Matematiğin çok önemli yönlerinden biri soyut gözlem yapma ve soru sormayla ilgili. Siz soru sormaya çok önem veriyorsunuz, öyle değil mi?

AN: Evet, gerçekten öyle. Aslında siz de söylediniz bunu: "Yazılarınızı okumaya başlıyorum, çok güzel gidiyor, güzel sorular soruluyor, arkasından matematiğe geldiği zaman çuvallıyorum," dediniz. Bu önemli değil, o cevap önemli

Telegram: @cinciva

değil, önemli olan soru sormak. Bilim adamının, araştırmacının yapması gereken öncelikle soru sormaktır; cevap vermek ikinci plandadır. Çünkü insan zaten aşağı yukarı cevabını verebileceği soruları sorar kendine, yani saçma sapan sorular sormaz. Ben mesela, kendime on metre sıçrayabilir miyim diye sormam. Çünkü yapamayacağımı bilirim. Ama iki üç metre sıçrayabilir miyim diye sorabilirim kendi kendime. Yapabileceğim, yapma imkânımın olduğu şeyleri sorarım.

Size bir soru sorma örneği vereyim mi? Matematik olacak, ama hayattan bir şey.

Bu, tek başıma oynadığım bir yazı tura oyunu. Yazı tura atıyorum, yazı geldiği zaman oyun bitecek. Ama ne kadar geç gelirse o kadar iyi. Attım, tura geldi. Bir daha atıyorum, gene tura geldi. Bir daha atıyorum… Ta ki yazı gelene kadar. Beş denemede yazı gelirse beş puan kazanıyorum. Puanımı yazıyorum bir yere. Bu birinci oyundu. Şimdi ikinci oyun; yine aynı oyunu oynuyorum. Atıyorum, tura gelirse bir daha atıyorum, yazı gelene kadar. Yazı geldiği zaman kazanıyorum. Kaç defa yazı geldiğini bir kâğıda yazıyorum. Diyelim bu oyunu bir milyar defa oynadım. Üç defada geldi, bir defada geldi, iki defada geldi filan… Topladım bu bir milyar skoru ve sonra da bir milyara böldüm. Ne buldum?

Ortalama skorumu buldum değil mi? Kaç çıkacak sizce? Yani ortalama kaç defada yazı gelir? DC: Bir milyar mı demiştiniz?

AN: Bir milyar defa. isterseniz yüz milyar defa oynayalım. Ortalama önemli: Ortalamada kaç defa yazı-tura attığım zaman yazı gelecek? Soru anlaşıldı mı bilmiyorum. Atıyorum parayı, tura gelirse bir daha atıyorum. Kaç defadan sonra yazı geldiyse yazıyorum skoruma. Diyelim üç oldu, gol atmak gibi, üç tane gol atmışım gibi. Ondan sonra toplamı, oynadığım oyun sayısına bölüyorum. Bir milyar defa, yüz milyar defa oynadıysam bunu, kaç çıkar ortalama? Şimdi cevabı bulamayabilirsiniz, önemli değil; asıl olan sorunun güzelliği, hoşluğu…

Ya da başka bir örnek vereyim: Ben çocuklarla çok oynarım bu oyunu. Bazen okullara giderim zarla, bayılırlar. Bir çocuk

Telegram: @cinciva

çağırırım tahtaya. Oyun da şu: Zar atıyoruz, gelen zarları topluyorum. Attım altı geldi, bir daha attım beş geldi, toplam on bir etti. Bir daha attım üç geldi, toplam on dört etti. Bir daha attım iki geldi, toplam on altı etti. Istediğim zaman da pas geçebilirim. Pas geçtiğim zaman o zamana kadar aldığım puanların hepsi bir daha silinmemek üzere haneme yazılacak. Yalnız bir şey var: Eğer bir gelirse toplam sıfır oluveriyor, yani hiç puan alamıyorum. Çok zar atarsam, yani şansımı çok zorlarsam bir zaman sonra bir gelir ve sıfır puan alırım. Dolayısıyla bir gelmeden önce durmak, pas geçmek gerekiyor. Ama bir defa atıp da üç gelmişse, durmanın bir anlamı yok. Bir defa daha at, çünkü üçte durmak doğru değil, çok küçük bir sayı bu. Bir defa daha attın iki geldi, böylece beş puan etti. Bir daha atmalı mı, atmamalı mı? Daha sonra sıra size gelecek, siz beni geçebilirsiniz, daha fazla puan elde edebilirsiniz. Optimum puanı yakalamak için ne zaman durmalıyım? Matematik yanının dışında çok terbiye edici bir oyun; özellikle çocuklar için çok iyi. Ne zaman durmam gerekiyor? Ne kadar riske girmem gerekiyor? Bu çok ilginç bir soru bence.

Matematiğin özünde soru sormak vardır.

Eğitim sistemimiz, insanlar, lise öğrencileri yüksek başarıya ve cevap vermeye endeksli; illa başaracak. ÖSS de öyle. Yani beş dakika düşünemezsin sınavda, öyle değil mi? Öğretmenler öğrencilerine ne diyor: “Yapamadığınız soru varsa düşünmeyin, bir sonrakine geçin, aman yapamadığınız soruyla zaman kaybetmeyin. Düşünmeyin, sakın ha düşünmeyin!” Düşünmemek faydalı, düşünmek zararlı. Düşünmemeyi öneriyorlar.

Sonra öğrenci geliyor üniversiteye, ödev veriyorum, evde yapacak. Ertesi gün geliyor, “Hocam ben bunu yapamadım,” diyor. “Ne kadar düşündün?” diyorum. “On dakika düşündüm,” diyor. Tekme tokat kovalıyorum öğrenciyi. Ben o soruyu hazırlamak için, aramak için, bulmak için ne kadar çok uğraşmışım; on dakika bulamadıktan sonra gelip sormak olur mu?

Telegram: @cinciva

Bilim adamları, araştırmacılar on dakikada pes etselerdi hiçbir şey bulunmazdı. Bu elektrik, bu televizyon, bu cep telefonları; hiçbir şey bulunmazdı…

Bir yüz metre rekortmenini alın: Kaç defa başarısızlığa uğramıştır o yüz metre rekorunu kırmak için? Ne kadar çok kıramamıştır o rekoru, öyle değil mi? Her başarılı insanın hayatında, başarıdan çok başarısızlık vardır ve bunu da öğrenciye söylemek, anlatmak gerekiyor.

DC: Her başarılı insanın hayatında başarıdan çok başarısızlık vardır… Umarım özellikle anne babalar bu sözün altını çizerler.

AN: Mesela şimdi ÖSS ile geliyor öğrenciler bizim bölüme. Bana kalsa nasıl bir sınav yaparım biliyor musun? En zor soruyu sorarım; anlaşılabilecek, ulaşılabilecek ama gene de çok zor. Çözümü olmayan ya da kimsenin çözümünü bilmediği, yapamayacakları bir soru sorarım ve altı saat süre veririm. Altı saat boyunca hiçbir şey bulamayacaklardır. Kim altı saat sınavda kalıyorsa onu alırım bölüme. Yarım saatte bırakıp gidene, “Yok arkadaş, sen bana göre değilsin,” derim. Gelsin, altı saat orada uğraşsın, çabalasın. Ben o öğrenciyi istiyorum.

DC: Işte bu, soru sormaya izin veren ve soru sormayı onurlandıran ortam. Çocuk büyürken nasıl bir ortamda yetişiyor? Yetiştiği, eğitim gördüğü ortam son derecede önemli.

Ben sizin yazılarınızı okurken şunu görüyorum: Önce sosyal bir gözlemle başlıyorsunuz ve onu irdeliyorsunuz, sonra onun matematiksel olarak nasıl bir soruyla ilişkili olabileceğiyle devam ediyorsunuz. Sizin Matematik ve Develerle Eşekler kitabınızı karıştırırken “Yalancının Hakkından Gelmek” başlıklı bir bölüm okudum. Bu bölümün girişinden biraz alıntı yapmak istiyorum:

“Acıdır söylemesi, bunca ülke gördüm, bunca insan tanıdım, ülkemde gördüğüm kadar çok yalancıyı hiçbir yerde görmedim. Doğu’ya az gittim ama Batı’da gitmediğim yer

Telegram: @cinciva

kalmadı desem yeridir. Niçin bu böyle diye düşünüyor insan.” Hakikaten, bu düşündürücü bir şey.

Ben Amerika’da üniversitede öğretim üyesi olarak yirmi beş yıl kaldım. Avrupa’da pek gezmedim, pek bulunmadım. Batı dünyası olarak daha ziyade Amerika ve Kanada’yı gördüm. Benim de Doğu ülkeleriyle pek ilişkim olmadı. Ama sizin şu gözleminize katılıyorum: Yalan, hayatımızın her yönüne girmiş vaziyette; bu güçlü bir gözlem. O zaman da neden böyleyiz diye bir düşünce geliyor ve çarpıyor beni, ardından da bir tıkanıklık hissediyorum.

Önce size sormak istiyorum; bir sosyal ortam içindesiniz, çok keskin bir gözlemcisiniz ve birdenbire olup bitenler, etkileşimler içerisinde görüyorsunuz ki söylenenler söylendiği gibi değil; oluşlar, duruşlar, davranışlar olduğu gibi değil. Ne hissediyorsunuz o anda?

AN: Nefret ediyorum. Yani tabii, baskı altında kalan her insan bir zaman sonra yalan söyler. Bütün çocuklar yalan söylüyor; annelerine, babalarına, öğretmenlerine, müdürlerine, polise, jandarmaya, herkes herkese yalan söylüyor. Çünkü sürekli baskı altındayız, sürekli korku altındayız. Dikkat ederseniz Türkiye’de pek yaratıcı insan yoktur, çok nadir çıkar. Yalan söyleyen insan, yani korkan insan yaratıcı olamaz. En büyük yalanı da insan kendine söyler. İnsanın kendinden uzaklaşması, kendine bakması, ben neyim, ne yapıyorum diyebilmesi, kendini sorgulaması gerekir. Acemi ressamlar vardır; bir resim yaparlar, onu hemencecik bir marifet gibi gösterirler herkese. İşte onlar kendilerinden uzaklaşıp bir baksalar kendilerine, biraz gerçekçi olsalar böyle yapmazlar tabii ki. İnsanın en büyük, en acımasız eleştirmeni yine kendisi olmalı.

Topluma gerçekten sirayet etmiş bu yalan meselesi. Tabii, çok baskı altında insanlar. Mesela öğrenci derse geç kalıyor, “Trafik sıkışıktı,” diyor. Yahu gerçeği söylesene, “Geç kalktım,” desene; ne olacak ki, ne yapacağım, ne yapılabilir ki? Biliyorum yalan olduğunu. Sadece sözle ifade edilen yalanlar yok, bir de bilim adamı numarasına yatanlar, çok düşünüyormuş gibi yapanlar var. Bir de böyle hanım hanımcık

Telegram: @cinciva

olmaya çalışanlar, kırıtmaya çalışanlar var. Ya da böyle bıçkın delikanlı olmaya çalışanlar. Bütün bunların hepsi yalan tabii ki. Ya da işte saçlarına bir şeyler yapıyorlar. Hep yalan tabii, hepsi yalan. Kendilerinden başka birileri olmak istiyorlar. Etrafımızda çok var böyleleri, hep başka bir ortamın özlemi içindeler. Dolayısıyla hep yalan bir mizansen kuruyorlar etraflarında. Ve bu da tabii ki çok yakışmıyor, üzerlerinde durmuyor, sahte oluyor, gerçekten ve kendilerinden uzaklaşıp kendilerini kandırıyorlar.

DC: Şu dikkatimi çekti: Siz, "Nefret ediyorum," dediniz duygu olarak. Sizi rahatsız eden bu şey acaba neden bir başkasını rahatsız etmiyor? Yetişme şartı mı, kişilik mi? Nedeninin ne olduğunu düşünüyorsunuz?

AN: Bilmiyorum ki… Yıllar önce annemle birlikte bir eve misafirliğe gitmiştik. Kırk tane kadın, bir salon etrafında, sedirlere dizilmişler. Bir tanesi başlıyor, "Nasılsınız efendim?" "Hamdolsun iyiyim. Çocuk nasıl? İyi. Siz nasılsınız? Biz de iyiyiz. Ondan sonra öbürkü ona aynı soruları soruyor. Kırk kişi kırk kere ne kadar eder? O ona soruyor, öbürkü ona soruyor; sonra kocalar soruluyor, oğullar soruluyor. Ondan sonra tekrar "Nasılsınız?" Teşekkür ederim," faslı başlıyor. Yani bu korkunç bir şey, korkunç!

Nasıl insanlar bunlar? Kırk tane kadın orada bunun absürtlüğünün farkında değil mi? Ve nasıl bununla yaşayabiliyorlar? Bir tanesi de çıkıp yeter be, ne oluyoruz dese. Nedir bu böyle? Bu sahtekârlıktan öte nedir ki? Öyle değil mi?

DC: Evet. Yaşamın özü olan zaman, geri gelmeyecek şekilde akıp gidiyor.

AN: Yurt dışında olduğum için eskiden toplumla pek bir ilişkim olmamıştı. Sonra Türkiye'ye döndüm ve marangozuyla, te-sisatçısıyla, inşaatçısıyla, bankacısıyla, emlakçısıyla sürekli irtibat hâlinde oldum. Çok şaşırıyordum.

Diyelim karı koca, ikisi de aynı işi yapıyorlar ve bana yalan söylüyorlar. İkisi birden, yan yana ve aynı anda yalan söylüyorlar, gözümün içine baka baka! Söylediklerinin yalan olduğu o kadar belli ki. Yahu bunlar akşam eve gittikleri

Telegram: @cinciva

zaman sevişecekler, öpüşecekler, koklaşacaklar. Nasıl, nasıl? Biri diğerine seni seviyorum diyecek mesela. Daha yarım saat önce yan yana bana yalan söylemişler… Nasıl böyle yaşayabiliyorlar? Nasıl var olabiliyorlar? Çocuklarının yanında yalan söylüyorlar. Yani yalan bir yaşam biçimi olmuş. Doğu'ya özgü herhâlde diyorum, öyle tahmin ediyorum.

DC: Ama doğduğunda çocuk böyle değil. Siz ne dersiniz?

AN: Genetik değildir herhâlde yalan söylemek. İnşallah genetik değildir!

DC: Çünkü çocuk hangi ortamda olursa olsun söyleyiveriyor doğruyu. Ve bizim de dediğimiz şu oluyor: "Daha çocuk, aklı ermiyor." Demek aklı eren yalan söyler. İnsanlarda yalan söyleyen yükselir yönünde bir kanı var gibi.

AN: Yok, doğru değil o, yalan söyleyen hiçbir yere varamaz. Çekirge bir sıçrar, iki sıçrar. Bütün başarılı insanlar yalan söylemeyen insanlardır. Ya da diyelim ki yalanı minimuma indirenlerdir.

DC: Çok önemli bir gözlem bu, çok önemli bir mesaj. Çünkü toplumda köprüden geçinceye kadar ayıya dayı de, işini uydur, doğru söyleyeni dokuz köyden kovarlar algısı yaygın.

AN: Sonunda ne olacak ki? Biri yalan söyledi ve yalan söyleyerek üç beş kuruş para kazandı, kazıkladı birilerini. Ne yani, başarı bu mu? Ama gerçek başarıya ulaşmış insanların yalan söylediklerini sanmıyorum.

DC: Burada temel değerlerle ilgili çok güçlü gözlemler görüyoruz. Siz burada aslında başarının da tanımı verdiniz. "Başarı dediğiniz nedir ki?"nin açıklaması oldu.

Bir gözlemimi paylaşacağım: Kaliforniya'dayken yabancı öğrenciler geliyordu üniversiteye, ülkesini hatırlamıyorum, Afrikalı bir öğrenci vardı. Oryantasyon programı yaparken öğrencilere, "Bir yere davet edildiğiniz zaman önceden gelip gelmeyeceğinizi bildirin," diye anlatıyoruz. O el kaldırdı ve dedi ki "Bizim orada bir yere davet edildiğin zaman hayır gelmeyeceğim demek çok ayıptır. Gelirim dersiniz, sadece gitmezsiniz; gelmeyeceğim demeyiz," dedi. Böyle bir

Telegram: @cinciva

gelenekleri var. Yani kişinin yüzüne gelemeyeceğim demek ayıp. Yalanla ayıp arasında bir ilişki var herhâlde. Yani doğruyu söylersek çok ayıp olur gibi bir tavır.

Aslında yaşam yolculuğunda her şeyi biliyorum gibi görünmek de bir tür yalan ve bu tavır oldukça yaygın. Ben de üniversitede öğretim üyesiyim, siz de üniversitede öğretim üyesisiniz. Sanki böyle bir beklenti içerisindeymişiz gibi geliyor.

AN: Tabii, insan ne kadar cahilse o kadar fazla şey bildiğini zanneder. Çok bilinen bir şey bu, yeni bir şey söylemiyorum herhâlde. Özellikle bana gelen öğrencilerin şöyle bir beklentisi var: "Bir yerde bir kitap var, o kitapta nasıl matematik yapılması gerektiği, problemlere nasıl yaklaşılması gerektiği, bütün soruların yanıtı yazıyor. Sen o kitabı okudun ve bize göstermiyorsun. O kitap nerede?" Çocukların yaklaşımı böyle. Bunu açık açık dile getiremiyorlar ama böyle hissettiklerini biliyorum. Geliyor, ben bu problemi nasıl çözeceğim tavrında. Ben de bilmiyorum ki… Bilsem, yeryüzündeki bütün problemleri çözerim. Mesela Matematik Köyü'nde on beş günlük bir program yaptık, lise öğretmenleri geldi öğrenci olarak. İstedikleri şey, bize bu problemleri nasıl çözeceğimizi anlatın, bize genel problem çözme yöntemini gösterin, bize düşünmesini öğretin… Ben de bilmiyorum ki! Üç saat, dört saat uğraştım bir problemi çözebilmek için. Çözdüğüm zaman kolay geldi ama önce üç saat, dört saat uğraştım. Yani benim bildiğim tek şey, uğraşmam gerektiği, çalışmam gerektiği; başka bir şey bilmiyorum. Bunu da kırk yıl boyunca yaparsan sonunda bir şeyler öğreniyorsun ama her problemi değil, problemlerin çoğunu da çözemezsin elbet.

Öğretmenler de, öğrenciler de zannediyorlar ki bunun bir yolu yordamı var. Sadece birkaç kişinin okuduğu kara kaplı bir kitap var kimseye söylemediğiniz gizli bir yerde. Onu bize öğret, diyorlar.

Nereden başlayayım?.. Size de geliyor böyleleri, öyle değil mi? "Ben psikiyatriye, psikolojiye meraklıyım, nereden başlayayım?" Sanki başlanacak birinci kitap varmış gibi, değil

Telegram: @cinciva

mi? Hatta tarih okumak isterler de ilk insanların tarihinden başlarlar okumaya. Yok, öyle değil, öyle bir kitap yok.

DC: Matematik ve Sonsuz kitabınızdaki "Aristo'nun Çatışkısı" başlıklı yazıda, Fransa'da matematik öğrencisiyken üçüncü sınıfta bir ara felsefe bölümüne yazıldığınızı belirtmişsiniz. Orada ilginizi çeken bir profesör var. Ama bir süre sonra onun eleştirdiğiniz bir yanını fark ediyorsunuz. Genelde derslerin normal bir şekilde anlatıldığını ama onun biraz farklı olduğunu, soru sorulmasını istediğini belirtiyorsunuz ve asıl bu yönüyle ilginizi çekiyor. Fakat bir süre sonra fark ediyorsunuz ki cevaplayamayacağı bir soru gelince alıyor soruyu, eviriyor çeviriyor, cevap vermiyor, gargaraya getiriyor. Bu şekilde ona olan saygınızı yitirme aşamasına geliyorsunuz. Şimdi siz sınıfta nasıl yapıyorsunuz?

AN: En sevdiğim dersler bir soruyu cevaplayamadığım derslerdir. Yeter ki öğrenciler benimle birlikte düşünsünler. Benim için en değerli sınıflar, o sınıflardır. Soru gelir ve bazen uğraşır yaparım, bazılarını ise bir zaman sonra yaparım, bazen de hiç yapamam. Ama önemli değil, önemli olan orada düşünmek. Hiç önemli değil o soruyu yapıp yapamamak.

DC: Öğrencilerin tepkisi ne oluyor buna?

AN: İyi öğrenciler daha çok heyecanlanıyorlar. Onlar da çalışıyorlar, uğraşıyorlar. Dinsel bir enerji dediğim, çok güzel bir enerji doğuyor oradan. Ama öğrenci iyi değilse; off diyor, saçını başını kaşıyor, sağına soluna bakıyor, sınıftan çıkıyor, makyaj tazeliyor…

DC: Söylediklerinizi çok çarpıcı. Benim burada dikkatimi çeken ve yeniden altını çizmek istediğim temel cümle şu oldu: "Bir insan ne kadar cahilse o kadar çok bildiğini sanır, o kadar çok bildiğini göstermeye çalışır."

Şimdi bir başka konuyu ele almak istiyorum. Siz akademik hayattasınız ama Türkiye'deki eğitim konularını da yakından takip ediyorsunuz. Zannedersem 1998 tarihli bir yazınızda, bütün matematik kitaplarını alıp gözden geçirdiğinizi yazmışsınız mesela. Bu noktada şunu soracağım: Matematik eğitimiyle ilgili bütün güç sizin elinizde olsa gönlünüzden

Telegram: @cinciva

nasıl bir yaklaşım, hangi varsayımlar geçerdi? Türkiye'deki matematik eğitimini hangi ilkeler üzerine kurardınız?

AN: Bütün güç elimde olsa, lağvederdim bu sistemi, Milli Eğitim Bakanlığı filan kalmazdı. Türkiye'deki sorun mantık, matematik vs. değil; matematik eğitimi diye bir sorunu yok Türkiye'nin. Türkiye'nin sorunu, çocuklara ve gençlere yaklaşımında. Yani sorun, saygısız eğitimde; Türkiye'de saygısız bir eğitim var.

Şimdi, ben on beş yaşında yurt dışına çıktım, liseyi İsviçre'de okudum. Lisede en ön sırada oturuyordum boyum da kısa olduğu için. Öğretmen sınıfa gelince asker gibi ayağa kalkıyordum. İlkinde öğretmen korktu, "Ne yapıyorsun oğlum sen?" dedi, saldıracağımı zannetti kendisine. "Saygı gereği ayağa kalkıyorum," dedim. "Kalkma, kalkmana gerek yok. Herkes oturuyor, hiç kimse kalkmıyor," dedi. Herkes gülmeye başladı. Fakat ben dayanamıyorum, öğretmen sınıfa her girdiğinde kalkıyorum. Alışmışım, Pavlov'un köpeği gibi… Ben ayağa fırlayınca, öğretmen başını elleriyle korumaya alıyor. On beş gün, bir ay boyunca ben böyle fırladım ayağa. Daha sonra saçmalığını anladım. Anne babamız odaya girdiğinde biz ayağa mı kalkıyoruz? Nasıl bir anlayıştır bu? Nasıl bir eğitim sistemidir bu?

Türkiye'deyken çok kötü bir öğrenciydim. Aslında başka bir açıdan iyi bir öğrenciydim; sürekli okuyan, yazan, satranç oynayan, pul koleksiyonu yapan, gramer kitapları okuyan, matematik yapan, sürekli çalışan bir gençtim; ama okuldan kaçardım, okula gitmezdim, sürekli cezalıydım, sınıf sonuncusuydum hep. İsviçre'ye gittim, ooh bir rahatladım, öğretmenler arkadaşım oldu. Onlarla sohbet ettik, dertlerimi anlattım, onlar da dertlerini anlattılar, akşamları yemeğe çıktık, birlikte yolculuklara çıktık, arkadaş olduk, yanlarında sigara içebildim. Yani insan gibi muamele görüyordum. Okulun kütüphanesinin, mutfağın anahtarını veriyorlardı; bana güveniyorlardı. Kıyafet zorunluluğu yok, saç sakal serbest, istediğin gibi giyinirsin, kız arkadaşın olabilir, gidersin, gezersin, çalışabilirsin; istediğin her şeyi yapabilirsin. Gece saat on ikiye, bire kadar çalışman gerekir, çalışırsın; yatılı

Telegram: @cinciva

okuldu tabii ki. Hayat varmış dedim ve en iyi öğrencilerden biri oldum. Türkiye'de ise böyle bir şey yok.

Türkiye'deki kadar çocuğu aşağılayan, küçümseyen, yok sayan; çocuğu, beyni yıkanması gereken bir varlık olarak gören bir sistem daha yoktur dünyada herhâlde. Türkiye'de bugüne kadarki tüm iktidarlar, Milli Eğitim Bakanlığı'nı beyin yıkama sistemi olarak görmüştür. Okul kitaplarının pisliği, iğrençliği, sevimsizliği, sevimli olmaya çalışmasıyla sevimsizliği, çocuğu aşağılayıcı tonu, estetik değerlerden yoksun olması ve görünen her şeyiyle genci ve çocuğu aşağılayan bir sistem. Ve böyle bir sistemde tabii ki çocuklar da yalancı olurlar, tembel olurlar, okulu sevmezler, okuldan uzaklaşırlar.

Geçenlerde bir görüntü vardı internette: On altı, on yedi yaşındaki çocuklar okula gelmişler akşamleyin, itlik yapmışlar, içki içmişler okulda. Çocuklar mahkemelere çıktı, süründüler. Ayıp denen bir şey var. Hangimiz böyle şeyler yapmadık ki? Türkiye'deki bu anlayışı, çocuğa yönelik bu bakış açısını değiştirmek gerekiyor.

DC: Bu son açıklamalarla benim Mış Gibi Yaşamlar ve Korku Kültürü kitaplarımı özetlediniz. "Çocuğa saygı" ve "kalıplama" yerine, "geliştirme" kavramını kullandınız.

AN: Düşünün, 23 Nisan bir çocuk bayramı, öyle değil mi? Ama o gün çocuklara yapılan işkencenin haddi hesabı yoktur. Yağmur altında, güneş altında, o sevimsiz marşları, şiirleri okuyarak bekletilirler. Hiçbir estetik değeri yoktur 23 Nisan Çocuk Bayramı'nın. Çocuk bayramında çocuklara yapılan muamele böyle. Kurban Bayramı da kurbanların bayramı değil, biliyorsunuz. Çocuk bayramı da çocukların bayramı değil belli ki.

DC: Bugün konumuz insan, yaşam ve matematikti. Gördüğünüz gibi matematik; insanın, yaşamın önemli bir parçası. İnsanı düşündürüyor. Ben çok zevk aldım. Umarım siz de almışsınızdır.

Telegram: @cinciva

KONUŞMA SONRASI

Üzerinde ısrarla durduğum temel sorulardan biri, yaşamımızın başka bir şeyin aracı olup olmadığıdır. Yaşamımız, anlamını nasıl yaşadığımızda mı bulmalı, yoksa elde ettiğimiz sonuçlarda mı? Eğer yaşamımız anlamını nasıl yaşadığımızda buluyorsa o zaman yaşamda felsefenin, sanatın ve matematiğin önemli bir yeri var demektir. Ama yaşam, anlamını paranızın miktarı, elde ettiğiniz makam, mevki ya da mal ve mülk ile kazanıyorsa; felsefe, sanat ve matematik pek anlamlı bir uğraş sayılmayabilir. Ali Nesin'in, "Matematik doğrudan bir işe yaramaz, felsefe doğrudan bir işe yaramaz, sanat doğrudan bir işe yaramaz. Doğrudan bir işe yaramadıkları için her şeye yararlar… Matematik, felsefe ve sanat; bu üçlüdür insanoğlunu insan yapan bence… " sözünü çok yerinde buluyorum ve önemsiyorum.

Telegram: @cinciva

Ali Nesin, önemli olan soru sormak diyor. Tabii bu yaklaşım bizim çocuk yetiştirme ve eğitme tarzımızla taban tabana zıt. Biz soru sormaya değil, bilmeye önem veren bir toplumuz. “Bilim adamının, araştırmacı kimsenin yapması gereken soru sormaktır. Cevap vermek ikinci plandadır,” diyor Ali Nesin. Tarih içinde görüyoruz ki yalnızca bilmekle yetinen toplumlar yavaş yavaş çağ dışı kalmışlar. Ve hâlen yalnızca bilme noktasında ne denli ısrar ediyorlarsa o denli çağ dışı kalıyor toplumlar. Soru soran, sorduğu soruyu araştıran ve soru sormaya devam eden toplumlar geleceğin belirleyicisi ve yönlendiricisi hâline geliyor. Sanırım o nedenle matematikten kopmamak gerek. Ali Nesin’e göre matematikte önemli olan sormak, bilmek değil. Çünkü, “Matematiğin özünde soru sormak vardır.”

Ali Nesin’in açık sözlülüğünü seviyorum. “Acıdır söylemesi, bunca ülke gördüm, bunca insan tanıdım, ülkemde gördüğüm kadar çok yalancıyı hiçbir yerde görmedim. Doğuya az gittim ama Batıda gitmediğim yer kalmadı desem yeridir. Niçin bu böyle diye düşünüyor insan,” diyor. Ben bu sorunun yanıtını Korku Kültürü adlı kitabımda verdiğimi düşünüyorum. Ali Nesin’in Korku Kültürünü okuyup okumadığını bilmiyorum, ama teşhisleri çok güçlü ve aynen katılıyorum: “Baskı altında kalan her insan bir zaman sonra yalan söyler. (…) Sürekli baskı altındayız, sürekli korku altındayız. Dikkat ederseniz Türkiye’de pek yaratıcı insan yoktur, çok az çıkar. Yalan söyleyen insan, yani korkan insan yaratıcı olamaz.”

Bu kısmı, Ali Nesin’in her bir kelimesine katıldığım şu cümleleriyle tamamlıyorum: “Matematik eğitimi diye bir sorunu yok Türkiye’nin. Türkiye’nin sorunu, çocuklara ve gençlere yaklaşımında. Yani sorun, saygısız eğitimde; Türkiye’de saygısız bir eğitim var. (…) Türkiye’deki kadar çocuğu aşağılayan, küçümseyen, yok sayan; çocuğu, beyni yıkanması gereken bir varlık olarak gören bir sistem daha yoktur dünyada herhâlde. Türkiye’de bugüne kadarki tüm iktidarlar, Milli Eğitim Bakanlığını beyin yıkama sistemi olarak görmüştür. Okul kitaplarının pisliği, iğrençliği, sevimsizliği, sevimli olmaya çalışmasıyla sevimsizliği, çocuğu aşağılayıcı tonu,

Telegram: @cinciva

estetik değerlerden yoksun olması ve görünen her şeyiyle genci ve çocuğu aşağılayan bir sistem. Ve böyle bir sistemde tabii ki çocuklar da yalancı olurlar, tembel olurlar, okulu sevmezler, okuldan uzaklaşırlar.”

Telegram: @cinciva

Adnan Binyazar

Adnan Binyazar, 1934 yılında Diyarbakır'da doğdu. Geç başlayan eğitim hayatının ilköğretim aşamasını çeşitli illerde tamamlayıp Dicle Köy Enstitüsü'nü ve Gazi Eğitim Enstitüsü'nü bitirdi. Öğreten okulları, üniversiteler, devlet konservatuarı gibi birçok eğitim kurumunda görev yaptıktan sonra Türk Tarih Kurumu'nda çalışmaya başladı. Yurt dışında bulunduğu yıllarda öğretmen yetiştirme projelerinde yer alan Binyazar, Berlin Eğitim Senatosu'nda da görev yapmıştır.

Çalışma hayatına paralel olarak oldukça verimli bir yazarlık hayatı geçiren Binyazar, ülkemiz edebiyatına birçok eser kazandırdı. Yazar, Ölümün Gölgesi Yok romanı ile 2005 yılında Orhan Kemal Roman Ödülü'ne layık görüldü.

On Beş Türk Masalı, Ağıt Toplumu, Dede Korkut, Kan Turalı, Masalını Yitiren Dev, Duyguların Anakarası, Şah Mahmet, Atatürk Anlatıyor, Adnan Binyazar'ın eserlerinden bazılarıdır.

İnsan Sonsuz Bir Yalnızdır

Doğan Cüceloğlu: Bugün konuğum Adnan Binyazar. Kendisiyle; var oluşunu, gözlemlerini paylaşacağız ve yaşam üzerine sohbet edeceğiz. Adnan Binyazar tam anlamıyla yerli malı, bu ülkenin yetiştirdiği, olgun bir insan. Gönlümden ona derviş demek geçiyor. Dizinin dibine oturup sohbet edilecek bir insan olarak görüyorum. Ve onu takip eden insanlara verebileceği çok şey var. Umarım bunu ortaya çıkarmakta ben yeterince başarılı olurum.

Adnan Bey, şöyle bir gözlemle başlamak istiyorum; sizin öykülerinizi, deneme kitaplarınızı gözden geçirdiğimde görüyorum ki kadınlar eserlerinizde çok önemli bir yer

Telegram: @cinciva

tutuyor, çok renkli kadın karakterler var. Bu kadınların birbirleriyle ilişkileri, konuşmaları; çocuklarıyla, etraflarıyla etkileşimleri; sizin gözlem yaptığınız dönemlerin toplumsal yaşamı hakkında fikirler veriyor. Değişik öykülerden oluşan Şah Mahmet kitabınızda diyorsunuz ki "Kadınlar bir yere giderken yanlarına bir oğlan çocuğu takmadan sokağa çıkmazdı." Ben Silifke'de büyüdüm ve orada da böyleydi. Düşünüyorum; nasıl bir toplumsal anlayış, nasıl bir felsefe, kültür, dünya anlayışı ki bir kadını sokağa yalnız çıkarmıyor? İkincisi; bir çocuk değil, erkek çocuğu takıyor yanına. Bu konuda gözlemlerinizi almak istiyorum.

Adnan Binyazar: Erkek egemen toplum, çok farklı davranışları olan bir toplumdur. Erkek çocuk, sizin de vurguladığınız gibi kadın için bir savunmadır, bir güçtür. Hani bir defa erkek oluşu yeterlidir o yaşta bile…

DC: Çocuk da olsa, değil mi?

AB: Tabii. O yaşta bile, o küçücük çocuk bile, anasına birisi bir laf söylediği zaman birdenbire kahraman kesilir ve derhâl saldırır karşısındakine. Zavallı, hiçbir şey yapamayacağını varsaydığın bir çocuk müthiş bir kahraman kesilir ve korur onu. Bunun altında şu da yatıyor; bizde biliyorsunuz erkek çocuk daha bir kutsal sayılıyor. Çünkü eskiden kadınla erkek arasındaki ne iş dayanışması, ne de duygu dayanışması bugünkü gibi değil. Erkek; kazanan, eden, koyan ve kadın da erkeğin aşını pişiren, ekmeğini yapan, eve ilişkin birçok görevi yüklenen konumundaydı. Erkeğin var oluşu, mesela çocuklar da dahil, bazen beş altı kişinin var oluşunu, hayatını sürdürmesini sağlıyor. Ama kadın sadece dışarıdan bir yerden gelip orada, o kurulmuş hayatın bir öğesi oluyor.

Mesela kadınlar kız çocuklarını gerçekten hiç yanlarına almazlar, hep erkek çocuklarıdır kadınlara güven veren. Garip bir şeydir ama yanında erkek çocuk olan kadına pek fazla sataşmazlar, ama kız çocuk olduğunda pek ciddiye de almazlar. Eskiden köylerde zaten pek yoktur kadına laf atma filan; kentlerde bir savunma alanı olmuştur erkek çocuk, diye tahmin ediyorum.

Telegram: @cinciva

DC: Evet, sanki paylaşılan bir kod var ve paylaşılan bu kod içerisinde kadının yeri belirlenmiş. Sinyaller veriyorsun, “Ben biliyorum bunu, yanımda erkek çocuğu var, bu düzenin nasıl gittiğini biliyorum, güçlüyüm, uzakta durun,” gibi bir mesaj veriyor sanki.

AB: Bir simge belki, güç de değil. Çok iyi bir noktaya değindiniz. Hani psikolojik bir şey, onun var oluşu. Bir de çok garip bir şey ama bizim kadınımız yalnız sokağa çıkmak istemez. Hatta ben size çok uç bir örnek vermek istiyorum. Örneğin, erkeklerin tuvalete pek fazla birlikte girdikleri görülmez; fakat özellikle yatılı okullarda kızlar hep üç beş kişi bir arada tuvalete girerler.

DC: Evet doğru ya, siz söyleyince farkına vardım. Benim de gözlemim böyle gerçekten.

AB: Burada gene bir dayanışma var. Gene bir koruma var. İşte bakın daha dün nişan meselesinden dolayı on altı kadın öldürüldü. Sanki olayların suçlusu kadınlarmış gibi.*

* Adnan Binyazar, 4 Mayıs 2009 günü Mardin’in Mazıdağı ilçesi Bilge köyünde, 7’si çocuk, 3’ü hamile 16 kadın olmak üzere toplam 44 kişinin öldürüldüğü katliama atıfta bulunuyor.

DC: Evet.

AB: Halbuki nihayetinde bir insan kızını vermiyor. Öbür taraf ise vay sen bana nasıl kızını vermezsin diye kırk dört kişi öldürüyor. Bunlar hep erkeklerin kadınlara istedikleri şeyi yapabilme hakkını kendilerinde görmelerinden ileri geliyor. Kadın da zaten müthiş bir dayanışma gücü ile ayakta duruyor. Nitekim eğer kadınlarda bu dayanışma olmasa, yalnızlık duygusundan birçok kadın psikolojik hasta olur. Belki bunu önlüyorlar bir bakıma.

Kadın biraz önce tasvirini yaptığımız gibi çocuğu yanına alır, onunla bir yerlere giderler. Görünürde fiili bir mücadele yoksa da kadın kendi içinde, kendini var etmeyi başarmıştır bu son elli yılda. Şimdi kadın kişiliği ile de öne çıkıyor. Bazı yerlerde “Ben gönlümden ne geçiyorsa yaparım,” diyor. Bu büyük bir aşama. Hatta bir duygu devrimi, bence. İç güvenden gelen bir

Telegram: @cinciva

şey bu ve birçok kadın da böyle yapıyor artık. Bu noktada çalışan genç hanımlardan da örnek verebilirim rahatlıkla: Eskiden kadın birine sığınıp o sığınma duygusu içinde kaderi neyi gerektiriyorsa onu yapardı. Şimdi öyle değil, kendi çalışıp kazanıyor ve kişiliğini bir nevi maddi koruma altına alıyor.

Yani maddi bir açıklığını gören insanlar kadını çok ezerler. Muhtaç insan kadar zayıf durumda olan yoktur. İhtiyacen muhtaç olmaktan kendini kurtarmak kadar büyük bir özgürlük de yoktur. Kadının bu son zamanlardaki büyük mücadelesi fevkalade saygıya değer. Bakıyorsunuz, yirmi yaşında, el kadar kız çocuğu oturuyor banka veznesinde, bütün paradan o sorumlu. Eskiden bir kadını oraya oturtmak mümkün değildi.

DC: Evet, doğru. Biraz önce de bahsettiğiniz denge kavramı bana önemli görünüyor. Bir yandan insan gönlünün istediğini yapma yolculuğu içinde olmak istiyor, bir yandan da yalnızlık var öbür uçta. Siz kitaplarınızda bu yalnızlık kavramı üzerinde oldukça fazla duruyorsunuz. Serpiştirilmiş bir şekilde alttan alta sürekli yalnızlığının farkında olan ve onunla merhabalaşmış veya merhabalaşmaya çalışan insanlar var öykülerinizde. Sizin yalnızlık konusundaki yaşamsal deneyimleriniz, düşünceleriniz beni çok ilgilendiriyor.

AB: Yalnızlık bir defa doğanın kuruluşunda var. Örneğin, gündüz bütün varlıklar ne kadar yalnız değillerse gece o kadar yalnızdırlar. Uyku bir yalnızlaşma sürecidir. Ve böylesi bir yalnızlaşma sürecinde gördüğümüz rüyalar da hayatımızın bir parçasıdır. O yalnızlığı bazen rüyalar ihlal ediyor; ama öyle bir ihlal ediyor ki gene size hayatı duyumsatıyor. Yani yalnız da olsanız hayatın içindesiniz. Ben şuna inanırım: İnsan sonsuz bir yalnızdır. Sonsuz bir yalnızdır ve bu yalnızlığı eğer üslup hâline getirebiliyorsanız başarırsınız. Üslup hâline getiremezseniz, hastalanırsınız. Ruhsal çöküntüye uğrarsınız. Yalnızlık, size toplumun getirdiği birtakım dayatmalardan kaynaklanıyorsa bu çok tehlikeli. Yalnızlığın yaratıcısı sizseniz, zaten bunu gönüllü olarak kendiniz seçmişsiniz demektir.

Kendi hayatımdan örnekleyecek olursam; ben o yalnızlığı seçmeseydim sizin de lütfedip üzerinde durduğunuz gibi, ne o

Telegram: @cinciva

cümleler ortaya çıkar, ne o öykü bütünlüğüne varılabilir, ne de bir romana o dinamik soluk kazandırılabilirdi. O yalnızlık içinde mümkün oldu bütün bunlar. Çünkü yalnız insan; yeni bir süjeyi, yeni bir nesneyi yalnızlığını gidermek için yaratmaz, o nesneyi uğraş edinerek yalnızlığını çoğaltır. Ve biz yalnızlığımızı ne kadar çoğaltırsak bence kişiliğimize o kadar egemen oluruz.

DC: Şah Mahmet adlı kitabınızda, "Ölüm nasıl kimsesizleşti-riyor sevdayı," demişsiniz.

AB: Evet, sevdanız yok olur. Ölüm var oldu mu sevda yoktur artık. Sevda diyalektiktir; bir alışveriştir. Yani bu alışveriş de ölçüsü olmayan bir alışveriştir. Sevda kimde ağır, kimde hafif o da belli değildir. Ölümünü yaşadığınız sevdanın sevda miras-çısı olur, onun yükünü sonsuza değin siz taşırsınız. İnsanoğlu bütün sevdaları taşıyacak gücü gösterir de ölümünü yaşadığı sevgilisinin sevdasını taşımada ne denli güçsüz olduğunu tez anlar. Shakespeare'in Romeo ve Juliet'indeki gibidir sevdalılık; Romeo'nun ölümü Juliet'in, Juliet'inki Romeo'nun ölümüdür. Sevda böyle bir sorumluluk yükler yaşayana.

DC: Bir cümleniz daha var ama ona geçmeden önce söyle-mek istediğim başka bir şey var. Eserlerinizi okurken Türkçenin güzelliğinin ve potansiyelinin farkına varıyorum, sonra kendim yazarken kelimeleri daha dikkatle ve özenle seçmeye başladığımı görüyorum. İşte böylesi bir cümlenizde, "Yalnız olan ve yalnız olmayan iç ses birbirinden farklı," diyorsunuz. İç sesler birbirinden farklı… Demek ki yalnız olan iç ses var, yalnız olmayan iç ses var.

AB: Evet, çelişki gibi görünüyor ama çelişki değil. Çünkü yalnızlık sesi çoğaltır. Yalnız olmayan ses sessizdir, eylemsizdir yani. Atalet içindedir, eylemsizlik içindedir. Zaten bir sanatçıyı yaratmaya iten de o iç sestir, o yalnızlığa iten iç ses. Öyle yorumluyorum.

DC: Heykeltıraş Mehmet Aksoy'la konuşuyorduk bir gün. O da şunu demişti: "Sanatçı yalnızlığı kadar konuşsun." Ben ne dediğini önce anlayamamıştım ama sanırım şimdi daha iyi gö-rüyorum.

Telegram: @cinciva

AB: Mehmet Aksoy'u çok yakından tanırım, taşın cinsine bakıp tasarladığını sanata dönüştüren bir sanatçıdır o. Ve yalnız yontucu değildir, sağlam bir düşünürdür de. Söylediğine gelirsek, yalnızlık zaten insanın kendi eseridir. O bakımdan yalnızlık sizin yarattığınız bir şey. Az önce söylediğim gibi, sanatta yalnızlığa egemen olmak çok önemli bir aşamaya varmak anlamını taşır. Yarattığınız bir şey o çünkü, onu kimse size vermiyor. Dostum Aksoy'un bu nefis saptamasına ben de bir ekleme yapayım: Kendi yalnızlığını yaratamayan insanın sanatla uğraşmasına bir şey denemez, ama hayat denen uydurma şenlikler içinde sanatçı olacağına hiçbir zaman inanmasın. Sanatçı, yalnızlık da dahil, kendi yaratımının, kendini yeniden var etmenin eseridir. Vincent van Gogh'un dediği gibi; sanatçı, yaratıcının eksik bıraktığının yaratıcısıdır çünkü.

DC: İçimi ısıtan bir cümle daha var, onu da paylaşmak istiyorum. Bunlar besbelli ki benim yaşamımda yansımalarını buluyor ve bundan dolayı daha çok anlam kazanıyor. "O yaşlarda kız sesi sevdanın sesidir, duygu yalnızlığıdır." Hatırlıyorum, lisede ben kız sesi duyduğum zaman böyle yalnızlığımın sesi olurdu, onun farkına varırdım.

AB: Oradaki kız sesi, şıkırdayan bir sestir. Kız sesi çekicidir, varlığı sürdürmenin erotizm bulaşmış çağrısıdır. Kadın, biliyorsunuz talep edilendir, talep eden değildir. Bunun yalnızca psikolojik değil, sosyolojik bir gerçek olduğuna da inanıyorum. Siz hiç oğlan istemeye gelen bir aile gördünüz mü? Hep kız istemeye gidilir. Talep edildiği için kadın gerek bedenini, gerek ruhunu, gerek sesini öyle bir iç eğitimden geçirmiştir ki sanatta olduğu gibi, onun öğretmeni, yaratıcısı sadece kendisidir. İçinde yarattığı ikinci canlıdan, onu yönlendiren o iç öğretmenden öğreniyor öğreneceğini…

Biz köy enstitüsünde olduğumuz yaşlarda üç sesin güzelliğinden bahsedilirdi: kadın sesi, para sesi, su sesi. Ama ben o çağrışımla yazdığımı sanmıyorum. Çünkü para sesi nefret ettiğim bir sestir. Ben paradan kaçan bir adamım. Yani bana yetecek para beni çok mutlu ediyor. Çok para kadar uzak durduğum hiçbir şey yok. Çünkü çok paranın nelere mal

Telegram: @cinciva

olduğunu iyi biliyorum. Su sesi; su benim hayatımda canlıdır, sesi vardır, varlığı vardır. Çünkü su yaratıcıdır. Kupkuru toprağı düşünün, hiçbir şey üretemezsiniz. Su devreye girdiği zaman, hava devreye girdiği zaman başlar toprakta üretim. Hatta su, o devingenliğiyle gelir bulur toprağı. Bedeni çürütüp toprakta sonsuzlaştıran da sudur, suyun kemirgen dişleridir.

Toprak tıpkı kadın gibidir, talep eder. Kadın da talep eder. Talep eden şeyde kendini kanıtlama ve öne çıkarma, hatta kendini yeniden yaratma duygusu çok gelişkin oluyor.

DC: Müthiş. Peki, bu kadın sesinden ve onun hissettirdiklerinden konuşurken; kadının ve erkeğin sanata yönelik sahip oldukları farklı bakış açıları için ne diyebiliriz?

AB: Biraz önce bir konu üzerinde durdum. Kadın talep edilendir; yani erkek talep eder, kadın talep etmez. Ama sesiyle, gülüşüyle, giyimiyle, edasıyla hiçbir zaman pasif değildir, asla. Baleden bir örnek vereyim: Erkek yalnızca kadını döndürerek dengeyi sağlar. Bütün konuyu bedeniyle dile getiren kadındır. Erkek talepkâr olduğu için bazı şeyleri yapabiliyor. Bazı hanımlar bana karşı çıkıyorlar bu düşünceyi savunduğum zaman ama mesela dünya edebiyatında çok büyük kadın şair yok. Çok büyük ressam da yok, kompozitör de yok. Varsa da vasattır. Neden? Çünkü erkeğin bütün romanlarının, bütün sanat eserlerinin; resmin, müziğin, bestelerin ana teması kadındır. Kadınsız sanat yoktur. Bununla, kadının sanatsal yönünün, sanatı algılamasının erkekten eksik olduğunu vurgulamak istemiyorum. Şu da var ki sanatsal yaratı yönünden kadının, talep edenin gücünü göstermesi bana olanaklı görünmüyor.

DC: Evet.

AB: Ama kadının yaptığını da erkeğin yapması mümkün değildir. Bedensel egemenlik kadında çok güçlü. Kadının aldığı hazzı hiçbir erkeğin alabildiği kanısında da değilim. Kadın döl bereketinin yaratıcısıdır. Mevlana'ya bırakalım sözü: "Hak, ipek-böceğine verdiğini file vermemiştir." Denge bunun üzerine kurulmuştur.

Telegram: @cinciva

DC: Bu bana psikolog Kadir Özer ile yaptığımız bir konuşmayı hatırlatıyor. Sanki kadın erkeğin şair olmasına vesile oluyor; resim yapmasına, yaratmasına vesile oluyor ve aslında o olmasa üretilemeyecek, ondan dolayı temel bir işlevi var.

AB: Kadın, erkeğin şair olmasına vesile oluyor ama şairliğin tacı hemen her çağda erkeğin başında. Kadir Özer'in saptaması, vurgulamaya çalıştığım farklılığı anlatmaya yetiyor. Ayrıntıya girildiğinde, ölçülerin kavranamayacak düzeyde ince ayarlı olduğu görülüyor. Ama yaşamsal süreç içinde kurulan sosyolojik dengeler, kadınla erkeği eşit kılmayı gerektiriyor.

Mesela Beethoven, 7 çocuğu olan bir kadına âşık. Eserlerindeki o yaratıcı ruh, o kadının varlığıyla oluşuyor. Nitekim âşık olan bir insan için dünya kapkaranlık bir düzlüktür. O düzlükte sadece âşık olduğun insanın yüzü, davranışları, sesi vardır. Ve böyle bir insan eğer sanatsal bir yönelimi ve yeteneği varsa yaratır. Çünkü sanatsallık biraz da yönelim, yetenek istiyor. Mesela Mozart'ı düşünün. Geçen gün bir yazıda okumuştum, bugün Mozart'ın bestelerini 600 kişi bir araya gelip 60 sene yaşasa yapamıyor ki o 37 yıl yaşamış. Bu müthiş bir şey! İşe buradan başlamak lazım. Zaten bu insanlar deha sahibi, bu bakımdan ölçü olamazlar ama bizim içimizden çıkıyorlar.

DC: Gerçekten müthiş. Adnan Bey, bazen "zaman bir türlü geçmiyor" gibi bir kalıp kullanırız. Sanki zaman sevdiğimiz bir şey yaparken akıp gidermiş de istemediğimiz bir şey ile uğraşırken yavaşlarmış gibi. Siz bunu nasıl değerlendiriyorsunuz?

AB: Evet, öncelikle bu, bir işi sevmeye bağlı elbette. Sevmek somut bir şey. Sadece sevdiğimiz için zaman çabuk geçiyor veyahut sevmediğimiz için yavaş geçiyor, demek çok biçimsel bir yaklaşım olur. Asıl sanatsal yaratıda bu çok önemli bir şey. Size bir örnek vereyim; bir gün Stefan Zweig, heykeltıraş Rodin'i ziyarete gidiyor. Rodin, "Bana iki dakika izin verir misin? Heykelin omzunda bir hata var, onu düzeltip hemen geliyorum," diyor ve gidiyor. "Döndüğü zaman aradan 48 saat geçmişti," diyor Zweig.

Telegram: @cinciva

Kuşkusuz, sanatsal üretim zamana bağlıdır; ne var ki sanatçı, zamansızlık denen “zaman”ı yaratmadı mı o büyük eserleri ortaya koyamaz. Zaman gibi, sanat da zamansızlıktır. Ölçüsü, bildiğimiz zaman değildir sanatın. Zamanın koruyucusu, yaratıcısı, yaratının kurallarıdır. Böyle bir şey var. Ben tabii kendimi onlarla kıyaslamak gibi bir ölçüsüzlüğe düşmeyeceğim. Çok farklı, çok başka dehalar bunlar. Öykülerimin üzerinde çok ayrıntıyla durdunuz, o nedenle size büyük bir dostlukla açıklayayım: Bazen ben o cümleleri nasıl yazdığımı hatırlamıyorum. Nasıl bir zamanda yazdığımı hatırlamıyorum. Benim Ölümün Gölgesi Yok diye bir romanım var, biliyorsunuz. Onun birinci sayfasını altmış kez yazdım desem inanınız. Ve şimdi hangi zamanda yazdım, hangi zamanı verdim ona ben, bunun farkında değilim.

DC: Dediğim gibi, dolu dolu bir insansınız ve sizin bizleri takip eden anne babalara, öğretmenlere, üniversite öğrencilerine farkında olarak veya olmayarak vereceğiniz çok şey var. Ve ben onları da duymak istiyorum. Tabii bunu ancak farkında olduğum kavramlar çerçevesinde yapabilirim.

Ben bir akademisyenim, dolayısıyla çok yoğun olarak akademik ortamlarda bulundum ama aynı zamanda bir Anadolu çocuğuyum, bunun farkındayım. Sizin kitaplarınızı okurken o Anadolu çocuğu olan yönümün gittikçe dirileştiğinin farkına vardım ve bir bilim insanı gözüyle o Anadolu çocuğu olan yönümü gözlemlemeye başladım. Kitaplarınızda ağıtlar var, ağıt yakan kadınlar var. O ortamlarda çok bulunmuşsunuz. Sizin kendi çevrenizde, kendi yaşamınızda ağıt yer almış. Ve benim çevremde de aynı şekilde ağıtlar yer almıştı. Şunu biliyorum, ağıt yakanlar genellikle kadınlardır. Bunları okurken şunun farkına vardım, ben on yaşındaydım annem öldüğünde. Ona ağıt yakamadım ve şimdi bakıyorum, annemle ilgili konuştuğumda veya onu hatırladığımda sanki içimde eksik kalan bir şey var. Sanki ağıt yakmam, ağlamam gerekiyormuş gibi geliyor. Ağıtla ilgili sizin gözlemleriniz, düşünceleriniz, çalışmalarınız oldu mu? Besbelli ki ağıt yakmak çok evrensel bir ihtiyaç.

Telegram: @cinciva

AB: Çok. Benim bir kitabımın adı Ağıt Toplumu. Yani ağıtla sadece bireysel duygular anlatılmıyor; ağıt, acılı günlerde toplumsal dayanışmayı da sağlıyor. Benim Masalını Yitiren Dev adlı romanımda da var. "Ben çocukken, on yaşında ağıt yakamadım," diyorsun. Konuşmalarımızdan anlıyorum, yirmi beş yıllık Amerika hayatında ağıtını içine gömmüşsün. Güzelliklerin seni duygulandırıp ağlatmasının nedeni, içindeki bu ağıt gömüsü… Seni "sen" olmaktan koparmayan da bu. Yoksa niye Anadolu çocuğu olduğunu vurgulayasın? Ağıtsal beğeniyle, ağıtsal söylemle bü-yüdün de ondan.

DC: Zannederim haklısın.

AB: Emin Özdemir* anlatmıştı; bir gün Amerika'da, yabancıların da bulunduğu bir ortamda Eğin havaları söylemeye başlamış ki Eğin havalarının yüzde doksanı ağıttır. Yabancı konuklardan birisi de "Bay Özdemir, niye ağlıyorsunuz?" demiş. Zaten ağıtın anlamı ağlamaktır. Ağlamak, aslında bizim toplumuzda bir saygı göstergesidir. İkincisi; ağıt, sosyal değerlendirmedir, bir kişilik çizimidir. Nitekim o ağıtta o adamın yaşamı boyunca neler yaptığı, neler ettiği, ne başarılar gösterdiği, ne acılar çektiği, hepsi dile getirilir. Kadınlar sanıyorum bellek yönünden, unutmama yönünden erkeklerden daha başarılılar. Yani kadının yapısından gelen bir şey bu. Hatta bunu meslek gibi iş edinmiş ağıtçılar var, Dede Korkutta geçiyor. Ağıtçıları özel olarak başka bir köyden getirtip birisi öldüğü zaman ağıt yaktırıyorlar. Böylesine kurumlaşmış bir gelenek ağıt yakmak. Ağıtı biz sadece bir ağlama olarak almayalım. O insana saygının, ona verilen değerin de dile getirildiği bir tür öyküdür.

Nitekim şunu da söyleyeyim; mesela yoksulun ağıt yakıcısı pek olmaz. Bir iki lafla geçiştirir, giderler. Çünkü ağıt da sanat gibi bir üstyapı kurumu. Mesela bir ağanın ölümüne yakılan ağıtları düşünün. Ağıt hep belli başarılara erişmiş kişilere yakılır. Sıradan insana yakılan ağıt nerdeyse yok gibidir. Bu da sanat gibi bir üstyapı kurumu. Örneğin, Yaşar Kemal de bir ağıt romancısı-dır. Onun romanı sanatsal bir ağıttır.

* Yazar Emin Özdemir, Adnan Binyazar'ın yakın arkadaşıdır. Atatürk'ün TDK'sında Terim Kolu Başkanlığı'nı yürüten

Telegram: @cinciva

Emin Özdemir, yardımcı ders kitapları ve sözlükler hazırladı. Deneme ve eleştirileri Türk Dili, Sanat Olayı ve Çağdaş Eleştiri dergilerinde çıktı.

Biz herkesten roman okumasını bekleyebilir miyiz? Hatta kimileri roman okumayı fuzuli bir iş gibi görüyor. Benim bir arkadaşım vardı, "Ben böyle fasa fiso şeyleri okumam," derdi. Halbuki bana göre Hemingway'i okumayan adam eksiktir, Balzac okumayan eksiktir, ne bileyim, Tolstoy'u okumayan eksiktir, hele hele Dostoyevski'yi okumayan, yalnız eksik değil, ruhsuzdur da.

DC: Şimdi bu bağlamda hatırlıyorum, geçmiş yıllarda programda birlikteyken sizinle bir sokak röportajını izliyorduk ve beraber konuşuyorduk. Siz şöyle bir bakıp, "Bu adam kitap okumuş birisine benziyor," dediniz. Ben de 'Anlaşılıyor mu?" diye sormuştum. Siz de dediniz ki "Tabii, kitap okumuş adam farklıdır." Hakikaten anlaşılıyor mu kitap okuyan adam?

AB: Anlaşılır. Fiziğinden anlaşılır. Bakışları farklıdır. Çünkü insanoğlunun bilgi sahibi olanı bütün uzuvlarını ona göre kullanır. Mesela bilgi sahibi insanın ağzı alelade bir ağız değildir, oradan hep düşünceler dökülür. Ama bilgi sahibi değilse "Get ya, git ya"dan ileri gidemez. Bütün ömrü bununla geçer.

Örneğin; Picasso'nun resmini hatırlayın, o kaya parçası kadar sağlam kafadan çıkan müthiş ifadeyi düşünün. Salvador Dali'yi düşünün. Yahut ne bileyim bizim Yaşar Kemal'i düşünün mesela, sanki bütün ağıtlar adamın yüzüne yansımış. O yiğit vücutta korkunç bir hüzün, korkunç bir şiir, korkunç bir anlatı ırmağı akar. Irmağın sesini duyarsınız Yaşar Kemal'in yüzüne baktığınız zaman.

DC: Evet. Bu ağıtla ilgili olarak bir söz aklıma geldi: Ağlarsa anam ağlar gerisi yalan ağlar. Herhâlde siz de duymuşsunuzdur.

AB: Ben de duydum ve çok doğru. Çünkü ana yaratıcıdır. Doğuran odur. Bizde canımdan can koptu derler evlat ölüsü için. Şehit anaları öyle diyorlar: "Canımdan can koptu." Onu ana duyar. Babanın çocuğuyla ilişkisi biraz turistiktir. Turistlerin gezi yapması gibi yaşayan babalar var. Eğer

Telegram: @cinciva

toplumsal dayatma olmasa birçok babanın, “Bu benim evladım mıdır, değil midir?” gibi duyarsızlık göstereceğini bile düşündüren olaylarla karşılaşılıyor. Bu, babanın kötülüğünden gelen bir şey değil; doğanın ona yüklediği fonksiyonla ilgili. Ama ana ne diyor? “Ben seni dokuz ay karnımda gezdirmişim.” Baba belki parkta gezerken bir iki saatliğine çocuğunu omzuna alıp gezdirmiştir.

DC: Evet.

AB: Türküde ne diyor? “Eledim eledim höllük* eledim / Aynalı beşikte bebek beledim,” diyor. Şu tasvire bakar mısınız, ne demek o? O höllük hele… Biliyorsunuz eskiden şimdiki gibi hazır bezler yok, çocukların altını höllükle kurutuyorlar.

DC: Sizin kitabınızda bir yerde, bir yaşlı kadınla delikanlı karşılaşıyorlar uzun zaman sonra. Kadın bakıyor, “Sen ölmüşsen ey oğul, lakin ağlayanın yoktur,” diyor.

AB: Evet, evet. Yani nice dertlerinin farkında değil! Kadın, ona sen yok olmuşsun diyor. Kadın gerçekçidir. Kadının duygusuyla konuştuğu sanılır; ama bana göre kadın aslında gözüyle, deneyimleriyle, çektiği çilelerin onda bıraktığı izlerle konuşur. Birçok kadının doğru sözlülüğüne patavatsızlık derler; ama söyledikleri patavatsızlığından değil, gözleminden ileri gelir. Ne derece erkek kadın ayrımı yapılabilir? Ama doğanın da bazı ince görevleri var. Mesela kadın ayrıntıyı erkeğe göre çok daha iyi fark ediyor. Nitekim bir yere gidersiniz, sizin aklınıza gelmeyen bir şeydir ama yanınızdaki eşiniz ya da arkadaşınız rahatlıkla, “Bak burada şu oldu, bu oldu,” der ve dikkatinizi çeker. Vay be, dersiniz.

DC: Aynen benim başıma geliyor bu gerçekten. Ben epey gözlemci bir insan olarak bilirim kendimi ama kesinlikle hak veriyorum dediğinize.

AB: Doğanın vermediği hiçbir şey insana ait değildir. Doğanın verdiğini biçimlemek, tabii bir bilgi işi, bir güç işi. Ama kadında yaratılıştan gelen, böyle bir ayrıntıyı görme yeteneği var. Kimi bilim insanı olmuş kadınlar, sanatçı kadınlar var, onlarda bu duygu daha çok gelişiyor. Ama geliştiği zaman ayrıntıları görme ihtiyacı duymuyorlar. Çünkü o ayrıntıyı

Telegram: @cinciva

görmenin o kadar önemli olmadığı bilincine varıyorlar kanımca.

* Höllük: Kundak çocuklarının altına bez yerine konulan toprak.

DC: Adnancığım bunu sormadan edemeyeceğim. Ay ve ay ışığı sizin için çok önemli besbelli ki. Yazdıklarınızda o kadar çok rastlıyorum ki bu ay ışığının tasviri, betimlemesi, yansıması, soğukluğu, sıcaklığı, aydınlatmasının türü gibi konulara. Özel bir yeri varmış gibime geliyor.

AB: Geçenlerde yine bir yazı üzerinde çalışırken fark ettim. Okyanusu anlatıyorum. Orada örneğin su, ayın ışığını aldığı zaman; ay, aylığını yitiriyor. Su, yutuyor onu. Ayda şöyle bir şey var; ben çok küçüktüm, dört-beş yaşlarında, çok karanlık bir gece anamın kucağındayım. Gökte ayı gördüm. Fırat suyuna ayın şavkı vurmuş, gökte ayı görmeden önce o şavkı gördüm. “Bu nedir?” dedim. Ondan sonra bir baktım ay gökte. “Ana,” dedim, “Ay gökte, alttaki ışık ne?” Anam, “Ayın ışığı; ayın şavkı Fırat’a vurmuş,” dedi. O yaşlardan geliyor bu. Nice sonra, “Soramadım bir çift sözü/Ay mıydı gün müydü yüzü/Sandım ki zöhre yıldızı/Şavkı beni yaktı geçti,” dizelerini okuyunca ay, ruhumun bir parçası oldu. Şah Mahmet hikâyesinde Atiye Abla, aya âşıktır; ay, Atiye Abla’ya âşıktır. Ve o kadar âşıktır ki Şah Mahmet taparcasına sever Atiye Abla’yı. Atiye Abla der ki “Ben kızlığımı aya vermi-şem.” Ve Şah Mahmet istediği kadar âşık olsun, Atiye Abla’nın sevdasının içindeki ayı oradan çıkarmaya kimsenin gücü yetmez. Aşk, bir bakıma içimize ay ışığını sokma gibi bir duygudur.

DC: Adnancığım, siz öyle bir yazarsınız ki her şeyden önce kelimeleri önemsiyorsunuz. Sözcükleri nakış gibi işleyen, özenle seçen bir insansınız. Hiçbir zaman aceleye getirerek ürün vermiyorsunuz. Ben sizin bu kitabınızda hikâyelerin altında iki tarih görüyorum. Bazılarının arasında beş yıl, on yıl, on beş yıl var. Daha önce sormuştum bu tarihler nedir diye, “Başladığım zamanla bitirdiğim zaman,” diyorsunuz. Hakikaten, böyle şarap gibi yıllanıyor. Şimdi bu yazma sürecini merak ediyorum, nasıl oluyor?

Telegram: @cinciva

AB: Yazma süreci bir cümleyle başlar. O cümle sağlamsa yüz sayfa da yazabilirsiniz, iki yüz sayfa da, üç yüz sayfa da. Ya da beş altı sayfalık bir öyküyle yetinebilirsiniz. Bu, anlatımı üretmeye, sağlam bir kurguya bağlı. İlk cümle, kimya formülü gibidir. Anlatımın gelişimini o formüle göre sağlarsınız ya da sağlayamazsınız. Hayatta salt başarı yok. O yazma ruhu içine girersiniz. Yani esin dedikleri şey bu. Bazen hiç umulmadık zaman bir şey aklınıza gelir, oturur onu yazarsınız. Ben şimdi Stefan Zweig'ın Balzac diye bir kitabı var, onu okuyorum. Balzac her eserini belki elli defa gözden geçiriyor. Ve Balzac, bizim bildiğimiz gibi bir adam değil. Sorumsuz, her zaman borçlu; Ali'nin külahını Veli'ye, Veli'nin külahını Ali'ye giydiren bir tip çizmiş Zweig. Fakat yazmaya gelince düzeltmeden hiçbir şeyi matbaaya göndermiyor. Hatta matbaadan geri getirtip düzeltip geri gönderiyor. Bir gün ressam Mustafa Ayaz benim portremi yapıyordu. Üç portremi yaptı, bana göre portre bitmişti. Bir ara, birdenbire Ayaz fırçayı aldı. Birtakım griler ekledi bittiğini sandığım resme. Resmi ondan sonra bitirdi. Bilmem, sanatçının bitmiş eseri var mıdır? Yazı da böyledir. Yazı, kendini yazdıran anlatımsal bir süreçtir. Siz yazının gelişimine egemen olduğunuzu zannedersiniz, ama yazının kendi kuralı vardır. O sözcüğü iter. Tıpkı mide gibi, nasıl bazen istemediğiniz şeyi ağzınıza soktuğunuz zaman çıkarmak ister, onu yemek istemezsiniz. Öyle cümleler, öyle sözcükler olur ki yazı onu reddeder. İşte bunu fark etmek yazıda çok önemli. Ben gerçekten Var Oluşun Sesi öyküsüne 1964'te başladım ve 2008'de bitti tam manasıyla. Kırk dört yıl! Bu arada daha çok denemeler, eleştiriler yazdım. Öyküyü biraz dinlenmeye bıraktım. Bunun, hayatta kendime yaptığım en büyük haksızlık olduğunu düşünüyorum şimdi.

DC: Öyle mi?

AB: Evet. Çünkü benim yaratılışım daha çok yaratıcı yazmaya elverişli. O tür yazma yıllarca içimi kavurdu. DC: Bunu ne zaman fark ettiniz?

AB: Ne zaman fark ettim? Her zaman fark ettim. Yani on beş yaşındayken fark ettim, çünkü bazı ince sözleri fark ediyor-

Telegram: @cinciva

dum. Mesela on beş, on altı yaşlarında okuduğum Shakespeare'in Othello'sundan bir cümle söyleyeyim size. "Yaşayıp durduğun şu ortamda öyle şatafatlı elbise giyip böbürlenme. Kibir ve gurur bütün saltanatları devirir. Alçakgönüllü ol, köhne cübbeni üstüne çek."

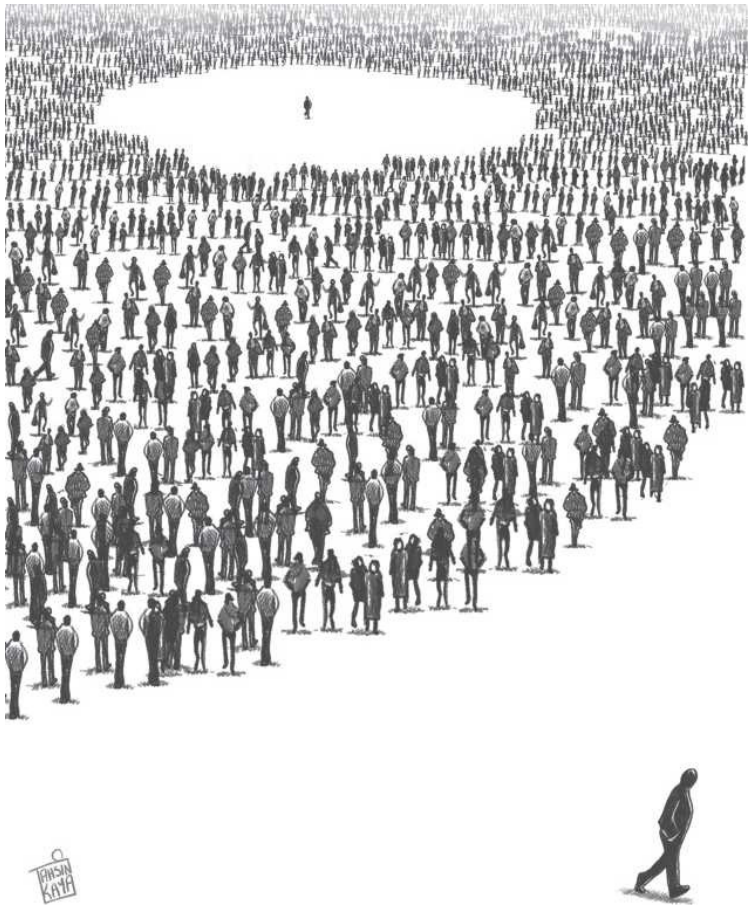
DC: On beş, on altı yaşlarındaydın; on dört yaşında ilkokula başlamış birisiydin. Ve o sırada Diyarbakır'da mıydın, neredeydin?

AB: Diyarbakır'daydım evet. İşte bir ara 1948'de, demek ki on dört yaşımdayken Ağın'daydım, anamın memleketi, sonra Diyarbakır'a geldim. İlkokulu orada bitirdim ve o yaz, Halkevi kitaplığını didik didik ettim. Ne kadar Shakespeare varsa okudum. Daha sonra Köy Enstitülerine gelince daha çok kitapla karşılaştım ve kitap benim kurtuluşum oldu. Bütün kitapların kendine göre bir kutsallığı vardır. Okumayan insan kendine ihanet ediyor demektir.

DC: Ülkemde yetişen, derviş diyeceğim, yerli malı güzel bir insanla anlamlı bir sohbetti. Teşekkür ederim.

AB: Ben teşekkür ederim.

Telegram: @cinciva

KONUŞMA SONRASI

Adnan Binyazar; sohbeti zengin, renkli, çok boyutlu bir insan. Onunla sohbetimiz beni birçok alanda düşündürdü, ama ben yalnızlığı ele almak istiyorum.

Yalnızlığın kaçınılmaz bir gerçek olduğu üzerinde pek düşünmediğimi anladım. Siz ne diyorsunuz, yalnızlık doğanın kuruluşunda gerçekten var mı? “Gündüz bütün varlıklar ne kadar yalnız değillerse gece o kadar yalnızdırlar. Uyku bir yalnızlaşma sürecidir,” diyor Binyazar. Uykuya hiç böyle bakmamıştım. Ve benim için, Binyazar’ın üzerinde düşünmek istediğim en vurucu cümlesi şu oldu: “Ben şuna inanırım: İnsan sonsuz bir yalnızdır. Sonsuz bir yalnızdır ve bu yalnızlığı eğer üslup hâline getirebiliyorsanız, sanatsal bir başarıya erersiniz. Üslup haline getiremezseniz, hastalanırsınız. Ruhsal çöküntüye uğrarsınız.”

Ne demek yalnızlığı üslup hâline getirmek? Bu sorunun yanıtını şimdi aramaya başlamayacağım. Ama aramaya başlasaydık, akıl sağlığıyla ilgilenenler için üzerinde ısrarla

Telegram: @cinciva

durulması gereken önemli konulara dokunmuş olurduk. Yalnızlığın anlamını kavramada sorulacak sorularla ilgili konuşmasında ipucunu veriyor: “Yalnızlık, size toplumun getirdiği birtakım dayatmalardan kaynaklanıyorsa bu çok tehlikeli. Yalnızlığın yaratıcısı sizseniz, zaten bunu gönüllü olarak kendiniz seçmişsiniz demektir. (…) Biz yalnızlığımızı ne kadar çoğaltırsak, bence kişiliğimize o kadar egemen oluruz.” Şimdi, “savaşçı” kavramı çerçevesinde düşünürken savaşçının yalnızlığını kendi özgür iradesiyle yaratmış ve seçmiş olan kişi olduğunu anlıyorum.

İki cümlesi içime dokundu, ilki ağıtla ilgili: “Ben çocukken, on yaşında ağıt yakamadım diyorsun. Konuşmalarımızdan anlıyorum, yirmi beş yıllık Amerika hayatında ağıtını içine gömmüşsün.” Ağıtımın içine gömülü olduğunu bilseydim, acaba çocuklarıma ve eşime daha az acı çektirir miydim? Bana öyle geliyor ki bu ülkenin insanlarının içine gömülü ağıtları var, çok derinlerde gömülü. Bu ağıtın farkına varmak ve gereğini yapmak, bireysel özgürlük için önemli görünüyor.

İçime dokunan ikinci cümlesi şuydu: “O yaşlarda kız sesi sevdanın sesidir, duygu yalnızlığıdır.” Hatırlıyorum, lisede ben kız sesi duyduğum zaman böyle yalnızlığımın sesi olurdu, onun farkına varırdım. Ama içimde bir acı olurdu; şimdi anlıyorum, özgürlüğünü gerçekleştirememiş, yalnızlığını seçmemiş bir gönlün acısıydı bu.

Şimdi düşünüyorum kendi kendime, acaba kızlarda da bu tür bir yalnızlık duygusu var mıdır? Onların da içlerinde bu tür yalnızlıkların oluşturduğu acılar var mı? Olmalı. Aksi hâlde büyük bir haksızlık var demektir.

Telegram: @cinciva

Ahmet İnam

Ahmet İnam, 1947 yılında Afyonkarahisar'ın Sandıklı ilçesinde doğdu. İngilizce öğrenme isteği, onu ODTÜ Elektrik Mühendisliği Bölümü öğrencisi yaptı. Sonrasında İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü'nde doktorasını tamamlayan İnam, 1989 yılında Felsefe Profesörü unvanını aldı. Ahmet İnam, Türkiye'nin önde gelen üniversitelerinde hizmet verdikten sonra 2003 yılında -hâlen sürdürmekte olduğu- ODTÜ Felsefe Bölümü Başkanlığı görevini üstlendi.

2008 yılından bu yana ülke ve dünya gündeminden, mantık ve felsefeye dek oldukça geniş bir yelpazeden derlediği konular hakkında Akşam gazetesinde köşe yazıları yazmaktadır.

Gülden ile Hoca, Düşten Düşünceye, Dünya Gönülden Gönüle, Bilimin Bin Bir Yüzü, Gönülden Bilime Yolculuklar Kitabı, Yaşam Bizi Çağırırken, Yaşamla Yoğrulmuş Bilgi, Aşk Üstüne Denemeler, Deneyen Felsefe, Canım Yobazlarım Benim, eserlerinden bazılarıdır.

Ahmet İnam, evli ve bir çocuk babasıdır.

Ahlak Evrenseldir

Doğan Cüceloğlu: Bugünkü konuğum bir düşünür. Adı, Ahmet İnam. Felsefeci değil, filozof. Yani tahmin edebileceğiniz gibi tuhaf bir adam. Bu tuhaflığın içinde sohbetimizin dinamik ve zevkli olacağına inanıyorum. Ahmetçiğim hoş geldin. Ahmet İnam: Hoş bulduk Hocam.

DC: Tahmin edilebileceğiniz gibi konumuz yaşam ve felsefe. Bu sohbeti yaptığımız şu günlerde aileler ve birçok öğrenci

Telegram: @cinciva

sınavlara hazırlanıyor ve tüm Türkiye bunu konuşuyor, herkesin gündeminde bu var. Herkes gibi biz de biliyoruz ki prestijli üniversiteler, prestijli meslekler var ve siz de prestijli bir üniversitede, elektrik mühendisliği gibi prestijli bir mesleği seçmişsiniz. Şimdi iki tane sorum var: Bir, neden ODTÜ elektrik mühendisliği? Önce bunu netleştirmek istiyorum, ondan sonra da neden felsefe?

Aİ: Hakikaten bizim öğrencilerimizin meslek seçiminde çok büyük problemleri olabiliyor. Benim de gördüğüm, birçok mutsuz genç var; istediği bölüme girememiş, girdiği bölümden yakınan, "Hay Allah, yanlış yerdeymişim," diye düşünen. Ben biraz şanslı olduğumu düşünüyorum. Çünkü liseyi bitirdiğim zaman felsefe okumayı değil de tıp okumayı düşünüyordum. Psikiyat-rist olacaktım, asıl hedefim oydu ve İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi'ni kazandım. Ama yıllardan beri, yabancı dilden oku-yamamak gibi çok büyük bir sorunum vardı. Senelerce İngilizce okuduk ortaokulda ve lisede ama doğru dürüst bir gazete, bir kitap okuyamıyordum. Babama, "Ben nerede İngilizce eğitim görebilirim?" diye sordum. Robert Kolej var dediler. Fakat onun ücreti çok fazlaydı, babam ödeyemezdi. Sonra, Ortadoğu diye bir yer varmış Ankara'da, orada İngilizce eğitim yapılıyormuş, dediler. Ben dedim ki "Tıbbı var mıymış?" Tıbbı yok. Neyi var? Mühendislik. Peki. Yani İngilizce öğreneyim diye mühendis oldum. Çok matrak bir şey.

Kendi kendime dedim ki mühendisliğin de herhâlde insanı anlama uğraşına bir katkısı olsa gerek. Aslında biraz da öyle oldu. O nedenle belki genç öğrencilere, her meslekte kendi özlemlerine dair bir şeyler bulabileceklerini söyleyebilirim. Yani istedikleri olmuyorsa o kadar yıkılmasınlar. Mesela ben, mühendislikte bir takım matematik formüllerinin, makinelerin, motorların içinde bile motorla ilişkiye giren insanı anlamaya, o insanı tanımaya çalışıyordum. Onun için belki iyi bir öğrenci olamadım ama sanıyorum bu beni çok düşündürttü ve mühendislik eğitimi bana müthiş bir ufuk açtı.

Benim birçok felsefeci arkadaşım bir konuyu çok zahmetli ve zor öğrenirken, ben mühendisliğin verdiği o görme, anlama

Telegram: @cinciva

biçimi ve farklı bir deneyim alanından gelmenin avantajı ile problemleri çok çabuk kavrama şansı buldum. Onun için yanlış yerde olduğunu düşünen arkadaşlara ilk sözüm şudur: Her zaman değiştirebilirsiniz, ama bir yere girmişseniz orada yine özlemlerinize dair elde edebileceğiniz hazineler muhakkak vardır. Onun için yıkılmayın.

DC: Önemli bir konunun altını çiziyorsunuz. Aİ: Tabii, devşirebilirsiniz, o bahçeden de bir şeyler devşirme olanağı var.

DC: Peki sonrasında felsefe nereden çıktı? Şu söylediğinize bakılırsa siz elektrik mühendisi olarak gayet mutlu devam edebilirdiniz.

Aİ: Evet. Ama maalesef çok mutsuz oldum. Çünkü mühendisliğin elbette kendine özel problemleri var. Mühendisler hep sonuca bakıyorlar. Bense teoriyi merak ediyordum. Bu motor böyle ama bunun teorisi nedir acaba? Bize mühendislik uygulamaları böyle anlatılıyordu ama ben orada bir türlü tatmin olmuyordum. Asıl sorunum insanı anlamaktı zaten. Ve dolayısıyla epey acı çektiğimi de söyleyebilirim. Zaten laboratuarlardaki insan ilişkilerini de sevmedim. Yani birlikte olduğum öğrencilerin bencilliğini, o kitaba gömülmüşlükle-rini, insanı merak etmeyişlerini, şiirden hoşlanmayışlarını…

DC: Sanırım yalnız hissettiniz biraz.

Aİ: Çok yalnızlık çektim. Ama iyi ki çekmişim. Şimdi geriye dönüp baktığımda, o ham taraflarımı bir ölçüde yalnızlığım bu-dadı herhâlde. Sonra felsefenin önemli bir şey olduğunu keşfetmeye başladım. Çünkü seçmeli ders alma imkânım vardı okulda, felsefe dersleri de alabiliyordum. Onları aldığım zaman, sonradan rahmetli olan bir öğretmenim, Cemal Yıldırım Hocam dedi ki “Herkes felsefe okuyabilir. Sen de okulunu bitir, felsefe alanında doktora yap.” Çok hoşuma gitmişti. Kafaya koydum, hemen o işi yapacağım, ama eşim için üzülüyorum. Eşim benle mühendisim diye evlenmişti ama sonra bir baktı ki adam garip bir işle uğraşıyor. Onu böyle biraz üzmüş olabilirim ama sonradan herhâlde o da alışmıştır.

Telegram: @cinciva

Sanırım bir mühendisin eşi olmak daha güzel bir şeydir; ayrıca böyle sıkıntılı, zahmetli, devamlı kitap okuyan birisinin eşi olmak zor olsa gerek.

DC: Sizinle ilgili okuma yaparken çok dikkatimi çeken bir konu oldu. Biraz ondan bahsedelim istiyorum. Edep kavramıyla ilgili görüşleriniz var, onları biraz paylaşabilir misiniz?

Aİ: Ben ahlak konusunda uzun yıllar çok olumsuzdum. Çünkü "ahlak"ı yaşlı başlı, artık tamamen kendini bırakmış; yaşama sevinci duymayan, hayatı yaşayamayan, "bu yasak, bu ayıp, bu günah," diye devamlı ceza ve yasak koymaya çalışan insanların ağzından çıkan bir söz olarak anlardım. Edebi de öyle anlardım. Bu adamların hayattan hiç zevk alamadıkları için iki de bir böyle ahlak da ahlak diye bizi rahatsız ettiklerini düşünürdüm. Sonra yavaş yavaş kadim Yunan düşüncesine indiğim zaman anladım ki ahlak dediğimiz şey, yaşamanın kendisidir. Yani, "Ne yapmalıyım, nasıl yaşamalıyım?" sorusu ile girilen alanın adı ahlaktır. İşte burada, güzel insan olmak da edepten başka bir şey değildir. Ahlakın görece olduğunu düşünmüyorum. Bence ahlak evrenseldir. Belki edep için görünüşte farklı bir şey söylenebilir, çünkü bir kültürde edepli olan öbür kültürde edepsizdir, ama gene de bütün kültürlerde ortak edep kuralları vardır.

DC: Çok önemli bu söylediğiniz. Çok önemli.

Al: Aslında bunu ampirik çalışmalar da göstermiş. Kültürler arası evrensel bir özelliktir ahlak. Eski Moğollardan tutun da Avustralyalı Aborjinlere kadar ortak insan olma değerleri var.

DC: Öyle mi?

Al: Evet, felsefede ahlak göreceli bir şey değildir. Bütün insanları kuşatır ve her kültürde ortaktır. Yani saygı, sevgi mesela; bunun kökeninin hayvani bir şey olduğunu düşünüyorum. Hayvanları da kucağınıza aldığınız zaman anlıyorlar sevip sevmediğinizi. Bu bedenlerin karşı karşıya gelmesiyle de anlaşılabilecek bir şeydir.

Telegram: @cinciva

DC: Gazetedeki köşe yazılarınızda edepli olma ve edepsiz olma üzerinde epey duruyorsunuz ve orada çok önemli bir şey söylüyorsunuz: “Edep, hayatta belli bir duruşta yaşanan anlam yaşantısıdır. İnsanlara edepsizlik yaparak onları edep yoluna sokamazsınız. Hoyratlık, hoyratlıkla önlenemez. İnsanları sille tokat döverek, onlara baskı uygulayarak, doğru sandığınız yola onları sokmak kadar edepsizce bir yol düşünemiyorum,” diyorsunuz.

Al: Doğrudur Hocam.

DC: Akla, edepli bir nesil yetiştirmekle ilgili bir yol arayışını getiriyor!

Al: Çok güzel. Elbette bunun bir takım teorik gerekçeleri verilebilir, ama benim sezdiğime göre hayatımızda hepimizin rahatlıkla bulabileceği ve edebi bize gösterebilecek en temel değer ve duygu saygıdır. Şimdi öğretmenim beni adam etmek için sürekli azarlayıp, aşağılayıp, dövüyorsa, yani bana saygı duymuyorsa ve ben bunu anlıyorsam, o zaman benim ona saygı duyma olanağım kalmaz ve beni edep dairesi içine hiçbir zaman sokamaz. Saygı duymak, o kadar net ve sahici bir şey ki orada numara yapamazsınız. Efendim hoş geldiniz, nasılsınız ile olmaz. Ne çocuklar, ne de hayvanlar yemiyor bunları.

DC: Anlıyorlar değil mi?

Al: Anlıyorlar. Bu adam numara yapıyor diyorlar. Saygı gösteriyor taklidi yapamazsınız. Bütün nörofizyolojik yapınız bunu ele veriyor. Ve ufacık bir çocuk da bunu anlar. Siz saygı duymuyorsanız karşı taraftan saygı beklemeniz anlamlı değil. Ancak baskı yapabilirsiniz. Biz eğiticilerin yaptığı büyük hatalardan biri de çocuklara saygı duymamamız ve böylece öz saygının oluşmasına engel olarak gelişmesini besleyememizdir. Bir insanda öz saygı, kendine olan saygı yoksa o insanın hiçbir şeye saygısı olmuyor. Hiçbir değerin arkasından gitmiyor. Hiçbir zaman edepli insan olmuyor. Biz sanıyoruz ki uslu, boynu bükük, sözünü dinleyen insana edepli denir. Edepli olmak bu demek değil ki. Edepli insan yanlışlara

Telegram: @cinciva

isyan edebilmeli, gereğinde çatır çatır büyüklerle -elbette saygı ölçüleri içerisinde- tartışabilmeli, kendini gösterebilmeli.

DC: Kendisine saygısını o şekilde korumuş olur. Ahmetçiğim sen bu tartışma içerisinde benim için çok önemli bir kavram ayrımı yapıyorsun ve "Yaşamayı bilmeyen kültürün yaşam gücü olamaz. Herkes şu ya da bu biçimde değerlerle yaşıyor, oysa değerleri yaşayanlarımız pek az," diyorsun. Burada değerlerle yaşamak ile değerleri yaşamak arasında çok önemli bir fark gösteriyorsun.

AI: Evet, çok önemli bir fark var. Maalesef değerleri yaşayamıyoruz Hocam. Çünkü birbirimizi hep araç olarak görüyoruz. "Mehmet Bey, komiser muavini, lazım olur," diye defterimize yazıyoruz. "Hüseyin Bey, acilde çalışıyor, hastaneye işimiz düştüğü zaman lazım olur," diyoruz.

DC: Bu içimizde yaşayan, çevremizin bir gerçeği değil mi?

Al: Evet, herkesi manipüle edilecek, elimizin altında tutulacak araçlar olarak görüyoruz. Oysa bizim yüce filozofumuz Kant'ın temel ahlak ilkelerinden biri, "Hiçbir insanı araç olarak görmemelisin"dir. Her insan kendi başına bir amaçtır. Her insan kendi başına bir değerdir. Ben Ayşe'yi yatağa atmak için seviyorsam, o bir araçtır. Ama Ayşe'yi Ayşe olduğu için seviyorsam; biraz hafif anlayışı kıt olabilir, ne bileyim ağzı kokuyor olabilir, ama o benim Ayşem'dir, yani mübarektir, derim. Ve ben Ayşe'yi Ayşe olduğu için seviyorsam, işte Ayşe'yi Ayşe değeri üzerinden seviyorum demektir. Yani Ayşe ile bir iş yapacağım ya da onu kullanacağım diye değil.

Mesela iyiliği de bana iyi desinler diye yapıyorsam, başkalarının yanında dilenciye para veriyorsam veya bir yere yardım ediyorsam, herkese böyle mütebessim, anlayışlı görünüyorsam, ama amacım başka bir şey ise, "Benim hakkımda 'ne kadar iyi bir insan' desinler de şu makamı elde edeyim," ise gene aynı durum var.

DC: Sevgili Ahmet İnam, şöyle bir cümle kullanıyorsun: "Çağımızın en büyük sorunlarından biri anlam sorunudur." Şimdi bu konuştuğumuz çerçeve içerisinde değerlendirince, bir insan bütün yaşamı boyunca kendi yaşamını, kendisini ve

Telegram: @cinciva

diğerlerini araç olarak görüyorsa, bir anlam bulamayacağı görülüyor. Çok etkileyici, konuştuğumuz kavramlar heyecan verici. Aslında konumuz yaşam, insan, insan ilişkileri.

Ben seminerlerimde bir uygulama yapıyorum. Üniversite mezunu, hatta on yıla yakın bir süredir iş hayatında bulunan bir bayanı çıkarıyorum ve diyorum ki "Şimdi sabah saat beş buçuk, kumsalda yürüyorsunuz. Etrafta hiç kimse yok, ben de karşıdan geliyorum. Ben bu yaşta bir erkeğim, siz de aynı böyle bir bayansınız. Şimdi, ikimiz de birbirimizin farkındayız ve sen bakıyorsun, bir erkek diyorsun, tanımıyorum diyorsun. Ben bakıyorum bir bayan, tanımıyorum diyorum. Birbirimizin farkında değilmişiz gibi, bir şey söylemeden geçip gidiyoruz. Bu olur mu?" "Olur," diyorlar. "Hadi yürüyelim," diyorum; yürüyoruz ve sonunda hakikaten geçtikten sonra dönüyorum, "Aramızda iletişim var mıydı?" diyorum, "Hayır yoktu," diyorlar. Sonra aynı soruyu oturan katılımcılara da soruyorum. Şimdilerde seyrek de olsa "evet" diyenler olmaya başladı ama genelde "yoktu" diyorlar.

Burada benim göstermek istediğim bir şey vardı. İnsan ilişkileriyle ilgili bir kör noktamız var. Asansörde komşu biniyor, birbirimize bakıyoruz. Bir şey söylemiyoruz, dönüyoruz. Sanki aramızda iletişim yokmuş gibi. Halbuki mesaj alışverişi var. Bu noktada insanların birbirini anlaması konusunda sizin "Anlamayı anlamazsak, yazık olur bu hayata," sözünüz karşımıza çıkıyor. Böyle diyorsunuz değil mi?

Al: Evet, öyle diyorum. Biz bu konularda belki çok büyük düşünür çıkartmamışız ama şairlerimiz var. Mesela Gülten Akın'ın o çok bilinen dizesini söyleyerek başlayayım: 'Ah, kimselerin vakti yok durup ince şeyleri anlamaya…" Aslında birçok insan bunu söylüyor. Bırakın ince şeyleri anlamayı, çok kalın ve kaba şeyleri bile anlamama eğilimi galiba yaygın. Ama anlamak bana öyle geliyor ki çok ekobiyolojik bir hadisedir. Kökeninde çok bedenseldir ve etkileşime dayalıdır. O sizin anlattığınız deneyim çok müthiş bir şey olsa gerek. İki canlı varlığı bırakın, belki canlılarla cansızlar arasında bile böyle bir etkileşim var. Nerede etkileşim varsa orada bir anlamda iletişim zaten var. Dolayısıyla işte o sahilde benim

Telegram: @cinciva

rastladığım diyelim ki genç hanım veya yaşlı hanım veya bir erkek olsun; aramızda etkileşim olmaması mümkün değil. Belki bu da akademik olarak incelenmiştir ama ben kendi düşüncemden şöyle bir sonuca varıyorum: Hepimizin etrafında bir iletişim alanı var, elektromanyetik alan gibi bir şey. Dolayısıyla belli bir mesafede birbirimizin etki alanına girdiğimiz zaman zaten duyuyoruz. Mesela ben sınıfta tek başıma olsam ve pencereden bakıyor olsam, kapıdan birisi girdiği zaman onun yüzünü görmesem bile varlığını hissettiğim anda etkileşim başlıyor. Dolayısıyla o bir çeşit iletişim anlamına geliyor. İşte buradan yola çıkarsak anlama meselesi çok önemli oluyor. Sanıyorum yaşadığımız dünya, sadece hayatta kalma amacıyla bizi birbirimizi anlamaya zorunlu kılıyor. Yani mesela, patronumu nasıl anlarsam işimde ilerleyebilirim, şef muavini olabilirim? Ya da hocamı nasıl anlarsam doktorayı kurtarabilirim? Veya eşimi, sevgilimi nasıl anlarsam onunla iyi geçinebilirim veya yatağa atabilirim? Hep böyle bir anlama yaklaşımı var.

DC: Siz çok enteresan bir tanım yapıyorsunuz: “Tamircinin anlayışı gibi,” demişsiniz. Tamirciye bozuk makine geliyor. Şurası bozuk diyor, tamir ediyor ve gerisiyle ilgilenmiyor. Bu makinenin işleyişinin arkasında yatan temel prensipleri, felsefeyi adam bilmiyor. Yaşamımızda da kendimizi veya karşımızdakini anlama, yani felsefi görüş de burada başlıyor aslında, öyle değil mi? Ayrıca burada çok enteresan bir şey de söylüyorsun: “Felsefe bu topraklarda ortaya çıktı. Felsefeye temel olacak çok zengin bir dil ve edep birikimi var. Felsefe bu ülkeye gerekli,” diyorsun. Şimdi ben düşünüyorum; felsefe bu topraklarda çıkmışsa, dilimizde varsa, neden yaşamımızda yok?

Al: Bunun çok değişik nedenleri olabilir. Tarihe baktığımız zaman, felsefenin, felsefecilerin imanı bozdukları, dolayısıyla kültüre zarar verdiklerini anlatan Gazali’nin TehâfütÜl Felâsife adlı o meşhur kitabını bir tarafa koyalım; bizim insanımız, Anadolu insanı, çok pragmatik, uyum yeteneği son derece gelişmiş bir insandır. İnsanımızın yaşayışında bizim hikmetimiz, yani İs-lami gelenekten gelen hikmetimiz, mana

Telegram: @cinciva

âlemiyle ilgili birçok sorunun cevabını vermiş. Dolayısıyla düşünen insanımız felsefeyi tasavvuf aracılığıyla yapmış. Yani "Bizde felsefe yok," sözü doğru değil. Bizde tasavvufî inşa faaliyetleri olmuş ve işte Ahmet Yesevi'den, Yunus Emre'den başlayarak Divan Edebiyatı oluşmuş, şiirle düşünmüşüz Hocam; türküyle düşünmüşüz, şarkıyla düşünmüşüz, edebiyatla düşünmüşüz, kıssayla düşünmüşüz. Ama bizim insanımız hep düşünmüş. Evet, gerçekten Batılı anlamda biraz Yunanî olan felsefeden uzak düşmüşüz. Ama tekrar hatırla-yabiliriz onu, çünkü bizim damarlarımızda Antik Yunan felsefesine de yer vardır. Öyle sanıyorum ki hatırlayabilmemiz için aşağı yukarı bir yüz seneye ihtiyacımız var. Çünkü dilimizin kıymetini bilecek ve üzerinde felsefe yapacak arkadaşların yetişmesi zaman alıyor. Şu anda YÖK'ün getirdiği sistem yüzünden bizim üniversitelerimizde, bizim kültürümüzden beslenen felsefe yapılamıyor.

DC: Öyle mi?

Al: Tabii. Çünkü yardımcı doçent olmak için bile uluslararası yayın yapmak zorundasınız. O zaman da Batı paradigması içine girip yabancı dille yazmak zorunda kalıyorsunuz. Dolayısıyla bizim dilimiz bu faaliyet dahilinde işlemiyor.

DC: Kişi, zamanını ve enerjisini oraya veremiyor. Verdiği takdirde mesleğinde ilerleyemiyor.

Aİ: Maalesef…

DC: Ahmet Bey, felsefe bu ülkeye gerekli diyorsunuz. Neden gerekli?

Al: Bir defa çok acı çektiğim yönlerden bir tanesi, bizdeki siyasetin yapılma biçimidir. Siyasetçilerimizin birbirleriyle olan tartışmaları; bunun magazine, gazeteye, medyaya aksetmesi, köşe yazarlarının birbirleriyle tartışmaları. O kadar felsefeden ve düşünceden yoksundur ki bu tartışmalar, birbirimizi felsefesizlikten, yani düşünme tembelliğinden ve ataletinden dolayı anlamama içindeyiz. Çünkü korkuyoruz. Şundan korkuyoruz: Siz sağcısınız, ben solcuyum diyelim, ben sizi anlarsam sağcı olmaktan korkuyorum. Halbuki benim sizi

Telegram: @cinciva

anlamam, düşüncenizi kabul edeceğim anlamına gelmiyor ki. Aslında ben sizi anlayarak daha iyi bir solcu olabilirim. Siz beni anlayarak öğretiniz neyse o öğretiyi daha iyi geliştirebilirsiniz.

DC: Kendime baktığım zaman, çocukluktan beri en temel özelliğimin gerçeği keşfetme isteği olduğunu görüyorum ve özellikle akademik hayatta bunun böyle olması lazım diye düşünüyorum. Mesela bir ulusun geleceği mutlaka gerçekler üzerine kurulmalı. O anlamda, felsefe bu ülkeye gerekli derken bu ülkenin geleceğinin gerçekler üzerine kurulması gerektiğini kastediyorum. Felsefe esas itibariyle gerçekleri araştıran bir tavır. Bizim aşiretten misin? O zaman sen haklısın. Halbuki filozofun aşireti yok, düşünürün aşireti yok. Ben gerçeği araştırmakla ancak gönlümü doldurabilirim. Ve buradan da gönül konusuna girmek istiyorum.

Al: Evet, çok güzel Hocam.

DC: Bir kere her şeyden önce, herkesin önünde sana teşekkür etmek istiyorum. Böyle bir kapıyı çaldın ve açıyorsun, yavaş yavaş giriyorsun. Ben de misafir olarak biraz girmek istiyorum. Bir filozof olarak gönül kavramı üzerinde ısrarla duruyorsun. Neden?

Al: Bir defa gönül gerçekten Türkçe bir sözcüktür. Kutadgu Biliğe, Divânu Lügati't Türk'e, yani aşağı yukarı bin sene önce yazılmış metinlere gittiğiniz zaman kavramın köklerini buluyorsunuz. Ben felsefede onun önemini belki herkesin anlayacağı biçimde böyle vurgulayabiliyorum. Gönül bedenimizi içine alır. Çünkü bizim Anadolu insanımız midesi bulandığı zaman, "gönlüm bulandı" der. Duygularımızı elbette içine alır, aklımızı da. Çünkü bizim insanımız gönlüyle düşünür. Batı'nın mantık dediği şey dışında bizde gönülle düşünmek diye bir şey var. Bedenimiz, duygumuz, aklımız ve çevremiz. Yani gönül kavramında bu dörtlü bütünlüğü; Batı'nın deyimiyle, entegral bir insanı görebiliyoruz. Biz bunu Batı'ya anlatabilsek, insan düşüncesinde çok gerekli ve büyük bir devrim yapabiliriz. Ama problemimiz şudur: Bunu anlatabilecek insanlar bizim kültürümüzü çok iyi bilmedikleri için çok tartışmaya ihtiyaçları var, bizim kültürümüzü çok iyi

Telegram: @cinciva

bilenler ise Batı'ya anlatacak donanıma sahip değiller. Onun için bizim hakikaten gönülü savunabilecek insanlar yetiştirmemiz lazım. Şu aşamada bu bana çok olanaklı görünmüyor. Ben öğrencilerime de hiçbir zaman bunu empoze etmedim. Derslerimde hiç söz etmem. Çünkü gönülü, gönüllü olarak anlamak lazım. Yani bunun için ödül vermek veyahut insanları zorlamak olmaz. Felsefeden önce hikmet tabanını keşfetmek lazım; çünkü felsefe, hikmet sevgisi demek. Sofia hikmet demek, philos da sevgi. Dolayısıyla hikmet tabanını önce ulaştıracağız. Bunun için zamana ihtiyacımız var.

DC: Ben mesela, gönül kelimesini Ingilizceye çeviremiyorum ancak yaklaşımlar yapabiliyorum.

Al: Ama siz anlatabilirsiniz diye düşünüyorum. ingilizce konuşan dünyaya anlatabilirsiniz.

DC: Ancak yaklaşımlar yapabiliyorsun, örnekler veriyorsun, evet filan diyorlar ama böyle bizdeki gibi söyleyemiyorsun. Mesela "Neden söylemedin?" diyorlar bir şeyi. "Söyleyebilirdim ama gönlü kırılırdı," diyorum. "Şunu dedim, çünkü gönlünü almak istedim," diyorum.

Al: Ne kadar zengin, değil mi Hocam şu kullanım alanı?

DC: Evet. Ben senin yazılarını okuduktan sonra Batı uygarlığının gönül uygarlığı ile bütünleşmesiyle ancak istenilen bir sonuca varılabileceğini daha iyi anladım.

Al: Aslında bunu siz de kullandınız. Yani eski kitaplarınızda bile bir gönül var.

DC: Evet ama bu felsefi bir alan olarak, inceleme konusu şeklinde aklıma gelmemişti. Bence, insan birbirinin farkına varınca iletişim başlar. Ve iki düzeyde başlar: Bir tanesi sosyal düzey, ben buna yüz diyorum. Bir de can var, işin içerisine girer. Can kelimesi de aslında gönülle bir araya gelen bir şey.

AI: Çok güzel Hocam.

DC: Şimdi şöyle bir soru sormak istiyorum: Gönülü anlamış olan bir insanın yaşamında ne değişir? Mesela karı koca ilişkisinde, analık ve babalık ilişkisinde?

Telegram: @cinciva

Al: Çok şey değişir. Bir defa bu işlerden anlayanlar, Batılı bir sözcükle, teknik olarak söyleyeyim; geştalt switch olur, yani bütün çerçeve değişir. Şimdi gönülü anlayan bir insanın bir defa mangal gibi yüreği, hazmetme gücü olur; çabuk öfkelenmezsiniz, çabuk alınmazsınız, insanlara daha sevecen bakarsınız, iç gücünüzün çok gelişmiş olduğunu hissedersiniz. Hepimizin içinde bir dinamo, bir enerji kaynağı var. Işte gönül orada ortaya çıkıyor. Yani çok canlı bir şey o, çalıştığı sürece sizi kimse kolay kolay yıkamaz. Hayatta büyük felaketlere uğrayabilirsiniz; sevdiğiniz insanlar ölebilir, eviniz yanabilir, beyninizde ur çıkabilir. Yani büyük kayıplar karşısında bile o gönül ateşi ölünceye kadar size büyük bir direnç sağlar ve sizi insanların elinden tutmaya götürür. Son nefesinizi verinceye kadar siz de bütün enerjinizi insanlara vermeye çalışırsınız.

DC: Ahmetçiğim, gönülden bahsederken enerjin geldi, gözlerine bakıyorum; doldu, cıvıl cıvılsın. Ben senin yazdığın yazıları okurken Anadolu kökenim yoluyla seninle aramızda bir bağ olduğunu hissediyorum.

AI: Gönüldeşiz Hocam.

DC: Bizi izleyen, okuyan, takip edenler genellikle aile yaşamına önem veren, kendi değerlerini yaşamaya özen gösteren, sürekli gelişme içerisinde olmaya özen gösteren insanlar. Ve siz de değerleri yaşamaya önem veren bir insansınız. Böyle gerçeğe saygılı, düşünen, bunları irdeleyen bir insan olarak, kendi aile yaşamınızda bir baba, bir eş olarak nelerin farkındaydınız? Onları paylaşmanızı isteyeceğim.

Al: Ben tabii eşimden hep korkmuşumdur.

DC: Aaa, akıllı adamsınız.

Al: Şu açıdan bakmak lazım; o belki bir hanımdır ama Yunus'un Molla Kasım korkusu gibidir. Hani Yunus'un, "Derviş Yunus, bu sözü eğri büğrü söyleme, seni sigaya çeken bir Molla Kasım gelür," dediği gibidir. Eşim beni hep sigaya çekecek, "Bak bunu attın, burada da kıvırtıyorsun, burada da gene gönül mönül hadi hadi," diye. Beni çok terbiye eden birisidir. Ben hakikaten hâlâ palavracı olduğumu düşünüyorum. Gönül derken belki artistlik yapıyor da

Telegram: @cinciva

olabilirim. Zaman zaman samimi olduğumu düşünüyorum, fakat o maskeler tamamen atılmıyor. Bu bakımdan, aile yaşamımda ben nasıl biriyim, onu söyleyebilir miyim bilmiyorum? O çok zor bir şey, eşimin söylemesi lazım. Baba olarak nasıl biriyim noktasında şunu söyleyebilirim; ben oğluma "ağabey" derim. Yani o benim ağabeyimdir.

DC: Çok ilginçtir, ben de oğlumla "Timur ağabey" diye konuşurum sürekli.

AI: Bakın ne kadar benziyoruz. Çünkü hâlâ benim çocuğum olabileceğini düşünemiyorum. Tamamen tersini düşünüyorum, ben onun çocuğu olabilirim. Galiba eşimin de oğluyum.

DC: Hakikaten, bu iç çocuk, tahmin ediyorum ki felsefenin temeli.

Al: Tabii tabii, o çok doğru. Onun tarihsel olarak dayanağı da var zaten. Bir Mısırlı rahip Heredot'a diyor ki "Siz Yunanlılar hep çocuk kaldınız." Bütün Yunan kültürüne çocuk diyor. Çünkü çocuk olmasalardı şaşırmazlardı. Şaşırmak, felsefeyi başlatan bir şey. "Vay be!" diyorsunuz. İşte burada başlıyor her şey.

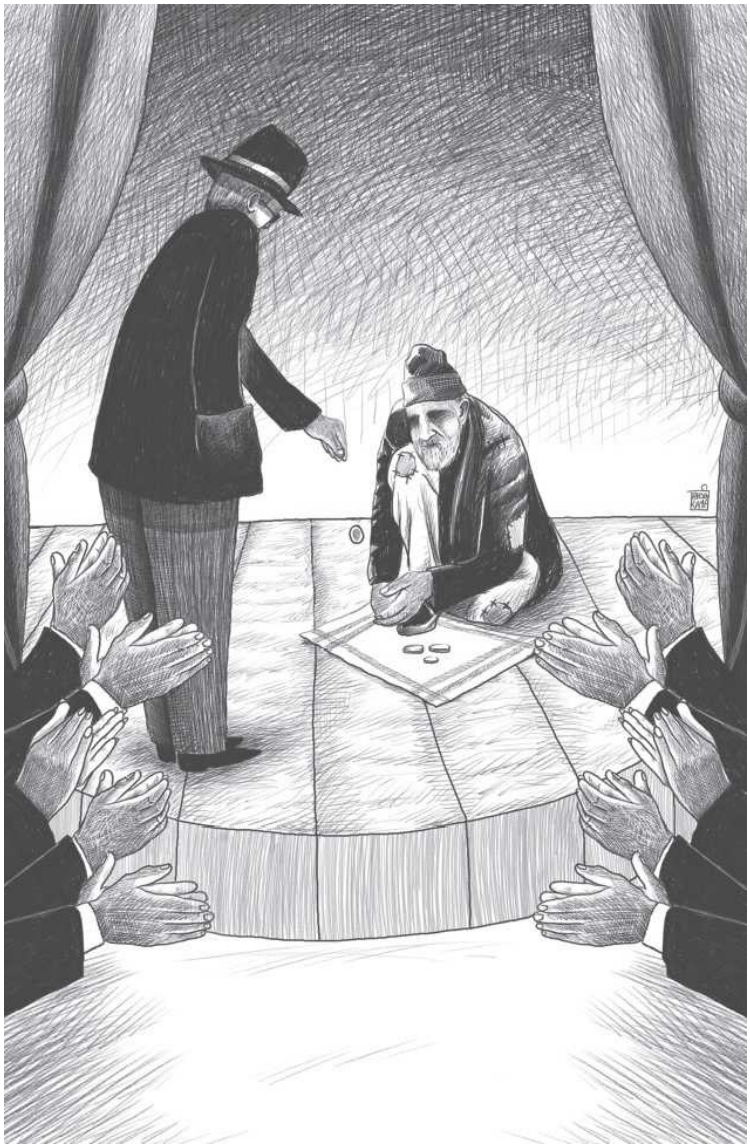
DC: Bu yüzden ben sürekli diyorum ki doğan her bir çocuk potansiyel bir filozof ve bilim insanıdır. O gözler nasıl böyle yu-karı-aşağı-sağa-sola bakıyor.

Al: Çok doğru hocam.

DC: Şimdi anlayabiliyorum neden elektrik mühendisliğinin seni kesmediğini. İç çocuk aynı zamanda bir yolculuk içerisinde felsefeye doğru gitmiş.

Ahmetçiğim bu sohbet için çok teşekkür ederim.

Telegram: @cinciva

KONUŞMA SONRASI

Ahmet İnam ahlak konusunda konuşurken yaşam, felsefe ve insan benim kafamda bütünleşiyor: “Ne yapmalıyım, nasıl yaşamalıyım, sorusu ile girilen alanın adı ahlaktır ve ahlak evrenseldir,” diyor. Ve, “insanları korkutarak, döverek, cezalandırarak edepli olmayı öğretemeyiz, onlara küçüklükten itibaren saygılı davranarak edepli olmayı öğretebiliriz,” diyor. Bu saygı, gönülden bir saygı olacak. Bir insanın gönülden saygı gösterebilmesi için o insanın önce kendine, özüne saygısının olması gerekir.

Öz saygı, potansiyel olarak her çocukta vardır ama geliştirilmesi gerekir. Ailenin ve eğitim ortamının en önemli bilinci işte burada kendini göstermelidir. Çocuğu, onurunu ve şevkini kır-

Telegram: @cinciva

madan yetiştirmek gerekir. Çocuğun onurunun ve şevkinin kırılmadan yetiştirilmesi konusu bence hem Türkiye'de, hem de tüm dünyada, üzerinde konuşulması gereken aile ve eğitime dair en önemli konudur.

Ahmet İnam değerlerle yaşamak ile değerleri yaşamak arasındaki farka işaret ederek bu konunun temelinde yatan süreçlere teşhisini koyuyor. Ben bu ifadenin özetini "can" ve "yüz" ayırımında buluyorum: Değerleri özümsemiş, iç dünyasının bir parçası yapmış "can" bir insan ile "elalem ne der" kaygısıyla değerleri yaşarmış gibi gösteren "yüz" bir insan arasındaki fark. "Maalesef değerleri yaşayamıyoruz, birbirimizi hep araç olarak görüyoruz, herkesi manipüle edilecek, elimizin altında tutulacak araçlar olarak görüyoruz. iyiliği, bana iyi desinler diye yapıyorsam, başkalarının yanında dilenciye para veriyorsam, herkese böyle mütebessim, anlayışlı görü-nüyorsam, ama amacım başka bir şey ise, 'Benim hakkımda 'ne kadar iyi bir insan desinler de şu makamı elde edeyim,' ise gene aynı durum var." Ve bunun sonucunda, benim kendi yaşamım da başka bir şeyin aracı oluyor. Ama ömrümün sonuna doğru farkına varıyorum ki kendimi adadığım o amaç; yani mevki, güç, mal mülk ya da her ne ise elde etmek istediğim, gerçek anlamını ancak benim yaşamımdan alabilir. Ve benim yaşamım anlamdan yoksun bir boşluktan başka bir şey olmayınca araç ile amacın birbirine karıştığı karmakarışık bir kafa içinde bu dünyadan çekip gidiyorum.

Yaşlandıkça içindeki öfkesi artan, asık suratlı, gittikçe mende-burlaşan insanların aslında sorunu budur.

Telegram: @cinciva

Emre Kongar

Emre Kongar, 1941 yılında İstanbul'da doğdu. İlk, orta ve lise eğitimini Şişli Terakki Lisesi'nde tamamladı. Siyasal Bilgiler Fakültesi Maliye ve İktisat Bölümü sonrasında Michigan Üniversitesi Sosyal Çalışma Yüksek Okulu'nda yüksek lisans yaptı. Daha sonra akademik hayatına Hacettepe Üniversitesi'nde devam eden Kongar'a 1981 yılında profesör unvanı verildi.

12 Eylül askeri rejiminin üniversitelerdeki uygulamalarını, YÖK'ü ve sakalını kesmesi için yapılan baskıları protesto etmek için 1983 yılında üniversitedeki görevinden istifa etti. Bir süre Hürriyet gazetesinde danışmanlık yapan Kongar, daha sonra kendi araştırma şirketini kurdu. 1992 yılında Kültür Bakanlığı'nda müsteşarlık görevini üstlendi. 1995 yılında ise bu görevi bırakarak Hacettepe Üniversitesi'ne geri döndü. Halen Müjdat Gezen Sanat Merkezi ve Yıldız Teknik Üniversitesi'nde hocalık yapmaktadır.

Cumhuriyet gazetesinde köşe yazarlığı yapan Kongar, NTV'de yayınlanmakta olan "Yorum Farkı" programı ile çok geniş kitle-lerce tanınmış ve sevilmiştir.

Emre Kongar'ın, çeşitli ülkeler ve kurumlar tarafından takdim edilmiş birçok ödülü, üstün hizmet madalyası ve nişanı mevcuttur.

Kültür Üzerine 1-2-3-4, Atatürk Üzerine, Hocaefendi'nin Sandukası, Yirmibirinci Yüzyılda Dünya, imparatorluktan Günümüze Türkiye'nin Toplumsal Yapısı, Demokrasi ve Laiklik, Kızlarıma Mektuplar, Babam- Oğlum- Torunum, Tarihimizle Yüzleşmek, Demokrasimizle Yüzleşmek, eserlerinden bazılarıdır. Emre Kongar, evli ve üç çocuk babasıdır.

Telegram: @cinciva

Hayatta Erişilebilecek En Yüksek Makam Güvenilir İnsan Olmaktır

Doğan Cüceloğlu: Bugün konuşmama bir masal ülkesinde gireceğim. Bu ülke çok yoğun sıkıntılardan geçiyor, yoğun toplumsal değişim yaşıyor; her yanda kavga gürültü var. Sonunda ülkenin kaderi üzerinde söz sahibi olan güçler yönetime el koyuyor ve üniversitelerde de ciddi bir dönüşüm başlıyor. Üniversitelerdeki dönüşüm, öğretim üyelerinin kılık kıyafetine, sakal bıyığına kadar iniyor ve bunlara uymayan öğretim üyelerinin üniversiteden ayrılmaları isteniyor.

Bir sosyoloji profesörü var; öğrencilerini, mesleğini çok seviyor, üniversiteden ayrılmak istemiyor. Öğrencileri, asistanları ve bölümdeki çalışma arkadaşları kendisinden ayrılmamasını rica ediyor. Profesör düşünüyor, taşınıyor: Acaba sakalını kesip üniversitedeki işine devam etsin mi? Gönlü üniversitede kalmak, öğrencilerinden ayrılmamak, çok sevdiği bir alanda ülkesine hizmet etmekten yana. Fakat sonunda ayrılmaya karar veriyor.

Neden? Kendisine sorulduğu zaman diyor ki “Sakalımı kestikten sonra öğrencilerimin karşısına çıkamayacağımı anladım. Çünkü ben sosyoloji profesörüyüm. Devleti, devlet karşısındaki insanın haysiyetini, vatandaşın haklarını, sosyolojik kimliğini anlatıyorum derste. Devlet zoruyla, hiçbir savunma hakkı tanınmadan, yargı kararı olmaksızın sakalımı kestikten sonra öğrencilerimin karşısına çıkıp devletti, haktı, hukuktu gibi şeyler söylersem komik duruma düşeceğimi anladım.”

Siz şimdi burada öğrencinin gözünden kendisine bakan bir insanı görüyorsunuz belki de. Bense aslında aynada gözlerine hesap veren bir insan görüyorum.

Bugünkü konuğum Emre Kongar. Emre Kongar’ın annesi ve babası öğretmen; yani Emre Kongar, bir Cumhuriyet ailesinin içinde yetişmiş. Bu aile; kişisel bütünlüğe, kendisi olmaya, “gözlerine hesap vermeye” önem veren bir aile. Emre Kongar da bu prensipler doğrultusunda yetişmiş.

Telegram: @cinciva

Emre Bey, kitaplarınızı zevkle, heyecanla, altını çizerek ve arşivleyerek okudum. Ve biliyorum ki aile ilişkileri, evdeki etkileşimlerin özelliği sizin için son derece önemli. O nedenle, "Babanız sizin için kimdi?" sorusuyla başlamak istiyorum.

Emre Kongar: Öncelikle teşekkür etmek istiyorum. Ben hayatın anlamını, kendi hayatımın anlamını öğrenmekte gören bir insanım. Açılışta söylediğin bir cümleden çok güzel bir deyiş yakaladım ve öğrendim. Ve ben nasıl bunu akıl edememişim diye de biraz kendime kızdım. "İnsanın kendi gözlerine hesap vermesi…" Ne kadar güzel bir deyiş.

DC: Ama sen bunu yapan, yaşayan bir insansın.

EK: Evet, yapmaya çalışıyorum ama bu ne kadar güzel bir deyiş. Çünkü kendi gözlerine hesap vermek; vicdanına hesap vermek, tarihine hesap vermek, ailene hesap vermek demek. Hatta gözlerine hesap vermek, görünüşüne bile hesap vermek anlamına geliyor ki bu sakal meselesinde bazen simge hâline geliyor. O açıdan, bir defa çok çok mutluyum; çünkü öğrenme sürecim burada da devam edecek. Senin gibi değerli bir bilim insanından bir şeyler öğrenmek, insanı gerçekten çok mutlu kılıyor ve ayrıca onurlandırıyor da.

Soruya gelince; babamı nasıl görüyordum? Babamı bir dost gibi görüyordum. Bir otorite figürü olarak değil, bir baskı öğesi olarak değil, bir arkadaş gibi görüyordum. Ama hiçbir zaman onunla arkadaş olamadım. Çünkü babam ben çok küçükken, yani tam da biz ikimiz arkadaş olacakken, 1958'de öldü; ben henüz 17 yaşındaydım. Tam genç oldum, lise son sınıfa geçtim ki o Ekim'de babam öldü. Ve içimde büyük bir ukde var. Şimdi hep, "Ah keşke babam olsaydı da şunları konuşabilseydik," diyorum. Ve ben şu an babamdan yaşlıyım. Babam elli sekiz yaşındaydı öldüğünde, bense şimdi altmışı geçtim. Bu benim yüreğimde önemli bir duygu: Babam, babalık kavramı, benim için bir dost eksikliği demek. Bu duygusal bir şey; belki senin beklediğin gibi bilimsel bir anlayış değil ama biliyorsun ben açık sözlü bir adamım. Baban senin için ne ifade ediyor, diye sordun. Babam, olamadığım ve olamadığı için ebedi biçimde yitirdiğim bir dosttur benim için.

Telegram: @cinciva

DC: Çok iyi anlıyorum. Emre Bey, Kızlarıma Mektuplar adlı kitabınızda diyorsunuz ki “Aileyi eğitmek için işe babadan başlamak gerekir. Ailede demokrasi babadan başlar.” Neden babadan başlamak lazım?

EK: Efendim çok basit bir nedenle: Türk kültürü hâlâ tarımsal, dinsel, geleneksel yapıdan; erkek egemen ve yaşlı egemen feodal kültürden kurtulamamış durumda. Buna “tarım kültürü” ya da “savaş kültürü” de diyebiliriz; dolayısıyla belirleyici olan erkeğin tavrı, bütün dünyada da böyle olmuş. Gerçi kadın, anne olarak değerleri nakleden önemli bir figür gibi görünüyor ama o, aslında kocasından ve kendi babasından aldığı değerleri naklediyor ki bu değerleri de ona annesi nakletmiş. Yani kadın, burada utanç verici bir biçimde erkeğin bir nakil aracı, bir kölesi, adeta onun hoparlörü konumunda. Ve bu çok üzücü bir şey; çünkü kadın, erkekten korkuyor. Kadın eşinden, kocasından korkuyor ve neticede kocasının istediği, kocasının hoşuna gidecek değerleri çocuklarına aktarıyor. Çünkü topluma da o değerler hakim. Yani çocuğunun dışlanmasını istemeyen kadın, haklı olarak kızına “Gülme, konuşma, gezme, adın çıkar,” oğluna da “Sen erkeksin, erkekler ağlamaz,” diyor. Ondan sonra bir tatsızlık olduğu zaman, “Akşam babana söylerim, baban duymasın kemiklerini kırar,” gibi sözler söylüyor. “Kadının sırtından sopayı, karnından sıpayı eksik etmeyeceksin,” gibi utanç verici, cinsel ayrımcı değerleri aktaran birtakım özdeyişler ve atasözleri var; bunlar da hep aynı gerçeğe işaret ediyor.

Bu nedenle erkek fevkalade önemli. Bir defa erkek, baba olmadan önce bir eş, karısına eşit muamele eden bir insan olmalı.

Benim bir ilkem var, bunu öğrencilerime de ezberleyeceksiniz diye yazdırıyorum: “İşte, ailede, aşkta, profesyonel yaşamda, televizyon programında, her yerde. Kendine yapılmasını istemediğin şeyi başkasına yapmayacaksın!” Veya tersi, “Başkalarına, kendine davranılmasını istediğin gibi davranacaksın!”

Konumuz Türk erkeği. Türk erkeği; karısına, karısının kendisine nasıl saygıyla, nasıl sevgiyle muamele etmesini

Telegram: @cinciva

istiyorsa öyle davranacak. Kadın bir defa bu bilgiye sahip olup buna güvenecek. Çünkü kadın daha evlenirken o toplumsal değerler nedeniyle zaten ezilmiş geliyor. Bu yüzden, önce erkek eşitlik ilkelerini koyacak. Bunun bir adı da var: karşılıklılık ilkesi. Her konuda; işte, aşkta, evde, ailede, televizyon programında, her yerde karşılıklılık ilkesi.

DC: Konunun öneminin ve doğasının çok güzel altını çizdin. Ben bir noktaya işaret etmek istiyorum. Biraz önce "Yazdırıyorum öğrencilerime," dediğin zaman, öğrencilerine bu temel fikri miras bırakmak istediğini düşündüm.

EK: Benim derslerim karşılıklı konuşma biçiminde geçer. Yani ben soru sorarım, onlar yanıt verir; anlatacağım konuyu bir anlamda onlarla birlikte oluştururum. Çünkü öğrenci, ancak benimserse anlar veya öğrenir. Yoksa zaten bizim anlattıklarımız kitaplarda var. Yani hocanın orada bulunmasının nedeni öğrenciye onu benimsetmek veya onun anlamasını, algılamasını sağlamak. Bu yüzden, benim derslerim tartışmalı geçer. O tartışmalarda da, "Çocuklar yazın, işte bu size miras kalsın," derim. Hatta sömestir bittiği zaman şunu söylerim: "Bu dersten hiçbir şey öğrenmediyseniz, ne olur şu ilkeyi öğrenin: Kendine yapılmasını istemediğin şeyi başkasına yapma." Demokrasinin de temeli budur. Hatta onların anlayacağı dilde, kız tavlamanın, erkek tavlamanın, eş bulmanın temeli de budur; siyasetin de, aşkın da, ailenin de temeli budur, diye vurgularım.

DC: Senin kitaplarını okurken seninle diyalog içerisine giriyorum. Şu an burada hissettiğim sıcaklığı kitaplarını okurken de hissediyorum. Ve bu anlardan bir tanesi de, "Kızlarından aferin alan bir babayım," cümlesini okuduğum andır. Bir babanın kızlarından aferin almayı önemsemesi o kadar hoşuma gitti ki. O an yanımda olsan kucaklayıp öpecektim seni.

EK: Tabii, bir babanın önce bunu öğrenmesi lazım. Zamanla bir şey daha oldu: Sadece baba ve insan olarak aferin almakla kalmadım, şimdi bilgisayar gibi konularda kızlarımdan maddi bilgi de öğreniyorum. Kızlarımdan biri ekonomist; "gender economy" dedikleri, kadına ve sömürüye dayalı ekonomi alanında uzman. Diğeri de endüstri mühendisi, ikisi de

Telegram: @cinciva

üniversitede hoca. İkisi de çok iyi bilgisayar biliyorlar ve bilgisayar kullanırken bana yardım ediyorlar. Onlara sorarak öğreniyorum. Onların anlattıklarını uy-gulayabildiğim zaman, "Aferin baba, iyi anladın bunu," diyorlar. Yani sadece baba olarak değil, öğrenci olarak da aferin almayı başardım.

DC: Bunu Türkiyem duysun istiyorum: Sınavlara başlamadan önce öğrencilerine bir şiir okuyorsun. O şiirin yarattığı duyguları öğrenciler, kızlarınla paylaşıyorlar. Kızların da eve geldikleri zaman sana bir "Aferin baba," diyorlar.

EK: Aynen öyle, aynen. Onun nedeni de şu: Öğrenciler, okulda öğrendikleri her şeyi unutabilirler; ama yaşadıklarını çok zor unuturlar. Nedir unutmadıkları, yaşanan neyi unutmazlar? Bir, aşk yaşamışlarsa karşı cinsle, yaşadıkları o ilişkiyi unutmazlar. İki, sınavları unutmazlar; bu gayet klasik bir şey. Onun için ben her sömestir bitiminde, tam sınavdan önce hem onları biraz rahatlatayım, hem de bir hayat dersi vereyim diye derim ki "Çocuklar şimdiye kadar bilim yaptık, ama hayat bilimden ibaret değil. Hayatta duygular var, güzel sanatlar, güzellikler var. Bunların da belki en güzeli şiir… Keşke bir müzik aleti çalabilseydim, size gitar çalmak isterdim."

DC: Hakikaten çalar mıydın?

EK: Çalamıyorum. Keşke çalabilsem.

DC: Çalabilseydin orada da çalar mıydın?

EK: Tabii tabii. Gitarı çok seviyorum. Mesela Rodriguez'den küçük bir gitar parçası ne güzel olurdu. Çalamadığım için onlara şiir okuyorum. Çünkü şiir çok güzel bir sanat. Ve aşk şiiri okuyorum ki duyguların en güzeli.

Genellikle de Yahya Kemal'den Vuslatı okuyorum. Şu dizelere dikkat edin diyorum: "Kanmaz, en uzun buseye, öptükçe susuzdur / Zira, susatan zevk, o dudaklardaki tuzdur." Ve vurguluyorum, dikkat edin diyorum: "Kanmaz, en uzun buseye, öptükçe susuzdur." Hani, yedikçe yiyeyim gibi bir duygu… Çünkü susatan zevk, o dudaklardaki tuzdur. Bu, bence dünyada yazılmış en güzel aşk dizelerinden biridir.

Telegram: @cinciva

Onlara bu duyguyu, sevgiyi, güzellikleri ve bilimle sevginin, duyguların, güzel sanatların bütünlüğünü anlatmak için okurum bu şiiri. Ve hâlâ, yirmi yıl sonra yolda bir öğrenciyle karşılaşıyoruz, diyor ki "Hocam, hâlâ şiir okuyor musun?" "Okuyorum." "Hâlâ Vuslat'ı mı okuyorsun?" diyor. "Vallahi ilk defa gelenlere Vuslat'ı okuyorum," diyorum. "Yaşa!" diyor, sarılıyor, yanağımdan öpüyor. Yirmi yıl sonra bütün bilgiler gitmiş ama Vuslat kalmış.

DC: Kalmış değil mi? Ve gönlün besleniyor…

EK: Çok…

DC: Televizyon, aile hayatının önemli bir parçası hâline geldi. Internet, gençlerin aile hayatının önemli bir parçası hâline geldi. Anne çalışıyor, baba çalışıyor, aile sürekli bir hareket hâlinde. Sen, yemek sonrası masada sohbete önem veriyorsun.

EK: Çook!

DC: Sence günümüz ana babaları yemek masasındaki aile sohbetine devam etmek için neler yapmalı? Ben bu konudaki düşüncelerini öğrenmek istiyorum. Sanırım bu sohbet hadisesini kaçırmamak için günümüz koşullarında ana babaların bir şeyleri bilinçli olarak akıllarında tutmaları gerekir.

EK: Evet, tabii o sohbetin temeli, ekseni ve odak noktası çocukların sorunları. Yani bizim sadece sonrasında değil, sofraya oturur oturmaz, hatta öncesinde başlayan, yemek yerken devam eden ve sonra da süren bir sohbetimiz var. Bizim evde yemek yerken konuşulmaz gibi bir şey yoktur. Büyüklerin yanında konuşulmaz diye bir kural asla yoktur. Hani "su küçüğün söz büyüğün" derler ya, bizde tam tersi, su da küçüğün, söz de küçüğündür.

Çünkü çocuğu dinlemek lazım bir defa. Bu büyük bir bilgeliktir. Bizim referans kitaplarımız, ansiklopedilerimiz, sözlüklerimiz filan hepsi yemek yediğimiz odanın duvarındadır. Genellikle öğrenci ise çocuklar, bir şeyler soruyorlar. Derhâl aklımın erdiği, dilimin döndüğünce anlatıp

Telegram: @cinciva

bir de “Bakalım,” diyorum. Çünkü babamın bir sözü vardı, hiç unutmuyorum, onu yazdım bir yerde: “Insan, sözlüklere bilmediği için değil, bildiği için bakmalı. Çünkü asıl korkutucu şey yanlış bildiklerindir. Mutlaka kontrol etmek lazımdır,” derdi. Onun için, çocuklar bir şey sordukları zaman, mesela bir sözcüğün anlamı, bir cümle ya da bir konu olsun bu; dilim döndüğünce anlatır, sonra da şimdi bakalım ansiklopedi veya sözlük ne diyor, diye oralara bakarım. Sohbeti başlatan, soru soran taraf mutlaka çocuklardır. Anne babanın yapabileceği en büyük yanlış yemeklerde nutuk atmaktır. Yemek de zehir olur, çocukların hayatı da.

DC: Doğru.

EK: Bırak yemekleri, anne baba hiçbir zaman çocuklarına nutuk atmamalı. Ne karneyi aldığı zaman, ne de okula başlarken. Nutuk atarak olsa olsa çocuk yabancılaşır. Dinlersen çocuk ikna olur: Önce çocuğu dinleyeceksin. Onu dinlediğin zaman, ilk kazanımı zaten elde ediyorsun; çünkü ona saygı gösteriyorsun, sevgi gösteriyorsun. Ondan sonra da dilin döndüğünce ona yardım edeceksin. Tabii televizyon önemli, yasaklamakla filan asla olmaz. Internet yasak, televizyon yasak. Böyle şeyler yok. Sınırlamak evet, zamanla sınırlanabilir ama yasak olmaz. Yorumlar yapılabilir; o zaman yorumlanır, soru sorması beklenir, anlatılır. Yasak olmaz.

DC: Bence önemli bir şeyin altını çizdin: yorumlamak. O, sohbetin içerisinde zaten doğal olarak yer alır.

Bir de sıradan olmayı reddetmekten söz ediyorsun. Çocuk yetiştirirken bunu ortaya koymak, sıradan olmayı reddetmek bana önemli bir kavram gibi geliyor. Sıradan olmayı reddetmeyi biraz açmanı isteyeceğim.

EK: Şimdi klasik çocuk yetiştirme usulü, emirlerden ve yasaklardan oluşur. Türkiye’de böyledir: Şunu yapacaksın, şunu yapmayacaksın, şunu şöyle yapacaksın, bunu böyle yapmayacaksın! Oysa çocuk yetiştirmek, şu ilkeye dayalı bence: Sevgi ve disiplin beraber verilecek. Herhangi biri olmadığı zaman çocuk sapıtır. Ikisi birden olsa da sapıtabilir ama o ayrı; sen en azından kontrol edebileceğin faktörleri

Telegram: @cinciva

kontrol etmelisin. Yalnız sevgi verir, disiplin vermezsen şımarır. Yalnız disiplin verir, sevgi vermezsen ezilir. Şimdi adını söylemeyeceğim, aslında ikimizin de tanıdığı bir yazar, geçenlerde babası öldükten sonra yazdığı bir makalesinde diyor ki "Babam bana hiç sarılmadı, ben babama hiç sarılamadım, beni sevdiğini hiç söylemedi." Ve babasına karşı beslediği büyük sevgiyi ve saygıyı anlatıyordu. O çocuğu da tanıyorum ve çok sever, sayarım. Fakat ne yazık, ne büyük bir trajedi…

DC: Evet.

EK: Ne büyük bir trajedi; çocuğuna sarılmayan, çocuğuna sevgisini ifade etmeyen bir baba. Böyle bir şey olabilir mi? Dehşet bir şey! Klasik, sıradan bir eğitim bu. Bir de tabii anne de bunu destekliyor. "Aman baban geldi, sus, söylerim kızar." Bu o kadar kötü bir şey ki. Ne demek "babana söylerim"? Eğer yaptığı yanlış bir şeyse onun yanlış olduğunu anlatmak lazım. Cezaysa -aslında ben cezadan da yana değilim ya, neyse- anlatılır vesaire. "Babana söylerim, aman baban duymasın," gibi laflar çok yanlış şeyler. Sevgi ve disiplin beraber verilecek.

DC: Bu disiplin kavramına önem veriyorsun. Tabii senin sözünü ettiğin ilkeli disiplin; keyfi disiplin değil.

EK: Asla, asla.

DC: Ilkeli disipline kesinlikle katılıyorum. Ben geçenlerde özel bir araçla Mersin'den Adana'ya geliyorum. Şoför arkadaş yirmi sekiz, yirmi dokuz yaşlarında. Dedi ki "Doğan Hocam, babamla yarım saat, kırk dakika bir odada kalıyoruz; emin ol, iki dakikadan fazla konuşamıyoruz, konuşacak bir şeyimiz yok. Bundan ötürü ben çok üzülüyorum ve korkuyorum. Evlenmekten, çocuk sahibi olmaktan korkuyorum. Geçenlerde babama sordum, baba aramızda konuşacağımız hiçbir şey yok mu, diye. Babayla çocuk konuşmaz, dedi bana." EK: Aaa! Işte buyur…

DC: "Hocam böyle mi olması lazım?" diye sordu bana. "Senin yüreğin ne söylüyor?" diye sordum. "Yüreğim diyor ki

Telegram: @cinciva

konuş.” “O zaman sen baba olacaksın ve konuşacaksın,” dedim ona.

EK: Hah, ağzımdan aldın. Diyecektim ki babayla rolleri değişecekler.

DC: Kitabında diyorsun ki “Bir insanın hayatta erişebileceği en yüksek makam güvenilir insan olmaktır.” EK: Doğru.

DC: Bana göre çok önemli bir şey söylüyorsun. Mevki ve makama önem veren bir toplumuz. Ama sen burada makamın ne olduğunu ifade ediyorsun. Bu, güvenilir insan olma yolunda ilk adım. Ama genelde dürüst olmak, yalan söylememek zor şeylermiş gibi bir düşünce var. Sen topluma baktığın zaman, bu bahsettiğin güvenilir insan olma bilincinin yaşadığını görüyor musun?

EK: Yaşamıyor tabii, çünkü o bir hedef. Bizim toplumda şu anda hangi değerlerin egemen olduğuna bakarsak göreceğimiz ilk şey menfaatler. Ben bu noktada kendi hayatımdan bir örnek vereyim. Öğrencilerime pek söylemediğim, daha çok konuşmalarda aktardığım bir şey bu. Menfaat önemli bir şey, benim de türlü türlü menfaatlerim var. Yani bir defa ailemin, eşimin, çocuklarımın sağlıkları var, güvenlikleri var; benim en önemli menfaatim o. Menfaat deyince illa para olarak algılamamak lazım. Ikinci menfaatim tabii kendi imajım; güvenilirlik ve dürüstlük gibi… Peki, bu menfaatler başkalarının menfaatleriyle çatıştığı zaman ne oluyor? Orada benim çok basit bir ilkem var: Karşındakinin yerine kendini koyarak düşünme ilkesi. Galiba buna “empati” deniyor psikolojide.

DC: Evet.

EK: Önce kendini karşındakinin yerine koyacaksın, yani önce karşındakinin menfaatini düşüneceksin ve o gözle görmeye çalışacaksın. Ondan sonra meseleler çok daha çabuk çözülüyor. Tabii karşındakini de kendi yerine koyman lazım. Şimdi başka bir şey daha var: Eğer hedef siyasete girmek, bakan olmaksa mesela, bu yol senin benim gibi insanlar için açık. Yani kamuoyunun tanıdığı bir insan, bir partiye, onun politikasına, onun liderine birazcık meyil ederse hele hele

Telegram: @cinciva

biraz gerçekleri çarpıtan biçimde onu överse derhâl yollar açılıyor. Görüyoruz işte, mevcut iktidarda da böyle ama ondan önce de böyleydi. Bugünkü iktidarı ben hiç beğenmiyorum, çok eleştiriyorum ama bundan önceki iktidarlar da aynıydı. Çok partili düzene geçtiğimiz anda bu başladı. O zaman muhalefet partisi Cumhuriyet Halk Partisi, iktidar Demokrat Parti idi. CHP'den istifa edip Demokrat Parti'ye geçen politikacıları -adlarını anmayalım şimdi, ruhları rahatsız olmasın- bakan yapardı Demokrat Parti'nin genel başkanı ve başbakan Adnan Menderes. Bugün de aynı şey: Bir sol partiden sağ partiye geçiyorlar ve oturup bakan oluyorlar. Hedefiniz bakan olmaksa olursunuz. Hedefiniz zengin olmaksa zengin de olursunuz. Ama hedefiniz güvenilir insan olmaksa onu kolay olamazsınız.

DC: Bunu biraz açar mısın?

EK: Çünkü bakan olmak veya zengin olmak, bir kişinin yaptığı işlerin veya belli mekanizmaların, kombinasyonların eseri olarak bilinir. Ama güvenilir olmak; başkalarının gönüllerinde, vicdanlarında, zihinlerinde ve bilinçlerinde güvenilir olmaktır ki o çok zor kazanılır. Sevilmeyebilirsiniz.

DC: Yani güvenilen insanın sevimli olma zorunluluğu yok.

EK: Hayır, yok. Kızılabilirsiniz. Ama hâlâ güvenilir olursunuz. Bilinir ki o adam şu koşullarda şu davranışları sergiler, şu tepkileri verir. Herhangi bir kimsenin seveceği, kolaylıkla kabulleneceği şeyleri sevmeyebilir, reddedebilir. Hiç kimse sizinle, benimle hemfikir olmak zorunda değil. Ama eğer biliyorsa ki ben şöyle bir laf karşısında böyle yaparım veya şöyle bir tavır karşısında böyle tepki veririm; işte o güvenilirliktir ve onun pahası biçilmez. O, bir insanın erişebileceği en yüksek makamdır. Güvenilir olmak, bence sevgi ve saygıdan bile üstündür.

DC: Bazı insanlar, kişilik yapıları gereği karşısındakinin sevgisine daha çok ihtiyaç duyabilir. Karşısındakinden sevgi elde etmek onun temel çıkarı olur. Ondan dolayı kendisinden fire veren insanlar olabilir mi?

Telegram: @cinciva

EK: Tabii, sırf sevgi açlığından da olur bu. İlla menfaat için değil, sevilmek için.

DC: Evet, o da ayrı bir şey. Bir bilinç altyapısı var, bir karakter alt yapısı var ve tahmin ediyorum ki bu karakter altyapısının ailedeki, daha önce sözünü ettiğimiz o sohbetlerle oluşan bir tarafı var.

EK: Tabii, tabii. Örnek olmak galiba, değil mi? En önemlisi örnek kişi.

DC: Aklıma geldi, senin babanın boğaz vapuruyla ilgili bir hatırası vardı, değil mi?

EK: Yaa yaa, müthiş bir şey. Babam önce ilkokul öğretmeni, sonra lise öğretmeni olmak istiyor, yüksek öğretime gidiyor. Matematik okuyor, felsefe okuyor ve ardından lisede felsefe öğretmeni oluyor. Bütün arkadaşları yükseliyor, onlar profesör filan olmuşlar; babamsa hâlâ lise hocası.

Müfettiş olmak istiyor, müfettişlik imtihanına giriyor. Imtihanda da sözlüden önce yazılı bir sınav var. Sınav kâğıdında da “Yanlışları bulunuz,” başlıklı bir fotoğraf var. Fotoğrafta, denizde giden bir gemi var. Geminin dumanı gittiği yöne doğru çıkıyor; burnu ile dumanı aynı yönde. Babam da bunu yanlış diye işaretlemiyor. Ondan sonra sözlü sınava gidiyor. Diyorlar ki “Ihsan Bey, her şey çok iyi de bu yanlış. Niye bunu yanlış diye işaretlemedin?” “Hayır, yanlış değil,” diyor babam. “Ama,” diyorlar, “duman daima geminin arka tarafına, gittiği yönün tersine çıkar, önüne doğru çıkmaz. Çünkü gidiyor.” “Olur mu efendim,” diyor babam, “rüzgâr, geminin hızından daha hızlı eserse öne doğru çıkar.” ‘Aman canım, sen de amma teorik konuşuyorsun,” diyorlar. Babam, “Hayır efendim,” diyor, “ben Çengelköy’de, tepede oturuyorum. Günde otuz defa böyle dumanı kendi gittiği yöne giden gemi görüyorum. Gelin göstereyim.” Doğrudur, yanlıştır bir kavga; atıyorlar babamı sınavdan. Müfettişlik filan gidiyor. Halbuki orada “Ee, efendim, haklısınız,” filan dese netice böyle olmayacak.

Bunu anlatır gülerdi, hiç yorum yapmazdı. Çok enteresan, “Bundan hangi dersi istersen onu al,” derdi. Yani istiyorsan boyun eğ, yanlışa evet de müfettiş ol. Yok, eğer kendine,

Telegram: @cinciva

haysiyetine güveniyorsan müfettişliği de bırak çık. Bu olaydan ne alacağını, nasıl yorumlayacağını sana bırakırdı. Yani dönüp de bir kelime, bir cümlecik bile eklememiştir. Çok özgürlükçü bir adamdı; şöyle yapın, böyle yapın veya ben hata ettim, biraz boyun eğseydim şimdi müfettiştim, müdürdüm filan, asla demedi.

DC: Burada gerçek bir eğitimci tavrı var. Bir annenin, bir babanın bilincinde olması gereken tutumu temsil ediyor. Olayları yargılamadan, kendi tekeline almadan, kişilerin anlam vermesine izin vermek.

EK: Ben bir şey daha yapıyorum. Çocuklara kendimi anlatırken genellikle yaptığım yanlışları veya düştüğüm gülünç durumları kahkahalarla anlatıyorum. Ailecek kah kah, kih kih gülüyoruz. Ne öğreniyorlar, ondan pek emin değilim ama olsun.

DC: Bir insanın gülebilmesi için kendi egosunun dışına çıkıp bakabilmesi gerekir. Kendine gülebilmek, gelişmiş insanların yapabileceği bir şey.

EK: Ben hep bu türden durumları anlatıyorum çocuklara.

DC: Bence gerçek özgürlük işte orada ve o özgürlük içinde gerçekten nefes alabiliyorsun. Çocuklar seni egonun içerisinde bunalmadan yaşayan bir kişi olarak görüyorlar. Çocuklar için çok güzel bir hediye. Bana öyle geliyor ki bu, babanın başlattığı bir gelenek.

EK: Aa, oğlumda da var. Daha geçen akşam eve geldi, gül gül ölüyor. Ne anlatacak diye bakıyorum, kendi yaptığı bir yanlışı anlatıyor. O kadar mutlu oldum ki. Tabii bunu o kadar net söylemedim, şimdi buradan söylüyorum. Yani ona da geçmiş; benim babamdan oğluma, yani torununa geçmiş.

DC: Emre Bey, “Demokrasi rejiminin üstüne kurulduğu bilinçte iç sorumluluk çok önemlidir,” diyorsun. Yani iç disiplin olmadan demokrasi oturamaz, devam edemez, diyorsun. Kişiler seçimlerini yaparken o seçimlerden bir yaşam oluşturuyorlar, bir yaşam inşa etmeye başlıyorlar. Ama bunun sorumluluğundan kaçış kapıları var. Bir tanesi kaderci:

Telegram: @cinciva

“Kaderimiz buymuş, ne yapalım?” diyor. Ikinci kapıda ise genetik determinizm gibi ifade edilen bir görüş görüyorum: “Babam da böyleydi, amcam da böyleydi. Biz böyleyiz.” Katranı kaynat, olur mu şeker anlayışı… Bir de üçüncü olarak, “Çocukluğum, doğduğum ortam öyleydi. Biz ne gördük, ne bildik ki?” durumu var. Asırlar boyunca bunlarla yoğrulmuş bir kültür içerisinde doğup büyümüş insanlar.

EK: Dördüncüyü de sen hep söylersin: Başkalarını suçlamak. Zaten ilk üçünün hepsinde olduğu için belki söylemedin. “Yahu ben ne yapayım? Karşımdaki çok güçlüydü.” Veyahut, “Dışarıdan müdahale ettiler,” gibi sözlerle sürekli dışarıyı, başkasını suçlamak.

DC: Hayatını şikâyet ederek idare etme durumu. Şimdi bir sosyal bilimci olarak bakıyorsun, demokrasinin temeli olan ‘iç disiplinin ihtiyacını görüyorsun. Bir yandan da toplumda yetiş-tiğimiz ortama bakıyoruz, sürekli böyle bir sorumluluktan kaçış hâli. Nasıl bir önerin var?

EK: Doğancığım, çok doğru: Bir toplumda demokrasinin işleyişi; vatandaşların, seçmenlerin davranışları ile bireylerin ailedeki yetiştiriliş tarzı birbirleriyle çok yakından ilişkili öğeler.. Yani bu yetişme tarzı çok önemli. Ailede baba egemenliğinde ezilen, erkek egemenliğinde ezilen kız veya erkek çocuğu var. Ailede erkek tarafından ezilen kadın ve kız kimliğinden nasıl bir vatandaş doğacak ki? O vatandaş olarak, seçmen olarak davranmaya başladığı zaman da aynı eziklikleri, aynı yanlışlıkları, aynı kimliksizlikleri gösteriyor.

Peki, en çok iç disiplin isteyen rejim neden demokrasidir? Çünkü diğer rejimlerde zaten sopa ve silah vardır. Belli biçim-de davranmazsan kafanda sopayı patlatırlar veya silahı göğsüne dayarlar. Demokrasi öyle değil. Şimdi istersen geriye dönüp döngüyü tamamlayalım. Demokraside karşındakinin haklarına saygı gösteren bir kimliğin olacak ki neyin geçerli olacağına karar veren çoğunluk, kendisi gibi düşünmeyen azınlıkları veya azınlığı veya bir tek kişiyi bile kendisi gibi düşünmediği için ezmeyecek. Bu çok önemli bir erdem, çünkü gücü var. Demokrasinin sıkıntısı, boşluğu, güçsüzlüğü, sorunu da orada: Çoğunluk yönetimi olduğu için çoğunluğa dahil

Telegram: @cinciva

olanlar her durumda daha güçlü. Dolayısıyla, demokrasinin temelini teşkil eden insan hakları hep güçsüz. Demokraside azınlık kontenjanını dolduran bir kesim hep var ve bu kesimin temel insan hakları da çoğunluğun merhametinde. İyi ama bu merhamet! Merhamet değil de, kural hâline nasıl gelecek? Ona inanacaksın.

DC: Evet, inanacaksın. Insanın bir değer olduğuna inanacaksın. Bu sohbet coşkulu bir yolculuk oldu. Ve demokrasiyi kurma yolunda umarım bir katkısı olur. Sevgili Emre, çok teşekkür ederim.

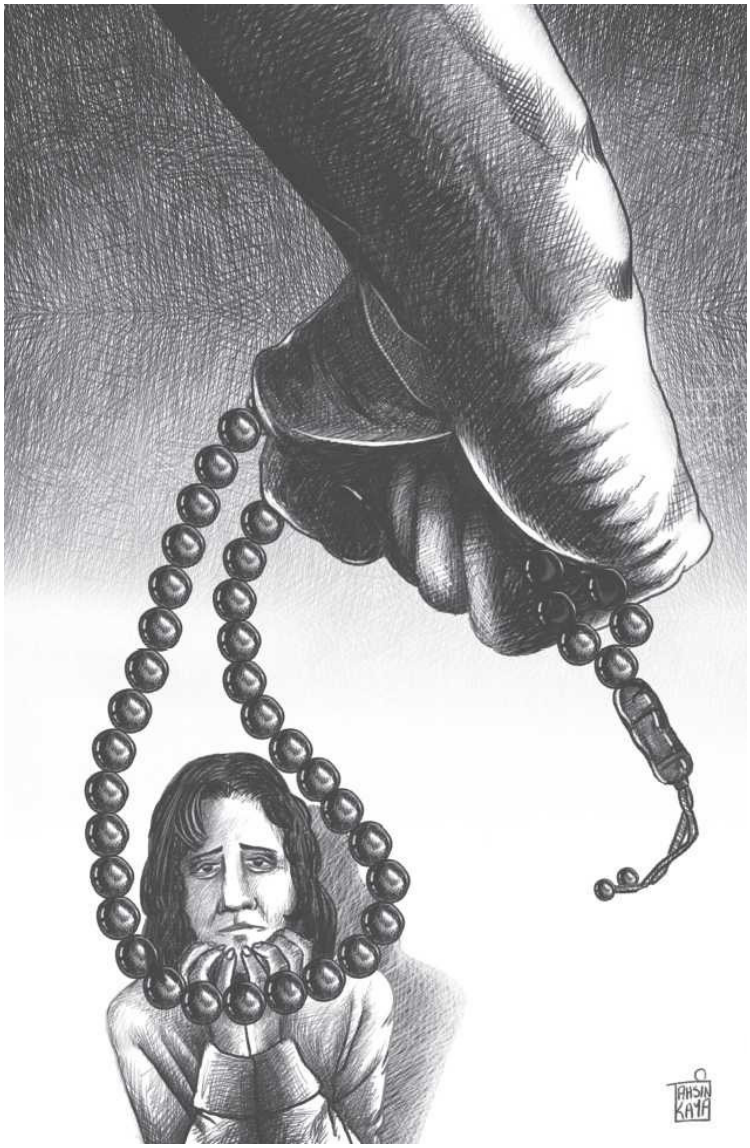
EK: Sağ ol.

Önce ailede demokrasi, doğru mu?

DC: Evet.

EK: Önce ailede ama disiplinli, seviyeli demokrasi ve onun toplumdaki siyasal demokrasiye yansıması. DC: Evet, katılıyorum. Görüşmek üzere efendim. Hoşça kalın.

Telegram: @cinciva

KONUŞMA SONRASI

“Yuvayı dişi kuş yapar” diyen bir toplumda Emre Kongar, “Ailedeki değişim babadan başlar” diyor. Bu konuşmadan önce, “Ailede değişim kadından başlar” sözünü ben de herkes gibi söyledim durdum. Ama şimdi Emre Kongar’a hak veriyorum. Kadının ve erkeğin, insan olarak algılandığı bir aile kültürü nasıl oluşturulabilir? Kadının ve erkeğin birer insan olarak algılanmasının önünde bir takım toplumsal engeller bulunuyor. Sanırım öncelikle bu engellerin kaldırılması üzerine düşünmemiz gerekir. Kadın ve erkeğin eşit olduğu, insan insana bir ilişki düşündüğümde karşıma iki temel soru çıkıyor:

Telegram: @cinciva

Geleneksel kültür içinde, sırf erkek oluşundan ötürü üstün görülen ve güçlü bir pozisyonda olan erkek, aile ilişkilerinde eşitliği sağlayacak bir değişimi niçin kendi rızasıyla istesin?

Diyelim ki erkeğin insan insana bir ilişkinin gerekliliğini anlamasını sağlayabilecek bir eğitim programı oluşturduk. Böyle bir eğitime erkeğin kendi rızasıyla katılımını nasıl sağlayacağız?

Ilkin, tüm erkeklerin katıldığı askerlik dönemi akla geliyor. Ama askerlik zorunlu olduğu için, o zorunlu dönemde verilen tüm kararlar da zorunlu olarak algılanacaktır. Askerlikte verilen bir eğitimle ailede karşılıklı saygı ve sevgi kültürünün nasıl oluşturulabileceği ilginç bir konu olarak incelemeye açık duruyor.

Ailedeki değişim, Emre Kongar'ın dediği gibi babadan başlıyorsa şu an devam eden ailedeki şiddet ve iletişimsizlik sorunları kaderimiz olarak devam edip gidecek gibi görünüyor.

Benim gördüğüm tek çözüm yolu, kadının kendine saygısını gerçekten kazanması ve erkekle arasında kurulan ilişkide bu saygıyı kesinlikle talep etmesi, beklemesi. Bana göre, kadın değişip kendi değerini ve gücünü keşfederse yalnızlığı sevmeyen erkek de kuzu gibi, tıpış tıpış değişir.

Telegram: @cinciva

Cihat Şener

Cihat Şener, 1953 yılında Trabzon'da doğdu. Trabzon ve Ankara'da başlayan ilk ve orta öğretim hayatı, Izmir Atatürk Lisesi'nde devam etti. Lisans eğitimini Marmara Üniversitesi Matematik Öğretmenliği Bölümü'nde tamamladı. Mezuniyetinin ardından yirmi sekiz yıl boyunca çeşitli dershanelerde öğretmenlik, yöneticilik ve kurucu üyelik görevlerini üstlendi. Eğitim danışmanı olarak Bilgi, Okan ve Maltepe üniversitelerinde hizmet veren Cihat Şener, hâlen Türkiye'nin hemen her yerinde gerçekleştirdiği seminerlerle öğrencilere, ailelere ve eğitimcilere ulaşmaktadır.

1995 yılında konuk olarak katıldığı bir programın ardından HBB televizyonunda "Hayatımız Sınav" adlı programı hazırlamaya başlayan Cihat Şener'in kişisel televizyonculuk macerası da böylece başlamış oldu. Bu alandaki faaliyetlerine daha sonra TV8'de programlar yaparak devam eden Şener, TV8'in markası hâline gelmiş olan "Hayatımız Sınav"a paralel olarak "Soru-Yo-rum" ve "Gençlerle" programlarını yaptı. Cihat Şener, programını 2005 yılında TRT2'ye taşıdı ve son beş sezon bu kanalda çalıştı. Son olarak Şener, 2010-2011 sezonunda Kanal 24'te "Söz Kam-püsten Içeri" adlı programı yapmaya başladı.

1997 - 2006 yılları arasında TRT3 ve Hür FM radyolarında da programlar yapan Şener, 2000 - 2001 yıllarında ise Radyo D Genel Yayın Yönetmenliği görevini yürüttü.

Eğitim ve yaşam alanındaki birikimlerini paylaşmak üzere 2009 yılında Hayatımız Sınav adlı bir kitap yayınlayan Cihat Şener, ayrıca hâlen Star gazetesinde eğitim yazıları yazmaktadır. Şener, evli ve iki çocuk babasıdır.

Hep Kolay Olanı Seçiyoruz

Telegram: @cinciva

Doğan Cüceloğlu: Bugün yine bir farkındalık yolculuğu yapıyoruz, konuğum ise Cihat Şener. Eğer biraz eğitimle ilgilenmişseniz onun programıyla karşılaşmışsınızdır ya da belki bir konferansına gitmişsinizdir. Bana göre kendisi eğitimci olmanın yanı sıra aynı zamanda bir filozof. Hoş geldiniz. Cihat Şener: Hoş buldum.

DC: Bugün konumuz yaşam, toplum, eğitim. Hem benim, hem de Cihat Hocamın konuşmak istediği konular var. Bu fırsatı bulmuşken sizlerle iç dünyalarımızı da paylaşmak istiyoruz.

CŞ: Sağ olun. Sizinle sohbet etmek çok keyifli; yani bu bir sohbet değil zaten, bir alışveriş. Ben sizden çok şey alıyorum.

DC: Teşekkür ederim. Düşünen bir insansınız. Kitabınız Hayatımız Sınav da sanki sadece öğrencilere, anne babalara, sınava hazırlanan öğrencilere sizin düşündüklerinizi aktaran bir kitap olarak algılanıyor. Bu yanlış bir izlenim. Bana öyle geliyor ki önce evlenmeyi düşünenler, meslek seçmeyi düşünenler bu kitabı okusunlar. Meslek seçtikten sonra iş mülakatına gidecek olanlar bu kitabı okusunlar. Ayrıca, “Bu hayatın anlamı nedir? Niye geldik biz bu dünyaya?” diye düşünenler de bu kitabı okusunlar. Samimiyetle söylüyorum; bu, yaşam üzerine bir gözlemler kitabıdır diyebilirim.

CŞ: Sağ olun, çok incesiniz. Sayın Hocam, anne babalarla yaptığım konuşmalarda, “Oğlan sekizinci sınıfta, onuncu sınıfta, biz ne yapacağız şimdi?” diye geliyorlar yanıma. “E siz daha önce bana gelmediniz,” diyorum. “Onun doğumuna karar verirken bana danıştınız mı? Hayır. Şimdi danışıyorsunuz. E geçmiş olsun.” Tabii ki hiç kimse böyle bir şey yapmıyor. Biz de yapmadık, siz de yapmadınız, hiçbirimiz yapmadık. Anne baba olmak için hiçbir ülkede özel bir eğitim yok, bu kendiliğinden olan bir şey. Eğer fiziksel özellikleriniz buna yetiyorsa anne baba olabiliyorsunuz. Sonrası bir okul; hem çocuk için, hem de anne baba için. Herkes yaşaya yaşaya, yapa yapa öğreniyor.

Baba olmayı, baba olduktan sonra öğreniyorsunuz; çocuğunuz size öğretiyor. Çevrenizden gözlüyorsunuz biraz. Babanız-

Telegram: @cinciva

dan annenizden doğruları alıyorsunuz, onların yanlışlarına hiç elinizi bile sürmüyorsunuz. Ama bu yetmiyor, yani yapbozla olmuyor bu işler.

DC: Evet. Bence anne baba olan kişiler neyi bilmediklerinin de farkında değiller.

CŞ: Evet.

DC: Biliyormuş gibi bakıyor, sonra aksamaya başlayınca düşünmeye başlıyor. Ve bana öyle geliyor ki bizim eğitim sistemimiz, bireyleri şu veya bu şekilde sınav başarısına, mesleki başarıya odaklanmaya zorluyor. Ama sistemin, "Bu çocuklar ileride evlenecekler, karı koca olacaklar, anne baba olacaklar. Bu çocuklara bir şeyler öğretelim de bunlar iyi anne iyi baba olsunlar," gibi bir düşüncesi yok. Yaşamlarının anlamlı olması, bir yaşam başarısına ulaşması ile ilgili bir kaygısı da yok. Sistem şimdilik sınav başarısı ve meslek başarısıyla ilgili.

CŞ: Çok güzel bir de savunma biçimi var: "Canım bize öğrettiler mi, ne gerek var?" Yahu bize öğretmediler de bir ton hata yaptık, çektiğimiz acılar var. Öğrenseydik fena mı olurdu? Bu kadar yanlış yapmazdık hayatımızda. Hep geldiği gibi giderse o zaman gelişme nerede, ilerleme nerede? Kişisel hamleler, kişisel gelişmeler nerede? Böyle geldi böyle gitsin, o olmuyor işte. Onun adı başka bir şey. Yani o zaman benim hep söylediğim bir şey var; fotosentez yapıyor oluyorsunuz. Dikerler sizi, sularlar, siz de büyürsünüz; insan olmaksa bundan başka bir şey. Deneyimlerden yararlanmak lazım, araştırmak, bakmak lazım… Yaşamın her döneminde bu böyle, bitmiyor ki.

DC: Evet. Cihat Hocam, eğitim konusunun ülkemizin en büyük sorunu olduğu söyleniyor. Ama insanlarla konuşunca herkesin kendi içerisinde bir şey ifade eden dağınık fikirlere sahip olduğu görülüyor.

CŞ: Sevgili Hocam, siz de bilirsiniz ki herhangi bir ülkenin eğitim sorunları o ülkenin genel sorunlarından soyutlanarak ne tespit edilir ne de onlara çözüm üretilir. Bu sorunun cevapları aslında kendi içlerinde, kendi felsefelerini de taşıyor. "Gençler

Telegram: @cinciva

eğitilmiyor!” Doğrudur. Sanki yaşlılar eğitilmiş miydi? Bu son on ya da yirmi yılın sorunu değil ki bu bütün dünyanın sorunu. Nüfus çok, evet bu da apayrı bir şey; birbirinden koparılamıyor. Fakat bir de gerçek var: İnsanların eğitimi sorunu, insanlık tarihi kadar eski bir sorun. Eskiden eğitim dediğimiz şeyin içeriğinde belki bir iki ufak tefek boyut vardı. Şimdi öyle değil, çok değişmiş.

Fakat hiç değişmeyen bir şey var. Sizin hoşunuza gideceğinden emin olduğum ya da en iyisi tahmin ettiğim diyeyim bir şey getirdim yanımda. İnsanın serüvenine baktığınızda, milattan geriye doğru ilk yazılı kaynaklar 2000’lere 3000’lere gidiyor. Şimdi ben size bir yazılı kaynaktan alıntı yapacağım. Buradaki metnin ne olduğunu ve kaynağını da sonra söyleyeceğim.

Bu metinde bir baba ile oğul var, bir diyalog hâlindeler. Baba oğluna diyor ki “Bugün nereye gittin?” Cevap: “Hiçbir yere gitmedim.” “Ben sana okuluna git, ödevini al, çantanı aç demiyor muyum? Caddelerde dolaşma, başıboş gezinme demiyor muyum?” Çocuk cevap veriyor: “Ama sıkılıyorum.” Baba devam ediyor, “Anladım,” diyor. “Fakat okula gitmen gerekiyor.” Çocuğun cevabı: “Evet ama sıkılıyorum.” Çok yakın bir tarih gibi. Bakın şimdi, baba devam ediyor: “Ben sana asla kervanlarla git, çalış, eve para getir demedim. Tarlayı sürmeye seni göndermedim, yaşamımda sana geçimini sağla demedim. Sadece okuluna git ve öğren dedim.” Cevap: “Haklısın, ama çok sıkılıyorum.”

DC: Çok hoş.

CŞ: Hocam bu, İstanbul Arkeoloji Müzesi’nde sergilenen bir çivi yazısı tabletin çözümlenmiş hâli. Samuel Kramer’in Tarih Sümer’de Başlar adlı kitabından alıntı. Milattan önce iki bin beş yüz yıl, milattan sonra da hadi iki bin yıl diyelim toplam dört bin beş yüz yıldır bu sorun var.

Biz, yani insanlık, dört bin beş yüz yıldır eğitim meselesini çözemedik, çözemiyoruz. Neden çözemiyoruz? İnsanlar diyor ki yönlendirme yok, yaşamla ilgili şeyler öğretmiyoruz. Çocuklar da itiraz ediyor: “Bu matematiği bana

Telegram: @cinciva

öğretiyorsunuz, ben bakkala ekmek almaya gidince bunu mu kullanacağım?" Yahu matematik bakkaldan ekmek almaya gidince kullanılacak bir şey değil ki! Bunun için eğitilmez ki insanlar. Bakkala gidersin, ekmek ver, dersin. Bunun okulu yok, olmaz da zaten. Matematik başka bir şey, eğitim başka bir şey. Sana yaşamda karşılaşacağın problemleri çözmek için egzersiz yaptırmaktır eğitim. Ama sen oradan zayıf gelince yaşamsal problemleri de çözemiyorsun, orada şişip kalıyorsun.

DC: Orada şişip kalıyorsun ve aradaki o ilişkiyi görebilmek çok önemli. Geçenlerde benim sevgili arkadaşım, Talim Terbiye Dairesi eski başkanı İrfan Erdoğan'la eğitim konularıyla ilgili konuşuyorduk ve son yaptığı çalışmalardan birini benimle paylaştı. Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin ilk açılışından bu yana yetmiş üç Milli Eğitim Bakanı gelmiş. Ve 1920 ile 1950 arasında sadece sekiz bakan, öğretmen kökenliymiş.

CŞ: Mustafa Necati ve Hasan Âli Yücel de bunların içerisinde

mi?

DC: İçerisinde. Efendim 1950'den bu yana ancak iki bakan eğitim kökenli. Bu bakanların arasında on sekiz hukukçu var. Asker olan da var, doktor olan da var. Şimdi bana çok enteresan geliyor.

CŞ: Niye böyle acaba?

DC: Kendisinden rica ettim, bir de Sağlık Bakanlığı'na bakması için.

CŞ: Acaba oradakilerin hepsi doktor mu?

DC: Evet. Ve bana öyle geliyor ki öyle çıkacak. Şimdi Cumhuriyet'in kurucusu Atatürk, "Muallimler, esas zaferi siz kazanacaksınız," diyor; aksi hâlde Cumhuriyet sürdürülmez.

CŞ: "Yeni nesil sizin eseriniz olacaktır," diyor.

DC: Evet. Şimdi böyle diyen birinin kurduğu bir yapı söz konusu ve adım gibi biliyorum ki Sağlık Bakanlığı'na atananlar, sağlık mesleğinden gelmiş olacaklardır. Milli

Telegram: @cinciva

Eğitim'e gelenlerin hangi meslekten geldiği o kadar önemli değil. Acaba niye böyle diye düşünüyor insan. Hakikaten, Milli Eğitim'in ne olduğu ve yaşamda, toplumda nasıl bir yer tuttuğu, nasıl bir misyon taşıdığı hakkında bilgisi olsun veya olmasın, herhangi bir bürokrat bu işi yapabilir gibi bir perspektif ortaya çıkıyor.

CŞ: Tabii, Milli Eğitim Bakanlığı'nı öğretmen tayin etme bakanlığı hâline getirirseniz herhangi bir bürokrat da bu işi yapar. "Otomatiğe bağlarsınız," işler öyle yürür. Ama Milli Eğitim Bakanlığı o değil! Milli Eğitim Bakanlığı projeksiyon bakanlığıdır, planlama bakanlığıdır.

DC: Geçen gün sohbet ederken söyleyip geçtiğiniz bir şey vardı, ona gelmek istiyorum: "Biz toplum olarak henüz nasıl bir insan modelimiz olduğu konusunda hemfikir değiliz," dediniz. Onun üzerinde biraz duralım isterim.

CŞ: Elbette, o konudaki görüşümü biraz daha açayım.

Biz biraz korkuyoruz, toplum olarak korkularımız var.

DC: Çok önemli bir şey söylüyorsunuz.

CŞ: Ön yargılarımız var. Çok düşünen, çok soran insandan çekiniyoruz biz. Az konuşan, soru sormayan, iyi yönetilebilen, kendisine gönderilenlere olumlu cevaplar veren bireyi daha çok seviyoruz. Kolay yönetilmeyen, ikide bir "Bu niye böyle?" diye soran öğrenciyi de, öğretmeni de, doktoru da, programcıyı da sevmiyoruz. Hatta bu sonuncusunu biraz da "ukala herif," bilmem ne diye ötekileştiriyoruz. Yahu bu adam düşünüyor, düşünüyorsa konuşacak. Eğer senin de onunla çelişen fikirlerin, söyleyecek sözün varsa sen de söyleyeceksin.

Dolayısıyla biz kolay yönetilebilen bireyler yetiştirmek üzere kurgulamışız her şeyi. Planımız yok değil, planımız var ve planımız da işte bu. Bilinçli kurgulanmış bir plan değil, daha çok yöneticilerin güdüsel olarak kendiliğinden kurguladıkları bir plan bu. Çünkü yönetici kolay yönetmek istiyor haklı olarak. Belki siz ya da ben yönetici olsak biz de aynı şeyi isteyeceğiz; bir tarafımız insan çünkü. Ama zoru seçmek

Telegram: @cinciva

lazım, çünkü kolayı herkes yapıyor. Zor nedir? Yüksek nitelikli, soruşturan birey… “Bireysellik kötü bir şeydir,” deniyor ama birey çok önemlidir. Kendini kurtaramayanı kimse kurtaramıyor çünkü. Bir yandan bireyselliğe şüpheyle yaklaşıp diğer yandan neden bunca yıldır tam da bu yöne doğru ilerlemek için çaba sarf ediyorsunuz? Sizin ana hedefiniz bu değil mi? Sağlam birey olmak… Bireyci olmak, bireysellik bunlar başka şeyler. Bencillikle, mencilikle karıştırmamak lazım. Her birey kendi başına bir kale olmalı. Biz bunu beceremiyoruz. Bunu beceremeyişimizin altında da -birileri belki bana kızacak-tır, küsecektir ama- kolaycılık yatıyor. Bunun başka kılıfları da var. Hani bir söz var ya minareyi çalan kılıfını da hazırlar; bunun altında da başka şeyler var; hep kolayı bulmak, kolayı yapmak. Hâlbuki ayrıcalığı olan, farklılığı olan öğrenciyi alkışlamamız lazım bizim. Bizim çocuklarımız derste soru soramıyorlar Hocam.

DC: Evet.

CŞ: Çocuk soru sormak için elini kaldırdığında da indir aşağı diyorlar.

DC: Yani sözüyle söylemese bile gözüyle söylüyor, beden diliyle söylüyor.

CŞ: Evet.

DC: Cihatçığım, ben bir gözlemimi paylaşmak istiyorum. Otuz yılı aşkın bir süre boyunca eğitim alanında bulunan, insanları sınava ve yaşama hazırlama noktasında salt teorik çerçeveyle kalmayıp bizzat uygulama alanında da emek veren bir insan olarak bu gözlemleri yapıyorsun ve bize aktarıyorsun. O bakımdan çok ciddiye alınması gereken bir insansın. Ve yaptığın gözlemler son derecede önemli gözlemler.

Ben şimdi bir psikolog olarak kendime soruyorum. Bir anne baba çocuğunu okula gönderirken önünde duran seçeneklere muazzam bir titizlikle yaklaşıyor, mümkün olan en iyi yere göndermek istiyor, hakikaten fedakârlık yapıyor. Fakat benim aklımı şu soru kurcalıyor: Bu anne baba, acaba korkusundan, kaygısından ötürü mü çocuğu eğitime yönlendiriyor? Yoksa

Telegram: @cinciva

sevgisinden, çocuğun gelişmesi yönündeki isteğinden ötürü mü onu okula gönderiyor? Arada çok büyük bir fark var ve bu ikisi arasındaki farkın henüz daha bilincine varmış bir toplum değiliz. O bakımdan önce ben, "Çocuğumu yaşamdan korktuğum için mi okula gönderiyorum, yoksa bu çocuk olabileceğinin en iyisi olsun ve güçlü bir şekilde yaşamın hakkını versin diye mi okula gönderiyorum?" sorusunun yanıtını verebilmem lazım. Aradaki farkı anne babaların bilmesini çok önemsiyorum.

Geçenlerde elime bir kitap geçti. Hayvanat bahçesinde gösteri yapan Şamu isimli bir balinanın eğitimcisi, Şamu öldükten sonra oturup anılarını yazıyor. Kitabın ismi Şamu Bana Hayat, Aşk ve Evlilik Hakkında Neler Öğretti? Kitapta diyor ki "Ben onunla etkileşimim içerisinde kendim hakkında, insan hayatı hakkında çok şey öğrendim. Mesela ilki şu oldu: Etkili olabilmem için onu iyi tanımam gerektiğini öğrendim." Çok önemli ilk adım. "İkinci adımda, tanımam için ilişki geliştirmem gerektiğini öğrendim." Hemen pat diye olacak bir şey değil. "Üçüncü adımda, ilişkimin sağlıklı olabilmesi için yaptığım şeyleri ve onun için ne anlama geldiklerini onun gözüyle de görebilmem gerektiğini öğrendim. Ve en çok öğrendiğim şeylerden bir tanesi de, onun bana değer vermesi için ona değer vermem gerektiği oldu." Bu çok önemli geldi bana.

CŞ: En kısa zamanda bu eksiğimi gidereceğim ve kitabı bulup okuyacağım. Çünkü en azından onun deneyimlerini paylaşmak lazım. Benim çocuklarla ilgili eğitim konusunda arkadaşlarıma ve meslektaşlarıma hep söylediğim bir şey var: Çocukları adam yerine koymak lazım.

Şimdi bakın bu cümleyle aktardığınız öyküdeki ana fikir ne kadar da örtüşüyor. Ben biraz daha iddialıyım; çünkü buradaki eğitim, insanın eğitimidir. O zaman çocuklarla iletişim kurabilmek için onları da adam yerine koymak çok önemli. Aşağılamamak gerekiyor, şaka olarak bazen gerzek ya da geri zekalı deriz. Belki biz çok iyi niyetle söylüyoruz ama karşı tarafın kulağına bu başka türlü gidiyor. Kırılıyorlar, çocuklar

Telegram: @cinciva

kırılmaya çok hazırlar zaten. Ve işte o iletişimi kuramadığımız zaman hiçbir şey yürümüyor.

Mesela bir çocuk, diyelim adı Ahmet olsun, belki otuz bininci defa aynı soruyu soruyor: “Hocam benim sınav puanım düşük gelir mi? Ya gelirse?” “Bıktım artık aynı sorudan, bıktım!” diye geçiriyorsunuz içinizden ama hiç bozulmayacaksınız. “Peki, Ah-metçim,” deyip, sanki ilk defa karşılaşıyormuşsunuz gibi o soruya cevap vereceksiniz. Çocuk o sorunun cevabını belki biliyor, belki de “Bakalım bu adam biliyor mu bunu?” diye soruyordur; kötümser düşünüyorum şimdi. Neden olmasın, böyle bir hakkı yok mu? Sizin, benim böyle bir hakkımız yok mu? Var. Biz yapmadık mı? Ben nerede kıyıda köşede kalmış matematik sorusu varsa getirip matematik hocama soruyordum. Bir gün yapamazsa görür dünya kaç bucak diye. Ama hepsini de yapıyordu. Sonuçta benim ona saygım arttı. Çünkü hepsini yapabiliyordu. Adam yerine koymaktan kastım bu. Küçümsememek lazım, önemsemek lazım; ne olursa olsun.

Dediğinize katılıyorum. Kimi anne baba ekonomik olarak yaşamını kurtarsın diye çocuğunu okula gönderir, ama az da olsa kimi anne baba da yaşama hazırlansın diye gönderir. Öyle ya da böyle, o çocuğun annesi babası bile ona fiske vurmaya korkarken çekinirken, pamukların içinde büyütürken, benim meslektaşımın o çocuğun kulağına yapışmaya hakkı yoktur. Önce öğretmenleri eğitmemiz lazım. Hiçbir arkadaşım bunun için kırılmasın bana. Çünkü özeleştiri yapmamız lazım, çuvaldızı kendimize batırmamız lazım.

DC: Bizim toplumda eğitimin, öğretmenin ne olduğu konusunda bir vizyon eksikliği söz konusu. Beklentiler de bu nedenle dağınık; biri öğretmenden uzmanlık beklerken, bir başkası sevgi, şefkat, anlayış umuyor.

CŞ: Çocuklar bize günün belli saatlerinde emanet edilirler. Okula gitmek demek, bu demektir. Bu emanete ihanet edemeyiz biz. Yani annesinden babasından bile göremediği bazı sevgi biçimlerini bile göstermek zorundayız ona. Anne baba ekonomik koşullarla mücadele hâlindedir, belki yeterince vakit de ayıramamaktadır çocuğuna. Siz öğretmen olarak onun

Telegram: @cinciva

için her şeysiniz. Eliniz, kolunuz, duruşunuz, ayakkabınızın boyası, çorabınız, pantolonunuz, kravatınızla onun modelisiniz, kendinize bakacaksınız. Bir defa fotoğrafınızı çekecek. Belki de o çocuğun gelişiminde siz çok önemli bir etken olacaksınız.

DC: Evet, zannederim ister istemez o etki oluyor. Bir şey sormak istiyorum: Eskiden beri bu benim dikkatimi çekerdi ama kendim bu mesleğe girdikten ve eğitim konusunda konuşup yazmaya başladıktan sonra daha da dikkatimi çekmeye başladı. Çocuğun saf neşesinden, coşkusundan rahatsız olan insanların sayısı çok. Yani ana baba da rahatsız oluyor. Etrafa bakıyorum; çocuklar koşturuyorlar, hopluyorlar, ağaca çıkıyorlar ve hemen ardından "Çok gürültü yapıyorsunuz," diye müdahale ediliyor. Çocuklar da durakalıyorlar. Sınıfta coşku potansiyeli varsa, "Sakın ha!" mesajı geliyor. Ders zili çalınca çocuklar coşuyorlar, nöbetçi öğretmen-lerse hemen, "Hişt, şişt" yapıyorlar. Sürekli bir biçimde çocuğun neşesinden, coşkusundan rahatsız olma hâli var. Sizce bunun nedeni ne?

CŞ: (Gülüyor) Bana göre bu, rahatsız olan kişinin kendi iç sorunlarından kaynaklanıyor olabilir. Yani böyle bir şeyden rahatsız olmak için kişinin kendisinin psikolojik olarak rahatsız olması lazım. Sayın Hocam, belki baştaki konuyla bağlantılı olabilir; yönetici kolay yönetmek istiyor. Yöneticiden, yani en yukarıdan başlayalım ve en aşağılara, temizlikçilere kadar inelim. Okulun hademesi bile bunu istiyor, "Kirletmeyin, atmayın yere!" diye bağırıyor. İyi, tamam, bunu atmamak lazım ama düşebilir de bu. Bunun için fırçalamamalısın sen sekiz yaşındaki çocuğu.

DC: Evet.

CŞ: Ona bağırmamalısın. Eğer çöpü çöp kutusuna atmayı ona öğretmekse niyetin bunun yolu bu değil, "Kafanı kırarım"la olmuyor bu iş. Ne kafasını kırabilirsin, ne de bunu bu yolla öğretebilirsin ona. O, aksine sana direniyor. Hani var ya içimizde bu başkaldırma güdüsü sen ona yapma dedikçe onun yapası geliyor.

Telegram: @cinciva

Babası tutmuş oğlanın kulağından, “Ben sana bu zıkkımı içmeyeceksin demiyor muyum?” diyor. Oğlanın kulağı koptu kopacak. Sağ el oğlanın kulağında; sol el? Sol elde sigara var. Şimdi sen diyorsun ki “Kafanı kırarım, yapma, içme!” de sen kendin içiyorsun… Bu nasıl bir davranıştır? Bunun işlevi nedir?

“Gir odana ders çalış!” Peki sok mağaraya, kapat kapıyı. Sen dışarıda ne yapıyorsun? Açmışsın televizyonu, ooh eller havaya. E olmuyor şimdi, o adam fiziksel olarak orada ama ruhsal olarak seninle birlikte salonda. Yahu desen ki “Ahmetçiğim, oğlum, hadi bu akşam odana girme. Al test kitaplarını, gel salondaki büyük masaya yayıl. Eşim hanımefendi, siz de lütfen bana gazetemi verir misiniz? Siz de kitabınızı alınız. Hadi bu akşam televizyonu da kapatıyoruz.” Yahu paylaşmak bu işte! Hani, “Çocuklarımızla birlikte biz de sınav yüzünden ailecek çok heyecanlanıyoruz,” diyorlar ya; sok mağaraya çocuğu, kapat, çalışsın, sonra da “Bu adam çalışmıyor.” Buyurun, birlikte çalışın. Ne olur?

DC: İlk söylediğiniz o cümledeki “işin kolayına kaçmak” ifadesinde sevgi yokluğu var bence.

CŞ: Doğrudur.

DC: Sevginin olduğu yerde mutlaka bir emek var ve emeğin amacı da çocuğu geliştirmek, onun farkına varmasını sağlamak, göz göze bir temas kurmak. Hakikaten bu despotik korkuyla yönetici, ana baba, öğretmen kendi yaşamını kolaylaştırıyor; ama ülkemizin geleceğini zorlaştırıyor.

CŞ: Aynen öyle. Ülkemizde bir kriz var. Efendim, ekonomik krizler biter, onların inişleri çıkışları vardır. Bizim ülkemizde başka bir kriz var: Biz küçüklerimizi geleceğe dair donatamıyoruz. “Efendim kitabi bilgiler yetmiyor,” denilebilir. Onlar şarttır, olmazsa olmaz, asgari bilgilerdir. Bizler; yaşama dair, insan ilişkileri konusunda donatamıyoruz çocuklarımızı. Donatamıyoruz; çünkü yaşamda bu işi yapmakla yükümlü olanlarımız da bu konuda donatımsız.

DC: Evet.

Telegram: @cinciva

CŞ: Tabii ki bunun bir sürü sebebi var, ben sadece fotoğrafı çekiyorum size. Sebeplerine giremem; çünkü bu benim uzmanlık alanım değil. Ama birbirlerine günaydın demeyen insanlar çocuklarına günaydın demeyi nasıl öğretecekler ki? Çözümü var mıdır bunların? Elbet vardır. Fakat tabii bunların çözümü, hemen bugün yap, ertesi gün sonucunu al biçiminde işlemez. Ekonomik krizleri ya da başka siyasi krizleri çözersiniz ve hatta kısa sürede de çözebilirsiniz. İnsanla ilgili sorunları ise kısa sürede çözemiyorsunuz. Üç sene, beş sene, on sene…

Bugün benim yetkim olsa yapacağım ilk işi söyleyeyim mi size? -Ki asla istemem böyle bir şeyi, çünkü şu an bu ülkede yetkili olmak çok zor bir şey, kimseye bir şey beğendiremezsiniz. Neyse oraya girmeyeyim.- Bugün benim yetkim olsa yapacağım ilk iş, okulları kapatmak olur. Bir yıl boyunca bütün talebeler sokaklarda, çayırlarda, çimenlerde yayılacaklar, oynayacaklar. Ben de bir yıl boyunca öğretmen arkadaşlarımla oturup çalışacağım. Altı yüz küsur bin öğretmen arkadaşım var, potansiyele bakar mısın?

DC: Müthiş bir olanak.

CŞ: Ben bu gücü işlevli hâle getirmek istiyorum. Onların öz-lük haklarını da düzeltirim. Gerekiyorsa onlarla birlikte her şeyi yeniden kurgularım. Güvendiğim arkadaşlarımla birlikte oturacağız, kafa yoracağız, saatlerce tartışacağız. Benim öğretmenlerim, benim meslektaşlarım tam donanımlı olacaklar. Yorumlarda ne diyor veli? Dünyayla entegrasyon diyor. Evinde kütüphane niyetine bir çekyatın arkasındaki bölmede yirmi tane kitap olan edebiyat öğretmeni olur mu Hocam? “Benim evimde çok kitap var,” diyor öğretmen. Çok. Nedir bu çok? Kaçtır çok? Sümerlerde de rakamsal olarak 1, 2 ve çok vardı. O değil bu.

Bu eksikleri gidermemiz lazım. Sorunlarımızın kökeninde tabii ki ekonomik koşullar olduğunun farkındayım; ama sorunu biraz da öğretmen sorunu olarak görüyorum. Arkadaşlarım kırılmasınlar bana, bu bir özeleştiridir: Kendimi de katarak, yeterince eğitemediğimizi ve yeterince eğitilmediğimizi düşünüyorum. Genç öğretmen arkadaşlarıma

Telegram: @cinciva

hitaben geçen gün şunu yazdım: “Arkadaşlar, haklısınız da şartlar da bu. Çocuklar sizden bir tek şey istiyorlar: Onlara sahip çıkın, onların sahip çıkanı yok. Eğer siz sahip çıkmazsanız başkaları sahip çıkıyor. Sonra da yeniden toparlamak çok zor oluyor. Kendi çocuğunuz gibi olmasa bile onunla yakından ilgilenin, sahip çıkın. Başka çaremiz yok.”

Altı yüz küsur bin tane öğretmenim var ve ben bu ülkede eğitim sorunu var diyebiliyorum. Olmadı, doğaya aykırı bu. Altı yüz bin tane iyi yetişmiş, donanımlı insanla neler yapılmaz, bir düşünsenize! Bu sorunların çözümleri vardır ve bilinmektedir de. Bunları sadece siz, ben değil herkes bilir. Eğitimle ilişkili olan herkes bilir ki eğitim sorunlarının çözümü eğitimi verenlerdedir. Bu işte en masum olanlar çocuklardır.

DC: Evet.

CŞ: Bizler eğitim verenlerin her konuda donanımlı olmalarını sağlamak zorundayız. İyi eğiteceğiz, iyi bilgilendireceğiz, bildiklerini iyi aktarmalarını sağlayacağız. Siz bana deyin ki “Ben çok iyi matematik biliyorum.” Bravo. E buyurun anlatın o zaman, görelim. Siz bunu yararlılık hâline getirmediğiniz zaman sizin bildiğiniz matematik neye yarar ki?

DC: Evet.

CŞ: Bunu göstereceksiniz, kanıtlayacaksınız. “Ben çok iyiyim, ben müthiş bir Türkçe öğretmeniyim…” Canım kardeşim, bunu çocuklara anlat, çocuklara sevdir bunu. “Peki ne yapayım?” Ne yaparsan yap! Bu kadar da özgürlükçüyüm. Ne yaparsan yap! Çocukların sorduğu klasik soru şudur: “Ben nasıl çalışayım?” Vallahi nasıl çalışırsan çalış. “Kaç saat çalışayım? Beş saat çalışıyorum, yeter mi?” Yahu bu noktaya gelmişiz biz. Çocuğa günde beş saat çalış, günde iki yüz tane soru çöz deyince iş bitti sanıyoruz. Hiç alakası yok, bunlar sadece nicelik.

DC: Cihat Hocam, şimdi siz bizzat uygulayarak, öğrencilerle göz göze gelerek, bazen yöneticilik pozisyonunda bulunarak eğitim alanında otuz küsur yıllık deneyim kazanmış bir

Telegram: @cinciva

insansınız. Söylediklerinizi anne babalar, eğitimciler, ilerinin potansiyel eğitimcileri ve eğitim konusunda gücü olan insanlarca ciddiye alınmalı. Biz değişim süreci içinde olan bir toplumuz ve altı yüz bin öğretmenin varlığı ile eğitimde verimlilik de önemli bir hâle geliyor.

CŞ: Aynen öyle.

DC: Eskisinin aynısını nesiller boyunca öğret, devam etsin gitsin durumu kabul edilebilir değil. Biz bir değişim süreci içerisindeyiz. Belirli bir uygarlık düzeyini; çağdaş düşünceyi, sanatı, bilimi yakalamaya çalışan bir toplumuz. O bakımdan çok önemli bir şey söylüyorsunuz ve bunun altı çizilmeli. Siz çok önemli bir gözlem yaptınız ve bence bilim gözlemle, veri toplamakla başlar.

Ben Amerika'da yirmi beş yıl yaşadım, üniversite ortamında çalıştım. Bir Amerikalıyla evlendim, orada çocuk yetiştirdim, eğitimin her aşamasında bulundum, araştırmalar yaptım ve bu yirmi beş yılın sonunda Türkiye'ye geldim. Zaten Türkiye ile ilişkim hiçbir zaman kesilmemişti, ben de bir halk çocuğuyum.

Yaptığım bir gözlemi paylaşmak istiyorum: Ben okuma yazma bilmeyen, cahil bir Amerikalıyla aynı odada kalmaktan korkarım. Beş dolar için gırtlağımı kesebilir diye bir korkum var. Ama işte lise, üniversite, master, doktora, profesörlük derken, eğitim düzeyi arttıkça Amerikalı'da eğitimin verdiği bir edeplilik oluyor. Verdiği sözü tutma, güvenilir olma ve kendisine karşı bir saygı var. Eğitimli insanın toplumla ilgili bir sorumluluğu olduğunu da görüyorsun. Şimdi Türkiye'ye geliyorum ve kabaca şunu görüyorum: Eğitimli insan gittikçe edepsizleşiyor.

CŞ: Yapmayın Hocam, değildir. (Gülüyor)

DC: Şimdi eğer ki köyden çıkmamışsa… Onun kendine özgü bir edepliliği var.

CŞ: Daha saf, daha temiz, daha nötr değil mi?

DC: Bir tutarlılığı var, güvenebiliyorum; helal, haram gibi inançları var. Kentleşmiş ve eğitim almışsa korkmaya başlıyorum. Yani bu adamda insaf diye bir şey kalmamış olabilir.

Telegram: @cinciva

Şimdi bu gözlemi yapıyorum tabii ama bu niye böyledir diye benim de kendime göre düşüncelerim var. Çünkü ben bu alanın içerisinde bilim yapıyorum ve karşı çıktığım şeylere bir bilim insanı olarak karşı çıkıyorum. Şimdiye kadar bana ne Milli Güvenlik'ten, ne de Milli Eğitim'den, "Yahu bu adam çok önemli bir şeyler söylüyor; çünkü Türkiye'nin temel bir sorunu var, insanlar birbirlerine güvenmiyor. Şunu bir dinleyelim," gibi bir davet gelmedi.

Siz çok önemli bir gözlem yaptınız. Bana bir şans verilse, istemiyorum ama yine de verilse, bu altı yüz bin öğretmeni değerlendirmek isterim ve öncelikle işe bununla başlarım dediniz. Şimdi merak ediyorum, size veya bana bir davet gelecek mi bir yerden diye.

CŞ: Gelmez, buna hiç şaşırmayın. Gene başa geliyoruz: Kolay yönetmek varken niye gelişmiş bireylerle uğraşsınlar ki? Bu bizim kaygımız. Çünkü biz istiyoruz ki çocuklarımız, torunlarımız hatta mümkünse biz, eli yüzü düzgün çağdaş bir ülkede yaşayalım. Biz torunlarımız için kaygı duyuyoruz. Bizim duyduğumuz kaygının içeriği insan olmakla alakalı.

DC: Ne kadar güzel söylediniz.

CŞ: Bakın burada parayla alakalı hiçbir şey yok.

DC: Mesele insan gibi yaşamak.

CŞ: Evet. Şimdi okudukça ya da eğitimi arttıkça insanların daha kötü olmalarının nedeni de bu. Çünkü kötü eğitiyoruz. "Köşeyi dön, boş ver gerisini. Bas birinin üstüne, çık yukarıya." Yıllardır böyle olmadı mı? İnsanların birbirlerine günaydın dememelerinde de bu yatıyor. Çünkü hepsini rakip görüyor. Onunla olan ilişkisinde gözünde dolarlar var, liralar var. "Nasılsınız efendim?" derken, "Ben bu heriften kaç para çıkarırım acaba?" diyor.

DC: Çok acı bu, hüzün duyuyorum.

CŞ: Ama böyle Hocam. İnsanın yaşama sevincini alıp götüren, insanın ayakta duruşunu bile sıkıntıya sokan bir şey. Peki, ne yapmak lazım? Dik durmaya devam. Ben kendi adıma konuşacak olursam, hayatımız bir sınavdır diye düşünüyorum.

Telegram: @cinciva

Ben bir sınavdayım; ölünceye kadar, hatta öldükten sonra bile. Sizin için de bu geçerlidir. Bu sınavı sürdüreceğiz biz, bu sınavdan başarıyla çıkacağız. Salt kendi adımıza da değil. Doğan Cüceloğlu sadece kendisi için yaşayan bir adam değil, onun sınavı başka bir sınavdır. Herkesin sınavı da kendine göredir, görecelidir. Herkes başka bir sınavın içinde. Ufak çocuğum SBS ile uğraşıyor. Daha büyük olanı YGS ile uğraşıyor. En büyük olanı KPSS ile uğraşıyor. Baba parayla uğraşıyor. Anne ne pi-şireceğiyle uğraşıyor. Herkesin sınavı kendine. Doğan Cüceloğlu'nun sınavı da bu. Hocam, mecburuz böyle yapmaya.

DC: Doğru.

CŞ: Eğer, "Lanet olsun, Allah kahretsin!" der, biz de çekilip gidersek olmaz.

DC: Olmaz.

CŞ: Bunu yapamayız biz, istesek de yapamayız. Çünkü bizim varlık nedenimiz bu. Ben öğrenciyle mutluyum.

DC: Evet.

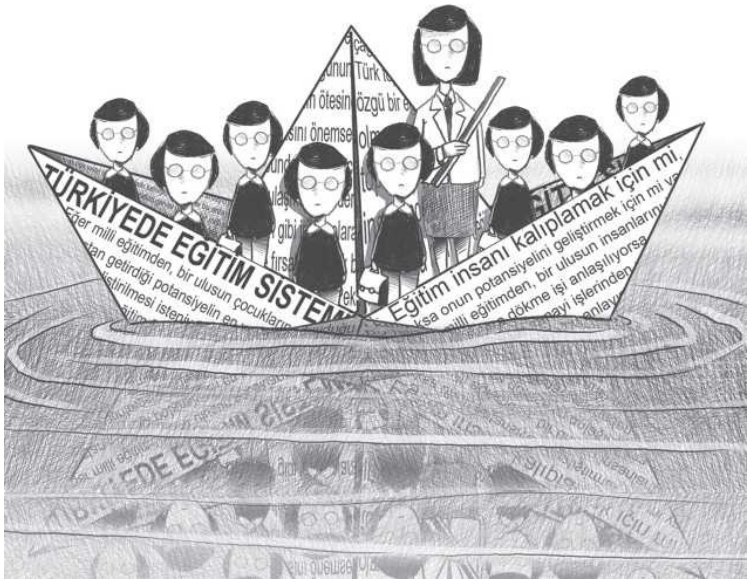
CŞ: Sokakta öğrencimizle karşılaştığımız zaman, "Hocam merhaba," dediği zaman bundan daha büyük ödül nedir ki? Kimi öğrenciler, beş senedir dersine giren öğretmeninin adını bilmiyor. "Dersinize kim geliyor?" diye soruyorum, "Bilmiyorum," diyor. "Nasıl yahu, insan öğretmeninin adını bilmez mi? Olur mu öyle şey?" Ama oluyor.

İyi olacak. İnanın bana iyi olacak. Hiç canınızı da sıkmayın.

DC: Karşımda hakikaten bir dost görüyorum ve ben, hayatımızın sınav olduğunu kabul ediyorum. Hayatımız sınav ve bu sınavı devam ettirmek istiyorum. Ve neticede dik duruşumuzu devam ettireceğiz, başaracağız.

Hoşça kalın.

Telegram: @cinciva

KONUŞMA SONRASI

Eğitim insanı kalıplamak için mi, yoksa onun potansiyelini geliştirmek için mi var?

Eğer eğitimden anlaşılan, bir ulusun insanlarını istenilen kalıplara dökme işiyse o hâlde gerçekten bu işin diğer sanayi işlerinden pek farkı kalmıyor. O nedenle bu anlayıştaki bir toplum, kendi eğitim sisteminin başına fabrika müdürü işlevini görecek bir milli eğitim bakanı koymakta herhangi bir çelişki görmez. Bu toplumun istediği şey, fabrikada olduğu gibi, eğitimde de kalıplama işini yönetecek birinin başta olmasıdır.

Eğer eğitimden beklenen, bir ulusun çocuklarının doğuştan getirdiği potansiyeli en verimli şekilde geliştirilmesiyse o zaman toplum olarak bizim bir eğitim felsefesine, eğitim yöneticisine ve en önemlisi de eğitim liderine ihtiyacımız var.

Bizim toplumumuzun kendine özgü bir eğitim felsefesi yok, diyorum. Bu sözü geleneksel din kültürü anlayışını dışlayarak söylüyorum; çünkü geleneksel din kültürünün bir insan anlayışı ve eğitim felsefesi var. Söylemek istediğim şey modern olduğu iddia edilen Türk toplumunun kendine özgü bir eğitim felsefesinin olmaması. O nedenle, “Biz toplum olarak henüz nasıl bir insan modelimiz olduğu konusunda hem fikir değiliz.” Türkiye’nin en büyük gereksinimlerinden biri olan eğitim felsefesi, henüz konuşulmuyor. Çünkü Türk aileleri ve büyük bir çoğunluğumuz; çocuğunun para kazanan

Telegram: @cinciva

biri olmasının ötesinde, insan gibi insan olmasını önemseyecek, isteyecek, bunda ısrar edecek bir bilince henüz ulaşamadık. Neden? Çünkü biz kendimiz, insan gibi insan olarak yetişmemize fırsat verecek bir eğitim sistemi içinde yetişmedik. Peki, ne yapacağız?

Önce bu gerçeğin farkına varacağız ve bu gerçeğin bilincinde olarak cesaretle konuşmaya başlayacağız. Cihat Şener'e bu gerçekler üzerine düşündürdüğü için bir daha teşekkür ediyorum.

Telegram: @cinciva

Ali Saydam

Ali Saydam, 1946 yılında Ankara'da dünyaya geldi. İstanbul Erkek Lisesi'nin ardından Bern Üniversitesi'nde Kimya öğrenimi gördü ve Go-ethe Enstitüsü'nden Almanca öğretmenliği sertifikası aldı. Bir süre Milliyet gazetesinde muhabirlik yaptıktan sonra Karacan Yayınları ve Sabah Gazetesi Dergi Grubu'nda genel müdürlük görevlerini üstlenen Saydam, kurucu ortağı olduğu Güneş Yayınları'nın da genel müdürlüğünü yaptı.

Televizyonculuğa 1993 yılında TRT'de danışmanlık ile başlayan Ali Saydam, "Ne Var, Ne Yok" adlı programın sunuculuğu ile devam etti. Sonrasında Kanal7'de "İletişimde Ne Var, Ne Yok" adlı programı sundu. Özlem Gürses'le birlikte, 2005 - 2007 yılları arasında HaberTürk ve 2009 - 2010 yılları arasında SkyTürk televizyonları için çeşitli sohbet programları hazırladı.

Ali Saydam; medya araştırma, değerlendirme ve ölçümle-me hizmeti veren PRNET'in kurucularından biridir. Bersay İletişim Danışmanlığı, Bersay İletişim Enstitüsü, BİG Medya, DHB Sağlık Strateji Danışmanlığı, Kesişim Yayıncılık ve Tasarım Hizmetleri ile Saydam İletişim ve Etkinlik Yönetimi'nden oluşan Bersay İletişim Grubu'nun Yönetim Kurulu Başkanlığı'nı yürütmektedir.

2003 yılından itibaren önce Sabah gazetesinde, ardından -ve hâlen- Akşam gazetesinde köşe yazarlığı yapmaktadır. Ali Saydam'ın Algılama Yönetimi ile Eş ve Müşteri Nasıl Kaybedilir adlı kitapları yayınlanmıştır.

İnsan Kaynak mıdır, Kıymet mi?

Doğan Cüceloğlu: Bugünkü konuğum farkına varan ve vardıran bir insan, Ali Saydam. Ali Bey hoş geldiniz. Ali

Telegram: @cinciva

Saydam: Hoş bulduk Hocam.

DC: Kitabınızın başlığı Algılama Yönetimini gördüğüm zaman, “Vaay, Ali Bey bu işi damardan yakalamış,” dedim. Hakikaten sadece bu kitabın ismini görmek bile beni düşündürdü. Şöyle ki algılama yönetimi; insan yönetimi, yaşam yönetimi demektir, diye düşündüm. İşin özü burada ve siz de bunu bilinçli bir şekilde açığa vuruyorsunuz.

Yaptığınız birçok iş var ama ben sizi Türkiye’de halkla ilişkiler kavramının duayeni olarak tanıyorum ve bugün böyle bir sohbet içerisinde olduğum için heyecan duyuyorum.

AS: Estağfurullah Hocam. Sizinle beraber burada olmak benim için büyük bir şeref. Duayen kelimesine bir açıklık getirelim, müsaade buyurursanız.

DC: Buyurun.

AS: Ben daha çok uygulama odaklı biriyim. Her ne kadar hasbelkader üniversitede son sınıf öğrencilerine ders versem de, ben bir kuramcı ya da bir akademisyen değilim ki zaten verdiğim bu ders de uygulamaya yönelik bir proje dersi. Bunu küçük bir hatırlatma olarak arz etmeme müsaade edin. Ben hocalarıma son derece saygılıyım; onlar yıllarını vermişler, bu alanda derinlik kazanmışlar. Bizim uzmanlık alanımız uygulama, pratik. Biz bir iletişim pratisyeniyiz, böyle ifade edeyim.

Türkiye’de bizim kuşağımızda başlamış ve sonraki kuşaklarda, bütün dünyada söz konusu olmuş bir rahatsızlık var Hocam, o da derinlik. Her ne kadar insanları eğitsek de çok hızlı tüketiyoruz. Popcorn kuşakları yetişiyor. Uzun uzun pişirmeden, fazla da araştırmadan, incelemeden, dibine doğru gitmeden, hareket etmeden, yüzeyde kalarak meseleleri kavrama ve anlamaya bile çalışmadan tüketme alışkanlığı var.

DC: Evet, o yönde bir değişim var.

AS: O yüzden sizin gibi, hem uygulama hem kuram alanında büyük işler yapmış, onca kitap yazmış hocaların bizim alanımızda da bulunmasında çok büyük yarar olduğunu düşünüyorum. Yani biz, tekrar özetleyecek olursam hem

Telegram: @cinciva

kuram hem pratikte değil, daha çok pratik alana odaklanmış bir yapının içindeyiz.

DC: Ben sizin bir konuşmanıza gelmiştim. Konuşmadan çıktığım zaman fevkalade uyarılmış hâldeydim ve düşünmeye başlamıştım. O konuda konuşacağız.

Sizin pratik içinde olmanız benim kuram hayatımı çok etkiliyor. Akşam gazetesindeki bir yazınızda diyorsunuz ki "Gençlik yıllarımda kendime söz vermiştim. Benim çocuklarımla aramda kuşak çatışması olmayacak. Onların arkadaşı gibi olacağım." Yazının devamında ise "Hiçbirinde sözümü tutamadım, hep çatıştık. İşin garibi tüm diğer 68'liler gibi ne arkadaş olduğum söylenebilir, ne de onlara baba gibi babalık yaptığım. Biraz geç kalsam da ne olup bittiğini anlamak için hayli zamandır ciddi çaba harcıyorum," diyorsunuz. Bu yazınızda ne demek istiyorsunuz?

AS: Evet, aslında çok vahim bir tablo. "Çocuklarımla arkadaş olacağım" meselesini ben kendi tecrübemden yola çıkarak ifade edebilirim. Anglosakson kültürde buna wishful thinking diyorlar. Biz Türkçede bunu temenni ya da hüsnükuruntu diye karşılıyoruz. "Arkadaş olma," bende hüsnükuruntu olarak kalmış. Bu kuşak çatışmasını yaşamıyorum diyen insanın önünde hakikaten iki secde namaz kılmak lazım, çünkü çok zor bir şey.

Kültür ve değerler, burnunuzun dibinde yaşayan çocuğunuz, etraf, çevre koşulları o kadar hızlı değişiyor ki sizin karakter yapınızın oluştuğu ilk yedi-sekiz yılın koşulları ile çocuğunuzu yetiştirdiğiniz koşullar aynı olmayınca, iki biçimlenme birbirinden farklı oluyor. Farklı olunca da doğal olarak çatışıyorsunuz. Yani benim babam, beni tembellikle suçlardı. Ben, bizim çocukları derinlik kazanamamakla suçluyorum. Benim babam beni büyüklerine karşı yeterli derecede saygı duymamakla suçlardı. Göstergesi de şuydu: "Çok konuşuyorsun, az konuş. Büyüklerin yanında az konuşulur." Annemiz, babamız bizi gözleriyle yönetirlerdi. Küçük bir baş hareketi yaparlardı ve biz yatmaya giderdik. Komşunun veya misafirin yanında yeteri kadar oturduğumuzu anlardık.

Telegram: @cinciva

Şimdi hızın çok geliştiği, derinliğinin yerini aldığı noktadayız. Hani gezginlerin bavullarını taşıyan Safari işçilerinin durup beklediği, kendilerine neden bekledikleri sorulduğunda da "Ruhlarımız arkada kaldı, onları bekliyoruz," dedikleri nokta…

Hız; ileriye doğru hareket, çevreye doğru hareket ve çoklu hareket, derinlik kazanmanın yerini aldılar. Oysa bizi yetiştirenler öyle değildi. Bu nedenle şimdi bir tek çıkış yolu var diye düşünüyorum: Anlamaya çalışmak. Ben uyumu sağlamaya çalışmakta başarısız oldum. Tek yapabileceğim şey anlamak herhâlde.

DC: Çok önemli bir sürecin altını çizdiniz. Bu konuda biraz duralım istiyorum. "İnsanın anlam arayışı." Bu çok çok temel bir gereksinme. Victor Frankl'ın insanın Anlam Arayışı adlı kitabında ortaya koyduğu perspektiften gençlere baktığımız zaman kesinlikle o süreç içinde olduklarını görüyorum. Bir anlam arayışı var ve o arayış sırasında, anlamı sadece babamdan annemden bulamayacağım galiba, diyor gençler. Ve ondan dolayı da bir hayal kırıklığı, hatta bir küskünlük söz konusu. Bazı şanslı olanlar anlamı öğretmenlerinde bulabiliyorlar ve ilerde de hayırla yâd ediyorlar o öğretmeni. Bu ihtiyacı öğretmeni üzerinden giderebilenlerin sayıca çok az olduklarını düşünüyorum. Dolayısıyla gençler, bu boşlukta anlamı medyadan devşirmeye çalışıyor. Geçenlerde yürüyordum Akmerkez'in önünde; okuldan çıkmış gençleri gördüm. O ceketlerin giyinişi, gömleğin o duruşu, kızın omzuna şöyle el atışı filan, birebir belli televizyon programlarının etkisiyle şekillenmiş, programlanmış durumda; orada anlam buluyor. Bu anlam arayışının farkında olmak çok önemli geliyor bana.

AS: Evet Hocam, çok doğru bir saptama. Şirketler için de geçerli bu söylediğiniz. Bunu şöyle açabiliriz: Eğer bir şirket, "Ben niye varım?" sorusunu "Ben sadece kâr etmek için varım," diye yanıtlıyorsa batması mukadderdir.

DC: Ne kadar önemli bir şey söylediniz.

Telegram: @cinciva

AS: Bu, bir sürü araştırmada ortaya çıkmış durumda. Ben sadece para kazanmak için varım diyen bir şirketin içinde var olduğu duruma; çalışanı, müşterisi, diğer sosyal paydaşları, tedarikçileri, bankaları, çevresi ve medyası ile bir bütün hâlinde bakacak olursak saygınlığının düştüğünü ve zaman içinde o şirketin varlığının tartışma konusu olduğunu görüyoruz. Demek ki şirketin de var olma nedenini doğru bir şekilde yeniden üretmesi lazım.

DC: Yani şirkette çalışan, kendi yaşamında o şirketten kaynaklanan bir anlam bulabilmeli.

AS: Evet bulabilmeli. Diyebilmeli ki "Ben A şirketinde çalışıyorum; çünkü A şirketi doğaya karşı duyarlıdır, çevreye karşı duyarlıdır, memleketine karşı duyarlıdır, vergisini zamanında öder, kurumsal vatandaşlık ilkelerini yerine getirir…" gibi. O özdeşleşmeyi yaşayabileceği bir anlam kazanıyor olması lazım. Aynı şey aile için de geçerli. İlişkilendirdiği, kendisine rol model olarak seçtiği kişi veya kişilerin onun dünyasına oturması, orada bir buluşma sağlaması lazım. Buluşamazsa ne oluyor? Derhâl farklı alanlara kayabiliyor; kökten dinci inanç yapılarına ya da farklı "eksenlere" kayabiliyor.

DC: İlla bir kaynak buluyor değil mi kendisine?

AS: Evet, kesinlikle buluyor, çok doğru tespit ettiniz. Boş kalmıyor orası, mutlaka bir şey tarafından dolduruluyor. Bu bir inanç grubu olabilir, bu bir ideolojik grup olabilir, bir sanat grubu olabilir, hatta satanistler veya uyuşturucu bile olabilir; nihayetinde orayı birileri dolduruyor. Anne babanın öncelikli olarak yapması gereken şey, ki ben onu bu yaşta yapmaya çalışıyorum, anlamaya çalışmak. Değiştirmeye çalıştığınız takdirde çocuk kesinlikle kabul etmiyor. Çalışanı da değiştirmeye kalkarsanız o da ilk reaksiyon olarak "direnç" gösteriyor.

DC: Girdiğim bir ortamda gördüğüm bir baba-çocuk etkileşimini paylaşmak istiyorum. Boğazda bir kafede, arkam boğaza dönük hâlde otururken bir aile geldi ve diğer masadakiler, "Aaa küçük Hakan geldi," diye karşıladılar

Telegram: @cinciva

onları. Ondan dolayı bu hikâyenin adını “Küçük Hakan’ın Hikâyesi” koydum. Anne çocuğun paltosunu çıkartmaya çalışırken, çocuk şöyle bir boğaza baktı ve “Büyük gemi geçiyor!” dedi. Babasına baktı önce; o sırada büyükler arkadaşları ile bir araya gelmiş, konuşuyorlardı. Babası başını salladı, duydum anlamında. Çocuğu kesmedi. “Baba,” dedi ısrarla, “Büyük gemi geçiyor!” Çocuk çok heyecanlanmıştı, baktı cevap alamıyor, annesine döndü, “Büyük gemi geçiyor!” Annesi “Değil mi?” dedi ve diğerleriyle konuşmaya devam etti. Çocuk yeniden babasına döndü, “Büyük gemi geçiyor, büyük gemi geçiyor!” “Hı hı,” dedi babası. Çocuk yeniden annesine döndü; annesi, “Evet, gördüm,” dedi. Çocuk yeniden babasına döndüğünde bu kez babası kızdı, “Duyduk be oğlum, kapa çeneni, öf be!” dedi. Gözümün önünde oldu bunlar. Görüyorum, o an çocuk bir hayal kırıklığı yaşıyordu. İçimden, “Şu an baba hiç farkında değil…” diye geçirdim. Orada, çocuğun içinde o kadar önemli bir olay oluyordu ki. İşte buna “tanıklık gereksinmesi” diyorum ben. AS: Evet, çok doğru.

DC: Ve çocuk orada bütün saflığıyla kendisini var etmeye çalışıyordu. Bir şekilde, “Hey millet, heyecanlanacak bir durum var!” diyordu. Ama cevap olarak, “Heyecanlanacak bir durum yok, salak mısın sen?” dendiğinde, ilk olarak ortaya çıkan “Bende bir bozukluk mu var?” duygusu olabiliyor. Burada hakikaten anlamaya çalışmanın altını çizmek istiyorum ben. Tesadüfen olmuyor o çocuğun söylediği şey. Orada onun bir tanıklık gereksinmesi var ve bunun farkına vararak bir sohbet oluşturabilmek, küçüklükten itibaren çok önemli diye düşünüyorum.

AS: Sadece anlamak yetmiyor, bunu karşınızdakine de ifade etmeniz gerekiyor. Karşınızdakini merakla dinlediğinizi ya da bir şeklide onu anladığınızı belli etmeniz, karşınızdakine konuyu anladığınızı fark ettirmeniz gerekiyor. Söylediklerinizden bunu çıkarıyorum.

DC: Mesela yirmi-otuz saniye içinde “Öyle mi? Oo, hakikaten kocaman bir gemi geçiyormuş Hakan,” deyip ondan sonra devam etseler sohbete, olacak.

Telegram: @cinciva

Şöyle bir düşüncem var: Bana öyle geliyor ki şirketlerdeki performans değerlendirmeleri çalışanın işine tanıklık yapmak şeklinde anlaşılmalı.

AS: Evet Hocam, çok kritik bir konuya girdiniz. Bir cümleyle yanıt vereyim: Burada bakış açısını değiştirmek lazım. Bu işlere başladığımda şaşkınlıkla izlediğim şeylerden biri Amerikalıların müşteriye "account" demeleriydi. Sonra Türkiye'de de müşteriye "account" dediler, "account manager" dediler, "account direction," dediler… "Account," biliyorsunuz bankadaki numaradır.

DC: Hesap numarası.

AS: Evet, hesap numarasıdır "account." Müşterilere de böyle baktılar önceki yıllarda. Sonra ona müşteri dediler, sonra başka kavramlara geçtiler. Daha sonra da "client" dediler. Hâlâ karmaşa var, Customer, client, müşteri, özel müşteri… Böyle bir tartışma var, oralarda insanlar kayboluyorlar. Şimdi sizin bu söylediğinizi hayata geçirebilmek için deniyor ki "İnsan kaynaklarına böyle bakmak lazım." O zaman "insan kaynakları" kavramını da tartışmak lazım. Çünkü ona da başta "personel dairesi" dediler, daha sonra "insan kaynakları" demeye başladılar. Şu anda ben şunu tartışıyorum: "İnsan acaba kaynak mıdır, yoksa kıymet mi?" Çünkü insana kaynak dediğiniz zaman; para gibi, zaman gibi, enerji gibi bir alana kilitliyorsunuz onu. Yani bu, insanı nicelik olarak artan ya da azalan bir alanda konumladığınız anlamına gelir. Oysa insana kıymet diye bakabilirsiniz. Mesela neden "insan kıymetleri yönetimi" demeyelim? O zaman sizin dediğinizi becerebiliriz gibi geliyor bana.

DC: Ali Bey, bir yazınızda bunu ele aldınız ve ben buna çok önem veriyorum. Türkiye'nin sadece iş hayatı değil, toplumsal yaşamı bakımından da temel bir felsefenin altını çiziyorsunuz çünkü. Biraz buna değinmek istiyorum.

Ben anne babalara, öğretmenlere konferanslar veriyorum. Özellikle anne babalara verdiğim konferanslarda şöyle diyorum: "Bir şeyin üzerinde ısrarla düşünmenizi istiyorum: Yaşama bakış tarzınız ne? Yaşam bir amaç mı, yoksa bir araç

Telegram: @cinciva

mı?” Ve genellikle gözlerde şöyle bir, “Yahu daha önce hiç düşünmedim bunu,” gibi bir tavır oluyor önce. O benim için önemli, onun farkına varıyorum. Yani, diyorum, okul başarısı amaç mı araç mı; meslek başarısı amaç mı araç mı? Örnekler vermeye başlıyorum. Ve orada bir iç muhasebe başlıyor, onu görüyorum ana babaların gözünde. Çıktıktan sonra bazen, “Hocam keşke bunu daha önce, ilk çocuğumuzu yetiştirirken duymuş olsaydık,” gibi sahneler yaşanıyor.

Sizin bir yazınızda, biraz önce bahsetmiş olduğunuz kavramları ele alan bir paragraf var, onu kısaca okumak istiyorum.

“insan para gibi, zaman gibi, hammadde gibi yönetilmesi gereken bir kaynak mıdır? Yoksa değerler gibi, hedefler gibi, özel müşteri ‘client’ gibi, hissedar gibi, itibar gibi yönetilmesi gereken kıymet mi, as-set’ mi? Tüm diğer süreçlerin yönetimi bu konudaki karar ve tutuma bağlıdır. Özellikle iç iletişim süreçleri bu karardan birinci derecede etkilenir. Bir kuruluş yönetiminin çalışanlarından başlayarak bayile-riyle, alt yüklenicileriyle, tedarikçileriyle nasıl konuşması gerektiğini belirleyen süreçleri yönetmeye başlamadan önce şu sorunun yanıtı bulunmalı: Bizim için insan kaynak mı, kıymet mi?”

AS: Hocam bu yazdığımın böyle dikkat çektiğini bilseydim çok daha kıymetlenirdim. Yani biz yazıyoruz da ondan sonra ne oluyor bilmiyoruz. Size “geçmiş” olmasından dolayı çok büyük esenlik duyduğumu söylemeliyim.

DC: Bir tohum atıldı ve çok şükür karınca kararınca o tohumu yakaladım. Şimdi bu kavramda ısrarla vurguladığınız bir şey var ama ona devam etmeden önce yazıda okumak istediğim bir şey daha var, bu çok hoşuma gitti.

“Firmalar bir dizi standart etkinlikler düzenlerler. Bayi toplantıları, çalışan eğitimleri, ödüller, eğlenceler vb. gibi. Gözlerinizi kapatsak ve sizi bir etkinlikten ötekine götürsek ve şimdi hangi kuruluşun etkinliğindeyiz diye sorsak şaşırıp kalabilirsiniz. Oysa insanı kaynak olarak gören etkinlikler başkadır, kıymet olarak görenlerinki bambaşka. Ve şirketlerin kültürlerine göre tamamen değişir her şey.” Evet, çok önemli bir şey söylüyorsunuz; şimdi söz sizde Ali

Telegram: @cinciva

Bey.

AS: Çok basit bir şekilde ifade etmeye çalışayım. Ben her evin bir kokusunun olduğunu düşünüyorum. İş yerlerinin de farklı farklı kokularının olduğunu düşünüyorum. Bayağı, bildiğiniz koku; yani öyle soyut anlamda filan değil. Bir apartmanda diyelim ki yirmi beş tane daire var. Her daireye girelim, kokusu farklıdır. Yani o dairede çocuk varsa başka türlü kokar, bebek varsa başka türlü kokar, efendim sigara içiliyorsa başka türlü kokar.

DC: Evet, ergen kız çocuğu varsa başka türlü kokar.

AS: Evet, bravo. Sürekli değişik parfümler, hep aynı parfüm de değil. O evde puro içiliyorsa başka türlü kokar. Ve bütün bunlar o evdeki kültür ve değerlerin manzumesine tekabül eder.

DC: Hiç böyle düşünmemiştim ama çok hoş geliyor.

AS: Mesela şöyle bir sistem olsa: Hani şarap tadıcılar var ya, böyle birileri olsa, bir eve girseler, koklasalar ve deseler ki "Bu evde mutluluk var, esenlik var, bu evde huzur var." Bir başka eve girip deseler ki "Bu evde itiş kakış var." Bunun yapılmasının mümkün olduğunu düşünüyorum şahsen.

DC: Hemfikirim.

AS: İş yerlerinin de kokuları var bence. Orada bir üretim varsa, başka kokuyor; fikri üretim varsa, kitap yoğun bir ortamsa başka. Kütüphaneleri kitaplarla dolu bir iş yeri düşünün mesela. Kitabın kokusu çok farklıdır, hele ki eski kitapların. Koku, epey ciddi bir katma değer getirir. Şimdi hâl böyle olunca, sadece o kokular bile farklıyken, bir iş yerinde insana nasıl bakıldığının "kokusu" her yere sinmez mi?

DC: Doğru.

AS: O iş yerindeki kokudan, orada insana değer verilip verilmediğini; kıymet olarak mı, yoksa kaynak olarak mı görüldüğünü ben anlarım diyor mesela o uzman… Çünkü kaynak diye baktığınız zaman, insan yerine hemen yenisi konulabilir bir unsurdur. Bugün bu su kaynağını bırakırız, başka su kaynağı alırız. Kaynak olarak baktığımız zaman

Telegram: @cinciva

insana; bowling turnuvası, paintball yarışması, tavla turnuvası düzenlersek çok motive olacaklarını zannederiz. Ama kıymet olarak bakarsak bireysel gelişimlerine katkıda bulunmak için Doğan Cüceloğlu'nu getirip konuşturmanın onları çok daha fazla mutlu edeceğini belki yakalıyor olabiliriz.

Bunun kolay bir şey olmadığını kabul ediyorum. Ama aynı zamanda bu konuda adım atılabilir diye düşünüyorum. "Ben kıymet olarak bakacağım, nicelik bir şey olarak bakmayacağım," diye karar verir ve yola çıkarsınız… Çünkü kaynak dediğiniz zaman yüz birim bir şey vardır. Yer, içer, giyer, tüketir bitirirsiniz. Bende de işte şu kadar adam var, bu kadar saat çalışıyorlar, gibi.

Hani bir kavram vardır: adam/saat. Ne demek adam/saat? Ne kadar rencide edici bir kavramdır aslında. Bugün insan kaynaklarında hâlâ geçerlidir, maliyet hesabı yapılırken en sık kullanılan deyimdir. Ahmet'in saatiyle Mehmet'in saati aynı olabilir mi Hocam? İnsan kaynakları anlayışına göre ikisi de adam!

DC: Bu konuştuklarınız çerçevesinde Türkiye'ye şöyle bir baktığımda, genellikle mühendisleri yönetici yapmaya yönelmiş bir toplum olduğumuz söylenebilir.

AS: Evet.

DC: Çünkü adam insanla makine verimliliği arasında pek fark göremiyor.

AS: Evet Hocam, öyle bakıyor. Yönetim odaklı, üretim odaklı bakıyorlar tabii. Ben şu ürünü yapıyorsam nasıl satarım, nasılsa kabul ettiririm diye bakıyor.

DC: Ve izninizle o makalenin geri kalan kısmını da okumak istiyorum yeniden. Çok önemli bir hizmet yapıyorsunuz ve bunu burada konuşabilmekten ötürü mutluyum.

"Ülkemizdeki kuruluşların yüzde doksanından fazlasında iç iletişim sanki uzmanlık alanları iletişimmiş gibi insan kaynaklarına, hatta bazılarında mali işler veya idari işler müdürüne bağlanmıştır ve olaya öyle bakılır. ilişki yönetimi ile iletişim yönetimi arasındaki farkı bilmeden bu konuda bilimsel

Telegram: @cinciva

bir duruş ve bakış açısına sahip olmadan, iç iletişime stratejik bakış getirmenin mümkün olmadığını bilmemek ayıp değildir. Ayıp olan biliyorum zannetmek ve öğrenmemekte ısrar etmektir."

Çok temel bir mesaj var burada.

AS: Evet Hocam, çok temel bir mesele var. Tabii ki "ilişki yönetimi" konusu sizin uzmanlık alanınız aslında. Ben bunu, izlediğim kadarıyla sizin konferanslarınızda gördüm. Sizin iletişimden çok ilişki yönetimi konusunda müthiş derin bir bilgi birikiminiz ve önermeleriniz var. Oysa en çok ihmal edilen alan da ilişki yönetimidir. İletişim aşağı yukarı bilinir; doğru mesajı, doğru kanalla, doğru hedef kitleye gönderip orada ikna yoluyla bir davranış değişikliği elde etmek.

Nedir bu davranış değişikliği? Bu partiye oy verirken şu partiye oy verilmesini sağlamak, mesela. Bu deterjanın kullanılacağına şu deterjanın kullanılması, bu uçak şirketinden hizmet alınacağına ötekinden alınması. Bu nispeten kolay anlaşılır bir mesele. En karmaşık olanı ise sosyal paydaşlarla olan ilişkidir; mesela hissedarlarla ilişki, alt yüklenicilerle, tedarikçilerle ilişki, çalışanlarla ilişki… Peki, bunları nasıl yöneteceğiz? Çünkü orada hedef davranış değişikliği elde etmek değil ki. Çok daha üst düzeyde bir kavramdan söz ediyoruz, "akseptanstan" söz ediyoruz, yani kabulden. Hedefimiz orada kabul görmek. Hüsnü kabul, hatta güven oluşturmak.

DC: Güven oluşturmak.

AS: Bu çok soyut ve zor bir şey. Ben konferanslarımda sorarım, "İlişkiyle iletişim arasındaki farkı bilen var mı? Varsa bilen elini kaldırsın." Çoğunluk kaldırır. Günlük hayatta en çok kullandığımız iki kavramdır bunlar aslında. El kaldıranlara mikrofonu ulaştırıyorum, "Buyurun söyleyin!" Ancak bugüne kadar doğru yanıta rastlayamadım açıkçası. Hem de pek çok değişik grupta denememe rağmen.

DC: Söyleyemiyorlar değil mi? O güne kadar ben de böyle ele almamıştım. Birlikte katıldığımız bir konferansta ilişki ve iletişim kavramlarının farklılığı üzerinde durmuştunuz ve orada sizi dinledikten sonra bende bu ayrım yerleşiverdi.

Telegram: @cinciva

AS: Hocam abartıyorsunuz, o kadar da değil. (Gülüyor)

DC: Hayır abartmıyorum.

AS: Tevazu göstermeyin sahi zannederler, Hocam.

(Karşılıklı gülüyorlar)

DC: Sahi sahi, gerçekten böyle; ben şahsen bu ilişki ve iletişim farklılığının tam anlamıyla bilincine ermiş birisi değildim, ama hazırmışım ermeye. Ve hakikaten dediğiniz gibi kendimi ilişki yönetimiyle ilgili olarak çok güçlü hissediyorum.

AS: Doğrudur. En zoru da ilişki yönetimidir Hocam, iletişim yönetimi değil.

DC: İnsan orada işin içerisine tam anlamıyla giriyor. Şimdi ben öğretmenlere hitap ederken konuşmam, vurgulamam değişti. Diyorum ki sınıfa girdiğiniz zaman sizin derdiniz iletişim değil, ilişki kurmak; ilk adım bu. Öğrenci sana bakarken, "Bu öğretmen benim iyiliğimi istiyor, bu öğretmen güvenilecek bir insan ve bu öğretmen ileride asık suratlı da gelse, beni azarlasa da benim için yapacaktır bunu; kendi egosu için değil," kararını verdi mi, siz iletişimde özgürlük kazanırsınız diyorum.

AS: Çok doğru Hocam.

DC: Ve ondan sonra şöyle bir ifade kurdum Ali Bey: Mesaj, anlamını ilişkiden alır.

AS: Çok güzel, ben de bunu kullanırım. DC: Tabii,
gerçek çünkü.

AS: Kendimden de biliyorum: Ben iletişim konularını bilirim birazcık, yani sahte bir tevazuyla söylemiyorum, anlarım, bu konuda pratiğim de var. Fakat üzülerek ifade edeyim, benim çocuklarımla takıldığım ve başarısız olduğum alan, ilişki yönetimi. Baktığınız zaman, iki defa boşanma geçmiş başımdan, dolayısıyla eşlerimle de ilişki yönetimim başarısızmış. Oysa bütün kariyer planlaması ilişki yönetimine bağlı, iletişimin başladığı nokta o. Ve de fayda gütmeden yönetilmesi gereken bir alan ki o yüzden çok karmaşık ve zor.

Telegram: @cinciva

İletişimin sonunda fayda var. Çünkü iletişimi yöneterek ben burada bir değişiklik elde edeceğim ve o iletişimin sonunda da bir fayda elde edeceğim. Ya benim fikrimi kabul edecek ya da benim hizmetimi veya ürettiğim ürünü satın alacaklar. Oysa ilişki yönettiğim zaman ortada somut bir fayda yok. O bana güvenecek, beni kabullenecek ve bana saygı duyacak. Bunu sağlamak, bunu yönetmek, "kendini yok etmekle" mümkün ancak. Bu da çok zor Hocam, yani o yüzden, öyle bir konu ki sabaha kadar üstünde konuşulsa bitmez. Çok karıştırılmış ve insanın kafasının içinde netlik kazanmamış hâlde. Bu yüzdendir ki insan ilişkileri ve iç iletişim meselesini sadece bir iletişim alanı olarak değil, esas olarak bir ilişki alanı olarak göremiyorlar; çünkü onu da kaynak olarak görüyorlar.

DC: Evet. İnsanın kaynak olarak görülmesi ve insanın kıymet olarak görülmesi arasındaki ayrım, aileden başlıyor. "Beş tane çocuk yapalım, üçü ölürse ikisi elimizde kalsın," tavrı. Ya da "Şu mesleğe girsin, ileride bize bakar, para kazanır," tavrı. Aslında böyle bir, kaynak olarak görme durumu var. Bu "korku kültürü" konusunu ele alıp incelerken bazı şeyler açıklığa kavuşmaya başladı.

Benim ülkeme esas hizmet hedefim, dünyaya gelen çocuklarımızın ileride olabileceklerinin en iyisi olmalarına ortam hazırlamak. Anne baba, öğretmen, devlet. Farkına varsınlar ki bizim kıymetimiz insan. O, olabileceğinin en iyisi olduğu zaman esas zenginliğimiz oluşacak; her şey değer kazanacak. Ve mesela sizin bu yazınızı okumak beni çok mutlu etti. Çünkü şirketlerin de bunun farkına varmalarının kendi yararlarına dokunacağı konusunda çok ikna edici bir tavrınız var. O günkü konuşmada da ben onu gördüm. Çok güçlü bir mesaj veriyorsunuz: "Bu böyle devam edebilir; ama insana kaynak olarak baktığınız zaman sizin şirketinizin geleceği yok."

AS: Rekabet edemezsiniz. Eğer rakipleriniz yeni bir paradigmaya geçerse rekabet avantajınızı kaybedebilirsiniz.

DC: Çünkü rekabetin altında yaratıcılık var. Ve insan, ancak insan olarak yaratıcı olabiliyor; makine olarak değil. Tam olarak hangi yazınızda geçtiğini hatırlamıyorum ama

Telegram: @cinciva

“iletişimci gözü” diye bir kavram kullanıyorsunuz. Bu “iletişimci gözü” kavramını nasıl tanımlarsınız?

AS: Algılama yönetimi sadece iletişimcilerin hükmettiği ve uzman olduğu bir alan değil, psikologların da çok ciddi kelamlarının olduğu bir alandır. O yüzden, haddimi aşmayacaksam eğer şöyle ifade edeyim: İletişimci gözü kavramına; okumak, bakmak ve görmek noktasından geldim. Örneğin sinemaya iki türlü gidilebilir. Bir tanesinde gidersiniz ve seyredersiniz. Bir tanesinde gidip o filmi okursunuz. Bertolt Brecht’in bir sözü var, diyor ki “Dünyada bir tek gerçek tatmin vardır.” İkinci satırda cinsel tatmin yazacağını zannediyorsunuz ama öyle demiyor. “Dünyada bir tek gerçek tatmin vardır, o da entelektüel tatmindir,” diyor. İlk başta önemle altını çizerek ifade ettiğiniz gibi, bir şeyin aşamalarını anlamayı, anlamlandırmayı ve değiştirmeyi içeren güçlü bir süreçtir bu.

Sayın Dışişleri Bakanımız Profesör Ahmet Davutoğlu’nun Stratejik Derinlik adlı kitabının giriş bölümünde de tasvir, açıklama, anlama, anlamlandırma ve yönlendirme olarak ifade ettiği beş aşamalı bir süreç var. Onun gibi, bu sürecin çerçevesinde bir insana, olaya, kuruma, programa, karşınızdaki konuğa, eve gelen misafire, eşinize, çocuğunuza bir bakmak, seyretmek, izlemek var; bir de “okumak” var. Bizim “iletişimci gözü” kavramı ile kastettiğimiz de bütün bunları bir iletişimci gözüyle okumaya çalışmaktır, sadece seyretmek değil.

DC: Ali Bey, siz Akşam gazetesindeki bir yazınızda rahmetli Halit Refiğ ile aranızdaki ilişkinizden söz ediyorsunuz. Tabii çok boyutlu bir ilişki; nasıl tanıştığınız, nerelerde beraber olduğunuz konusunda ayrıntılı bilgi var ama en çok dikkatimi çeken, kendi geçmişinize dönük alttan altta işleyen bir eleştirel bakış. O açıklığınıza ve ona müsaade eden egonuza hayran oldum hakikaten. İnşallah ben de o düzeydeyimdir. Ve o maddelere şöyle bir bakmak istiyorum. Diyorsunuz ki “Bana dönüp, ‘Aliciğim’ diye söze başladığı zaman kendimi değerli hissediyordum… Hiçbir zaman haşin bir tavır içerisinde değildi, ama eksiklerimi düzeltmek üzere konuştuğunu

Telegram: @cinciva

biliyordum.” Ve ilk eksiklik olarak da bütünsellik içinde bakamamak, derinlik kazanamamak konusunu ortaya koyuyorsunuz.

AS: Evet. Örneğin Türkiye’de erozyon meselesine sadece yağmur yağıyor, böyle oluyor şeklinde bakmak başka bir şey; bir de bunu Türkiye’nin milli doğa politikasının olmayışı açısından ve bu milli doğa politikasının olmama nedenlerini gündeme getirerek bakmak ve okumak başka bir şey. Bunu Halit Bey’den öğ-renmişimdir. Yani bütünsellik içinde bakamıyoruz. Erozyon var Türkiye’de… Neden var? “Çok yağmur yağıyor, yağmur suları da üstteki verimli tabakayı alıyor götürüyor, onun için erozyon var, vah vah.” deyip geçebilirsiniz. Oysa onu bütünsel resmin içine oturtursanız bir anda başka bir durum çıkabilir karşınıza.

İkincisi de derinlik tabii. Bu, özellikle tüketim toplumunda, hızın gelişmesiyle, tüketim alışkanlıklarının gelişmesiyle engellenmiş, önü kesilmiş bir tutumdur. Tony Blair’in danışmanlığını yapan ve aynı zamanda London School of Economics’in hocalarından biri olan Anthony Giddens ile New Perspectives Quarterly’nin editörü Nathan Gardels’in ortak bir tespitleri var. Diyorlar ki büyüme diye durmadan hedef kondu. Büyüme de büyüme. Yani, vah vah şirketler bu sene büyüyemedi, Almanya büyüyemedi. Daha ne olacak, Almanya zaten Avrupa’nın en büyüğü ve bu sene büyüyememiş! İlla her şey büyüyecek. Amerika’da pizza porsiyonları kocaman zaten, ama hayır, daha da büyüyecek. Etler büyük olacak, her şey büyük olacak. Arabalar büyük, kazançlar büyük olacak. Bir ev alacaksın, sonra bir ev daha alacaksın. Diyorlar ki batışın, kıyametin habercileri bunlardır.

DC: Evet, ne kadar önemli!

AS: O yüzden, hiç derinlik kazanmadan hep böyle yüzeysel ve dikey bakmalıyız ki dünyaya, “okumayalım”, “derinlik kazanmayalım” ve herkes bildiğini yapsın…

DC: Ali Beyciğim izniniz olursa ben bu listeyi okumak istiyorum.

Telegram: @cinciva

AS: Elbette, buyurun Hocam. Bunlar o dönemde dile getirmiş olduğum eksikliklerim.

DC: Ben kendimde de bazı şeyleri tespit ettim, onun için şöyle bir gözden geçirmek istiyorum. İlkini zaten az evvel söyledik; bütünsel bakamamak, derinlik kazanamamak. Devam edelim:

Konuları başkalarından dinleyip kaynağına inememek. Gazete entelektüelliği.

Tarih bilinci kazanamamak. Resmî tarihe takılıp kalmak.

Memleket sevgisini demode bir duyarlılık olarak görmek.

İslamiyet'i ve kültürünü ön yargılarla yadsımak ve bu nedenle içinde yaşadığı milletin ortak ruhi şekillenmesini kavrayamamak.

Bunların her birisi konuşulmaya değer, çok önemli kavramlar.

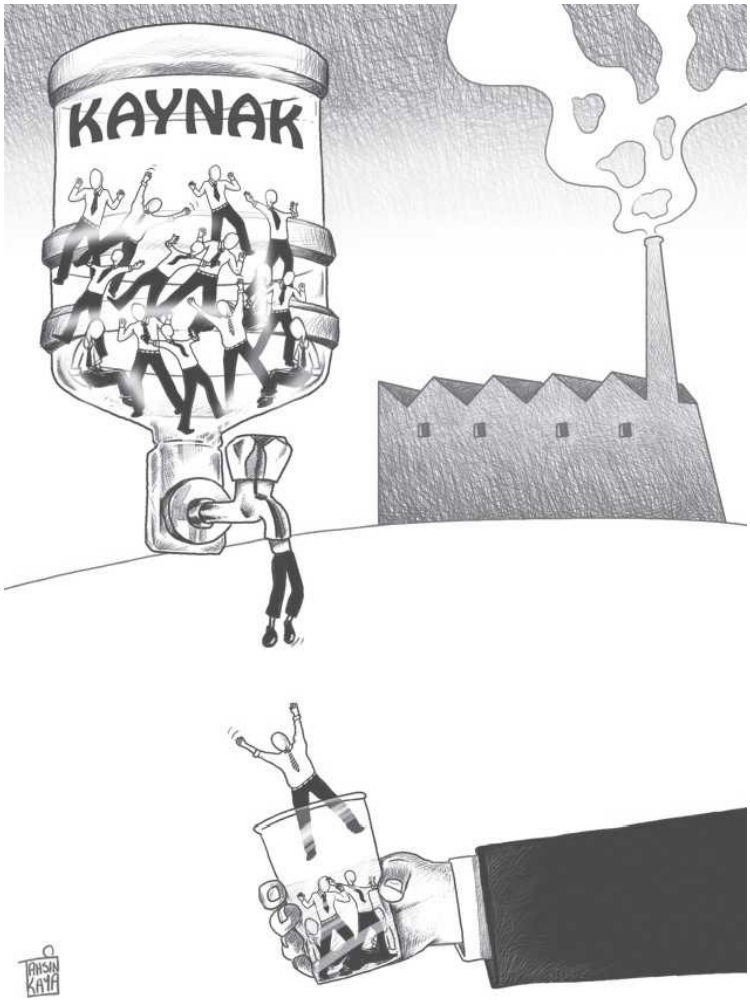
Her Müslüman'ı şeriatçı/mürteci, her subayı darbeci/faşist, her zengini vahşi kapitalizmin bir uzantısı, yabancılarla iş yapan her Allahın kulunu vatan haini olarak görmek.

Şimdi bunlar çevremizde şu anda yaşanan, konuşulan ve sürekli yargılanan şeyler. Halit Refiğ'i kesinlikle bu ülkenin bir değeri olarak görüyorum, rahmetle anıyorum ve bu sohbetimiz için çok mutluyum.

AS: Teşekkür ederim efendim. Ben çok zenginleştim bugün. Halit Bey benim nasıl fikri gelişmeme çok ciddi katkıda bulunmuşsa siz de beni bugün çok zenginleştirdiniz ve gelişmeme katkıda bulundunuz. Ben şükranlarımı sunuyorum.

DC: Çok büyük bir iltifat, teşekkür ediyorum.

Telegram: @cinciva

KONUŞMA SONRASI

İnsan olaylara anlam veren bir varlık; olayların anlamı yok, insan algılamasıyla olaylara anlam verir. İnsanların algılamalarını yönetirseniz insanları yönetmiş olursunuz. Ali Saydam bu gerçeğin özellikle iş yaşamında eğitimini veren, bu alanda çalışan biri.

Çok sevdiğim o açık sözlülüğüyle iş hayatıyla ilgili önemli bir şey söylüyor: Eğer bir şirket ben sadece kâr etmek için varım diyorsa batıyor, diyor. Araştırmalarla ortaya çıkan durumu şöyle açıklıyor: “Ben sadece para kazanmak için varım diyen bir şirketin içinde var olduğu duruma; çalışanı, müşterisi, diğer sosyal paydaşları, tedarikçileri, bankaları, çevresi ve medyası ile bir bütün hâlinde bakacak olursak saygınlığının düştüğünü ve zaman içinde o şirketin varlığının tartışma konusu olduğunu görüyoruz. Demek ki şirketin de var olma nedenini doğru bir şekilde yeniden üretmesi lazım.” Bu

Telegram: @cinciva

mesaj, çok güçlü bir mesaj; yalnız benim ülkemdeki şirketlerin değil, tüm dünya şirketlerinin bu gerçeğin bilincinde olarak kurum kültürlerini oluşturmaları gerekir; eğer yaşamı yaşamaya değer görüyorlarsa. Çalışan, şirketinde geçimini sağlamanın ötesinde bir anlam bulabilmeli.

Çalışanın şirketinde geçimini sağlamasının ötesinde anlam bulabilmesi, o şirketin sahiplerince de önemseniyor mu? Eğer insan kaynak ise önemsiz; fakat eğer insan kıymet ise önemlidir. Bu kadar basit.

Benim size sormak istediğim temel soru şu: Siz müşteri olarak şirket sahibinin çalışanlarını kaynak ya da kıymet olarak görmesine önem veriyor musunuz? Eğer siz müşteri olarak aldığınız malın kalitesinin ve fiyatının ötesinde başka hiçbir şeye önem vermez iseniz iş sahibinin çalışanlarını kıymet olarak görmesi kolay olmayacaktır.

Peki, müşteri şirket tarafından nasıl görülüyor? Müşteri ve şirket ilişkisi parasal bir ilişkinin ötesine geçememişse pek güçlü olmuyor. İş sahibinin müşteriyi nasıl gördüğü yalnız iş sahibinin değil, aynı zamanda müşterinin de etkili olduğu bir süreçtir. Şirketin değerleri umurunuzda değilse iş sahibi de sizin paranızın ötesinde sizin insanlığınızla ilgilenmeyecektir.

Bana göre müşterinin bilinci, iş yaşamının gidişatına yön veren en önemli bilinçtir. Temel soru, müşteri bilincinin reklamlarla mı; yoksa yaşayan değerlerle mi yönlendirildiğidir.

Telegram: @cinciva

Lokman Ayva

Lokman Ayva, 1966 yılında Konya'nın Doğanhisar ilçesine bağlı Başköy'de dünyaya geldi. On bir yaşında geçirdiği menenjit hastalığı sonrasında görme yeteneğini kaybetti ve sonrasında tüm yaşamının akışı değişti. Evde geçen beş yıl sonrasında eğitim hayatına yeniden başlayarak ilk, orta ve lise eğitimini başarıyla tamamlayan Lokman Ayva, Boğaziçi Üniversitesi İşletme Bölümü'nden mezun olmuş, daha sonra aynı üniversitede yüksek lisans da yapmıştır. Eğitimin sürekliliğine inanan Ayva, sosyal sorumluluklarının yanı sıra yine Boğaziçi Üniversitesi'ndeki doktora çalışmalarına da devam etmektedir.

Lokman Ayva; yazarlık, genel yayın yönetmenliği, radyo programcılığı gibi birçok farklı alanda görev yaptıktan sonra İstanbul Büyükşehir Belediyesi Özürlüler Koordinasyon Merkezi'nin kurucu başkanı oldu ve zamanla bu merkezin yöneticiliğine getirildi.

2002 yılında Adalet ve Kalkınma Partisi'nden İstanbul Milletvekili seçilerek tüm yaşamı boyunca içinde yer aldığı örgütlü kör hareketine katkısını siyasi alanda sürdürmeye devam eden Ayva; hâlen Beyazay Derneği, Fiziksel Engelliler Vakfı ve Türkiye Körler Federasyonu'nda çeşitli görevler yürütmektedir.

Lokman Ayva, evli ve iki çocuk babasıdır.

Körlük Benim İçin Bir Kurtuluş Oldu

Doğan Cüceloğlu: Bugün konuğum Lokman Ayva. Lokmancığım hoş geldin.

Lokman Ayva: Hoş bulduk Hocam.

Telegram: @cinciva

DC: Ne güzel seni burada görmek.

LA: Sizi de görmek iyidir, diye tahmin ediyorum. (Gülüyor)

DC: Lokman Ayva kimdir, kısaca özetleyeyim. Yirmi ikinci dönem milletvekili olarak Türkiye tarihinde ilk defa kabartma yazıyla milletvekili yemini okuyan kişidir. Şimdi yirmi üçüncü dönem milletvekilisin ve elinden geldiği kadar her yönde hizmet vermeye çalışan bir arkadaşımsın. Kendisini on yılı aşkındır tanıyorum ve yakın bir dostum olarak görüyorum. Bugün Lokman Ayva bir milletvekili, bir arkadaş olarak konuşuyor…

Lokman Ayva 1966 yılında Konya'nın Doğanhisar ilçesine bağlı Başköy kasabasında doğdu. On bir yaşına kadar herkes gibi ilkokula gitti, koştu, oynadı… Ve bir 23 Nisan akşamı, bir ateş başladı. Sonra ne oldu?

LA: 23 Nisan günüydü, 1977 senesinde Cumartesi'ye geliyordu. Yağmurlu filan da bir gündü, iyi hatırlıyorum. Hatta o akşam Türk filmi vardı, "Ayşecik" diye. Onu izlemek için - bizim evde televizyon yoktu- mahalledeki kahveye gidiyorduk. Kaçak izliyorduk, camdan bakıyorduk, sonra üzülüp bizi içeri alıyorlardı. Her neyse, o ara oralet söyledim. Tam içecekken bir baş dönmesi, mide bulantısı başladı ve derken izleyemedim, eve geldim.

Ertesi gün vücutta kasılmalar oldu, ayağa kalkamadım. Tabii bir hafta sonra ilçeye, doktora gittik. Orada, bize "üşütme" dendi doktorlar tarafından. Arkasından bir on beş, yirmi gün geçti ve ben görmemeye başladım, artık görmekle alakamı kesmiş oldum. O günden, yani 1977'den bu yana kör olarak hayatımı devam ettiriyorum.

DC: Anladığım kadarıyla görmeni kaybettikten sonra bir beş yıl.

LA: Hah, evet, o beş yıl çok önemlidir Hocam. Enteresan bir dönem oldu o beş yıl. Çevremdeki insanlar körlerin okuyabileceğini bilmiyor, eğitim görebileceklerine inanmıyorlardı. Mesela, "Okula gitmek istiyorum," dediğimde çevremdekiler diyordu ki "Oğlum, tamam okumak istiyorsun da tahtayı nasıl

Telegram: @cinciva

göreceksin? Efendim, haritayı nasıl göreceksin, nasıl kitap okuyacaksın, nasıl deftere not edeceksin?" Onların söyledikleri bana da mantıklı geliyordu. O arada, radyoda körler okulu gibi şeyler de duydum ama çevremde beni yatılı bir yere gönderme konusunda elbette bir sıkıntı vardı.

DC: Tam bu noktada araya girebilir miyim? Radyo konusunda zannederim amcan yardımcı olmuş.

LA: Hocam, siz de yani! Tamam, benden büyüksünüz de bu kadar hatırlamanıza gerek yok.

DC: Hazırlıklı geldim. O radyo konusu çok önemli ama.

LA: Bari kısa pantolonla gezdiğim dönemleri de söyleyin!

(Karşılıklı gülüyorlar)

LA: Şimdi, rahmetli Hasan amcam vardı. Bir gün dedi ki, "Lokman hasta, yatıyor, bir de görmemeye başladı. Bir radyo alalım da dinlesin, değişiklik olur onun için." Nereden aklına geldi bilmiyorum. Anadolu bilgeliği ya da bir feraset olsa gerek; fakat nihayetinde ben radyo dinlemeye başladım. Allah'ım, ne kadar güzel şeyler varmış. Arkası yarınlar, o çocuk tiyatroları, radyo tiyatroları, kültürel programlar. Hakikaten benim için iyi bir okul oldu. Hatta benim sonraki eğitim hayatım da radyo sayesinde oldu. O zamanlar, kulakları çınlasın, Mehpare Çelik sabah programı sunardı; "Günün İçinden" programını. Oraya mektup yazdım, dedim ki "Ben okumak istiyorum, çevremde okula gitmemle ilgili hiçbir destek yok. Bana nasıl yardımcı olabilirsiniz?" Onlar da tuttular bir adres verdiler. Mektup cevaplamadıkları bir programdı; ama öyle bir tesadüf oldu ki mektubumu cevapladılar. Ben de tam onlar adresi okurken radyoyu açmışım. Mecbur kalınca anında ezberledim adresi. Oraya mektup yazdık komşunun çocuğuyla. Bir vakit sonra resmî bir cevap geldi. Ailem dedi ki "Aa tamam, Ankara'dan mektup gelmiş, resmî bir yazı. Ne yapalım, çocuğu götürelim bari." Öyle devletle uğraşmaya gelmez! (Gülüyor)

Şimdi, ailem okula götürecek; ama çevreden, konu komşudan da korkuyorlar, çekiniyorlar. Çünkü diyor ki adam, "Sakat

Telegram: @cinciva

bir çocukları vardı, başlarından atmaya çalışıyorlar!” Dolayısıyla bu yaftayı yemek, bir aile için, bir anne baba için çok zor bir şey. Tabii bir yandan da “Göndereceğiz çocuğumuzu ama orada bir şey mi yapacaklar? Bir tarafı mı kırılacak, yemeğini kim verecek, elbisesini kim yıkayacak?” Böyle kaygılar da var. Ama bunların hepsi boşmuş, tamamen hikâyeymiş. Hatta bir komşumuz demişti ki “Lokman artık kör oldu. Bunu Kuran kursuna gönderelim. Birkaç sure ezberlesin, öyle tamamını filan ezberlemesine de gerek yok. Ramazan aylarında müezzinlik yapar camide, çıkışta da para toplar. Biz de fitre, zekât veririz. Bir de sakat kız buluruz, evlendiririz. Oradan da bir oğlan çocuğu olur, o da kahveye götürür, getirir.” Bütün sistemi kuruldu sosyal hayatın. (Gülüyor)

DC: Ama bu söylediğin ne kadar önemli Lokmancığım. Yani kültür böylelikle kendine özgü bir çözüm geliştirip o çözümün ne olacağını da göstermiş oluyor aslında.

LA: Tabii.

DC: Ve Ankara’ya gittin.

LA: Ankara’ya gittik. İlk gün 20 Haziran 1982, hiç unutmuyorum. Hatta yemekte makarna ve patates vardı. (Gülüyor) Orada bir baktım, bazı arkadaşlar ağlıyor. “Niye ağlıyorsunuz?” dedim. “Evden ayrıldık.” “Daha iyi değil mi ya? Kurtuldun yani, ne güzel

bak!”

Hocam, işte ben de hep şunu düşündüm: Körlük benim için bir kurtuluş oldu. Hayır gördüğünüz şeyde şer olabilir, şer gördüğünüz şeyde de hayır olabilir, o anlamda yani. Doğrusunu söylemek gerekirse ben sıfatımdan dolayı çok memnun olduğumu ifade etmek isterim.

Şimdi Hocam, şöyle bir şey anlatayım. Zaman zaman birisi konuşurken hani “görmemeye başlasam, birden kör olsam” gibi bir söz söylese veya ayağım sakat olsa dese hemen arkasından “Allah korusun” cümlesini söylüyoruz. Şimdi ben kendime dönüyorum, ben kör birisi olarak mutlu bir insanım. Hakikaten, samimi olarak söylüyorum, siz de zaten bilirsiniz.

Telegram: @cinciva

Kör olmaktan dolayı ben niye ‘Allah korusun” diyeyim? Veya birisine “Allah korusun” dersem, bu kendimle çelişmek olmaz mı? Çünkü eğer kör olduğum için ben memnunsam, niye “Allah korusun” diye başkasına söyleyeyim? Yediğiniz bir tatlı varsa ikram etmek istersiniz siz de. (Karşılıklı gülüyorlar)

LA: Hocam şimdi herkesi körlüğe teşvikten televizyonu kapatırlarmış… (Gülüyor)

DC: Değerli izleyenler, Lokman Ayva’yı on yıldır tanırım ve hep özlerim. Hakikaten kendisini yakın bir arkadaşım, bir dostum olarak görüyorum ve hep şunu söylüyorum: “Senin gülüşünü özledim ben.” Ona ben “million dollar smile” diyorum. Her neyse, kendisi çok iyi İngilizce bildiği için böyle İngilizce şeyler söylüyorum.

LA: “Bir milyon dolarlık gülümseme” diye tercüme edeyim hocam.

DC: Evet. Ama şimdi tüm Türkiye görüyor, müthiş güzel bir gülümseme. İçindeki bütün zenginliği yüzüne vuran bir gülümseme bu. Geçenlerde eşim Yıldız’la konuşuyordum, sonra seni tanıyan müşterek dostlarımızla da konuştum. Şu soruyu sordum onlara: “Lokman dediğimiz zaman içinizde uyanan ilk his, duygu ve izlenim ne oluyor?” Hepimizin birleştiği şuydu: sıcacık bir duygu. Bu kişi kendiyle barışık, dingin, huzurlu ve mutlu. Evet, şimdi böyle olunca, bir kere beklentilerimize ters düşüyor bu, öyle değil mi? Genellikle gergin, mutsuz, hayal kırıklığına uğramış.

LA: Şikâyetçi…

DC: Evet, şikâyetçi, ekşi bir insan beklersin. Çok tatlı bir insansın, ekşilik yok. Yani ekşinin değeri var da sende ekşilik yok.

LA: Hocam toplam bir kişiye satılabildim, o da eşime. Tatlıyız ama fazla gitmiyor.

DC: Sen mutlusun ve bu içi boş bir mutluluk değil. Böyle derin, olgun, ilkeleri ve felsefesi olan bir mutluluk. Biraz bunu paylaşmanı rica edeceğim.

Telegram: @cinciva

LA: Elbette. Şimdi Hocam, az evvel körlük benim için kurtuluş oldu derken aslında seyircilerimizin sizin konuşmalarınızda, fikirlerinizde, yaklaşımlarınızda aşina olduğu bir hususu da paylaşmak istiyorum. Kör olmadan önce annemin, babamın benimle ilgili hayalleri vardı. Neydi bunlar? Oğlumuz ilkokulu bitirecek, çırak olarak bir yere zanaata vereceğiz; bir tamircinin, elektrikçinin yanına ya da bir marangoz atölyesine. Sonra askere gidip gelecek, ustasının yanında ya ortak olacak ya da kendi dükkânını açacak. Sonra evlendireceğiz, oğlu olacak, kızı olacak. Birini sünnet ettirecek, birisini gelin edecek, çeyiz hazırlayacak filan. Böyle hayalleri var. Ama kör oldum, bunların hepsi bitti. Yani ailemin benimle ilgili hayalleri kalmadı. Ama bu enteresan bir fırsat alanı doğurmuş bana, sonradan fark ettim. Ailemin benimle ilgili hayallerinin olmaması, aslında benim önümdeki engelleri kaldırmış. Çünkü o hayaller, aslında benim önümde bir sınır olacaktı. Belki okumamı engelleyecekti, belki bir yerlere gitmemi engelleyecekti. Çünkü bana çizilen yol haritası bunları yaptıracaktı.

Mesela ben şimdi çocuklarımla ilgili hayal kurmamaya çalışıyorum. Benim oğlum mühendis olsun, benim oğlum doktor, avukat, hakim olsun, siyasetçi olsun diye asla düşünmüyorum. Tek istediğim şey şu: Erdemli birer insan olsunlar. Ha, ne olursa olsun; temizlik elemanı olabilir, güvenlik elemanı olabilir, öğretmen olabilir, doktor olabilir, siyasetçi olabilir. Her şey olabilir ama tek istediğim erdemli insan olmaları.

O anlamda şu noktaya gelmek istiyorum; zaman zaman kendi kendime soruyorum, iç dünyamı tartmaya çalışıyorum, analiz etmeye çalışıyorum. Ben neyim, yani neyin nesiyim, içimdeki duygular neler diye soruyorum. İçimdeki duygulardan; hayata gerçekçi bakmam gerektiğini, etraftaki olayları birilerinin öğrettiği şekilde anlamamam gerektiğini anlıyorum. Yani ne demek istiyorum? Biraz şunu demek istiyorum; ben bir zamanlar kör olduğuma üzüldüm. Sonra sordum kendi kendime, “Niye üzülüyorum?” Öyle değil mi yani; tamam kör oldum, üzülüyorum da niye üzülüyorum? Üzülmemin tek başına nedeni kör olmak da olmayabilir. Sonra

Telegram: @cinciva

fark ettim ki çevremdeki insanlar bana üzülmemi tavsiye ediyorlar.

DC: Bekliyorlar değil mi üzülmeni?

LA: Evet. Beni de bu havaya sokuyorlar.

DC: Evet, diyorlar ki eğer sen normal bir insansan bu duruma üzülmen lazım.

LA: Evet.

DC: Ah evladım, vah vah şeklinde, tahmin ediyorum.

LA: Aynen. "Ne kadar da yakışıklıymışsın," diyor mesela. Yahu kör olunca bir şeyim mi eksiliyor?

DC: Çok hoş. Gerçekten de yakışıklısın ama Lokmancığım. Bunu kesinlikle söyleyeyim.

LA: Valla Hocam kendimi görmediğim için bir şey diyemiyorum.

DC: Ben görüyorum, senin yerine de.

LA: Sağ olun. Şimdi dolayısıyla diyorum ki bence mantıklı değilse birilerinin tavsiye ettiği şeyi niye yapayım ki? Hakikaten de üzülmemi gerektirecek bir şey yok yani bana göre. Peki ben niye üzülebilirdim? Eğer eğitimimi yapamıyor olsaydım, hakikaten üzülürdüm o zaman. Yani istediklerimi yapamıyor olsaydım, sonra çalışamıyor olsaydım. Ama körlükten değil ki bu çalışamamak. Şu anda benim bir sürü işsiz vatandaşım var. İşsiz vatandaşlarımın çoğu özürlü değil ama işsizler. Elbette üzgündürler. Sağlam oldukları için üzülüyor değil ki insanlar; işsizler.

DC: Lokmancığım bence son derecede önemli, altı çizilecek şeyler söyledin. Ben biraz bu konunun içine girmek istiyorum.

LA: Tabii, buyurun.

DC: Şimdi bir özgürlük alanı oluştu senin için, annenin babanın beklentilerinden kurtuldun. Farkına varmadan onlar seni özgür bıraktı. O oluşmuş olan ipler kendiliğinden bırakıldı. Tabii bunu yaparken de üzüldüler, üzüldüler, çok üzüldüler. Bir de sen okula başladığın zaman, onların senden hiçbir

Telegram: @cinciva

beklentileri olmadığı için, diye tahmin ediyorum, o başarılar onlara çok büyük göründü. Ve seni kutlamaları, seni desteklemeleri, senin ilişkilerinde coşkuları, sanırım böyle bir beslenme ile geriye dönüş…

LA: Mesela beni ilk kez babam körler okuluna götürdü. Ankara'da, şimdi Mithat Enç Körler Okulu adı. Orada bizim müdür yardımcısı Atilla Hoca ile karşılaştılar. Ben enteresan bir gözlem yaptım orada, on altı yaşımdayım. Atilla Hoca, beni o kursa kabul edip etmemekte tamamen yetkili birisi, özgür. İster kabul eder, ister etmez. Babamın penceresinden bakınca şöyle bir sonuç görüyorsun: Karşısında kör bir adam var ve evladının istikbali o kör adamın iki dudağının arasında; alır ya da almaz. Sonra bu adam, "Tamam çocuğunu alıyoruz," diyor. Sonra çıkıyor bu adam, arabası geliyor. Eşi, İngilizce öğretmeni bir eşi var, geliyor arabayla kocasını alıyor, gidiyorlar. Babam o tabloyu gördükten sonra beni okula bıraktı ve ayrılırken dedi ki "Oğlum sen İngilizce öğretmeni ol."

DC: Müthiş bir şey bu, çok müthiş. Şimdi bana öyle geliyor ki senin de şu anda var oluşun, yaptığın işler birçok insana mesaj oluyor. Ve o bakımdan bence sırf senin var olman ve hizmet etmen bile kendi başına çok önemli bir mesaj kaynağı.

Değerli izleyenler, arkadaşım Lokman Ayva'nın filozof yönünün farkındayım ve kendisiyle beraber olduğum zaman içimin huzur dolduğunu, zenginleştiğimi hissediyorum. Lokmancığım senin yaşamında, senin hayatına yön veren değerler olduğunu hissediyorum. Eminim bu değerlerin sen de farkındasın. Bunlardan birkaçını bizimle paylaşır mısın?

LA: Zaman zaman arkadaşlarım bana "Nasılsın Lokman?" diye sorarlar. İçimden gelerek onlara şunu söylerim: "Her zamanki gibi mükemmel!" Yani bunu duygusal anlamda söylüyorum. Yanlış anlaşılmasın, bu söz mükemmel bir insan olduğum anlamına gelmiyor. Öyle anlaşılabileceğini sonra bir arkadaşım söyledi de… Esas duygularım; moral anlamında çok iyi hissediyorum kendimi, manasında söylüyorum bunu.

Nedeni de şu Hocam: Diyorum ki sorumlu olduğum işler var ve ben bunları yapmak için gerçekten, samimi olarak

Telegram: @cinciva

çalışıyorum. Yani kendi kendime ikna oluyorum, iyi çalıştığım noktasında. Bir takım sorumluluklarım var ve bunların üstüne üstüne gidiyorum.

DC: Yani elimden gelenin en iyisini yapmaya çalışıyorum.

LA: Hah, ağzına sağlık Hocam, aynen öyle. Elimden gelenin en iyisini yapmaya çalışıyorum. İkincisi de üzerime vazife olmayan, hani sizin tabirinizle menzilimin ermediği yerlere, yani işte 100 metre ise silahımın menzili, 101 metreye ateş etmiyorum. Yani benim üzerime vazife olmayan şeylere de karışmıyorum.

Mesela bazı arkadaşlarımı görüyorum, yağmur yağıyor diye üzülüyorlar. Yani arkadaşım yağsa sana ne, yağmasa sana ne? Senin yapabileceğin bir şey yok ki burada. Anlatabiliyor muyum? Yine bazı arkadaşlarımı görüyorum; saçlarını beğenmiyor, vücudunu beğenmiyor, kilosuyla barışık değil, ayağında tuhaf bir şeyler var. Yani kendisiyle kavga ediyor adeta, böyle bir şey olmaz ki. Dolayısıyla değerler anlamında, erdem benim için çok önemli bir şey. Faydalı olmak mesela, benim için son derecede önemli bir şey. Ben genellikle şunu yapıyorum: Şimdi bir vatandaşımın işi varken inanın kredi kartımın ödemesinin son günü de olsa onu çoğu zaman geçirdiğim oluyor. Neden? Çünkü vatandaşımın işi benim için öncelikli. Öbürünü bir şekilde, başka zaman çözme şansım olabilir. Ama vatandaşımın işinin ertesi güne kalması onun hayatında çok olumsuz şeylere yol açabilir. Yani bunu övünmek anlamında anlatmıyorum, sadece seyircilerimizle samimi bir aile ortamında paylaşmak için.

O anlamda, bu türden, kendimce belirleyebildiğim şeyler var. Mesela milletvekili olmadan önce, Hocam siz de bilirsiniz, aylık gelirim 350 lira kadardı ve sigortam da yoktu. Dolayısıyla bir geçiş dönemi yaşamıştım. Sonra milletvekili oldum, Allah bana çok iyi bir gelir nasip etti. Sonra dedim ki bu milletvekilliği hem iyi bir görev, hem de iyi bir gelir sağlıyor; önceden bedava yaptığımız dernek faaliyetleri gibi şeylerin üzerine bir de bize para veriyorlar. Şimdi diyorum ki ben, milletvekili olmadan evvel şimdiki aylık gelirimi elde etmem için yıllarca didinmem gerekirdi. Bu sosyal şartlar, insanların

Telegram: @cinciva

bana itibar etmesi, değer vermesi. Asla elime geçmezdi böyle şeyler. Ben de o zaman 7/24 bütün zamanımı milletvekilliğine sattım. Onun dışında başka herhangi bir işle uğraşmayacağım diye kendi kendime karar aldım. Bütün mesaimi bu işe harcamaya çalışıyorum. O anlamda huzurluyum, en azından tek işle uğraşmış gibi oluyorum.

DC: Evet. Lokmancığım iki oğlun olduğunu biliyorum. Şimdi yaşları kaç, isimleri ne?

LA: Seyircilerimizin de affına sığınarak, biraz geniş anlatayım Hocam. Ben kendi çocuklarımı hakikaten bütün çocukları sevdiğim kadar çok seviyorum. Şundan dolayı seviyorum, ben baba olmadan önce bu duyguyu hiç yaşamamıştım. Yeğenlerimden filan mantık yürüterek anlamaya çalışıyordum bu duyguyu; ama baba olduktan sonra tarif edilemeyen bir duygu yaşıyorum. Zaman zaman seyahatlerimiz oluyor; on, on beş gün evden uzak kaldığım zaman, otelde yalnız başımayken bazen ağlıyorum; öyle özlediğim için. Çok hoş bir şey.

Büyük oğlum dokuz yaşında, adı Şems Tarık. Şems, güneş demek. Bu isim, Şems-i Tebrizi'den geliyor. Şems-i Tebrizi çok güzel bir gönül adamı, Mevlana'nın arkadaşı. Konyalıyım ya ben bir de. Tarık da Cebelitarık fetihlerini yapan komutan Tarık Binziyat'tan geliyor. Onun ismini tercih edişim şundan ötürü: Karaya çıktıktan sonra savaş gemilerinden iniyorlar, karaya çıkıyorlar ve sonra Tarık Binziyat gemilerini yaktırıyor; bir daha geri dönmesin askerler, o işten ümitlerini kessinler diye. Ben hayatımda her mücadeleye böyle girdim hocam. Yani geri dönüp bakmak istemedim, gemileri yakarak bir mücadele tarzı verdim. Benim açımdan öyle bir sembolü vardı, o yüzden bu adı koydum oğluma. E tabii güneş, ışık filan deyince küçük oğlum da Lemi Can. Lemi, parıltı demek. Şimdi zaman zaman acaba diyorum kör olduğum için, bilinçaltımda güneş ve ışığa hasretim diye mi bu isimleri tercih ettim? Nihayetinde partimin de amblemi ampul. DC: Kendini ışıklarla donattın sen.

LA: Ama partinin amblemini belirlemede benim hiçbir yetkim olmadı.

Telegram: @cinciva

DC: Olmadı mı? (Gülüyor) Evet, şimdi eminim oğlanlar seninle mutlaka boğuşuyorlardır.

LA: Ooo hem de nasıl. Şöyle uzanıyorum, sırtımda iki tane canlı peyda oluyor. Zıplayan, hoplayan.

DC: Gayet tabii senin diğerlerinden farklı olduğunu görüyorlardır. Konuşuluyordur.

LA: Hocam elbette bu çok farklı bir şey. Çoğu zaman çok acı, trajik sonuçları olacak bir şeydi. Bu noktada, bütün seyircilerimize sembolik olarak şunu söylemek istiyorum: Ben çocuklarımla hiç maske takmadan iletişim kurmaya çalışıyorum. Yani mesela evde görme engelli, görme özürlü yerine kör lafını kullanıyorum. Çünkü çocuklarım evde kör lafını duymayıp dışarıda duyunca çok tuhaf bir durum meydana gelecek ve bunun utanılacak bir özellik olduğunu zannederek benden utanmaya başlayacaklar. Benim kör olmamdan ötürü utanacaklardı.

Biz şu anda evde her türlü şeyi rahat rahat konuşabiliyoruz, rahat rahat oyunlarımıza yansıtabiliyoruz. Mesela benim bastonum; zaman zaman bunu çocuklar alıyor, oynuyor. “Oğlum niye alıyorsunuz, bu körlerin bastonudur, bana aittir,” filan diyorum. “Yok, biz de şimdi gözümüzü kapattık, bunu kullanacağız,” diyorlar. Zaman zaman körebe oynuyoruz, ben biraz üç sıfır galip başlıyorum maça. Çünkü onların hiç körlük tecrübesi yok.

DC: Burada bir anımı paylaşmak istiyorum. Daha önce biz bir grubun parçası olarak, İletişim Grubu diyorduk galiba, toplantılar yapıyorduk.

LA: Evet, İletişim Gönüllüleri Grubu.

DC: İletişim Gönüllüleri Grubu olarak ayda bir toplanıyorduk. Yine bir toplantı sonrası hepimiz odadan çıktık, beş katlı bir apartmanın merdivenlerinden iniyoruz. Sekiz dokuz kişiydik. Birdenbire elektrikler kesildi ve hepimiz “Aa, oo” diyerek bir anda donduk kaldık. Lokman benim kolumda, “Ne oldu?” dedi. “Lokman, ışıklar söndü, elektrikler kesildi,” dedim. Güldü, “Siz benim koluma girin o zaman,” dedi.

Telegram: @cinciva

LA: Hocam düşünüyorum da görmek ne kadar zor bir şey. Bir ışığa muhtaç insanlar. (Gülüyor) Zaman zaman çok komik şeylerle karşılaşıyorum. Bir arkadaşım gözlüğü yok diye göremiyor mesela. Benim bilgisayar açık ya, ekrana bakıyor, "Lokman ne yazdın?" diyor. "Dur ağabey, okuyuvereyim," diyorum. Ne kadar üzüntü verici bir durum.

DC: Bir keresinde de sen geldin, "Hocam neden böyle yorgun görünüyorsunuz?" gibi bir şey söyledin. Değerli izleyenler, şimdi Lokman'la son derecede samimi olduğum için ben de "Körsen körlüğünü bil, böyle konuşma!" dedim.

LA: Geçende şöyle bir şey oldu Hocam. Tayyip Bey'in özel kaleminde oturuyoruz. Malatya Milletvekili Öznur Hanım, Ömer Beyler ve başka insanlar var. Tabii ben o ortamda daha başka kimlerin olduğunu bilmediğim için saygılı konuşuyorum. "Nasılsın Lokman?" dediler. "İyiyim efendim, sizler nasılsınız?" diye karşılık verdim. Normalde samimi ortamlarda böyle konuşmuyoruz. "Bak," dedi Öznur Hanım, "Lokman, beni tanımadın; ama tanıyormuş gibi numara yapıyorsun. Sesimden anlayama-dın." Yanında Ömer Bey, "Hakikaten öyle mi Lokman? Tanıya-madın mı?" dedi. "Ömer Ağabey, niye öyle diyorsunuz ki? Öznur Abla böyle demenize gerek yok. Adama kör muamelesi yapıyorsunuz," dedim. Yani benim böyle tanıyamayacağımı zannediyorlar. Tabii, insanların sadece birbirlerini görerek tanıyabilecekleri yönünde bir anlayış var. Halbuki gözün çok fazla yanılttığını görüyorum veya rastlıyorum, o anlamda insanların zayıf noktasıdır diye düşünüyorum. Tek boyutlu yaşamak; görsel boyutlu hayatları var herkesin. O anlamda bu bir zayıf nokta diye düşünüyorum Hocam.

DC: Evet, bu çok önemli bir şey. Lokmancığım, göz odaklı bir yaşamın gizli tuzakları var.

Lokman Ayva bir Anadolu insanı, ondan dolayı herhangi bir konuyu anlatırken mutlaka bir öyküyle anlatımına zenginlik katar. Bu, ormandaki aslanlarla ya da kaplanlarla ilgili fabllar olabilir. Bir de sık sık deyişler ve atasözleri de kullanır. Öyle değil mi?

Telegram: @cinciva

LA: Vallahi Hocam, bu atasözlerinin doğrusu da var, eğrisi de var. Ben meramımı anlatmak istiyorum, hava atmak istemiyorum. Hakikaten zaman zaman şunu söylediğim oluyor: O ne biçim profesör ki benim anlayabileceğim cümle kuramıyor. Bu anlamda derdimizi anlatmak için hikâyeler, anılar, deyişler hakikaten çok güzel oluyor. Bir fıkra anlatayım müsaade ederseniz.

DC: Evet, evet, lütfen.

LA: Bir gün Temel'in hanımı vefat etmiş. Yıkamışlar cenazeyi, tabuta koymuşlar. Tam giderken köşeyi dönüyorlarmış, orada direğe çarpmışlar ve tabut yere düşmüş. Kadın daha evvel de şok geçirmiş olmalı ki gerçekten ölmemiş ve birden dirilmiş. Eve getirmişler, herkes sevinmiş, çok mutlu. Aradan bir ay kadar bir süre geçmiş. Kadın tekrar ölmüş. Bu sefer herhâlde gerçekten ölmüş. Yine tabuta koymuşlar yıkayıp. Tam köşeye yaklaşırlarken Temel bağırmış: 'Aman direğe dikkat!" (Karşılıklı gülüyorlar)

LA: Ben de zaman zaman diyorum ki hepimizin dikkat etmesi gereken direkler var. Sonra Allah muhafaza problemler dirile-bilir dikkat etmezsek.

DC: Evet. Sen az önce görmenin getirdiği bazı önemli risklerin altını çiziyordun. Yani biz gözümüz yoluyla yaratılan bir hapishanenin içine giriyoruz. Ve bu hapishanenin çoğu zaman farkında değiliz. Ben bu hapishaneden kurtulma imkânı buldum, diyorsun. Böyle yorumladım bunu.

LA: Aynen, kesinlikle öyle Hocam. Şimdi bir gün oturuyoruz arkadaşımla, havaalanında uçak bekliyoruz. Arkadaşım diyor ki "Aa Helsinki uçağı indi, Paris'ten uçak geldi, Berlin'e uçak gidiyor," filan. Dedim ki "Yahu azizim, uçakların üstünde bir yazı var da sen bunları oradan mı anlıyorsun?" "Yoo, burada bir ekran var, akıyor sürekli bu bilgiler," dedi. Orada hâlime bir kez daha şükrettim Hocam. Ben eğer görüyor olsaydım onlara bakmaktan asla düşünemezdim, hayal kuramazdım. Tamamen görüntülerin esiri olurdum, diye düşünüyorum. Mesela, sokağa çıkın ve şöyle bir bakın etrafınıza. Aman Allah'ım! Reklam tabelaları,

Telegram: @cinciva

banka tabelaları, binaların girişleri çıkışları, sokaklar, araba markaları ne kadar çok şey bizi dışarıdan kontrol etmeye çalışıyor, beynimizi bloke etmeye çalışıyor. Ben süslenmiş bir bayanın süsünün esiri asla olamıyorum mesela, bana işlemiyor.

DC: Peki sesten ne haber, sesten?

LA: Orası ayrı mesela. Sesler, parfümler…

DC: Aa onlara itirazın yok…

LA: Tabii, duygularımızın beşte dördü çalışıyor Hocam.

DC: Çalışıyor. Çok güzel.

LA: Biri çalışmıyor sadece.

DC: Çocuklarla ilgili hayallerin var mı?

LA: Çocuklarımın geleceği konusunda hayal kurmak bana tuhaf geliyor Hocam. Çünkü ben bugünkü verilere göre bir hayal kurabilirim. Hayaller tamamen dünyadan bağımsız bir şey olamaz. İnsanlar gördükleri, duydukları, tat aldıkları, kokladıkları şeyler doğrultusunda, ana dillerinde hayal kurarlar. Bunun dışında hayal kuran olmaz zaten çok fazla. Dolayısıyla bu anlamda çocuklarımla ilgili hayal kurmak bana çok tuhaf geliyor. Mesela 1980'lerde hayal kuran insanlar cep telefonsuz hayal kurdular. Anlatabiliyor muyum? Ama çocuklarım şu anda arabada giderken cep telefonundan televizyon seyrediyor.

Dolayısıyla 1980'de baba olan bir insan olsaydım ve çocuğumla ilgili hayal kursaydım ne diyecektim? Doktor, avukat filan olsun. Belki de çocuğum şu anda cep telefonundan televizyon seyrettirme mühendisi olacaktı yani, bilemiyorsunuz ki. O yüzden bana çok gerçekçi gelmiyor. Ben buna değerler anlamında bir şey katabilir miyim? Mesela dürüstlük, binlerce yıldan beri değişmemiş Hocam. Faydalı olma, koşulsuz sevgi gibi evrensel değerler değişmemiş. Bu noktada sabitleyelim, diğerlerine karışmıyorum.

DC: Çok çok güzel örnek verdin. Değerli izleyenler; anne babalar beklentileriyle çocuklarına özgürlük değil, hapishane yaratıyor olabilirler.

Telegram: @cinciva

LA: Kesinlikle.

DC: Bir de anne babanın çocuğun ufak da olsa başarısıyla coşku duyması, sevinmesi, onunla gurur duyması ve onu kucaklaması çocuğa şevk veriyor.

Bu örneğe uygun, “Lokman’ın çayı iki şekerli olsun” diye bir hikâyen var senin, o çok hoşuma gitmişti, anlatır mısın?

LA: Hani marifet iltifata tabi, derler ya. Şimdi fen bilgisinden sınav olduk. On üzerinden not veriliyor. Sınıfta on bir kişiyiz; on kişi 2 aldı, bir tek ben 5 aldım. Yani aslında çok iyi bir şey değil, ama kötülerin içinde iyi bir durum. Bir de kabartma yazıyı sonradan öğrenmişim, sonradan körler okuluna gitmişim. Diğer öğrenciler benden önce körler okuluna başlamışlardı. Hepimize çay ısmarladı öğretmen, sonra da dedi ki çaycıya, “Lokman’ın çayı iki şekerli olsun.”

DC: Ne kadar önemli ama değil mi bu? Ne kadar önemli o başarabilme duygusu.

LA: Motivasyon için çok iyi bir şey. Ama Hocam, az önce siz anne babaların çocuklarının başarılarıyla gurur duymasını söylemiştiniz ya, bu noktada seyircilerimizle şunu da paylaşmak istiyorum. Evet, çocukların yakışıklı olması, güzel olması, hamarat olması, başarılı olması, spor yapması, harika işler yapması, çok yüksek notlar alması çok güzel bir şey. Ama böyle çocuğu herkes çok sever. Çocukların yanlışlarıyla beraber sevilmelerini bekliyorum ben. Çocuğumuz özürlü diye asla ona soğuk bakmamak, çocuğum altına kaçırdı diye onu dışlamamak gerekir. Yani aile dediğiniz şey beni her yönümle sarıp sarmalamalı. Benim bir limanım olmalı ailem. Sıkıntılarımda ailemin yanına gelebilmeliyim. Bir anne baba ister mi ki çocuğunun kötü işler içinde olmasını, hırsızlık yapmasını, ceza evine düşmesini? Ama anne baba ne yapsın, çocuk işte, oluyor böyle şeyler. Çocuğun tercihi olabiliyor o anlamda. Diyorum ki biz anne babalar, çocuklarımızın iyi olmalarını istediğimiz gibi kötü olunca da lütfen sahip çıkalım. Bu da çok önemli diye düşünüyorum. Aile olmanın belki gereği bu Hocam.

Telegram: @cinciva

DC: Çok çok derin bir mesaj. Sana teşekkür ederim. Koşulsuz sevgiden ne anladığını bu söylediklerin çok açık ifade ediyor. Lok-mancığım, bir de topluma baktığımız zaman özürlülerle, engellilerle ilgili ailelerin, toplumun farkında olmasını istediğin gönlünden geçen neler var? Benim toplumumda şunlar olsun dediğin.

LA: Şimdi bir kere bilsinler ki eğer biz bir şeyler yapamıyorsak, nedeni bizim özürlü oluşumuz değil; şartların öyle olması. Mesela tamam, körler kitap okuyamaz; o zaman kabartma kitap verilsin, okuyabilir hâle gelelim. Demek ki kitap kabartma olsaydı okuyabilecektim. Veya tekerlekli sandalyeli arkadaşım merdiven olduğu için çıkamadı ama asansör olunca çıkabiliyor. Demek ki şartları değiştirebilirsek bu iş oluyor. Sonra âciz olduğumuzu düşünüp bizi bir kenara atmasınlar. Eğitim görebileceğimize gerçekten inansınlar. Yakında bir kampanyamız da başlayacak inşallah bu konuda. Dolayısıyla özürlülerin mutlaka ve mutlaka her yaştakilerin ama her gün mutlaka kendilerini geliştirecek bir cümle dahi olsa söylemeleri lazım; yani öğrenmeleri lazım, kendilerini geliştirmeleri için bu çok önemli bir şey. Çalışabileceğimize lütfen inanın. Gerçekten çalışabilir, başarılı olabiliriz. Yeter ki şartları ayarlayabilelim. Bunlar çok zor şeyler değil.

Öbür taraftan sosyal hayata entegre olabiliriz, yuva kurabiliriz. Yani, “Sakat adamın da evlenmeye ihtiyacı mı var? Seninle kim evlenir ki?” türünden dışlayıcı, aşağılayıcı tutumlardan kaçınmak lazım. Elbette söylemiyorsunuzdur ama zaman zaman mesajınız bu şekilde olabiliyor.

Mesela benim bir arkadaşım koltuk değneği kullanıyor. Bir gün, “Anne ben filan kızı seviyorum, o da beni seviyor. Dünür gider misiniz?” diyor. Annesi ise, “Ama oğlum,” diyor, “o kız sağlam, sana vermezler ki…” Bir deneyin, belki de verirler yani! (Gülüyor) O bakımdan sosyal hayata katılabileceğimiz ortamlara; tiyatroya, sinemaya lütfen beraber gidelim. Yanınızda birisinin olmasının hiçbir mahsuru yok. Yanınızda bir özürlü olmasının, yani beraber olmamızın nesi kötü olabilir? Her insanın çevresinde bir özürlü olmalıdır. Çünkü hayatın paradigmalarını, hayatın taşıdığı farklılıkları çok daha

Telegram: @cinciva

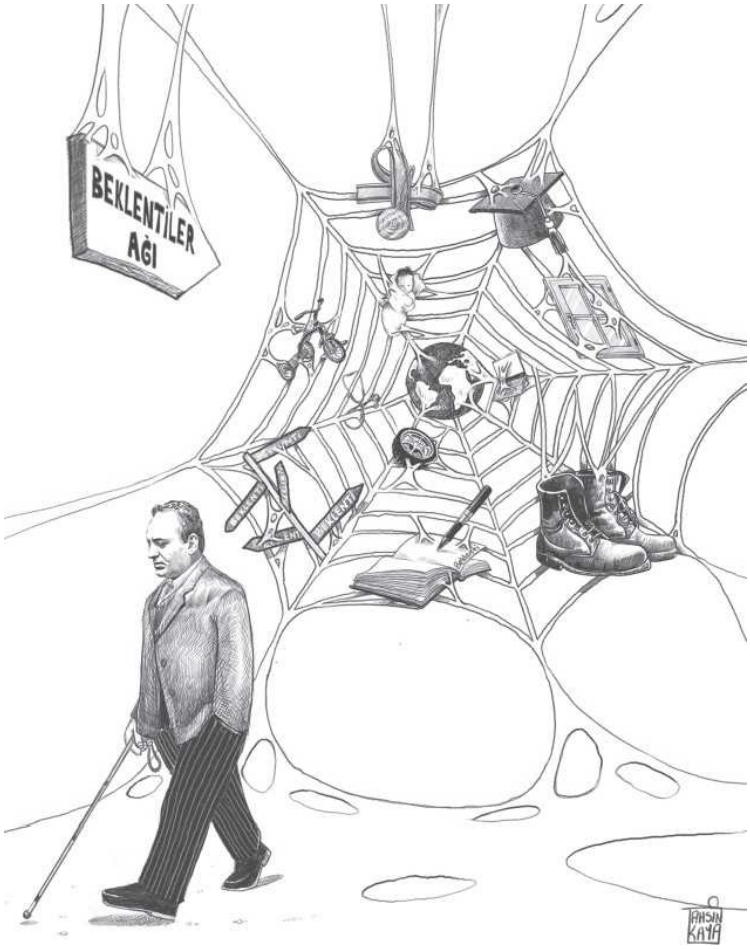
iyi anlayabiliriz. Mesela insanlar genellikle, “Şuraya git, sağa git, bilmem ne yap, şu sarı binadan döneceksin,” filan derler. İyi de ben sarı binayı nereden bileyim! Yani görmeye göre bir hayat düzenlemişler. Bunun da farkında olmalıyız, farkında olursak sonradan çok daha sorunsuz bir hayat kurabiliriz diye düşünüyorum. O anlamda çok güzel günleri beraber yaşaya-biliriz; güzellikleri, mutlulukları beraber yaşayabiliriz ve inanın ki herkesin sınırlı olduğu bir şey var.

Edirne’deyim, konferanstayım, başka partiden bir milletve-kilimiz aradı; dedi ki “Lokmancığım neredesin, ne yapıyorsun?” “Ağabey,” dedim, “Edirne’de konferanstayım.” “Yahu Lokman,” dedi, “bir de görseydin, kim bilir ne olurdun?” Dedim ki “Ağabey, sizin gibi olurdum en fazla!” Yani aramızdaki tek fark görmek, olsam olsam onun gibi olurdum.

DC: Değerli izleyenler, tam bir Lokman Ayva ziyafeti oldu. Benim tanıdığım Lokman Ayva’nın dostluğunu, sıcaklığını, esprisini ve özgürlüğünü beraberce yaşadık. Kendisine çok teşekkür ediyoruz. Hoşça kalın.

LA: Hoşça kalın.

Telegram: @cinciva

KONUŞMA SONRASI

“Hocam, körlük benim için bir kurtuluş oldu.” Lokman Ayva’nın bu sözünün samimi, içten gelerek söylenmiş bir söz olduğunu düşünüyor musunuz? Ben öyle olduğunu düşünüyorum; çünkü kendisini tanıyorum. Bütünlüğü olan bir insan, inanmadığı şeyleri söylemez.

Peki, Lokman Ayva kör olarak neden kurtulmuş oldu?

İçine doğduğu ortamın beklentiler ağından.

Bunu söyleyince ne demiş oluyorum? Anlatayım. Bunu söyleyince şunları söylemiş oluyorum: Bir, “beklentiler ağı” diye bir kavram ortaya koymuş oluyorum. İki, bu beklentiler ağının ister istemez bizi kuşattığını; çünkü onun içine doğmuş olduğumuzu söylüyorum. Üç, bu beklentiler ağının bizim gelişmemizi teşvik eden ya da engelleyen en önemli faktör olduğunu ifade ediyorum. Ve dört, bu beklentiler ağının farkına varmanın çok önemli bir bilinçlenme başarısı olduğunu söylüyorum.

Telegram: @cinciva

İçine doğduğu beklentiler ağından kurtulması için bir insanın kör mü olması gerekiyor?

Hayır, kör olması gerekmiyor; kör olan insanın da içine düştüğü körlere özgü, görenlerden daha kötü bir beklentiler ağı olabilir. O nedenle Lokma Ayva'nın babasının Ankara Mithat Enç Körler Okulu'ndaki bilinç değişikliğinin kaynağına iyi dikkat etmek gerekir: "Babamın penceresinden bakınca şöyle bir sonuç görüyorsun: Karşısında kör bir adam var ve evladının istikbali o kör adamın iki dudağının arasında; alır ya da almaz. Sonra bu adam, 'Tamam çocuğunu alıyoruz,' diyor. Sonra çıkıyor bu adam, arabası geliyor. Eşi, İngilizce öğretmeni bir eşi var, geliyor arabayla kocasını alıyor, gidiyorlar. Babam o tabloyu gördükten sonra beni okula bıraktı ve ayrılırken dedi ki 'Oğlum sen İngilizce öğretmeni ol."'

Doğan Cüceloğlu olarak, beni kuşatan beklentiler ağının farkına varmam için otuz sekiz yaşıma kadar kendimi, eşimi ve çocuklarımı mutsuz edecek birçok hata yapmam gerekti. Acısını hâlâ yüreğimde taşıdığım hatalar…

Tabii unutmamak gerekir ki farkına varmak, bir insan için sadece ilk adım; farkına vardığı ağın etkisinden kurtularak özgürce bir yaşam oluşturmak ise esas yolculuk.

Lokma Ayva bu yolculuk içinde olduğunu özgürce, iç rahatlığıyla söylüyor.

Telegram: @cinciva

Celal Kadri Kınoğlu

Celal Kadri Kınoğlu, 1964 yılında İstanbul'da dünyaya geldi. Parlak öğrencilik hayatı onu

İTÜ Makine Mühendisliği

Bölümü'ne yönlendirdi. Kınoğ-lu, bu okulda devam ettiği dört yıllık eğitim macerasının ardından verdiği cesur karar neticesinde İstanbul Üniversitesi Devlet Konservatuarı'na yöneldi.

Kenter Tiyatrosu, Celal Kadri Kınoğlu'nun profesyonel oyunculuk hayatının ilk adresi oldu. Daha sonra on yıl boyunca Diyarbakır ve Bursa devlet tiyatrolarında çalışan Kınoğlu, 2000 yılında İstanbul'a yerleşti. Hâlen İstanbul Devlet Tiyatrosu'nda oyunculuk ve Genel Sanat Yönetmeni Yardımcılığı görevlerini sürdürmektedir.

Caligula, Ben Ruhi Bey, Nasılım?, Kır, Amadeus, İmparatorluk Kuranlar, Rumuz Goncagül, Hüzün Mahallesi Otobüsü, Vişne Bahçesi, Bir Garip Orhan Veli, oyuncu olarak görev aldığı kırk kadar oyundan sadece birkaçıdır.

Kaç Baba Kaç, Ada, Vahşet Tanrısı oyunlarını yönetmiş ve Sus Ben Buradayım, Kendine İyi Bak, Heves adlı oyunları yazmıştır.

Uğurlugiller, Yaz Evi, Tatlı Hayat, Acemi Cadı, Nerede Kalmıştık adlı diziler ile televizyonda da yer alan Celal Kadri Kınoğlu, evli ve bir çocuk babasıdır.

Önemli Olan Doğru Ata Binmek

Doğan Cüceloğlu: İnsanı insan yapan nedir? Bu sorunun cevabı kime sorduğunuza bağlı olarak değişir. Benim rahmetli babam, "Oğlum, insan kulluk yapmak için gelmiştir. Kulluk

Telegram: @cinciva

yaptığı sürece insandır," derdi. Eğer bu soruyu siz bir ekonomiste sorarsanız, "Para kazanmasını bilen yaratıktır," der. Hukukçuya sorarsanız, "Kurallar koyan, yasalar yapan yaratıktır," der. Efendim, sanat insanına sorarsanız, "İnsan, güzel kavramı olandır, hayatına güzellik koyabilme yetisi olan varlıktır," der. Ben bir psikolog olarak baktığımda, insanla ilgili gördüğüm temel özelliğin bilinçli seçimler yapabilmesi olduğunu görüyorum. İnsan, bilinçli seçimler yapabilen bir yaratıktır. Ve bu yaptığı seçimlerden sorumluluk alabilme olanağı var. Her insan bilinçli seçimler yapar ve her insan yaptığı seçimlerin sorumluluğunu üstlenir diyemem. Ama bu potansiyel insanda var.

Jean Paul Sartre der ki "Seçim yapmamak, kendi yapacağı seçimlerin hakkını bir otoriteye vermek ve onun buyruğu içerisinde yaşamak da bir seçimdir. O nedenle insanlar seçim yapmaya ve özgürlüğe mahkûmdur. İnsanın kaderidir özgür olmak." Gördüğünüz gibi felsefi konulardan bahsediyorum. Çünkü bugün felsefi konulardan konuşmak istediğim birini davet ettim: Celal Kadri Kınoğlu.

Felsefi konulardan konuştuğu zaman Celal'in kullanmış olduğu kelimeler, yaşamın değişik yönlerini bütünleyen bir tavır içinde sanki birbiriyle dans ediyor. Bir ahenk, bir cümbüş oluşuyor ve bu yüzden ne zaman kendisini düşünsem yüzümde bir gülümseme oluşuyor.

Celalciğim, sen değişik ülkelerde bulundun; park yapılmaz işaretleri gibi işaretler hemen hemen uluslararası işaretler. Bakıyorsunuz bu işaretlere uyan toplumlar var, uymayan toplumlar var. "Bu tabelalara bazı ülkelerde uyulurken, bizim ülkemizde neden uyulmuyor acaba?" diye bir soru sorsak, kimsenin "Bunuda nereden çıkardın yahu? Gayet tabii tabelalara uyuluyor," diyeceğini sanmıyorum.

Celal Kadri Kınoğlu: "Maalesef mümkün değil," diyecekler kibarca. Eğitimle de olmuyor, alakası yok. Cahil olmayı bırakın, eğitimli olmak da kişinin o kabahati işlemesini engellemiyor. O hâlde ne denebilir? Terbiyesiz. Yani terbiyeyi alabileceği yer aile ise şayet, o görüş oturmamış, o hassasiyet gelişmemiş ya da gelişecekken alkışlanmamış.

Telegram: @cinciva

Aksi takdirde basit trafik kurallarına uyulmamasına imkân yok, bu kadar zor değil. Sanki direnir gibi insanlarımız… Mesela ben 90'lı yılların başında, Anadolu'da bir şehirde yaşıyordum. Orada trafik lambaları filan yoktu. Takıldığında ise özellikle kırmızıda geçiyor ve gülüyorlardı, "vaay" diye. Yani suç işleme zevkini yaşıyorlardı. Bu bir tür çocukluğu da gösteriyordu. Ama bu çocukluğun artık süresi de çok uzadı yani. 2008'de de çocuk olunca, "Ah çok çocuktur bizimkiler, duyguludur," deyip geçemiyorsunuz… Çocuk olamıyor o zaman, cüce oluyor; gelişmemiş oluyor yani.

DC: Toplumbilimci Emre Kongar, bir kitabında, "Demokratik rejim, iç denetimi olan yurttaşlarla götürülebilir ancak," diyor. İç denetimi olan insan olmak! Bu içdenetimi olan insanlar yetişmeden demokrasiye geçiş olanağı yok. Yani çocuğun ailede aldığı terbiye onu iç denetime götürüyor mu? Ve bunun farkında mıyız? Çünkü böyle bir olanak var, çocuğa ailede terbiye verilebilir diyorsun ama iç denetime doğru gittiğimizde acaba çocuklarımızı alkışlıyor muyuz? İç denetim kavramı çok önemli.

CKK: Doğru olanın desteklenmesinden bahsediyorsanız, cevap hayır. Bence, bizde çocuklar şu anda sadece şımartılıyor. Yani eskiden çok dövüyorlardı, şimdi de çok şımartıyorlar. İkisinde de değişik biçimlerde terbiyesiz, terbiye edilemeyen, kuralları öğ-renemeyen, onları uygulayamayan, uygulayamadıkça kendisini güvende hissetmeyen, donanımsız, eğitimsiz "çocuklar" yetiştiriliyor. Bu çocuklar cip kullanıyor, bu çocuklar toplumu yönetiyor, bu çocuklar polis ya da asker oluyor. Kuraldışı, hukukdışı olmaya doğru evriliyor. 'Bu problemlerimizi hallettiğimizde biz de Batı medeniyetinin bir parçası olacağız' noktasındayız ama artık o "sıra bekleme" duygusundan kopuyoruz.

New Perspectives Quarterly adlı bir dergi var, çok severek okuyorum. Orada da bazı Doğulu akademisyenler artık şunu daha kibarca söylüyor: Evet, Doğu toplumlarının bir kısmı modern-leşecek ama Batılı olamayacak hiçbir zaman. O zaman buradan Berlin'e doğru değil, buradan Dubai'ye doğru gidiyoruz. (Gülüyor) İyi geceler yani, bence iyi geceler.

Telegram: @cinciva

Olmuyor, tutmuyor. Ben, “ileride olacaktır” iyimserliğine sahip değilim. Umutsuz ve mutlu, özel bir tipim yani.

(Karşılıklı gülüyorlar)

DC: Onu soracaktım, nasıl hissediyorsun böyle bir durumda?

CKK: Vallahi, bu kâbusun içinde yaşamak mutluluğumu engellemiyor. Ama umutsuzluğumu kesinleştiriyor. Umutsuzluğumu donanımlı bir hâle sokuyor.

Bernard Shaw’un dediği gibi, ben de bunların elitler tarafından zamanında insanlara öğretilmesi daha iyi olurdu diye düşünüyorum. Atatürk’ü normalden daha yumuşak bulanlardanım, sert de olabilirdi. Fi tarihinde hafif Sovyetik de gidilebilirdi; Köy Enstitüleri sayesinde bilgili, kültürlü kuşaklar yetişebilirdi Cumhuriyetimizin yetmiş yıllık macerasında. Ama bugünden sonra düşünüyorum da, iyi geceler!

DC: Şimdi bir başka konuya girmek istiyorum. Bazı insanlar var, bakıyorsun bunlar bir işi tutunca bırakmıyor; bazı insanlar var, bırakıyor. Senin yaşamına baktığım zaman da, seni, kendini çok sıkmayan, ama işini de belirli bir şekilde takip eden bir insan olarak görüyorum.

CKK: Hiç. Bir tek santim geri gitmedim. O benim ilgimden, kendimi özgürleştirmemden kaynaklanıyor. Yani bence insanın kendini oluştururken amacı gerçekten özgür olabileceği bir dünya kurmak olmalı. Bu maddi olarak olabilir, entelektüel olarak olabilir. Bunu kendinde gerçekleştirmesi, sonra kendisinin gerçekten içinden fışkıran tutkuların niteliğini anlamasıdır. Ve ondan sonra zaten o atın üstünden inmezsiniz gibi geliyor ama eğer doğru ata binmişseniz. İçimizde bir sürü at koşturuyor. Kimilerine potansiyel olarak uygunuz, kimilerine yetenek olarak çok uygun değiliz; imkân, istek meseleleri, trajik durumlar yaratabilir. Ama yapabileceğini isteyen insan, bir de onun hastasıysa tamamdır.

DC: “İnsanın kendini özgürleştirmesi” kavramı beni çarptı. Ama bindiğin atın doğru at olması farkındalığı daha da çarptı. Ben bu ikisinin coşkusu içerisindeyim şu anda, bunları biraz

Telegram: @cinciva

daha açmanı isteyeceğim. Bir insanın kendisini özgürleştirmesi kavramı müthiş bir olanak açıyor benim gözümde. Yani şu bakımdan; kara bahtım, kem talihim hadisesinden kurtulma olanağı açısından.

CKK: Kendini özgürleştirme meselesi bende çocukluktan başlayan bir şey. Kemanların susturulması şarttır. Yani kafadaki o arabesk dedikleri şeyi işte. Ya da ben bir laf ediyorum, arkadan sanki bir keman çalıyor; o kendine acımanın enstrümanı, beyninin içinde bütün bu hikâyeyi tamamen gebertmek lazım. Yani o özgüvenin illa ki "Bir param olsun, özgüven arkadan gelir," ile alakası yok. O, Sovyetler'de demokrasiyi beklemek gibiydi. Yani devrim olsun, arkadan demokrasi gelir. Olmaz öyle şey, gelmiyor. İnsanın kendi inancı, kendisiyle ilişkisi içerisinde çocukken başlayan, can sıkıntısı denen o büyük maceranın içinde bence insan kendi avantajlarını hissetmeye başlıyor. Şanslı çocuğun ailesi bunu destekler, şanssız çocuk devrim yapmak zorunda kalır. Yapamıyorsa kemanlar çalar.

Yani devrimini yapmış olan insan kendi başına, artık kendi ilgilendiği ve yapabildiği dünyaya kendisini atar. İnsan başarmaya aday olmalı. Ve ondan sonra ölene kadar savaş. "Kira gelirleriyle mutluluk"tan bahsetmiyorum. İşçisi olmadığınız şeyin kahramanı olamazsınız. Neyin işçisi olacaksınız? Bu kişiliğin, insanın kendisini mükemmelleştirmesi konusunun… Oscar Wilde der ki "Her insan kendisini bir sanat eserine dönüştürebilir." Muhteşem abartıyordu ama doğru yoldaydı herif. Yani insan kendisini oluşturmak için kendisinin işçisi olmalı. Ve bunu meslek olarak en iyi yapabildiği şey üzerinden taçlandırır. Bir de hobiler vardır. Zaten bunlar birleşince o mutluluk da yaşanır.

DC: Evet, tabii. Aynı zamanda müthiş cesaret isteyen bir şey.

CKK: Korku da verebilir o cesareti. Kedi o cesareti nereden buluyor köşeye sıkıştığında? Korku, varlığını katlar insanın. Kendisini korkutması da gerekebilir bir insanın bazen. Yani her şey güllük gülistanlık değil, biraz çatışmadan da zevk almak gerekiyor bence. Yani insanın içinde çatışma çıkartması da gerekebilir.

Telegram: @cinciva

DC: Celal Kadri'den bahsederken şöyle bir insandan bahsediyoruz: Herkesin girmek istediği bir üniversiteye girmiş durumda ve son derecede prestijli, herkesin "Ay keşke benim çocuğum da olabilse," dediği bir alanda, mühendis olma yolunda dört yılını vermiş bir insan.

Ve sonra sen atını buluyorsun, üzerine atlıyorsun… Şimdi burada korku var mıydı acaba?

CKK: Var, çok büyük bir korku var tabii ki. Yani başarısız olmak başka, ailem tarafından dışlanmak başka, ailemin fenalaşması başka. Bir sürü korku vardı; fakat ben seviyorum o işleri. Sıfırdan başlama kuvvetini her an hissederim kendimde. Ama zaten o son bindiğim at beni hep çağırmıştı. Ben hep hissetmiştim oyuncu olmam gerektiğini. Yani bu can sıkıntısına ancak o sayede şifa bulacaktım. Gerisi entelektüel, sessiz otodidakt vaziyetler. Ama oyunculuk benim deşarj olmam ve rahatlamamla ilgili bir tür hareket noktası. Aslında üstünde yürüdüğüm şey oyunculuk ve oyunculuk duygusu değil. Onu, o an oynarken "yapıyorum", iyi kötü kendimden geçiyorum, kendimden "kurtuluyorum", kendimi anlıyorum. Ama asıl mesele gündüz sürdürdüğüm o sessiz hayat. O entelektüel hayat, esas olan o, benim açımdan öyle. Düşünmek.

DC: Celalciğim çocuk doğuyor ve yavaş yavaş dünyayı keşfetmeye başlıyor. Ellerini keşfediyor, koordinasyon sağlıyor ve bu keşif devam ediyor. Ve bu keşif süreci içerisinde etrafı, annesi, babası derken belki de en son keşfettiği kendisi oluyor. Ben şahsen kendimi o noktada görüyorum.

Enteresandır, Amerika'dayken bir arkadaşım üniversitede profesördü. Kendisine verdiğim bir kararı anlattım; şunları, şunları yapacağım dedim. Bana baktı, "Doğan," dedi, "Yahu bu sen değilsin. Bunları yaparsan bana öyle geliyor ki sen kendine yabancılaşacaksın." Emin ol, ilk defa hayatımda "Aa, demek ki benim bir özelliğim var tanınması, bilinmesi gereken," duygusuna kavuştum. Çevremde o zamana kadar, "Bu sen değilsin, bak sen şöyle birisisin," diyen olmamış demek ki. Ve ondan sonra kendimi gözlemlemeye başladım ve şimdi bulunduğum noktadan geri dönüp baktığımda ne zaman

Telegram: @cinciva

mutsuz olmuşsam, ne zaman huzursuz olmuşsam, böyle kıvranmışsam, şunu görüyorum ki kendi özüme ters düşen şeyler söylemişim ve yapmışım, kendimle barışık olmamışım. Kendinin farkına varmış olan bir insanın seçimlerinde bilinçli olması ve bunun sorumluluğunu alması beklenir. Ondan dolayı da öyle kolay bir iş değil diye düşünüyorum.

Peki sence insanın kendisinin farkına varmasının ve kendi sorumluluğunu almasının bir zorluğu var mı?

CKK: Evet, insan yaşadığı hayattan ve kendisine söylenen şeylerden yola çıkarak kendisinin farkına varamıyor, bulamıyor, yetmiyor. İnsan başka insanları anlayarak kendisini keşfediyor. Bunun yolu da roman okumaktır. Bütün o sakallıların yazdığı romanların, yani dünya klasikleri denen şeylerin adamakıllı okunması ve modern romanlar arasında gerçekten iyi olanların ayırt edilmesi gerekir. Daha doğrusu, dünyada Don Kişoitan bu tarafa, diyelim genç İngiliz yazarı Zadie Smith'in romanına kadar yazılmış bütün iyi romanların okunması gerekir. Bunlar okunduğunda, insan bir başkasının hayatını kendi hayatı üzerinden ya da kendi hayatını onun üzerinden anlayabilir. Mesela filmler öyle değil, günümüz sinemasının çoğu fasarya. Artık sinemada bir karakterin yaşamından ziyade hikâyeler anlatılıyor. O yüzden bugünün ticari sinemasından çok şey öğrenilebileceğini sanmıyorum. Ticari olan hiçbir şey esas meseleyi derinlemesine vermiyor insanlara. Ama gerçekten sahaflarda 1 liraya satılan dünyanın en büyük romanlarında yaşayabileceğiniz bütün olasılıkları Dostoyevski'den, Tolstoy'dan, Faulkner'den yola çıkarak kavrarsınız. Bu, sizin bu yazarların kendileriyle karşılaşmanız kadar müthiş bir olanaktır. Yani bence insan, sanat eserleri dolayımında kendisini derinlemesine "anlayabilir."

DC: Bazı insanlarla tanışıyorum, farkında değil. Ve o zaman kendi kendime, ben burada fazlalığım, benim bir an önce kimseyi kırmadan buradan gitmem lazım, diye düşünüyorum. Çünkü bir yere gitmeyecek o, böyle rutin bir şeyler yapıyor. Bazı insanlarla tanışıyorum, farkında ve farkında olarak tanıştığımızda bakıyorum, bazı noktalarda birleşiyoruz. O zaman çok hoş bir duygu oluyor; neler önemli, neler önemli

Telegram: @cinciva

değil, öncelikler konusunda… Bazılarına bakıyorum, farkında; fakat farklı düşünüyoruz. Onun da kendine özgü, böyle tuzlu, biberli, limonlu bir tadı oluyor. Çok tatlı değil ama "Aa!" diyorsun, insanın ağzı sulanıyor, çok güzel diyorsun, biraz bundan lazım şeklinde. Merak ediyorum; senin hayatında, senin çevrende, böyle farkında olan, hemfikir olmadığın, farklı farklı düşünen arkadaş çevrendeki bu etkileşimin böyle bir tadı var mı, farklılığı var mı, nasıl bir süreç içerisine giriyorsun?

CKK: Var. Benim biraz kışkırtıcı bir tarafım, empozan bir kişiliğim var. "Hadi siz bir Londra'ya gidin, Paris'e gidin, şunu okuyun, bunu seyredin, şunu yapın, bundan haberin var mı?" gibi sorularla, önerilerle çevremdekileri çok kışkırtırım; o yüzden de arkadaşlarımla ilişkilerim tam olarak benim istediğim gibi gider.

Zaten çok az arkadaşım vardır. Yani neticede bu zorlamaya da herkes dayanamaz. Fasarya bir laf konuşmuyoruz neticede. Yani o anlamda kimseye verecek bir dakikam yok ve ben onlara sorarım kendimle ilgili: "Yahu çocuklar, sizce benim ilgilenmem gereken bir şey vardı da bunu kaçırmış olabilir miyim?" "Biz sana hediye alacağız ama pek bir şey de aklımıza gelmiyor; kitapları okudun, tamam, peki hangi müzikleri dinlersin, sana ne alalım?" "Bana radyo kurun," dedim, özel radyo. Şimdi bir tane Açık Radyo var, gerisi zırva gibi. Düzgün iş yok. Ya da bu TV8 çok iyi, açınca bir şey çıkıyor ya da mesela NTV… Televizyonların çoğu palavra, beş para etmeyen laflar, saçma sapan konuşmalarla dolu. E tabii bütün bu boşluk insanları çok kötü etkiliyor. Ve bu; arkadaşlık ilişkilerinde, insanların kendilerini tarif edişlerinde, problemlerini anlamaya çalışmalarında, kendi falına bakarken zırvalamasında da, her şeyde çıkıyor meydana. O yüzden benim arkadaşlarımla ilişkimde her şey daha bir canlı, sorgulanır, konuşulur hâldedir. Arkadaşlarımla ilişkilerim sıkıcı, yeknesak değil. Biz bu ilişki biçimini sonuna kadar götüreceğiz ve ayrıca ileride bir gün, kırsalda bir yerlerde böyle bir emekli grubu da yaratmak istiyorum. DC: Öyle mi?

CKK: Tabii tabii. Tamamen akıl fikir üzerinden gideceğiz. Aynı grupla gündüz müzik yapacağız, gece felsefe

Telegram: @cinciva

konuşacağız. Üstüne yemekler yiyeceğiz, çocuklarımızdan telefon bekleyeceğiz.

DC: Allah bana uzun ömür versin. İnşallah ben de katılırım o gruba. Şimdiden adayım, istiyorum.

CKK: Tabii.

DC: Seni düşündüğüm zaman ben böyle bir sıcaklık hissediyorum, yüzüme bir gülümseme geliyor. Bunu sadece ben mi hissediyorum, yoksa çevrende var mı, diye sormuştum az önce. Berberinden çaycısına, büyük şehirden kasabasına, anladığım kadarıyla böyle bir duygu var.

CKK: Bir sevilme hâlim var. Bir öğrencim demişti, "Hiç anlamıyorum ama çok gaza geliyorum hocam," demişti. Çünkü ben o kadar da dolandıramıyorum, uzatamıyorum lafı, sıkılıyorum. Ama galiba onlara heyecan veren şey bir varoluş, yahu böyle bir şey mümkünmüş duygusu. Yani insanın hayatını istediği gibi, sevdiği şeylerle dolu dolu yaşayabilirmiş; yani "mış gibi yapmadan," hakikaten özgür bir akılla bu ömrün sonuna gelinebilirmiş diyen bir duygu. Zaten bu duyguyu verebilirsem mutlu öleceğim. Onu da ölürken söylerim zaten, ulusa sesleniriz.

DC: Dennis Wheatley adlı bir yazarın kitabını okuyordum. Diyor ki "Ben, insanları iki gruba ayırırım. Bir kere doğmuş olanlar ile iki kere doğmuş olanlar. Bir kere doğmuş olanlar çook kalabalık. Ama bir de kendini yeniden inşa edenler var. İşte onlar iki kez doğmuşlardır." Ve sonra da "Esas yaşam, ikinci doğumdan sonra başlar," diyor. Senin dile getirdiğin bu insanın kendini özgürleştirmesi kavramı zannedersem aynı şeyi söylüyor. İnsanın kendini inşa etmesi, ama bir yandan da "Yahu hayatım palavra oluyor, yaşayamıyorum," korkusunu duyması: Bunlar, ikinci doğumdan sonra olan şeyler.

CKK: Tabii, "yaşamıyorum ben" duygusu büyük bir korkudur; bütün çanlar çalar bu sözle. Eğer insan, "Yaşamıyorum ben, yaşamımın hiçbir ânı beni kanıtlamıyor; ben bunlardan çok farklı, çok fazlayım ve bunu, şu gözlükle, bu saatle, parayla, kredi kartıyla kanıtlayamam," derse kendine, işte o zaman tamamdır; çanlar işte o zaman susar.

Telegram: @cinciva

Derinden devirmek lazım, bu arzuları tatmin etmeye çalışarak kendini uyuşturma durumunu.

DC: Şimdi, aklıma yalnızlık konusu geldi. Kişi kendini yeniden inşa etti, cesaret etti, çanların sesini dinledi, atını yakaladı, üstüne bindi. Ama bir de yalnızlık meselesi var.

CKK: E tabii, örneğin tiyatroda, gösteriyi insanlara açana kadar bütün provalarda yalnızsınızdır. Çoğu yalnız geçer bu maceranın. Tam gece evde bir şeyi yaşarken, okurken, düşünürken, "Ah, şimdi şu saatte kim bilir Taksim'de nasıl eğleniyorlardır," diyorsanız, size ancak Allahaısmarladık diyebiliriz. Yalnız kalına-bilmesi şart, sevdiği şey için insanın günde yedi saat çalışabilmesi şart. Tembellere Allah acısın yani.

Tembellerle zaten olmuyor be hocam, bu konuştuklarımız onlara göre değil… Zaten onlar bu ateşi yakmazlar içlerinde, onlar başkasının ateşiyle uzaktan aydınlanırlar.

DC: Evet. Bir kere tembel olmayacak, ikincisi belirli bir derecede yalnız kalmayı göze alacak ve zamanı geldiğinde hazırlıklarını yapmış olarak sahnenin perdesini açacak.

CKK: Perde açılır tabii ve ondan sonra da her gece oyun ilerler.

Bazen televizyonda konuşan birilerini görüyorum, "Yahu bu adam bu lafı ezbere söylüyor!" diyorum. Tiyatroda da böyledir; ezber geçildiği an, iyi bir tiyatro yoktur, artık ölür oyun, sahtele-şir, yapaylaşır. Yani, "Ezber oynadım bu gece oyunu," der oyuncu. Korkunçtur o; tiyatroda, sahnede, iyi bir oyunda her ânın yeniden bulunması ve o ilk defa oluyormuş gibi heyecan vermesi gerekir. Hayatın nesi eksik bir tiyatro oyunundan? Çok daha büyük bir şey hayat!

DC: Evet, müthiş bir şey bu.

Adnan Binyazar da konuğum oldu burada. Program esnasında, yaptığımız sokak röportajlarını gösterdiğimiz bölüme geçtik. Röportajlardan birini izlerken Adnan Bey dedi ki "Bu adam kitap okumuş birine benziyor." O kadar hoşuma gitti ki bu. "Tanıyabiliyor musunuz?" dedim. "Kesinlikle. Kitap

Telegram: @cinciva

okumuş bir insanın hâl ve tavırları, olgunluğu farklıdır," dedi. Çok merak ediyorum, sen de okumuş biri ile okumamış birini ayırt edebilir misin?

CKK: Ah, bazı okumamışları okumuşlardan da fazla seviyorum. Onların bir sezgileri var, yani onlara bayılıyorum, sezgisel olarak buluyorlar bir şeyleri. Hiç roman okumamış olsun diyelim karşınızdaki kişi, ama içinizi doğru okuyabilir. Yani yaşam boyunca kendisinde ortaya çıkmamış, birazcık baş vermiş şeyleri doğru anlıyor. Ama bazı insanlar, belli bir dünya görüşünün peşinde koştururken okuyanlar, gene siyah beyaz görerek gene aynı ezberi geçiyorlar. Büyük romanları o yüzden çok fazla önemsiyorum. Yaşam orada yeniden yaratılıyor, daha iyi anlayabilmemiz için.

DC: Ben birkaç yıl önce, psikoloji öğrencilerinin kurduğu bir dernek tarafından bir panele davet edilmiştim. Beni iyi bir psikolog olarak gördüklerinden, "İyi bir psikolog olmamız için bize neler önerirsiniz?" diye soruyorlardı bana. Bunun üzerine düşündüm ve ne dedim biliyor musun? "Belli başlı klasikleri, romanları mutlaka okuyun," dedim. İyi bir psikolog olabilmek için klasiklerin okunması gerektiğine kesinlikle inanıyorum; bu kitaplar, herhangi bir teoriyi, ideolojiyi, ya da bir kavramı ispat etmek için yazılmadırlar. Bir klasik roman yazarı, yaşamın dinamiklerini, dansını öyle bir algılıyor ve anlatıyor ki o yazarın iç dünyasına hiçbir teoriye ihtiyaç duymadan girebiliyorsunuz. Tabii o okuduklarınız sayesinde kendinize de merhaba deme imkânınız oluyor. Ve kendinize merhaba deme imkânınız olduğu zaman, başkalarına da merhaba deme imkânınız ortaya çıkıyor.

İnsanın kitap okumasını ve kendisine merhaba diyebilmesini çok önemsiyorum. Celalciğim bu noktada, özgürce atının üstünde oturabilme meselesinde senin için arkadaşlığın konumunun ne olduğunu merak ediyorum. Yani bir yolculuk söz konusu ve yalnız değilsin.

CKK: Hayır, yalnız değilim.

DC: Seninle ilgili kiminle konuşsam, gözlerinde bir cıvıltı görüyorum ve bir kere onu görmek yetiyor. İşte, müşterek

Telegram: @cinciva

arkadaşımız Polat Doğru mesela… Seninle ilgili konuştuğumuz zaman, bazen yüksek sesle güldüğümüz de oluyor. Bu atın üzerinde özgürce giderken arkadaşlık konusu nasıl gidiyor, onu merak ediyorum.

CKK: Vallahi hep beraber değişiyoruz arkadaşlarla. Ve arkadaşlık konusu bir yaştan sonra çok daha gerçek bir zemine oturuyor bence. Lise, üniversite çağlarında "Haydi hep beraberiz!" diye, daha çok belli bir düşüncenin etrafında birleşen, yağmurdan dolayı bir şemsiyenin altında toplanan tiplere deniyordu arkadaş. Ama o yağmurlardan sonra herkesin gerçekten kendi başına yürüdüğünü gördüm. Değişme, ilerleme, kendisini ilerletebilme olasılığı konusunda herkes aynı derecede duyarlı olmuyor. Hayatta ne döndüğünü anlamak için kızlar daha meraklı oluyor. Bilmiyorum neden ama onlar daha fazla roman okumaya devam ediyorlar. Orhan Pamuk da doğrulamıştı bunu, "Beni kadınlar okuyor," diyerek. Biz erkeklerse ilk sağdan sapıyoruz.

Daha devam eden, belki acı çekmeye devam ediyor. Murathan Mungan'ın nefis bir sözü vardır: "Acı çeken yerlerimi yok etmeden, acıyla baş etmesini öğrendim." Acı çeken yerlerinle baş etmek için acı çeken yerlerini yok etmemeye de çalışman gerekiyor. Burada herhalde kadınlar biraz daha uzun zamanlarda hissettikleri için, belki de çok komplike ettikleri için işi dağıtıyorlar ama neticede bilmiyorum, daha uzun yola doğru gidiyorlar.

Ama arkadaşlıkların bittiği günü, o çanları da duyumsuyorsunuz. Biten bir arkadaşlık için, artık mış gibi, arkadaşmışız gibi yapamayız; artık bu adam benim geçmişimde daha güzel diyorsunuz. Fakat diğer yandan insan arkadaşıyla zamanda yolculuk yapar. Ona gittiğinizde geçmişteki size gidersiniz. Ve insanın başına gelebilecek en güzel şeylerden biri, kendi geçmişiyle gerçekten canlı bir tanık vasıtasıyla karşılaşmasıdır. Arkadaşlar buna da yarıyorlar; zamanda yolculuk yapmaya. Beni ileriye götürecek insanı ben her zaman beklerim. O da belki çocuğumdur benim; büyük arkadaş.

DC: Celalciğim biliyorum, bir kızın var. Buraya gelmeden önce aile yaşamının müzikle ilişkisi üzerine konuşuyorduk,

Telegram: @cinciva

onu biraz açmanı isteyeceğim senden.

CKK: Ben Batı müziğini, yani enstrümanların farklı melodiler çaldığı çok sesli müziği hep sevdim.

İnsanlar arası ilişkilerde de çok sesliliğin yeri var. Diyelim ana-baba-çocuk ya da iki arkadaş arasındaki ilişkilerde bireylerin seslerini bir ahenk içinde, bir arada beraber duyduğunuzda bir müzik duymaya başlarsınız. Bu, armoninin gücüdür, yani bu sesler birleştirilebilir ayrılıklardır. Ve işte tam da bu yüzden ayrı olmaları daha güzeldir. Bach'ın, Füg Sonatı'nı dinlersiniz; duyduklarınız keman, viyola, viyolonseldir. Ama nihayetinde matematik bu dersiniz, bütün bu sesler birleşir ve ortaya eşsiz bir müzik çıkar.

Bizim evde de benim sevdiğim bu özellik var. E tabii ki ailenin bileşenleri, anne-baba-çocuk ve kimse tek ses olarak bizi birleştirmiyor; ne eşler olarak biz, ne de çocuk. Bazen çocuklar da bunu gerçekleştirebiliyor, müthiş bir şımarıklık ve kontrolü ele geçirme gücüyle. Biz de ayrı ayrı melodilerle işte o şarkıyı yaratmaya çalışıyoruz.

DC: Dennis Wheatley'in "iki kere doğanlar" kavramını düşünüyorum da acaba iki kere doğma ihtiyacında olmayanlar da var mıdır? Şimdi bana öyle geliyor ki senin kızın yetişirken kendisini ifade edebilme, kendi atını kendi keşfedebilme, kendi özgürlüğünü keşfedebilme olanağını bulacak.

CKK: Evet, buna mâni olmayacağız prensipte; fakat özgürlüğünü bulabileceği disipline sahip olmasını da çok önemsiyorum.

DC: Bu dediğinin altını çiziyorum, çiziyorum, çiziyorum.

CKK: O yüzden günümüz okullarını düşündüğümde ve o okullardaki öğrencilerle tanıştığımda, çocuğumu harp okuluna gönderesim geliyor. Çok fasarya geliyor okullardaki o etkinlikler, o mış gibi yapmalar, o beraberce kontrollerin kaybolması, zamanın kaçması ki hayatta gerçekten uğruna en çok öfke duyacağım, gözyaşı akıtacağım şey kayıp zamandır. Ve pışpışlanan çocuklara zaman kaybettirilmesi ve birer müşteri olarak görülen ailelerine okuldan çok mutlu mesajların

Telegram: @cinciva

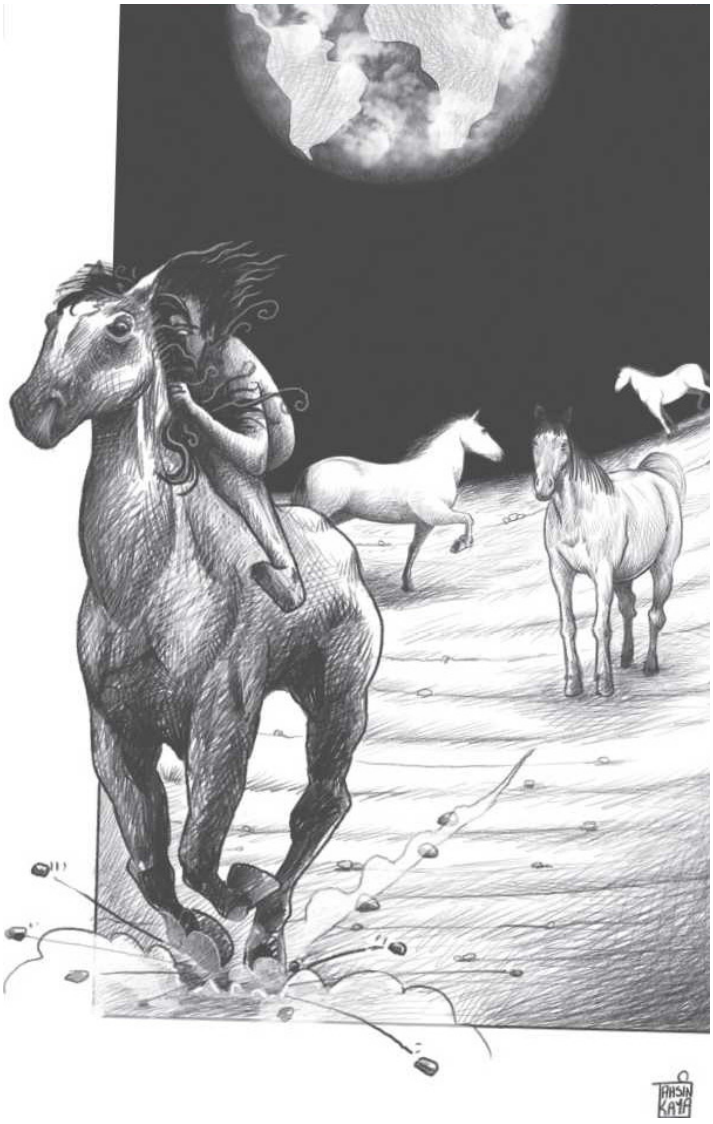
gönderilmesi ve bir yandan da öğretmenlerin sömürülmesinden nefret ediyorum. Bana hâlâ taşrada, sevgi dolu bir sessizlikte her şey daha fazla mümkünmüş gibi geliyor.

Shakespeare'in okunması da, bir çocuğun doktor olma hayali kurması da, piyano gördüğünde ağlamaya başlaması da daha muhtemelmiş gibi geliyor. O yüzden her türlü zenginlik ve olanak, mutluluktan ziyade bitmeyen bir 'arzu sisifosu' yaratıyor. Taş çıkıyor, taş düşüyor, arzu tatmin edilmiyor. Zaten o arzunun tatminiyle de o mutluluğun hiçbir alakası yok. Ve 'büyük bir görevi üstlenme duygusu'ndan da eser yok…

DC: Evet. Celalciğim iyi ki geldin. Benim gözümde, gönlümde, kafamda sen bu toplumun önemli zenginliklerinden birisin. Gözün ışıldamaya devam etsin ve yine ara sıra burada buluşalım ve sohbet edelim.

CKK: Zevkle.

Telegram: @cinciva

KONUŞMA SONRASI

İnsan özgürce seçimler yapabilen bir varlıksa neden ülkemizde trafik işaretlerine uymamayı tercih ediyoruz? Celal Kadri Kınoğlu'nun verdiği yanıtlardan bir bölümü bunun nedenini anlamak için bana çok önemli geldi: Kurala uyma davranışı çocukken aile içinde yeterince alkışlanmamış olmasından, dedi. Çocukta kurala uymayı öğrenme potansiyeli var; ancak ailenin terbiye sisteminde kurala uyma alkışlanmıyor ve alkışlanmayan davranış çocukta gelişmiyor. Aslında biz insanın büyümesini, olgun bir birey olmasını alkışlamıyoruz; o nedenle ömür boyu yetişkin, olgun bireyler olamayanlarımız çoğunlukta. Tabii ben bunu çok yalın bir biçimde söylüyorum, Celal Kadri'nin ağzında ise bu ifade kelimelerin dansıyla oluşuyor.

Telegram: @cinciva

İçimizde bir sürü at koşturuyor. Bunu biliyor muydunuz? Ne kadar önemli bir bilgi. Bu atlardan bazıları yanlış at, bazıları doğru at. Peki bunu da biliyor muydunuz? Çok önemli bir bilgi daha.

Neden bazı insanlar tuttukları yoldan kolayca vazgeçerken diğerleri ısrarla, sebatla, azimle yollarını bırakmıyorlar? Çünkü onlar doğru ata binmişler. Doğru ata binen özgürlüğünü yakalamıştır. Üstün Dökmen'in yanlış ata binmesi istendi, puanı heba olmasın diye o da fizik bölümüne kaydını yaptırdı. Üniversitede üç yılını aldı yanlış ata bindiğini keşfetmek. Doğru atını keşfetti, bindi ve özgürlüğünü yakaladı. Doğru ata binenler o attan kolayca inmezler, yolculuk devam eder.

Celal Kadri Kınoğlu doğru ata bindiğinden emin, gözlerindeki enerji bunu bana söylüyor. O gözlere bakıp etkilenmemek olanaksız; çünkü orada iç özgürlüğün meşalesini görüyorsunuz.

Konuştukça bir resim beliriyor: Doğru ata binmiş insan, coşkulu yolculuğuna devam ederken yalnız kalabilmeyi göze alacak ve tembel olmayacak; emek gerektiren yerde severek ter dökecek. Ve zamanı geldiğinde, hazırlıklarını tamamlamış olarak sahnenin perdesini açacak. Ama perdesini açtıktan sonra ezber olmayacak.

Ezber geçildiği an iyi bir tiyatro yoktur, artık ölür oyun.
Sahtele-şir, yapaylaşır. Gözlerindeki meşale söner.

Telegram: @cinciva

Kadir Özer

Kadir Özer 1952 yılında Ankara'da dünyaya geldi. Darüşşafaka Lisesi'nde tamamladığı lise öğreniminin ardından Hacettepe Üniversitesi Psikoloji Bölümü'ne kaydoldu. Üniversite öğrenimi sonrasında Fulbright bursu ile ABD'de, University of South Florida'da yüksek lisans ve doktorasını tamamladı. Eğitiminin ardından ABD'deki Annapolis Sağlık Merkezi Psikoloji Servisi yöneticiliğini yapan Özer, bir süre Boğaziçi Üniversitesi'nde görev yaptıktan sonra ANLAM Davranış Düşünce Değişim ve Eğitim Merkezi'ni kurdu. Bu kurum bünyesinde bireylere ve kurumlara yönelik çalışmalar yürüttü. Çeşitli dönemlerde İstanbul, Marmara, Boğaziçi ve Bilgi üniversitelerinde dersler de veren Kadir Özer, hâlen Doğuş Üniversitesi Psikoloji Bölümü'nde görev yapmaktadır.

BEN Değeri Tiryakiliği: Duygusal Gerilimle Baş Edebilme, Kaygı: Sınanma Duygusuyla Baş Edebilme, İletişimsizlik Becerisi, Rorschach: Bütünleyici Sistem, Gerçekçi Yönetişim: Bir lider/yöneticilik modeli, Uç Psiko"lojik" Soru, İnsana Dair: Az ve Öz…, Çocuklar Bizden, Biz Çocuklardan Öğrenirken adlı kitapların yazarı olan Özer, evli ve iki çocuk babasıdır.

Hepimizin İçinde Kişilikler Ailesi Var

Doğan Cüceloğlu: Merhaba. Bugün konuğum Kadir Özer. Kendisi psikoloji profesörü, Doğuş Üniversitesi'nde öğretim üyesi ve bilişsel varoluş terapisi üzerine çalışıyor. Bugün mutluluk üzerine konuşacağız.

Mutluluk önemli bir konu. Ben aslında terapist değilim ama okuduklarımdan ve seninle önceki konuşmalarımızdan anladığım kadarıyla sana "Ay çok mutluyum, mutluluktan

Telegram: @cinciva

delireceğim. Ne olur bana bir şeyler yapın, biraz mutsuz olmak istiyorum," diyen insanlar gelmiyor.

Kadir Özer: Hayır. Keşke.

DC: Tahmin ediyorum, sana gelenler, "Felek vurdu, yaşayayım mı öleyim mi, ben de bilmiyorum," diyen, neticede mutsuz insanlar. Ve sanırım derdini anlatmaya gelen bir insanın öyküsünü dinlerken terapistin kafasında o insanın yaşadığı ortam, dış dünyası, dünyaya bakışı ve anlamlandırış tarzıyla ilgili bir izlenim oluşuyor. Kişi, bu dış dünyada olup bitenleri, ilişkileri, bireyleri, öyle bir şekilde anlamlandırıyor ki sahip olduğu duygu, düşünce ve davranışların sonucu mutsuzluk oluyor. Ve terapist olarak sen, bu insana bu çerçevede yardım etmek istiyorsun. Bunu nasıl ba-şarıyorsun? Sonuçta sana gelen insanların çoğunluğu bir arayış içerisinde. Kendileri de gelseler, birisi tarafından da gönderilseler bir arayış içindeler. Böyle söylemek mümkün mü?

KÖ: Evet, böyle söyleyebiliriz. Sanırım şu ana kadar on altı bin saat terapi yaptım ve bu yolculuğa girdiğiniz zaman, şu soruyu sormak zorundasınız: Birbirinden çok farklı sıkıntılarla geliyormuş gibi gözüken insanların ortak paydası nedir? Bu mesleği yapan herkes gibi ben de kendime bunu soruyorum. Bu soruyu sormayıp karşılaştığınız her şeyi yeni bir şeymiş gibi algılarsanız çok yorulursunuz. Ben bu soruyu bu nedenle sordum: Niçin geliyor bu insanlar? Ortak paydaları nedir?

Bu soru üzerine düşündüğümde vardığım sonuç şu oluyor: Kaygıdan tutun da öfkeye kadar, hepsinde ortak ve temel duygu seçeneksizlik duygusudur; kapanmışlık, sıkışıp kalmışlık duygusu.

DC: Ne yapacağını bilememek.

KÖ: Evet, bilememek. Seçenekli bir dünyada, seçeneksizlik duygusu.

DC: Yani dünyanın seçenekleri olduğunu biliyor; ama "Benim seçeneğim yok," gibi bir hâli var.

KÖ: Aynen öyle. Dolayısıyla adını farklı koysak da bu belki çok genel bir duygu tanımı. Mutluluk da belki öyle. Seçenek-

Telegram: @cinciva

sizlik, mutsuzluk, seçenekli hissetmek, mutlu hissetmek. Bunlar çok genel ifadeler ama bir gerçeğe işaret ediyorlar. Bu genel ifadelerin altına daha bir rengi olan duyguları koyacak olursak üç duygu çok önem taşıyor: Öfke, kaygı ve çökkünlük duygusu. Yani bunlar mutsuzluk diye tanımlanan duygular. Dolayısıyla kişiler bana büyük bir olasılıkla bu üç duyguyu birlikte, bir kokteyl gibi yaşadıkları için geliyorlar. Bu duyguların ortak paydasında ise temel bir seçeneksizlik duygusu var. Kişi, farklı davranabilme cesaretini kaybetmiş olarak geliyor.

DC: Anlıyorum. Sen mutlulukla ilgili ne düşünüyorsun? İnsan ne zaman mutlu olur?

KÖ: Aslında insanlar bu konuda iki temel şeyden bahsederler. Bir grup, bir duygu hâli olarak mutluluğu kendi bilişsel, düşünsel dünyalarıyla; benim tabirimle, bilişsel bahçeleriyle açıklar. Pozitif düşünmek, mutluluğu kendi içinde aramak gibi.

Fakat ikinci bir grup daha var. Oradakiler ise mutluluğu kendi dışlarındaki bir şeyle açıklıyorlar: Sağlıklı olmak, bir başkasıyla birlikte olmak, yeterince parası olmak gibi. Sonuçta bir kısmı "Dışarıda bir şey varsa ben mutluyum," diyor. Bir kısmı da "İçerde bir şey varsa mutluyum," diyor. Ben bunu görüyorum.

DC: Evet, gerçekten öyle. Kadirciğim, şimdi ben seninle mutluluk konusunu konuşacağım diye kendi kendime düşünürken elime bir kitap geçti. Tarih boyunca evlenme teklif edenler nasıl evlenme teklif etmişler, ona bakıyordum. Topluca bakınca evlenme teklifinin altında şöyle bir pazarlama taktiği görüyorum: "Mutlu olacaksın, seni mutlu edeceğim." Hem kadın hem erkek aynı şeyi söylüyor: "Mutlu olacağız." Niyet, evlenirken hem kendisinin, hem de karşıdakinin mutlu olması. O yöne doğru bir gidiş var. Fakat öyle bir süreç başlıyor ya da başlatılıyor ki bir bakıyorsun, birkaç yıl içerisinde ilişki eskimiş. Birbirlerini gördükleri zaman ha ayakkabıya bakıyorlar, ha karşıdakine bakıyorlar. Üstelik bu kullanılmış bir ayakkabı. Bir mutsuzluk hâli oluyor.

Telegram: @cinciva

KÖ: Tabii burada düşünülmesi gereken, evlenmeden önce ifade edilenler gerçekten samimi, içselleştirilmiş ifadeler midir; yoksa söylenmesi, dolayısıyla başkası tarafından duyulması hoş şeyler midir?

DC: Yani bizden bekleneni mi söylüyoruz?

KÖ: Evet. İnsana dair üç temel gerçeğimiz var. Bunlardan bir tanesi; biz insanlar, düşünüyoruz ve yorum yapıyoruz. Başka hiçbir canlı, insan gibi yorum yapmıyor. Yani bizim var olmamız, yorumlarımızın üzerine oturur. Dolayısıyla olaylara yüklediğimiz yorumların rengi neyse, duygularımızın rengi de o oluyor.

Şimdi bu açıdan baktığımızda aslında her birimiz duygularımızın şekli, şemaili ve rengi itibari ile nörolojik anlamda, beynimizin yapısı gereği bireysel bir sorumluluğa sahibiz. Yani sizinle benim ilişkimde, siz bir şey yaptığınızda eğer ben kızarıyorsam duygusal olarak, bu kızarma eylemini nasıl becerdiğimi kendime sormak zorundayım. Çünkü sizin yaptığınızın bizzat kendisi kızarılacak bir şey değil. Bir davranış yapıyorsunuz sadece, rengi olmayan bir şey belki de.

Dolayısıyla eğer ben, “Kendimi nasıl kızarttım?” sorusunu sormuyor isem, yapacağım tek bir şey kalıyor: “Beni niye kızarttınız Hocam?” diyorum ve kendi duygumun sorumluluğunu size yüklüyorum. Evliliklerde bu bireysel sorumluluk bilinci yitirildi-ği zaman, çiftler kendi yaşadıklarından ötürü hep karşısındakini sorumlu tutmaya başlıyor ve bu mantık içinde duygularının değişmesi için karşısındakinin değişmesini bekliyor. Çiftler uzun süre “Bak senin yüzünden ne hâllerdeyim,” deyip bu hâllerden çıkmak için karşısındakinin değişmesini bekliyor. Karşıdaki de aynı şeyi yapıyor.

İkinci temel gerçeğimiz: Bireyler birbirlerinden farklıdırlar. Muazzam bir bireysel farklılıklar dünyası var. Dolayısıyla her birey olaylara sahiplendiği, beraber yatıp kalktığı, en çok tanıdığı, kendi içinde tutarlı bir mantık çerçevesinde yaklaşır. Şimdi siz masanın öbür tarafından şu olaya bambaşka bir açıdan bakıyorsunuz ve sizin açınız da en az benimki kadar

Telegram: @cinciva

tutarlı. Şimdi düşünebiliyor musunuz; hangimizin açısı doğru, hangimizinki yanlış diye ikimiz bir muhasebeye giriyoruz. Burada bize komik geliyor ve girilir mi canım böyle bir muhasebeye, diyoruz. Ama maalesef çiftlere komik gelmiyor; aksine kendi bireysel farklılıklarını "doğrulukla" eşitleyip karşıdaki mantığı otomatik olarak "yanlış-layabiliyorlar".

DC: Evet, öyle oluyor.

KÖ: Karşıdaki de kendi bireysel farklılıklarını tek doğru olarak dayattığı zaman, öbür taraf yanlış oluyor. Oturup yıllarca hangimiz doğru, hangimiz yanlış diye tartışıyorlar.

DC: Evet, yıllarını böyle geçiriyorlar.

KÖ: Eğer biz evliliklerde karşımızdakinin bireysel farklılığını, kendi bireysel farklılığımız kadar olabilir görebiliyorsak o evlilik, o ilişki gerçekten huzurlu bir ilişki olur. Çünkü o zaman ben bilirim ki benim tavrım, tutumum, davranışım farklı gelse de eşim benim o farklılığımı kabullenecektir. Onun için benimle hayat yolculuğuna girişmiştir, derim.

Üçüncü bir şey: Her birey kendi içinde de farklıdır.

DC: Bu çok ilginç, bunu biraz açalım. Yani tek bir birey görmüyoruz aslında.

KÖ: Açayım. Şunu soralım kendimize: Biz çocuğumuza, eşimize, iş arkadaşımıza nasıl davranıyoruz? Köşedeki alışveriş yaptığımız bakkalımıza, annemize, babamıza nasıl davranıyoruz?

DC: Hatta birbirinden farklı durumlarda kendimize nasıl davranıyoruz?

KÖ: Aynen öyle. Örneğin, her birimizin içinde yalan söyleyen bir kişilik olmuştur. Uygun olduğu için olmuştur.

DC: Yani geçmişte ara sıra yalan söyledim mi diyorsun?

KÖ: Arada bir yalan söyledim. Üstelik dürüstlük seçeneğini bilerek ve yalanı seçerek söyledim. Çünkü her birimizin içinde sezgisel bir ölçüt var Hocam. O ölçüt, belirli bir durumda hangi seçeneğin bizim yararımıza olduğuna veya bizi zarardan

Telegram: @cinciva

uzak tutacağına karar verir. O ölçüt, o anda seçenekler arasında en uygun olanı seçer. Uygunluk yalandan yana ağır basıyorsa uygun seçenek o olur.

DC: Sen bilişsel varoluş terapisi ile ilgileniyorsun ve aslında yalan söyleyiş anında bile varoluş söz konusu, öyle değil mi?

KÖ: Evet.

DC: Aslında ben bir seçim yapıyorum ve 'var olabilmem için bunu yapmam lazım' tavrı içerisindeyim.

KÖ: Evet. Yani aslında her birimiz, bir kişilikler ailesi gibiyiz. İlişkiler nasıl oluşuyor bir düşünelim. Her birimizin içinde bir tercihler listesi var ve çok sezgisel bir şey bu. Ne bileyim, mesela doğayı çok seven bir Kadir Özer'im vardır benim. Bir gün birisiyle karşılaşıyorum, onun doğayı seven kişiliğini pek seviyorum, hatta âşık bile oluyorum. Ondan sonra onun başka bir kişiliğiyle tanışıyorum, benim tercihler listemin en üst sıralarında; bu kez ona da âşık oluyorum. Bir başka alt kişiliğiyle tanışıyorum, ona da âşık oluyorum. Ve sonra maalesef bunu, "Ben bu insana âşık oldum," diye özetliyorum. Ben aslında o insana değil; onun içindeki şu, şu ve şu "alt kişiliklere" âşık oldum. Biz bir varsayım yapıyoruz ve buna dayalı olarak, "Biz birbirimize âşık olduk, gel evlenelim," diyoruz. Oysa orada karşılıklı olarak henüz tanışmadığımız o kadar çok alt kişiliğimiz var ki. Onlardan bir tanesini üç sene, beş sene sonra gördüğümüzde "Aa, bu da nereden çıktı?" diyoruz.

DC: Aldatılmış hissediyoruz kendimizi.

KÖ: "Sen çok değiştin," diyoruz mesela.

DC: Veya "Bana yalan söyledin," diyoruz.

KÖ: Öyle diyoruz ama o her zaman oradaydı, sadece henüz tanışmamıştık, şimdi tanışmış olduk. Dolayısıyla bizler ilişkilerde karşılıklı olarak bu aileyi olduğu gibi kabul ediyor muyuz? Sevdiklerimiz de o ailede, sevmediklerimiz de, bunu kabul ediyor muyuz? Eğer ilişkiler bu kabulle başlıyorsa o zaman ben ve eşim henüz tanışmadığımız kişiliklerimizi görünce tabii ki şaşıracağız. Yeni tanışsam da, şaşırsam da o

Telegram: @cinciva

alt kişiliği karşımdakinin kişilik ailesinin bir üyesi olarak kabulleniyorsam o zaman o ilişkide gerçekten huzur, mutluluk ve kabullenmişlik hissini bolca yaşayabiliyorum.

DC: Bu bahsettiklerin ne kadar önemli… Evlenmeden önce bunların farkında olarak beklentilerimizi kurmak çok farklı bir sonuç getirir.

Kadirciğim, ben anne babalara birçok seminer veriyorum, konuşmalar yapıyorum. Her seminerden sonra anne babalar yanıma geliyorlar, sorular soruyorlar, etkileşimde bulunmak istiyorlar ve genellikle çocuklarının meslek seçimiyle ilgili olarak mutsuzluklarını dile getiriyorlar. İstiyorlar ki ben bir cümle söyleyeyim ve o söyleyeceğim sihirli cümle sayesinde her şey değişiversin, böyle bir beklentileri var. Ya da bir kimse, bir kitap getiriyor, "Hocam, öyle bir şey yazın ki çocuk okuduğu zaman bütün sorunlar tıkır tıkır halledilsin; hayatını benim istediğim şekilde düzenlesin," diyor. Bu şekilde gelenlerin çoğu meslek seçimi konusunda çocuklarını baskı altına almışlar. Daha geçenlerde, bir kentte, bir anne ile lise ikinci sınıftaki kızı geldiler. Kız diyor ki psikoloji okuyacağım, tek seçimim psikoloji olacak. Anne ise bana, "Ondan para kazanabilir mi? Ben onun hukukçu olmasını istiyorum. Kızım bu kadar kafayı takma, böyle takıntı hâline getirme diyorum. Hocam siz de bir şey söyleyin," diyor. "Hanımefendi ben psikologum," diyorum, "Olsun, olsun siz yine de konuşun. Kafayı takmasın psikolog olmaya," diyor.

KÖ: Komik olmuş Hocam.

DC: İncelediğim zaman şunu görüyorum. Genellikle annelerin, babaların kafasında çocuğun o mesleği ne kadar istediği pek bir şey ifade etmiyor. O mesleğin ne kadar gelir sağlayabileceği ve prestijli olduğu daha önemli. Ve şunu merak ettim, benim yerimde Kadir Özer olsaydı böyle konuşan bir anne babaya acaba o ne derdi? Bilmiyorum, izin verir miydin böyle bir soru sormalarına? Eğer sorsalardı sen ne derdin, nasıl derdin?

KÖ: Orada ne derdim, onu bilemiyorum. Herhâlde o anda pek bir şey söyleyemezdim. Çünkü inanılmaz yerleşmiş

Telegram: @cinciva

yorum kalıplarımız, temel inanış biçimlerimiz var. Anne baba çocuğuna bu kadar baskı niye yapar, niye o yokmuş gibi davranır? Çoğu ebeveyn, “Çocuk bir hamurdur, ben onu yoğurmalıyım, şekillen-dirmeliyim,” diye düşünür. Niçin yoğuracaktır onu? Ne olacaktır sonunda? Ebeveynin inancına göre çocuk iyi yoğrulur ve şekil-lendirilirse toplumun içinde olduğu varsayılan bir “insan borsasında” değerli bir mevki edinebilecektir.

DC: Çok güzel bir benzetme oldu bu.

KÖ: Hisse senetlerinin değer kazanması gibi, o da orada değer kazanacak. “Bunu nasıl yapacak?” diye soruyorsunuz ebeveynlere, “Doğruları yaparsa olur,” diyor. “Nasıl bileceğiz bu doğruları?” diye soruyoruz, “Ben biliyorum ya!” diyor. “Peki şimdi bu doğruları çocuğunuz bilmiyorsa ne yapacağız?” “Ona bizim öğretmemiz lazım,” diyor. “Ama ya o farklı bir şey düşünüyorsa?” diyoruz. “Farklı düşünmesi yanlış olur, ona doğruyu öğretiriz,” diyor. Demek ki böyle bir durumda biraz evvel saydığım o üç insan gerçeği çocuklarımız için geçerli değil. Onlar düşünmüyorlar; onlar henüz kendilerine özgü bir mantık yürütemezler ve onlar eğer biz devrede olmazsak sevilen, sayılan, değerli görülen bireyler olup o borsadaki yerlerini alamazlar. Şimdi biz anne babalar, çocuklarımıza ne kadar baskı yaparsak yapalım onların olaylarla ilgili yorumlarını hiçbir zaman engelleyemeyiz. Çünkü onlar da anne babaları gibi birer insan.

DC: Bu noktada bir anımı seninle paylaşmak istiyorum. Yusuf Karabulut isimli bir arkadaşım var benim, psikolog, meslektaşım. Üç yaşında bir kız çocuğu var. Geçenlerde havaalanında karşılaştık, Diyarbakır’dan geliyoruz. Bir anısını anlattı: Üç yaşındaki kızı arabada, arkada çocuk koltuğunda oturuyor, babasına sorular soruyormuş. Diyor ki “Yarım saat soru sordu, cevap verdim Hocam, aynı zamanda araba kullanıyordum. Fakat yorulmuştum artık. Ben de; kızım, çok yoruldum, biraz soru sorma da dinleneyim, dedim.” Bunun üzerine kız da durmuş, durmuş ve en sonunda ‘Ama baba, ben insanım,” demiş.

KÖ: Çok güzel işte.

Telegram: @cinciva

DC: Varoluşunun gerçeği bu. “Ama baba ben insanım, elimde değil sormamak.” Yani senin de söylediğin gibi, keşke yorum yapmasa ama insan mutlaka yorum yapacak; çünkü insan.

KÖ: Yapıyor. Bizler, çocuklarımız uzun süre vekâleten yaşasınlar istiyoruz. Yani biz onların vekili olalım. Ne olsun? Mesela dışarıda kar yağıyor değil mi, evladım eldivenini giy, diyelim, o eldivenini giysin. Evladım, bilmem ne yap, o yapsın. Peki, çocuk bir dahaki sefere dışarı çıkarken eldiven giyecek mi? Hayır. E ne bekliyor? Benden talimat bekliyor. Kendi kararlarının, kendi yorumlarının ve bunların getirdiği sonuçların ne olduğunu bizzat görmeden öğrenmelerini istiyoruz.

Ben anne babalara, “Efendim, siz ileride çocuğunuzu sonucu ne olursa olsun kendi davranışlarının ve kararlarının sorumluluğunu alma olgunluğuna sahip bir yetişkin olarak görmek ister misiniz?” sorusunu yönelttiğimde, istisnasız hepsi evet diyor. Ama o anda yaptıkları şey öbür uçta.

DC: Bu ne perhiz, bu ne lahana turşusu hadisesi oluyor. Peki, insanların sevdiği işi yapması veya sevmese de para kazandığı işi yapması konusuna ne diyorsun?

KÖ: Gene iki görüş var Hocam: Birinci görüş, kendi tercihleri, kendi kararları doğrultusunda sevdiği işi yapsa “Evet, belki az para kazanır ama mutlu olur,” diyor. Diğer görüş de “Mutluluğu filan bırak, para kazanalım da sonra mutlu oluruz,” gibi bir şey söylüyor. Yani para kazanıldığı zaman tabii ki bir duygu yaşanıyor. Belki de o parayla bir şey satın almanın verdiği bir hazdır, ama mutluluk değildir herhâlde.

Bunu, biraz evvel söz ettiğimiz anne babalara bağlayacak olursak, “Niçin bunu yapıyorsunuz?” diye soruyorum, “Mutlu olması için,” diyorlar.

DC: Diyorlar değil mi?

KÖ: Evet diyorlar. “Ama bu kararı, söz konusu olan kendi yaşamınız olsaydı alabilirdiniz ancak,” diyorum, “Olsun,

Telegram: @cinciva

doğru karar benimkisi," diyorlar. Yani o; kendilerine ait bireysel bir tercih olmaktan çıkmış, olması gereken şey hâline gelmiş. O zaman şu soruyu soruyorum: "Peki, aynen sizin kafanızdaki gibi, çocuğunuz bütün insani becerilerini yitirdi; tıpkı bir hamur oldu, siz onu yoğurdunuz ve olması gereken, doğru tercih dediğiniz kafanızdaki mesleği seçti. Sonra bu mesleği icra etti ve müthiş paralar kazandı. Ama aynı zamanda fevkalade mutsuz; çünkü 'Bu yaşam, bu var olma hâli, benim kendi kararımla içinde bulunduğum bir var olma hâli değil!' diyor. Birinci seçenek bu. İkinci seçenekte ise onun gerçekten kendi kararları doğrultusunda seçtiği bir meslek var, o mesleği yapıyor. Çok mutlu ama maddi olarak çok da rahat değil. Bu iki seçenekten hangisini kabul ederdiniz?" diye soruyorum. Çok az sayıda anne baba, "Hayır, benim dediğimi yapsın, mutsuz olması önemli değil ama para kazansın," diyor. On ebeveynden sekizi, yani çoğunluk, "Kendi kararını versin, mutlu olsun, önemli olan o," diyor. Ama ne yazık ki birer ebeveyn olarak bu soruya verdikleri yanıt ile eylemleri birbiriyle hiç uyuşmuyor.

Bu çerçevede, anne ve babaların bütün bu çabaları aslında boşuna. Boşuna, çünkü bu, insan olmanın temel özelliğidir: Kişi, başkalarının kararlarına uyumlu davranıyormuş gibi yapsa da aslında yine de kendi bireysel özerkliğini gözeten kararlarını alıyor.

DC: Böyle oluyor, değil mi?

KÖ: Evet. O özerkliği yitirmek, insanın kişisel gelişimi açısından müthiş bir tehlike. O özerklik, bizim korumamız gereken bir alanımız. Bu benim; biriciğim ben, bu benim yaşamım. Çünkü hepimizin tek ve yegâne sermayesi bu, başka hiçbir sermayemiz yok.

DC: Yani eninde sonunda biz kendi yolculuğumuzu yapıyoruz, her ne kadar yapmıyormuş gibi gözüksek de. Bunu keşfedip anne baba, öğretmen, toplum olarak insanları "mış gibi" yapmaya zorlamadan, kişinin buna sahip olmasına izin vermek, aslında sağlıklı bir adım olur.

Telegram: @cinciva

KÖ: Başta seçeneksizlik duygusu demiştim. Örnek olsun diye söylüyorum, mesela üniversiteye girmek isteyen, çeşitli sınavlara hazırlanan gençlerde görüyorum; özellikle kendini başarılı bir öğrenci olarak tanımlamış bir genç, başarısızlık ile görevlendirilmiş alt kişiliğini yasaklama çabasına girişiyor. Yaşadığı kaygı da bu. Kendine başarısızlığı yakıştıramaz hâle gelmiş bu genç, o izni veremiyor. İşte varoluşumuzun sıkışması budur.

DC: Evet. Halbuki ailenin bir parçasıdır o tip de, değil mi? Bir "Merhaba," diyebilse, rahatlayacak.

KÖ: Aynen öyle. Onu da başarılı alt kişiliği kadar sahiplenebilse… Çünkü o, onun gerçekten yararına olan bir alt kişilik. Çünkü onu tanıdıkça, başarılı alt kişiliğimizi tanıyoruz. Başarılı alt kişiliğimizi tanıdıkça, başarısızlığımızı tanıyoruz. Bu ikisinin birlikte olması lazım varoluşumuzda.

DC: Anlamlı olabilmesi için ikisine de gerek var, değil mi?

KÖ: Evet, ikisine de gerek var. Dolayısıyla bunun bir tanesini dışarı atmaya çalışmak nafile bir çabadır. Ve işte onun sıkıntısıyla geliyorlar bana. Ben de onlara, başarılı bir insan olmayı bırak da insan olmaya çalış, diyorum. Yani başarıları yapan tarafınla başarısızlıklar yapan tarafın aynı ailenin içinde, bunları aynı sevgiyle kucaklayacak mısın? Kendine bunu da yakıştıracak mısın? Özerklik dediğimiz şey bu işte: "Tamam, bu da benden," diyebilmek ve bunu kendine yakıştırabilmek.

DC: Martin Seligman isimli Amerikalı bir psikolog, olumlu psikoloji ve mutluluk üzerinde birçok çalışma yaptı. Türkçeye Gerçek Mutluluk olarak çevrilen Authentic Happiness adlı kitabında, pleasure ve joy diye iki kavram ortaya koyuyor Seligman. Ben bunları Türkçeye haz alma ve doyumluluk olarak çeviriyorum. Örneğin; sabah kalktınız, kahvaltı için ailecek bir yere gittiniz, yiyeceklerinizi ısmarladınız, çok güzel bir kahvaltı yaptınız birlikte. Bundan haz aldınız, keyifliydi, diyor. İşte bunun adı pleasu-re. Ama diyor, ikinci şekilde, kahvaltıyı evde kendiniz hazırladınız. Bizzat emek verdiniz. Sonra oturdunuz hep birlikte kahvaltı yaptınız. Araştırmalar gösteriyor ki lokantada yapılan kahvaltıdan aldığınız haz

Telegram: @cinciva

devam etmiyor, bitiyor, bir şey kalmıyor geride. Ama kahvaltıyı kendiniz hazırlarsanız eğer, o doyumluluk duygusu devam ediyor. Ve bunun gibi birçok örnek veriyor Seligman.

Bana çok ilginç gelen şuydu: Televizyon seyrediyorsunuz, kapattınız, bitti. Aa ne güzel programdı, diyorsunuz. Şimdi bizim programı seyredenler, ay ne güzel programdı, diyecekler. Ondan sonra bitip gidecek. Ama şu konuşmamızı yazıya döksek, onu kitaptan okusalar böyle olmayacak. Araştırmalar, kitap okuyanda bir doyumluluk duygusunun oluştuğunu gösteriyor. Ve geldiği nokta da şu: Eğer kişi yaratıcı olarak işin içine girmişse, bir üretme faaliyetine geçmişse, kendini ortaya koymuşsa, o zaman bir doyumluluk hâli oluyor. Ve enteresan bir şey, toplum refaha erdikçe, para arttıkça, evde kahvaltı yapma alışkanlığı azalıyor. Paran var çünkü, hepsini hazır alabiliyorsun. Ya da mesela elde oyuncak yapmıyorsun artık. Ve ondan dolayı Seligman diyor ki "Böyle bir gizli tehlike var, farkına varalım." Burada önemli bir mesaj var gibime geliyor. Bunu seninle paylaşmak istedim ve bunun üzerinde konuşmanı istiyorum. Çünkü bana öyle geliyor ki Türkiye kalkınmak isteyen, refah düzeyini yükseltmek isteyen bir toplum.

KÖ: Evet, şimdi Martin Seligman'dan alıntıladığınız örnek çok önemli. Kim üretiyor? Siz mi ürettiniz, ben mi ürettim yaşamımı? Yani bu kahvaltı kimin üretimi? Kim kararlar aldı da bunu yaptı? Ben. "Benim kararlarım ile buraya geldim, bunu var ettim," diyor isem oradan elde ettiğim haz önemli. Yaşamsal bir haz bu: "Ben yarattım" demek, bir insan için inanılmaz bir haz kaynağıdır. Bireyin en çok duymak istediği cümle budur: "Ben yarattım."

Şimdi acaba biz çocuklarımıza kendi kararlarını yaşama geçirip bunların sonuçlarından öğrenmeleri için, ortaya çıkan bir şeyin gerçekten kendi ürünleri olması için ne kadar fırsat veriyoruz? Benim kanaatime göre, hiç vermiyoruz. Tıpkı sizin örneğinizde olduğu gibi onlara, "Sabah kahvaltısını git şurada ye. Ben sana kahvaltıyı veriyorum. Soru sorma! Ben sordum, bak yemeği yaptım, önüne getirdim," diyoruz. Biz parmak kaldırıp soru soran, merak eden çocuklardan hazzetmiyoruz.

Telegram: @cinciva

DC: Evet, hazzetmiyoruz.

KÖ: Çünkü onlar kendi bahçelerinin seslerine kulak verip onları seslendiriyorlar bize. Biz de onlara, “Sen kendi sesini dinleme, benim sesimi dinle,” diyoruz.

DC: Evet. İçimizde bir şey diyor ki “Ama baba, ama anne, ben insanım.” Tıpkı arkadaşım Yusuf Karabulut’un çocuğunun dediği gibi.

Kadirciğim, şimdi bizi takip eden, izleyen anne baba adaylarında farkındalık yaratmak için bunca yıldır uğraş veren, gözlemler yapan bir insan olarak bir şeyler söylemeni istiyorum. Nelerin farkında olmak önemli?

KÖ: Ben anne babalara üç şeyi hatırlatmak isterim. Bunlardan bir tanesi şu: Çocuklarınızla ilişki kurarken çocuğunuzun sergilediği herhangi bir davranışla ilgili, farkında olmadan, çok hızlı bir şekilde yorum yapıyorsunuz. Dolayısıyla, çocuğunuzla ilişkinizde yaşadığınız her ne ise -bu öfke de olabilir, mutluluk da olabilir- bunu yorumunuza borçlusunuz; çocuğa borçlu değilsiniz. Çünkü, “Çocuk beni öfkelendirdi!” diyen bir ebeveyn, kendini değiştirmek yerine çocuğu değiştirmeye yönelir.

İkincisi şu: Çocuğunuz belirli bir olayla ilgili sizden ancak ve ancak farklı düşünür. Onun farklı düşünüyor olması, yanlış düşünüyor olması anlamına gelmez.

Üçüncüsü de: Karşınızda bir tek çocuk yok, birçok çocuk var. Çocuğunuzun size sergilediği nice çocuğu bir diğer çocuk kadar kabullenin, sahiplenin. Çocuğunuz; tıpkı sizin gibi bir çocuk ailesi, kişilikler ailesi olarak yaşıyor.

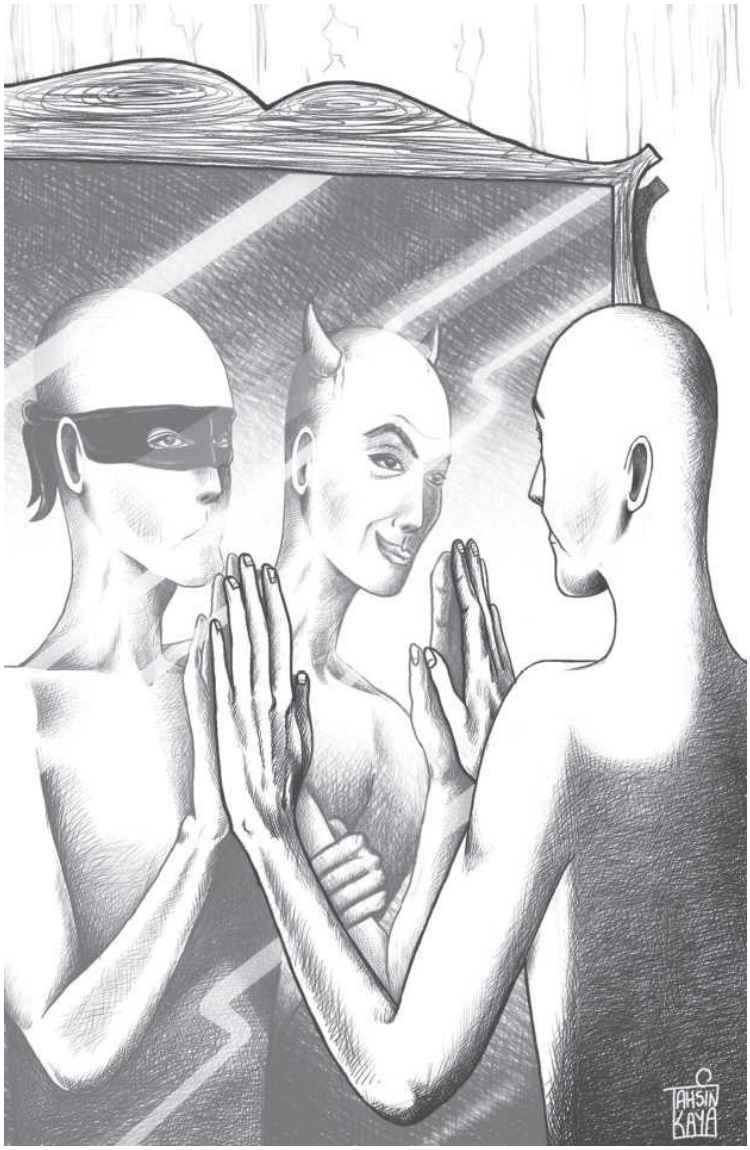
DC: Bir tek çiçek değil, bir demet sanki.

KÖ: Evet, bir demet o; muazzam, zengin bir demet. Dolayısıyla çocuğunuzun içindeki o alt kişiliklerinin dışarı çıkmasına izin vermek önemlidir.

DC: Bu söyleşimiz Kadir Özer’le keyifli bir yolculuk oldu. Teşekkür ediyorum sana. Konuşmalarınla zenginleştiriyorsun. Yeniden buluşmak dileğiyle diyorum.

Telegram: @cinciva

KÖ: Memnuniyetle Hocam.

KONUŞMA SONRASI

Siz de çare bulmak için on altı bin saat insanların dertlerini dinlerseniz sonunda insanlarla ilgili önemli içgörülere ulaşırsınız. Benim alanım insan ilişkileri, zaten insan dertlerinin çoğu ilişkilerden kaynaklanmıyor mu?

Bu konuşmadan sonra bende kalan en önemli mesaj, “selamlaşma ve ilişki içinde kalabilme” bilinci oldu. Değiştirmeye çalışmadan, yargılamadan, zorlamadan, itmeden, yönlendirmeden verilen bir selam ve bu selamdan sonra gelen saygı dolu bir ilişki. En önemli selam, kendine verilen selam: Değiştirmeye çalışmadan, yargılamadan, zorlamadan, itmeden, yönlendirmeden kendine verilen bir selam.

Telegram: @cinciva

Peki, içimdeki yalancıyı, içimdeki hırsızı keşfettiğimde ona nasıl selam vereceğim? Kadir Özer, “Kızma, yargılama ama anla,” diyor. Neden hırsızlık yapmak zorunda kaldığını anla! Neden yalan söylemek zorunda kaldığını anla! Hırsızlık yapmak zorunda kalan, yalan söylemekten başka çaresi kalmayan biri mutlu bir insan değildir. Neden o duruma düştü? Anla.

“Bir daha hırsızlık yapmayacaksın. Sakın bir daha yalan söylediğini duymayayım!” demek için emek ve sevgi gerekmez; korkutman yeter. Fakat işin kolayına kaçmaktır bu. Hırsızlık yapmak zorunda kalan, yalan söylemekten başka çaresi kalmayan bir insanı dinlemek, anlamak ve ona anlayışla yardım etmek sevgi gerektirir, emek gerektirir. İşte bu, o kadar kolay değil.

Kendisi tarafından sevilen, takdir edilen ve anlamaya değer görülen bir insan diğerlerini daha kolay anlar ve sever. Ve sonuçta daha dertsiz bir insan olarak yaşar.

Kadir Özer’in gözlerindeki ışıltı onun kendisiyle severek sohbet içinde olduğunu gösteriyor. Gözlerindeki bu ışıltının hiç bitmemesi, en içten dileğimdir.

Telegram: @cinciva

Levent Üzümcü

Tiyatro sanatçısı Levent Üzümcü, 1972 yılında İzmir'de dünyaya geldi. İlk, orta ve lise öğrenimini İzmir'de tamamladıktan sonra, Eskişehir Konservatuarı Tiyatro Oyunculuğu Bölümü'nden mezun oldu. Sonrasında Bursa Devlet Tiyatrosu ile oyunculuk hayatına adım atan Üzümcü, Bursa'da bulunduğu dönemde AS TV 'de üstlendiği sunuculuk görevi ile televizyondaki ilk deneyimini elde etti.

Daha sonra İstanbul Büyükşehir Belediyesi Tiyatrosu'nda görev alan Levent Üzümcü'nün televizyon dizilerinde rol almaya başlayışı da bu döneme denk gelir. Bir Umut, Evdeki Yabancı, Biz Size Aşık Olduk, Avrupa Yakası ve Şen Yuva, rol aldığı dizilerden bazılarıdır. İstanbul Halk Tiyatrosu'nun da kurucularından olan Levent Üzümcü, beyaz perdede Beyza'nın Kadınları, Kaçan Fırsatlar Limited ve Abimm filmlerinde rol aldı.

Levent Üzümcü, tiyatroda ise Metro Canavarı, Kuyruklu Yıldız Altında, Candan Can Koparmak, Dantonun Ölümü, Gündüze Gebedir Gece, Barut Fıçısı, Tehlikeli İlişkiler, Can Tarlası, Gagarin Sokağı ve Alevli Günler adlı oyunlarda rol almıştır. Üzümcü, evli ve iki çocuk babasıdır.

En Tehlikelisi Karanlığı Gerçek Sanmak

Doğan Cüceloğlu: Bugün konuğum Levent Üzümcü.
Kendisiyle yaşam ve mutluluk üstüne bir sohbet edeceğiz.
Levent Üzümcü: Ne kadar güzel.

DC: Biz, sokak röportajlarında insanlara, "Kendinizi ne zaman mutlu hissedersiniz?" diye soruyoruz. İnsanların çoğu bu soruya yanıt verirken zorlanıyor. Ben de merak ediyorum

Telegram: @cinciva

sevgili Levent, gerçekten kendini mutlu hissettiğin zamanlar hangileri, bizimle biraz paylaşır mısın?

LÜ: İnsanların ne zaman mutlu olduklarını öğrenmek benim için daha önemli. “Ben ne zaman mutluyum”dansa, “onlar ne zaman mutlu?” Ben bunu öğrenmeye çaba sarf ediyorum. Bakın bunun nedenini de açıklayayım: Ben işim gereği İstanbul’un çeşitli yerlerinde koşturuyorum aslına bakarsanız. Oradan oraya ulaşmak için çaba sarf ediyorum; arabayla aşamayacağım yerleri deniz otobüsüyle, takayla ya da herhangi bir ulaşım aracıyla aşıp gideceğim yere vaktinde ulaşmaya çalışıyorum. Bunlardan bir tanesi de taksi. Genellikle taksi şoförleriyle konuşup onların hayatlarıyla ilgili bilgi almaya çalışıyorum. Çok merak ediyorum; nerede askerlik yaptılar, nerede doğdular, nerede büyüdüler, nasıl bir aileden geldiler, evliler mi, çocukları var mı? Laf olsun diye değil, gerçekten onların hayatını merak ettiğim için soruyorum.

Bugün yolda gelirken bir taksi şoförü, ekonomik krizin kendisini nasıl berbat bir hâle getirdiğini, nasıl bir anda dört tane çocuğu oluverdiğinden dem vurdu. Çok umutsuzdu hayata karşı ama çok mutluydu. Sizin gibi, benim gibi çocuk sahibi olanlar bunun ne demek olduğunu çok iyi anlarlar. Hani derler ya anne babalarımız, “Sen bir gün anne baba olduğunda anlayacaksın benim ne hissettiğimi,” diye… İşte bu, ortak bir dil: Anneler, babalar birbirleriyle aynı dili konuşurlar. Eğer ki onların da çocukları yoksa arkadaşlık ilişkilerimiz biter, biz çocuk sahibi olduktan sonra. Çünkü aynı dilden konuşmayı bırakmaya başlarsınız. Siz de bilirsiniz ki yeni çocuğu olmuş çiftler çok yakın olmasalar bile, uzaktan tanısalar bile birbirlerini hemen arkadaş olmaya başlarlar, arkadaşlıkları daha da ilerler. O yüzden de eğer arkadaşlarınızın içinde anne baba olmayanlar varsa yavaş yavaş arkadaşlığınız kopmaya başlar.

DC: Oldu mu sende bu?

LÜ: Olmaz mı Hocam? Çünkü çok sosyal insanlarız biz, sosyal işler yapıyoruz ve hiç kimseyi yargılamadan ve hiç kimseye karşı ön yargıyla bakmadan bir hayatı tercih edip o

Telegram: @cinciva

hayatı yaşıyoruz. Ama siz bir noktaya geldikten sonra, herkes sizi kendi baktığı noktadan arkadaşı olarak görmemeye başlıyor.

DC: Başlıyor değil mi? Doğru.

LÜ: Maalesef öyle. İşte ben bütün bunları öğrendiysem ve insanlara eğer yardım edebilmişsem, o zaman çok mutlu olurum. Tabii ki eğer evliyseniz, çoluğunuz çocuğunuz varsa, eve gittiğinizde onlarla geçireceğiniz hoş bir vaktin karşılığı yoktur. Ama beni mutlu eden şey, birilerinin hayatta nasıl mutlu olduğunu bilmek.

DC: Evet. Peki taksiden inerken bir fark görüyor musun o taksicinin yüzünde? Seninle konuşmuş olmaktan, paylaşmış olmaktan dolayı yüzünde bir ışıltı, bakışlarında bir fark görüyor musun?

LÜ: Evet görüyorum. Mesela ben bugün taksiden inerken şoföre dedim ki "Çocuklardan bahsettin; şu 5 lirayla onlara bir çikolata alsana benim için." "Ağabey ama ben…" "Yahu," dedim, "50 lira filan değil, al şu 5 lirayı, çocuklara çikolata al." Onlardan bahsettik ya, o yüzden. İnsanlara yardım etmek beni çok mutlu ediyor.

DC: Sevgili Levent, bu program bir farkındalık yaratma isteğiyle oluştu. Her şeyde olduğu gibi, bu mutlulukta da farkında olmak çok önemli gözüküyor bana.

LÜ: Aynen öyle. Düşünsenize, bazen insan hayatının son dakikasında bile bir farkındalık geliştirebiliyor. Bu neye yarar bilmiyorum; çünkü hayatınızın son dakikasında "Allah kahretsin!" deyip gidebilirsiniz de. Ne kadar kötüdür, düşünsenize. Eyvah, koca bir hayat gitti elinizden!

DC: Evet, bu çok acı olur.

LÜ: Koca bir hayat gitti elinizden ve siz tam giderayak eyvah dediniz. (Gülüyor) Çok, çok acı bir şeydir bu. Dolayısıyla, farkında olabilmek için insanın gözlerini koca koca açması, karanlıkta görmeye çalışması lazım. Düşününce, insana o kadar ilginç geliyor ki… Sizden başka dünyada bugüne kadar milyarlarca insan otuz yedi yaşına geldi. Sizden

Telegram: @cinciva

başka dünyada bugüne kadar milyarlarca insan çoluk çocuk sahibi oldu. Biz onların ürünleriyiz, onlarla akrabayız. Onların yaşadığı şeyleri yaşıyoruz üç aşağı beş yukarı. Ve o karanlığın içerisinde giderken yolunu bulmaya çalışan, etrafa çarpan insanlar gibiyiz. Birisi ve çok büyük ihtimalle biz, elektrik lambasını bulmaya çalışıyoruz, farkındalık o.

Kimisi erken bulup çat diye açıveriyor, "Vaay burasıymış!" deyip alanını genişletiyor, alanının keyfini çıkartıyor. Kimisi de karanlığın içinde sürekli bir yerlere çarparak, düşerek, tökezleyerek, ışığı arayarak ve bulamayarak bir ömür tüketiyor. Tam düştüğü yerde bir bakıyor ki "Aa ışık!" ve öldü…

DC: Ama gerçekten içimizde böyle bir şey var, bir muhasebeci var sanki. Işığın yanıp yanmadığının ve kaç kez yandığının farkında olan bir yanımız var. İşte o yanımız diyor ki, bu kadar karanlık olmaması lazım.

LÜ: Bence en tehlikelisi ne biliyor musunuz? En tehlikeli olan şey, karanlığı gerçek zannetmek. Siz karanlığı gerçek zannederseniz o zaman ışık aramaya bile kalkışmazsınız. Işık aramak bir çabadır. Belki son anda bulursunuz; ama mutlu ölmek için bir çaba da olabilir bu. Çıt diye açar, buymuş der ve ölürsün. Ama karanlığı gerçek zannedersen hiç ışık aramazsın ki.

İşte o farkındalığı hiç geliştirmeme hâlini, hayatı doğru düzgün yaşamak için en uygun yol olarak görmek, var olan şeyi gerçek zannetmek ve sadece onu doğru bilmek. İşte bu, insanı herhangi bir arayışa teşvik etmeyen; sadece sizi değil, insanları da nesiller boyunca mahvetmeye devam edecek bir yaşam.

DC: Leventçiğim, ben okulları ziyaret ederken öğretmen arkadaşlarımdan izin alıyorum, sınıfa giriyorum. Bu sınıf; ilkokul, ortaokul veya lise düzeyindeki herhangi bir sınıf olabiliyor. Şöyle bir şey soruyorum onlara: "Bakın, ben içinizden birinin karşısına geçip 'Acaba benim çişim geldi mi?' diye sorsam, ne olur?" Aralarında gülüşüp "Olur mu öyle şey?" diyorlar. "Tuhaf, değil mi?" diyorum. "Evet, tuhaf,"

Telegram: @cinciva

diyorlar. “Çünkü çişim geldi mi gelmedi mi diye benim bilmem lazım değil mi?” diyorum. Sonra da onlara şunları söylüyorum: “Biz birçok şeyin farkındayız; aç mıyız, yorgun muyuz, uykulu muyuz, çişimiz geldi mi gelmedi mi, şu anki duygularımız ne ve daha birçok şey. Bir şeyin daha farkındayız. Burada ne kadar var olmak istiyoruz, burada ne dereceye kadar varız? Mesela bazı ortamlar vardır; hiç orada olmak, orada kalmak istemezsiniz. Orada kendiniz değilsinizdir, orada zorla bulunduğunuzu hissedersiniz. Bazı ortamlar vardır; orada yüzde yüz varsınızdır, orada devam etmek istersiniz. Şimdi bir düşünün, siz bu okulda ne kadar varsınız? Sıfırla on arasında değerlendirin ve bir not verin.” Öğrencinin biri el kaldırdı ve “Küsurlu verebilir miyiz?” diye sordu. Hayret ettim, verebilirsin, dedim. Gittim baktım, 6.8 vermiş.

LÜ: Neye istinaden?

DC: Çok enteresan bir şey, 6.8 vermiş not olarak. Ve böyle noktalı, küsurlu veren o kadar çok öğrenci oldu ki. Sonra değiştirdim, sıfır ile yüz arasında yaptım not baremini ve gayet ciddi bir biçimde biri 72 yazıyor, öbürü 57 yazıyor… “Niye 57?” diye soruyorum, “Öyle hissediyorum,” diyor. Demek ki içimizde termometre gibi bir şey var, bize tam rakamı söylüyor.

LÜ: Şairin dediği gibi, “Ne kadar yalansız yaşarsak o kadar iyi.” Şiirin böyle bir güzelliği var işte. Ne derdin varsa bir dizede, iki dizede hemen anlatıveriyor.

DC: Evet, güçlü. Leventçiğim, içinde yaşadığın toplumsal koşulları göz önüne aldığında; kendi yaşamında var olarak yaşayabilmeyi kolayca başarabiliyor musun, yoksa mücadele etmen mi gerekiyor? Yani kendi yaşamında var olarak yaşaman ne kadar mümkün?

LÜ: Ben kendi yaşamımda var olabilmek için her zaman çok çabaladım. Çünkü kendi yaşamımda var olmanın, var olabilmenin temel direği benim için çok uzun zaman başkalarının yaşamlarında var olmak ve kabul görmekti. Bu çok etkilidir, çünkü biz sosyal varlıklarız. Başkalarının

Telegram: @cinciva

yaşamlarında var olamayıp kendilerini başkalarının yaşamlarında kabul ettirememiş, kendi hayatlarında var olanların sayısı çok fazla değildir dünyada. Bu özel bir yetenektir ve herkese nasip olacak bir şey değildir. Kendi kendine yetebilmektir belki de o ya da başkalarına hiç ihtiyaç duymadan, biraz da egoizmle, biraz da narsisizmle bağlantılı bir şeydir belki. Ama ben her zaman istedim ki başkalarının hayatlarında var olabileyim, başkalarının hayatlarında kendimi kabul ettirebileyim. Bu kendini kabul ettirebilmekle ilgili çok temel bir yoldu bende. Ondan sonra kendime dedim ki "Yahu Levent, başkaları neden bu kadar önemli?"

DC: Kaç yaşlarındaydın bunun farkına vardığında?

LÜ: Ben bununla ilgili elektrik düğmesini bulduğumda otuz-lu yaşlarımdaydım.

DC: Çok önemli bu zaman.

LÜ: Çook geç bana göre, çok geç. Kimisi belki bunu ön dört, on beş yaşlarındayken buldu. İnsanlar neden bu kadar önemliler ki dedim. Onların hayatında sen var olunca, ne değişecek senin hayatında? Zaten bir iş yapıyorsun, insanlar yaptığın iş nedeniyle seni tanıyorlar. Yani bir şekilde, yarım yamalak da olsa, ismini doğru bilmeseler de bir şekilde var olabiliyorsun insanların hayatlarında. Ama bu değildi benim amacım: Beni gerçekten bilsinler ve bu hâlimle kabul etsinler istedim. Hiç kimse buna zorunlu değil ve bense başkalarına kendimi anlatmak için, insanlara kendimi ifade etmek için yıllarımı verdim.

DC: Evet. İyi ki elektrik düğmesini buldun ve bastın.

LÜ: İyi ki buldum.

DC: Ben de senin gibi farklı toplumlarda bulundum. Birey olmayı önemseyen toplumlar var; bireyin bireyselliğine izin veren, kendi yaşamında var olmasını cesaretlendiren toplumlar var.

Mesela şimdi mutlulukla ilgili olarak konuşuyoruz. Düşü-nünce, şöyle bir şey söylemek bana tuhaf geliyor: "Efendim, bu toplumda tek tek bireylerin her biri çok mutsuz. Fakat

Telegram: @cinciva

toplum olarak çok mutlular.” Tuhaf geliyor bu bana. Adamın bedenindeki her hücre hastalıklı ama bedeni çok sağlıklı… Sana da tuhaf geliyor, öyle değil mi?

LÜ: Adam ölmüş ama çok sağlıklı… (Gülüyor)

DC: Çok sağlıklı, değil mi? Veya aynı şekilde şu da tuhaf: “Efendim, tek tek bireyler çok mutlular ama toplumun kendisi çook mutsuz.”

LÜ: Özellikle ülkemizle ilgili bu çok söylenir: “Herkes çok mutlu canım. Bakma, onlar kalabalık olunca, uzaktan öyle görünüyorlar.” (Gülüyor)

DC: Tiyatroya gitme ile bireyin önemsenmesi, iç dünyasının zenginliği gibi konular ilişkiliymiş gibi geliyor bana.

LÜ: Bakın, ben genellikle taksi şoförlerinden, toplumun nabzından yola çıkarım. Diyorum ki “Hiç tiyatroya gittin mi?” “Yok ağabey, bizde öyle para yok,” diyor. “Sen Şehir Tiyatrolarında oynanan oyunların bilet fiyatlarını biliyor musun?” diye soruyorum. “Ne kadar ağabey?” “Dört lira.” “O kadar ucuz mu yahu?” “Gel bak, dört liraya beni izlersin, değişiklik olur.” diyorum ben de.

Ama bakın bir de Ümraniye’de bir duraktan taksiye biniyorum, şoför Ümraniye’de oturuyor. “Ağabey biz yılda yirmi tane oyun izliyoruz karımla,” diyor. “Nasıl?” diye soruyorum. “Ağabey, tiyatro dört lira. Gidiyorum tiyatroya, sekiz lira para veriyorum, birer tane de kola içiyoruz, on lira. Karımla birlikte harika vakit geçiriyoruz, her gün oyun izliyoruz farklı farklı.” Bulmuş yolu. DC: Evet.

LÜ: Yani o, televizyondaki dizelerde elektrik parası vererek izlediği aktörleri aynı zamanda bir de tiyatro sahnesinde görüyor. Ümraniye’de oturuyor, sürekli tiyatro sahnesine gidiyor, dört lira veriyor, gelip izliyor. Bulmuş işte yolunu.

Herkes aslında parasızlıktan yakınıyor ama sanatla ilişkisini kuramıyor. Sanat insanlara bu dünyanın farklı bir kesitini ya da belki görüp geçtiği bir kesitini gösterir ve ondan sonra şunu bekler: Sabah kalktığında bu akşam izlediği oyun izleyicinin aklına takılırsa ne mutlu. İyi sanat eseri odur. Akşam oyuna

Telegram: @cinciva

gidersiniz, sabah kalktığınızda ilk onu düşünürsünüz: “Ne güzeldi.” Oyundaki karakterleri, konuyu düşünürsünüz ve işte sanatı alımlarsınız. Bu bir kamu hizmeti: Dört liraya tiyatro yapıyoruz, buyurun gelin izleyin.

DC: Öğrencilik hayatın boyunca tiyatro kollarıyla hiç ilgilendin mi?

LÜ: Şöyle bir şey oldu: Lise sondayken sınıfımı değiştirip yeni bir sınıfa geçtiğimde Savaş Özdemir’le tanıştım, yeni sınıf arkadaşımla. Sınıfa girer girmez bana gelip dedi ki “Sen hiç tiyatro yaptın mı?” “Yapmadım ama yaparız,” dedim. Gittim en arkaya oturdum, o zaman da böyle uzun boylu olduğum için yerim en arkadaydı. Sonra Savaş da geldi yanıma oturdu.

Savaş’ı hep görüyordum; o da benim gibi parasızlıktan lacivert ceket alamamış, ikimiz de babalarımızın eski, kareli ve okul ceketi olmayan ceketlerini giyiyoruz. Hani öğretmenler “Çocuğum bu okul ceketi değil!” diye hep uyarırlardı ya, yok ki okul ceketi.

Neyse, Savaş bana dedi ki “Çok güzel bir oyun var, gel bunu yapalım.” Ben de yapalım, dedim. “Ama,” dedi, “tiyatro koluna girmemiz lazım.” Dedim ki “Bırak şimdi tiyatro kolunu, ben gezi gözlem koluna girip bu sene lise sonların yapacağı şehir dışı gezilerini organize edeceğim. Ama tiyatro yapacaksan da yaparım seninle.” Benim derdim gezi gözlem kolu başkanı olup oradaki arkadaşları Marmaris’e götürmek, eğlence organizasyonu yapmaktı aslında.

Ben tiyatro koluna dahil olmadan tiyatro yaptım. Okulumuzda erkek soyunma odası olarak kullanılan, panoyla kapatılmış olan bir bölüme şöyle bir bakıp, “Aa, burası tiyatro sahnesi olarak yapılmış,” diye şaşırdık. Gerçekten de öyleydi: Bir yükselti vardı, tiyatro sahnesi dediğimiz de o. Yükseltinin üzerinde Atatürk’ün “Türk; öğün, çalış, güven.” sözü yazıyor. Kapakları kaldırınca soyunma odası açığa çıktı. Askıları söktük ve orada tiyatro yaptık. Bir devlet okulu, İzmir’in Eşref Paşa Lisesi’ydi bu okul.

Telegram: @cinciva

Yıllar sonra kendisiyle aynı kurumda oyunculuk yaptım. Haşmet Zeybek'in Düğün ya da Davul adlı ünlü seyirlik köy oyunuyla, orada başladık işte tiyatroya. (Gülüyor)

DC: Çok anlamlı bir anı.

LÜ: O soyunma odası hâlen tiyatro sahnesi olarak kullanılıyor.

DC: Gidiyor musun ziyarete?

LÜ: Gittim bir kere, benim için çok duygusal bir andı. Mezun olduğun bir liseye gidiyorsun, öğretmenlerini arıyorsun; kimisi ölmüş, kimisi emekli olmuş. E ağır oluyor tabii; anıların, anılarında yaşayan insanlar hiç ölmeyecekmiş gibi geliyor sana. Mesela yirmi yıl birilerini görmezsin, bir yerlere gitmezsin ve sonra sorarsın, Hatice Teyze nerede, diye. "Ohoo." derler. Bir anda, "Hatice Teyze ölmüş!" diye kalakalırsın. Aynen öyle oldu işte benimki de, benim için özeldi. Fakat öğrencilerle konuşmayı beceremedim.

DC: Ciddi misin?

LÜ: Çok ilginç bir durum oldu. Bunu anlatmak istiyorum: Eskiden ben oradayken Hakan Bey adında bir müdür yardımcımız vardı. Hakan Bey, o zamanlar bizimle "Sus oğlum, konuşma, yürü git!" diye konuşurdu. Ben okula gittiğim zaman, "Arkadaşlar, bir dakika bir şey söyleyeceğim size," dedim. Hakan Hoca da yanıma gelip dedi ki "Ama Leventçiğim, çocukları da özgür bırakmak lazım, bırak konuşsunlar." "Vaay," dedim, "Hocam yirmi yılda ne çok şey değişmiş? Ne mutlu bana! Sen yirmi yıl önce bizi susturuyordun, bak şimdi bu çocuklar konuşsun diyorsun. Bu da bir şeydir."

DC: Leventçiğim şimdi şöyle bir soru sormak istiyorum. LÜ: Zor mu soru?

DC: Bilmiyorum, ama merak ediyorum. Diyelim ki iki arkadaşın var. Bunlardan biri tiyatroya gidiyor, öbürünün hiç ilgilendiği yok. Zaman içinde tiyatroya gidende neler gelişir? Tiyatroya gitmeyen neler kaybeder?

Telegram: @cinciva

LÜ: Ben bununla ilgili çok net bir şey söylemek istiyorum: “Tiyatroya gidenler bir noktaya gelirler, tiyatroya gitmeyenler bir noktaya gelmezler,” demek çok yanlış olur. Şunu söyleyebilirim: Büyük şehirde yaşayan bir insan tiyatroya gitse de gitmese de o şehrin stresi içindedir. Bununla baş edebilmenin yolu ise tiyatro değildir. Tiyatro bir şeylerin ilacı değildir, tiyatro ancak bir şeylerin garnitürü olabilir. Önemsiz olduğu için söylemiyorum, ama asla ve asla tiyatroya gereğinden fazla önem vermemek lazım. Tiyatronun toplumları tek başına değiştireceği düşüncesi, garip bir ütopyadan öteye gitmez.

Bizim böyle düşünmemizin, birçok arkadaşımızın meseleye böyle bakmasının nedeni Antik Çağ. Antik Yunan’da bugünkü anlamıyla tiyatronun ilk ortaya çıkışında şöyle bir durum var: “Bakın, eğer böyle yaparsanız başınıza bu gelir,” mesajını tiyatro aracılığıyla veriyorlar. E televizyon yok orada, dolayısıyla bu dramatize ediliyor. Oedipus Rex oyununda Delphi’nin kâhini kalkıyor diyor ki Kral Laios’a, “Eğer sen bu çocuğun doğmasına müsaade edersen bu çocuk seni öldürecek.” Laios’un karısı Io-caste de diyor ki krala, “Al, bunu doğurdum.” Kral diyor ki “Ver onu, beni öldürmeden ben onu dağlara atayım.” Fakat kıyamıyor, çobana diyor ki “Al sen bunu dağlara götür, öldür orada.” Çoban da kıyamıyor, ayaklarını yaralıyor. İşte bu çocuğu, yani Oedipus’u, ayakları yaralı hâlde atıyorlar dağlarda bir yere. Sonra bir başka krallığın çobanı bulup evine götürüyor. Kral da çocuğu olmamış, alıp onu evlat ediniyor ve böylece hikâye başlıyor. Diyor ki sana, “Sakın kaderine karşı çıkma.” Çünkü o çocuk, tıpkı kör kâhin Tiresias’ın da dediği gibi, aradan zaman geçiyor ve babasını öldürüyor; çünkü babası olduğunu bilmiyor. Annesiyle evleniyor; çünkü annesi olduğunu bilmiyor. Maalesef işte bunu gösteriyor sana. Şimdi böyle bir yerden yola çıkınca zannediyoruz ki biz günümüzde hâlâ insanlara tiyatro ile böyle bir etki yapacağız. “Kaderinize karşı çıkmayın!” Böyle bir şey yok. Bu sadece hayatın bir garnitürü olabilir.

Telegram: @cinciva

Ama ben Doğu Anadolu'ya, Güneydoğu Anadolu'ya, Türkiye'nin pek çok yerine gittim ve oralarda hayatı boyunca hiç tiyatroya gitmemiş ama son derece mutlu mesut yaşayan insanlar gördüm.

DC: Önemli bir mesajdı bu; sağlıklıydı, çünkü "-meli -malı"lardan kaçındın. "Efendim, insan tiyatroya gitmeli, mutlaka gitmeli. Olur mu böyle bir aydın insan hiç?" tavrı içerisinde bulunmadın. Ama insanın yaşamını zenginleştirebileceği, bir içgörü kazanabileceği ve yaşama merhaba derken çok boyutlu olabileceği bir olanak veriyor.

LÜ: Bir örnek verebilir miyim size? Oğlum Ada'yı geçen gün bizim tiyatromuzda oynayan Küçük Hayalet adlı oyuna götürdüm. Çok güzel bir oyun. Ada pürdikkat oyunu izlerken…

DC: Ada kaç yaşında, onu bir söyleyelim.

LÜ: Ada altı yaşında, tam çocuk oyununa gidecek yaşta. Ada baktı, baktı, baktı; "Öf baba, bu değişmeyecek mi?" dedi. Kastı şuydu: Sürekli çizgi film izliyor ya, akar görüntüye alışmış, görüntü sürekli değişiyor. Burada ise tek plan bir şeye bakıyor. Konu dikkatini çekti; oyunlar, oyunculuklar, oyunun anlatışı ilgisini çekti ama bir değişiklik umdu.

Bakın şimdi, eğer siz çocuğunuzu tiyatroya götürürseniz, çocuğunuz bu noktada şunu da bilecek: Böyle bir sanat dalı da var ve burada bir perde boyunca insanlar tek planda bir konuyu sana anlatıyorlar. Hani yönetmenlerin elleriyle bir diktörgen yapıp onun içinden bakarak kadrajı görmeye çalıştıkları bir işaret vardır ya; işte tiyatrodaki kadraj sadece o, o kadar. Kes, dublaj filan yok, o kadar. İşte bunu böyle anlatıp çocuğunuzu oraya götürürseniz bunun bir sanat dalı olduğunu, sanatta böyle bir ifade tarzı olduğunu anlıyor. Her şeyin çizgi film olmadığını, her şeyin bu kadar hızlı ilerlemediğini anlıyor tiyatroda.

DC: Evet.

LÜ: En azından bu kadarını rahatlıkla söyleyebilirim, çocuklarınızı mutlaka götürün diyebilirim. DC: Peki insanlar neden

Telegram: @cinciva

gitmiyor?

LÜ: Bir demet bahane var bununla ilgili. “Niye gitmiyorsunuz?” “Fırsat bulamıyorum, vaktim yok.” Tiyatroya gitmek isteyen insan tiyatroya gitmek için vakit yaratır kendine. Tiyatroya gitmekte bu kadar büyütülecek bir şey yok. Eskilerin Beyoğlu’na inerken kravat, fötr şapka takışı gibi bir durum da kalmadı artık. Yani tiyatroya istediğin kıyafetinle gidebilirsin. Biz kapıda kıyafet kontrolü de yapmıyoruz. Yok efendim şortla, atkıyla, şapkayla girilmez de demiyoruz. İstediğin kıyafetle gelip izleyebilirsin oyunu. O tamamıyla senin kendi kişisel tercihindir, toplumun içerisinde nasıl bir görüntüye sahip olmak istediğinle ilgili bir tercihtir. Ama onun dışında bütün tiyatro oyunları; bir oyunu sessizce, cep telefonunu kapatarak izleyebilme yeteneğine sahip olan herkese açıktır. Böyle diyorum ama telefonunu kapatmayı unutan herkese de açıktır. Sadece bunu unutmayın yani…

Oyun arasında çok telefon çalar. Hatta geçenlerde bir oyunun en dramatik anında, birden popüler bir Türkçe şarkı çalmaya başladı. Biz başka diyarlardaki insanların dertleriyle ağlayıp sızlanırken sahne üzerinde, bir anda Türkiye’deki başka bir acıyı resmeden bir pop müzik parçasıyla inledi sahne. Telefonun sahibi bayan açtı, “Arama diyorum sana. Tiyatrodayım ben!” dedi ve kapattı telefonu. Bir de karşı tarafa fırça attı! Oluyor böyle şeyler…

DC: Böyle şeyler gerçekten oluyor, değil mi? LÜ:
Oluyor, maalesef oluyor.

DC: Şimdi Ada’yla ilgili verdiğin örnekten hareketle şöyle bir şey aklıma geldi. Tiyatroda; söz, konuşma, konunun değişik boyutlarını görme, insanların iç dünyasına girme söz konusu. O düşünce, sonra duygular, o duyguların etkileşimi, insanlar, insanların karakterleri ve yavaş yavaş onların derinliğine girmek önemli bir olay tiyatroda. Bireylerin, bireysellikleri içerisinde karakterleriyle ilgili bir merhabalaşma durumu var.

LÜ: Aynen öyle. Bakın, bu işe gönül vermiş insanlar olarak bizler Türkiye’nin hemen her yerinde tiyatro yapıyoruz.

Telegram: @cinciva

Van’da, Eskişehir’de, Trabzon’da, Diyarbakır’da, Sivas’ta, Erzurum’da. Bu bölgelerde çalışan arkadaşlarımız da tiyatrosu olmayan diğer bütün illerde ve ilçelerde turne yapıyorlar. Hakkâri’ye gidiyorlar, Artvin’e gidiyorlar, Ağrı’ya gidiyorlar; her yere ulaşmaya çalışıyorlar. Bir tiyatro ağı oluşturulmuş durumda.

Ben, Van’da Dantonun Ölümünü oynadım. Dantonun Ölümü, Roberto Ciuli adlı ünlü bir Alman yönetmenin yönettiği, anlaşılması herkes için kolay olmayacak bir oyundu. Ama benim devlet tiyatrosunda oynamış olan arkadaşlarım, yıllarını Van’a vererek, vakfederek bir seyirci profilini yerleştirmişlerdi orada. Ve seyirciler bizi ayakta alkışladılar.

Biz, Van seyircisi bizi sevmeyecek diye düşünmüştük. Çünkü bundan on iki yıl önce Van Devlet Tiyatrosu açılırken Van’a giden bir televizyon kanalı muhabiri yolda bir amcaya sormuş: “Amca, tiyatro açılıyor Van’da, ne düşünüyorsun?” Amca demiş ki kendi lehçesiyle: “Sen ne biçim konuşiysen, dalga mı geçiysen benimle?” Çünkü yıllarca tiyatroyu siyasetçilerin dilinden şöyle duydu: “Bana tiyatro yapma…” Siyasetçiler bunu kürsülerden birbirlerine söylediler. Bizim yaptığımız binlerce yıllık sanatın adını, Türk siyasetinin (gülüyor) o sığ derinliği içerisinde kürsülerden birbirlerine karşı kullandılar. Hangi görüşten olurlarsa olsun siyasetçiler, binlerce yıl öncesinden gelen bu sanatı “Bana tiyatro yapma!” diyerek olmadık bir yere getirdiler. O amca da o yüzden öyle söyler tabii, zanneder ki tiyatro kötü bir şey. Ama işte diyorum ya arkadaşlarım kanlarını, canlarını, terlerini verdiler orada ve on iki yılda inanılmaz bir seyirci yetiştirdiler. Sadece Van’da değil, Türkiye’nin birçok yerinde.

DC: Ne kadar önemli bir birikim. Şöyle görüyorum: Bireyin hayatında düğmeyi bulup, ışığı yakabilmesi ve görebilmesi, farkına varabilmesi çok önemli.

LÜ: Aynen öyle.

DC: Ben Savaşçı kitabımda buna “gözlemleyen bilinç” diyorum; yani dönüp geride kalmış şeyler içinde boğulmamak, bunun üstesinden gelebilmek. Tiyatro buna çok güzel bir fırsat

Telegram: @cinciva

verebilir: Kişinin gözlemleyen bilincini geliştirme, olaylara değişik yönlerden bakabilme, birbirinden farklı birçok görüşün olabileceğini, aynı olayla ilgili insanların birbirinden farklı bakış açılarına sahip olabileceğini görebilme yönünden, insanlara bir fırsat tanıyor tiyatro. O bakımdan, bu gözlemleyen bilincin gelişmesini, olgunlaşmasını on iki yıllık bir zaman içerisinde verdikleri çabayla mümkün kılan bu arkadaşlarımıza buradan teşekkür ediyorum. Onları, bizim adları bilinmeyen gizli kahramanlarımız olarak görüyorum. Onlar toplumsal olgunlaşmaya hizmet ediyorlar.

Bana öyle geliyor ki tiyatro eseri yazmak için kolları sıvamış bir insanın bu gözlemleyen bilincinin gelişmiş olması, olayların çok değişik boyutları olduğunu bilip farklı farklı açılardan bakabiliyor olması gerekir.

LÜ: Bakın, siz kitaplar yazan değerli bir insansınız. Tiyatro yapan bir insanın tiyatro yapma nedenleriyle sizin kitabınızı yazma nedenleriniz arasında da bir fark yok; en azından benim yok, bunu kendi adıma rahatlıkla söyleyebilirim. Çünkü benim söylemek istediğim sözler var hayata ve insanların yaşamlarına dair. Ve bunları söyleyebileceğim yegâne yer de tiyatro sahnesi değil, ama bunu oyunculuğumu kullanarak da yapabilirim. Çünkü sinema filmlerinde ve televizyon dizilerinde bile sözünü söyleyebileceğin mecralar bulabilirsin kendine.

Mesela bir banka memuresi bankada birinin işlemini yaparken, para üstünü öderken, “Efendim, bu para üstünüz. Bu arada ben çocuk tacizinin karşısındayım. Buyurun,” diyemez. Çünkü onun işi, karşı tarafın işlemini halledip parasını vermektir. Ama ben şöyle bir şansa sahibim; hem işimi yapıyorum, hem de hayata dair söylemek istediğim bir söz varsa bunu sanat yoluyla söyleyebiliyorum.

Dahası, ben seçme şansına sahibim. Bana gelen bir korku filmi senaryosuna hayır deyip; konu olarak çocuk tacizini merkeze alan, bunun insan psikolojisi üzerinde yarattığı tahribatı anlatan Beyza’nın Kadınları gibi bir filme, “Evet, ben bu filmde oynayabilirim,” diyebiliyorum. Çünkü hayata dair söylemek istediğim sözlerle bu film uyuşuyor. Çünkü ben

Telegram: @cinciva

aktörlüğü biraz da böyle görüyorum, en azından bu coğrafyada böyle. Hollywood'da olursunuz da, bu sene komedi oynayayım, dur seneye de şunu oynayayım, dersiniz; o ayrı. Bu kadar az filmin üretildiği bir coğrafyada keşke ben de yılda iki tane film çeksem ve desem ki bu yıl korku çekeceğim, öbür yıl da şunu çekeceğim. Bir sorumluluğun oluyor aktör olarak, istiyorsun ki farklı farklı işler yapa-sın tabii ki; ama ben sözü olan işlerin içinde kendim olarak var olmak istiyorum. Başkalarının ne yaptığı umurumda değil, ama kendilerini son derece saygıyla izlerim. Ama bu bir kötüleme değil, anlatabiliyorum değil mi? Bu sadece benim yolum.

DC: Evet, evet. Kendi yolunu ifade etme bu.

LÜ: Çünkü şöyle bir yanlış anlaşılma oluyor. Siz tanınan bir insan olduğunuz zaman, söylediğiniz şeyleri ölçüp tartıp ger-çekten söylemek istediğiniz şeyi açıkça söylemezseniz insanlar anlamak istedikleri gibi algılıyorlar. Burada ne yaşam standardı olarak, ne de yapılan iş olarak benim yolumda olmayan işleri aşağılayıp bunları korku filmi, komedi filmi diye ayırt etmem. Hatta giderim, seyirci olarak parasını verip gayet de güzel izlerim ve bundan da mutlu olurum. Çünkü onlar da hayatımın gereksinimi. Ama mesleğimi yaparken seçici olmak benim en doğal hakkım.

DC: Evet, evet. Ne demek istediğini çok iyi anlıyorum ve çok da güzel yapıyorsun. İyi ki geldin ve iyi ki konuşuyoruz. LÜ: Çok çok teşekkür ederim.

DC: Leventçiğim, ben bir kasaba ortamından geldim. Ailem, orta sınıfın da altında fakir bir aileydi. Çevremde gördüğüm insanlar komşularım, amcalarım, dayımlardı. Sonra farklı ortamlarda bulundum ve toplumun birçok kesimini gördüm. Özellikle eğitim için yurt dışına gidip doktoramı tamamlayınca, birey olmayı zorlaştıran bir kültür içinde yaşadığımızı gördüm. Ülkemizde kendi fikrini söyleyen öğrenci, saygısızlık yapmış biri olarak görülüyor. İnsanın diriliği, bireyselliği kayboluyor. Bir kere sinmiş olan sinmiş oluyor, o ışığı yakma aşamasına geçemiyor. Şimdi sinmiş olmanın doğal kabul edildiği, haklarını savunmanın zibidilik, isyancılık olarak kabul edildiği bir toplumsal yapı var. Bunu

Telegram: @cinciva

ben mi böyle görüyorum, yoksa sen de çevrene baktığın zaman görüyor musun böyle bir yapıyı?

LÜ: Böyle bir yapı var. Çünkü sosyal olarak ilişkileri vıcık vıcık olmuş bu tarz toplumlarda, bunlar çok normaldir. Bir türlü arasını bulamazsın. Öyle bir ülkede yaşıyoruz ki Batı'dan ya da Doğu'dan, her nereden değer ithal ediyorsak kendimize, gördüğümüz değerlerin hepsini vitrinden alıyoruz. "Bu değer çok güzel, ben bunu alayım." "Ama kardeşim, daha denemedin, bu sana olur mu olmaz mı?" "Olsun, ben bunu alayım da giyeyim." Bir giyiyoruz zibidi gibi oluyoruz dışarı çıktığımızda. "Aa, olmadı, oturmadı üstüne bu senin. Bu sen değilsin. Bu sana yakıştırılmış bir şey. Kendi içinden bir şey bulabilme gücü sende yok mu?" Bunu hiç bize söylemediler. "Sen güçlüsün, sen değerlisin, sen keşfedebilirsin, önün açık." demediler. Bunları içgüdüsel olarak fark eden bazı özel insanların da önüne her zaman dikildiler. "Nereye gidiyorsun? Oraya gitme. Bunu söyleme, bunun hakkında konuşma. Daha yaşın kaç, başın kaç?" Şunları bir listeleseniz, sadece listesinden kitap olur; hiçbir şey yazmanıza gerek yok arasına. "Hiyerarşik Toplumda İnsanların Birbirlerini Dizginleme Çabası" olarak yazın kitabın adını ve sadece bunları ekleyin, kitap yaparsınız.

DC: Bu kelimeleri kullandığınız zaman, bunları yaptığınız zaman kişinin birey olmasını engellemiş oluyorsunuz. Birey olmayla bencil olma arasındaki farkı kaybediyoruz gibi geliyor bana.

LÜ: Nasıl yakalayabilirsiniz ki bunu? Yani, birey olarak size sunulan, uğruna hiçbir çaba sarf etmediğiniz şeyleri alıp hayatınızın temeline, tam ortasına koyarsanız nasıl ilerleyeceksiniz? Nasıl bencil olmazsınız ki o zaman? Tabii ki bu bir bencilliktir. Dünyanın hangi ülkesinde olursa olsun, doğduğunuzda size seçme sansı tanınmadan madalyalar takılır: Sen şusun, sen busun, şu dine mensupsun, bu mezhepten gelirsin, bu ırkın, şu milletin üyesisin… Bitti. Bütün hayatını hiçbir çaba sarf etmeden almış olduğun bu madalyalar uğruna harcar durursun. Kim olduğun, ırksal olarak nereden geldiğin önemli değildir hayatta aslına bakarsan. İşte bu payelerle bir

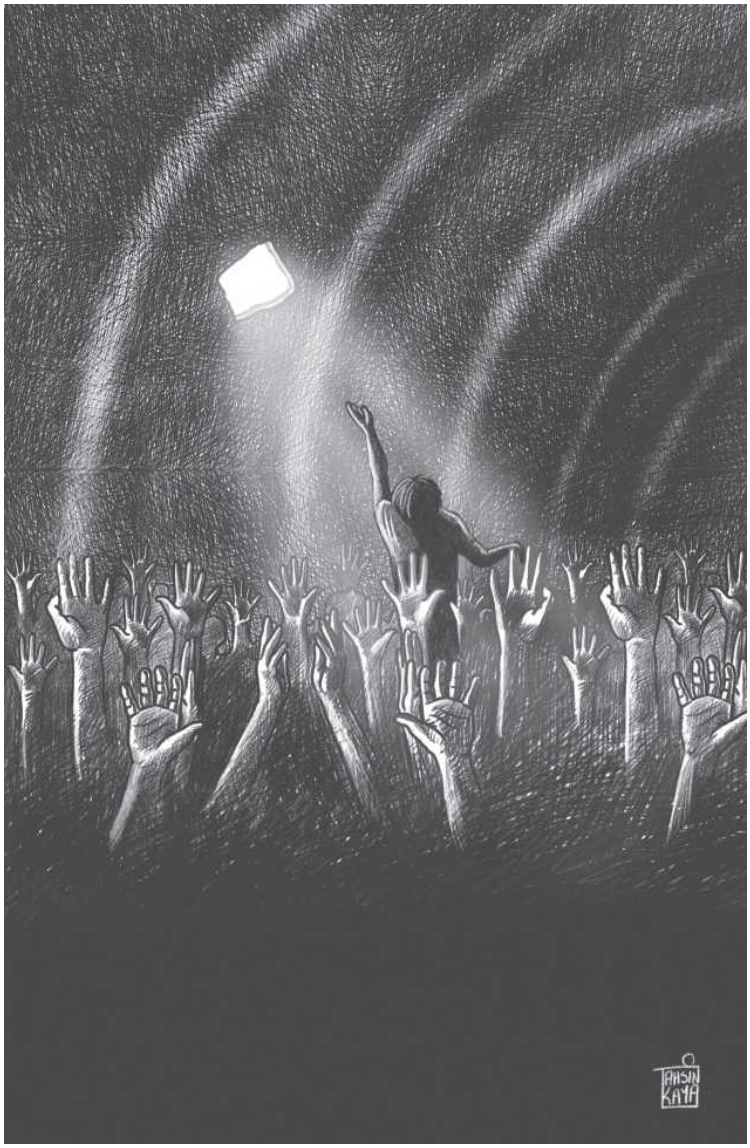
Telegram: @cinciva

anda bencil oluverirsin. Bencilliğin temeli bile bu olduktan sonra artık nasıl yaşabilirsin ki?

DC: Evet. Leventçiğim benim konuğum olmaktan memnun muydun? Mutlu oldun mu?

LÜ: Çok memnunum.

DC: Ben de çok memnun oldum. Tekrar buluşmak dileğiyle, hoşça kalın efendim.

KONUŞMA SONRASI

“En tehlikeli şey karanlığı gerçek sanmak…” Bu sözü; aydınlığı kötü, karanlığı iyi saymak diye algılıyorum. Bir insan nasıl olur da karanlığı gerçek sanabilir? Bu aklın kabul edemeyeceği bir şey gibi görünüyor.

Telegram: @cinciva

İnsan, içinde yetiştiği ortam nedeniyle karanlığı gerçek kabul edebilir; bunu biraz açmak istiyorum.

Çocuk doğduktan altı saat sonra anlama çabası içine girer. Bu ilk çaba, çocuğun beyninin hipokampusunda yer alır ve iki sorunun yanıtını bulmaya çalışır: Birincisi, güvende miyim? Ve ikincisi; kabul ediliyor, seviliyor muyum? Daha sonra çevresini ve kendisini anlamak üzere, dil öğrenmenin de işin içine girdiği karmaşık bir anlam verme sistemi geliştirme çabası içine girer.

Sesli veya sessiz; diliyle, gözüyle, eliyle sürekli soru sorar. İşte sürekli sorular soruyor oluşuna ortamın verdiği tepki, onun gerçeğini belirlemeye başlar. Soru soran çocuğa ortam dört türlü tepkiden birini verir:

Soru sormak ayıptır, günahtır, istenmeyen bir şeydir. Soru soran insanı biz sevmeyiz, bizden biri olmak istiyorsan soru sormayacaksın. Böyle bir ortamda yetişen çocuğun çevresindekiler “karanlık gerçektir” diyorsa o da öyle diyerek yaşayacaktır. İçinden bir ses farklı söylemeye çalışırsa korkuyla o sesi bastıracaktır.

Soru sor. Soru sormana izin var, soru sormak iyi bir şey. Ama bütün soruların cevabını bilen bir babanın, bir annenin, bir öğretmeninin, yani bir büyüğün olduğunu unutma. Sorunu sor ve gerçeği büyüklerden öğren. Büyüklerin bildiği bu gerçeklerden farklı cevaplar bulmaya çalışma, unutma ki sürüden ayrılanı kurt kapar. Bu toplumda soru sorarmış gibi insanlar görürsünüz; ama aslında cevabını bildikleri soruları sorarlar ve herkesin bildiği beklenen cevapları verince de heyecanla alkışlanırlar. Karanlığın gerçek olduğu, her kuşağın bilge insanları tarafından birbirlerinden bağımsız olarak tekrar tekrar keşfedilir. Ama herkes, içten içe bunun bir oyun olduğunu da bilir. Bu nedenle, bu tür toplumlarda insanın kendisine saygısı gelişemez.

Soru sor ya da sorma, umurumuzda değil. Sen kendin önemli değilsin ki soru sorman önemli olsun. Sen yoksun, sen olmayınca aklının olması mümkün mü? Aklın, zihnin,

Telegram: @cinciva

kafan önemli değil. Önemli olan bilmen ya da anlaman değil; önemli olan yumruğunun kuvvetli olması. Gücün ötesinde, bu hayatta başka önemli bir şey yok. Güçlü olmayı, güç kazanmayı unutma. “Karanlık gerçektir” demek seni güçlü kılıyorsa karanlık gerçektir. İçinin isyan ve öfkeyle dolduğu bir yaşamın olur; ama o da hiç kimsenin zaten umurunda değildir.

Sen muhteşem bir potansiyelsin. Senin soru sorman çok önemli. Ben bazı şeyleri biliyorum, bazı şeyleri bilmiyorum ve bazı şeyleri öğrenmeye çalışıyorum. Senin benden öğreneceklerin var; ama benim de senin soru sormandan öğreneceklerim var. Biz öğrenmek ve gelişmek için bu hayattayız. Biz, sen ve ben, aslında birbirimizin yoldaşıyız.

Evet, koca bir hayat gider elinden ve tam da giderayak “Eyvah!” diyebilirsin. Ya da tüm ömrünü yeni ışık kaynakları keşfederek aydınlık bir dünyada geçirebilirsin.

Telegram: @cinciva